

Jorunn Vindegg

Å forstå en familie

Fortellinger som kunnskapskilde i
sosialarbeideres profesjonelle
yrkesutøvelse

Avhandling ph.d.
Senter for profesjonsstudier
Høgskolen i Oslo
2011

© Høgskolen i Oslo

ISBN 978-82-579-4761-3

Det må ikke kopieres fra denne bok i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, Interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale medfører erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Sammendrag

Avhandlingen handler om kunnskap og kunnskapsanvendelse i sosialarbeideres profesjonelle yrkesutøvelse. Et sentralt kjennetegn ved profesjoner og profesjonell praksis er at yrkesutøvelsen baseres på abstrahert kunnskap og dermed et definert og eksklusivt kunnskapsgrunnlag. I profesjonssammenheng oppfattes sosialt arbeid gjerne som et ungt fag med utydelige grenser og et uklart kunnskapsgrunnlag. En inngang til å tydeliggjøre hva slags kunnskap det dreier seg om og hvordan den anvendes, er å spørre utøverne selv hvordan de arbeider med konkrete case. Hva slags kunnskap trekkes det veksler på når sosialarbeidere som arbeider i en kommunal barneverntjeneste forteller om sitt møte og sitt arbeid sammen med foreldre og barn? I hvilken grad og på hvilken måte får barn og foreldres kunnskap om eget liv betydning i sosialarbeidernes vurderinger og tilnærminger?

Det empiriske materialet som er analysert og fortolket, består av i alt 41 intervjuer med sosialarbeidere og barn og foreldre i en norsk barnevernkontekst. De kvalitative intervjuene er gjennomført i fem ulike kommuner av ulik størrelse, og intervjusamtalene har dreid seg om hvordan sosialarbeiderne forstår den aktuelle familien, nærmere bestemt de foreldrene og barna som sa seg villige til å delta i undersøkelsen. Jeg har spurt hvordan de har samhandlet og hvordan det er arbeidet for å skape bevegelse og endring i foreldrenes posisjon som omsorgsgivere og dermed i barnas omsorgssituasjon. Intervjuene med foreldre og barn har handlet om hvordan de forstår sin egen situasjon og samarbeidet med barnvernet. Når flere stemmer kommer til orde om det samme, gir det muligheter til en utvidet forståelse.

Et hovedfunn i undersøkelsen er at den kunnskapen som er analysert fram i all hovedsak har en narrativ struktur. Det betyr at det er kunnskap om foreldrenes bakgrunnshistorier, barnas utviklingshistorier og deres aktuelle situasjon som tematiseres og som det reflekteres over i den enkeltes beretning, og som også utgjør plottet eller det sammenbindende skjelettet i fortellingene. Plottet gir retning til forståelse, til den samhandlingen som det fortelles om og det mer langsiktige, framtidsrettede arbeidet.

Når karaktertrekk ved mødrene koples sammen med informasjon om mødrenes egen oppvekst, er det klare tendenser til at fortiden blir forstått som en determinerende faktor som bidrar til å forsterke den egenskapsorienterte eller karakterorienterte kategoriseringen. Når de profesjonelle i sine fortellinger velger å legge hovedvekten på de sosiale og profesjonelle handlingene, det vil si når fokus flyttes fra å være til å gjøre, rettes blikket i større grad også mot det som oppfattes som akseptabelt, tilfredsstillende og positivt ved mødrenes omsorgspraksis. Med andre ord viser empirien i denne studien et når en kausalpreget tankegang erstattes av et mer utviklingsorientert fokus, utvikles alternative forståelser gjennom den samhandlingen som det fortelles om.

Ved å bringe inn et analytisk skille mellom en kronologisk tidsmodell og en narrativ, eksperimentell tidsmodell har jeg vist eksempler på hvordan tidsdimensjoner både kan være et betydningsfullt virkemiddel og en forklaringskraft i det profesjonelle arbeidet.

I barneintervjuene har barna fortalt hvordan de opplever sin nåværende situasjon og i noen grad sammenholdt dette med slik det var tidligere. Analysene viser at sosialarbeiderne kan være så opptatt av å beskytte og skjerme barna fra det de oppfatter som skadelig at de ikke får tak i hvordan barna selv posisjonerer seg - mellom to sett foreldre eller mellom det som har skjedd og

den aktuelle situasjonen som de befinner seg i. Barna synes altså å gi mening til det som har skjedd på en annen måte enn det de profesjonelle og andre voksenaktører fanger opp. Dette kan henge sammen med at perspektiver fra psykodynamisk psykologi viser seg å være en dominerende forståelsesramme i mange av sakene det fortelles om.

Et hovedfunn når det gjelder det sosiale endringsarbeidet er at det jeg har kalt ideen om et ordnet familieliv, synes å fungere både som et mål i seg selv og som et middel til å reparere eller normalisere foreldre og barn som lever slik at det bryter med normer for det sosialt aksepterte. Det empiriske materialet i denne undersøkelsen understreker med andre ord at mulighetsrommet som tilrettelegges for familier som er i kontakt med barnevernet rammes inn og defineres både av normative oppfatninger i samfunnet og av den profesjonelle kunnskapen som det trekkes veksler på. Den profesjonelle kunnskapen er imidlertid også en del av den aktuelle tidsånden. Moderskap og foreldreomsorg er ideologisk kodet og utgjør rommet for det akseptable, slik det defineres i den kulturelle konteksten der omsorgen utspiller seg. Funnene peker klart i retning av at når sosialarbeiderne på en genuin måte forsøker å sette seg inn i og ta utgangspunkt i foreldre og barns egne erfaringer, får de lettere tilgang til den kunnskapen de søker som grunnlag for å handle. Et sentralt kvalifiseringstiltak synes derfor å være å legge til rette for og oppøve både studenters og praktikerens evne til kritisk refleksjon over profesjonell kunnskap og praksis.

Summary

The thesis concerns knowledge and the utilisation of knowledge by social workers in the exercise of their profession. A hallmark of professions and professional practise is that professional exercise is based on abstracted knowledge, and, consequently, a defined and unique foundation of knowledge. In the context of professions, social work is usually perceived as a young field with indistinct borders and a vague foundation of knowledge. One gateway to make explicit what kind of knowledge is involved, is to ask the workers themselves how they proceed in concrete cases. What types of knowledge is revealed when social workers who are employed by the child welfare department of a local government recount their meetings and their work with parents and children? To what extent and in what manner are the knowledge of children and parents weighted in the evaluations and approaches by social workers?

The empirical subject matter that is analysed and interpreted consists of a total of 41 interviews with social workers, children and parents in the context of Norwegian child welfare. The qualitative interview were carried out in five municipalities of different sizes, and the conversational interviews concerned the appreciation by the social workers of the family in question, limited to the parents and children who agreed to take part in the study. I asked how they cooperated and how they endeavoured to create movement and change in the parents' positions as caregivers, and, consequently, the state of the children's daily care. The interviews with parents and children dealt with their understanding of their circumstances and their cooperation with the child welfare department. When several voices are heard, speaking on the same subject, an enhanced understanding is achievable.

One of the main findings of the study is that the knowledge that surfaces through analysis possesses essentially a narrative structure. It means that knowledge of the parents' background, stories of the children's development and their current situation form the themes of their stories and are reflected on in each individual's account, and these points also constitute the plot or the connective structure of the stories. The plot provides directions toward understanding, to the cooperation that is being described and the long-term, future-oriented effort.

When the mothers' traits of character are connected with information about their upbringing, there is an obvious tendency to perceive the past as a determining factor that contributes toward reinforcing categorisation in terms of personal qualities or character. When the professional workers choose to emphasise social and professional acts in their accounts, they move the focus from being to doing, and thus directing attention more directly towards the qualities that are perceived as acceptable, satisfactory and positive in the mothers' daily care. In other words, the empirical results of this study indicates that when a line of thought marked by causality is replaced by focus on development, alternative modes of understanding are developed through the cooperation that is being reported.

By introducing an analytical distinction between a chronological conception of time in contrast to a narrative and experimental conception, I showed how dimensions of time may be a valuable means as well as a powerful agent of elucidation in professional work.

In interviews with children, they recounted how they experience their present situation, and, to some extent, they were able to collate their present situation with the past. The analyses indicate

that the social workers may be so preoccupied with shielding and protecting the children that they may not perceive how the children position themselves – between two sets of parents or between what happened in the past and their current situation. Thus, the children engender meaning in past events in a different manner than that which the professionals and other adult participants are capable of perceiving. This disparity may be connected with the circumstance that perspectives from psychodynamic psychology turn out to be a pervasive frame of comprehension in many of the cases that are recounted.

With respect to efforts towards social change, one prominent finding is that the concept which I called the idea of an ordered family life, appears to act as a goal in itself as well as a means to repair or normalise the lives of parents and children who conduct their lives in a manner that break with the norms of social acceptability. In other words, the empirical subject matter of this study emphasises that the space of possibilities that is devised for families in contact with the child welfare system is framed and defined by normative concepts of society as well as the professional knowledge that is brought to bear. However, professional knowledge is also part of the spirit of the times. Motherhood and parental care are ideologically coded and constitute the space of the acceptable, as it is defined in the cultural context in which care is provided. From my findings, it may be inferred that when social workers sincerely endeavour to familiarise themselves with the experiences of parents and children and take these experiences as a point of departure, then they more easily obtain access to the knowledge which they pursue as a basis for action. Accordingly, a central qualifying measure appears to be to arrange for and train students as well as practical workers' capacity for critical reflexion over professional knowledge and practice.

Forord

Profesjonell kunnskap og hvordan den kommer til anvendelse i praksis har interessert og opptatt meg gjennom et langt yrkesliv som sosialarbeider i ulike posisjoner. Hovedfagsarbeidet mitt som ble avsluttet i 2005, inspirerte til videre utforskning av kunnskapsanvendelsen i barnevernfeltet. Et prekvalifiseringsstipend ved Senter for profesjonsstudier våren 2006, gav meg muligheter til å utarbeide skissen til det prosjektet som nå er gjennomført.

I september 2006 ble jeg tatt opp på doktorgradsprogrammet ved Senter for profesjonsstudier (SPS) ved Høgskolen i Oslo. Jeg hadde da fått stipend og var ansatt som stipendiat ved SPS. Å få anledning til å delta i et forskningsmiljø som det Senter for profesjonsstudier representerer, har vært spennende, engasjerende og lærerikt. Den kompetansen som er samlet og den bredden som finnes i tilnærminger og orienteringer har gitt innblikk i teoretiske og empiriske arbeider langt utover mitt eget. Jeg har tatt del i et inspirerende og inkluderende arbeidsmiljø, der leder og professor Lars Inge Terum er en pådriver med en unik evne til å se hver enkelts bidrag i en større sammenheng. Tusen takk for utfordrende og fantastiske år!

Gjennom hele avhandlingsarbeidet var professor Harald Grimen en uvurderlig støttespiller. Med sitt vidsyn og enorme kunnskapstilfang var han en veileder som med raushet og lun humor korrigererte og ledet meg inn på nye spor under ulike faser av arbeidet. Harald døde under tragiske omstendigheter bare en måned etter at avhandlingen var innlevert. Jeg er dypt takknemlig over alt han bidro med, og det er så mye mer jeg gjerne skulle ha spurt han om.

Stor takk også til biveileder, professorstipendiat Nicole Hennem, for god hjelp i tilretteleggingsfasen av undersøkelsen og nyttige og gode innspill i arbeidet med ulike utkast til en samlet tekst. Elisabeth Backe-Hansen, forsker ved NOVA, skal ha stor takk for nyttige innspill som ”sluttleser” av det første samlede utkastet.

Uten alle de som velvillig har stilt opp og latt seg intervjuet, hadde jeg ikke fått tilgang til et så rikt empirisk materiale. En varm takk til sosialarbeiderne som i en travel hverdag tok seg tid og var villig til å dele sine erfaringer og refleksjoner med meg. Ikke minst takk til alle foreldre og barn som åpnet hjemmet sitt og gav meg innblikk i sine liv og sine erfaringer med barneverntjenesten og sosialarbeiderne.

Det er mange som fortjener takk for interesse og engasjement i arbeidet. Mine langt yngre medstipendiater, Joakim Caspersen og Hilde Karlsen, har vært gode hjelpere og samtalepartnere underveis. Anne-Cecilie Larsen som jeg en periode delte kontor med, har vært en inspirerende støttespiller, det samme har Anne- Birgitte Leseth med sitt antropologiske blikk. En helt spesiell takk til Ellen Cathrine Lund som viet en lang kveld til å gi meg konkrete innspill etter sluttlesningseminaret i juni 2010. Takk også til Andre Vågan for gode innspill til kvalitative tilnærminger og til Asgeir Eriksen for oppmuntrende tilrop og endnotekunnskap. Takk til alle deltakerne i forskergruppa Profesjonskunnskap og kvalifisering for samarbeid og innspill.

Takk til Aud Nygård for hjelp med transkribering av intervjuene. Og ikke minst takk til Vigdis Berger og til Gunda Ruud på SPS som har tilrettelagt alt det praktiske og formelle rundt doktorgradsprogrammet og komitéarbeidet.

Familien blir også på ulike måter berørt av et avhandlingsarbeid. Takk til Anders og Mikkel som i avhandlingsperioden begge har vært studenter ved Universitet i Oslo, og som har bidratt med interessante perspektiver og problemstillinger fra sosiologien, medievitenskapen og antropologien. En varm takk til Helge som har vært både pådriver og inspirator på hjemmebane. Med sitt naturvitenskapelige blikk har han stilt nyttige spørsmål, vært en god lytter, en levende ordbok og i slutfasen en rask og effektiv korrekturleser.

Oslo, 22.mai 2011
Jorunn Vindegg

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Studiens kontekst. Teoretiske, empiriske og politiske perspektiver på kunnskap og kunnskapsanvendelse i sosialt arbeid og barnevern.....	7
Tema og problemstilling	7
Profesjon og kunnskap	9
Et normativt kunnskapsfelt	12
Kunnskapsbasert praksis	15
Tidligere forskning	19
<i>Teori/praksisgapet</i>	21
<i>Ulike kunnskapskilder</i>	22
<i>Kunnskapskonstruksjon og forholdet mellom teori og praksis</i>	23
<i>Narrative perspektiver i tidligere forskning</i>	27
Forskning og kunnskapsutvikling rettet spesifikt mot arbeid i barnevernet	29
<i>Ulike forklaringsmodeller</i>	29
<i>Diskurser</i>	31
Sosialarbeidernes egen kunnskapssøking	34
Oppsummering og studiens problemstilling	36
Avhandlingens videre oppbygging.....	37
Kapittel 2 Å utforske kunnskap i fortellinger fra praksis. Teoretiske og analytiske perspektiver	39
Innledning	39
Posisjoner i det narrative forskningsfeltet	41
Meningsfulle sammenhenger	45
Å skape orden og mening	47
Kategoriseringsprosesser i profesjonell yrkesutøvelse	49
Den uuttalte eller tause kunnskapen.....	51

Betydningen av tid	52
<i>En dobbel tidsakse</i>	54
<i>Lukkede eller åpne betydningssystemer</i>	57
Analytiske rammer – inspirasjon fra flere teoretiske perspektiver.....	59
<i>Språk og diskurs</i>	62
<i>Fokus på interaksjon og identitet</i>	64
Narrativ analyse og analyse av narrativer	65
Oppsummering	67
Kapittel 3 Metode og metodologiske refleksjoner	68
Kvalitativ reflekterende forskning	68
<i>Forskerposisjon</i>	70
Utvalg og rekruttering av informanter	71
<i>Forskningsetiske overveielser</i>	71
<i>Tilgang til feltet</i>	73
<i>Sosialarbeidere som portvoktere i forskningsprosessen</i>	73
<i>Det faktiske utvalget</i>	75
Intervjuene - interaktive møter	78
Analysearbeidet.....	81
<i>Mer konkret om analysestrategier</i>	84
Pålitelighet og etterprøvbarhet.....	87
Kapittel 4 Kategoriseringsprosesser i sosialt barnevernsarbeid. Versjoner og posisjoner	92
Innledning	92
Å skue tilbake for å finne veien videre – barnevernet som inntrenger	94
<i>En massiv historie som stenger for innsikt</i>	95

<i>Å korrigere morsbildet</i>	101
<i>Atferd som utfordrer sosialarbeiderens profesjonalitet</i>	103
<i>God gammeldags omsorgssvikt</i>	107
Veien blir til mens den går – Barnevernet som medpassasjer	111
<i>Å vektlegge morens endringspotensiale</i>	112
<i>Når omfattende hjelpetiltak likevel ikke er tilstrekkelig</i>	114
Følge på veien videre - Barnevernet som verdsatt støttespiller	117
<i>Å vokse med oppgaven</i>	118
<i>Å ville det beste for barna</i>	120
<i>Å bli tatt på alvor som mor</i>	123
<i>Å bli møtt med respekt</i>	125
<i>"En kosesak"</i>	128
Det akseptable og uakseptable moderskapet	130
Farskapsposisjoner til barnets beste – ekskluderende og inkluderende prosesser	131
<i>Å skaffe seg en far</i>	132
<i>Å opptre som far og kamerat</i>	133
<i>En angrende far</i>	135
<i>En hjelpsøkende far</i>	138
<i>Tvilsomme og betydningsfulle farsposisjoner</i>	140
Oppsummerende refleksjoner	141
Kapittel 5 Tid som virkemiddel og forklaringskraft i det profesjonelle arbeidet	144
Tid som virkemiddel i det profesjonelle arbeidet	145
<i>Tid som knapphetsfaktor og ressurs</i>	146
<i>Å opponere mot for stramme tidsrammer</i>	150

<i>Ny kunnskap gjennom alternativ tidsanvendelse</i>	153
Fortid som konstruksjonsmodell for forståelser av foreldrenes og barnas aktuelle livssituasjon	156
<i>Fortid som predikerer framtid</i>	156
<i>Fortidens forklarende kraft</i>	164
<i>Å skape seg selv gjennom bevegelige identiteter</i>	165
Narrative modeller og kunnskapsdanning	167
Oppsummerende refleksjoner	168
Kapittel 6 Mellom beskyttelse og deltakelse. Kunnskapskonstruksjon av barnsomsorgsbehov	169
Fra mottaker til aktør.....	169
Beskyttelse og deltakelse	171
<i>Barn med varige omsorgsbehov</i>	174
<i>Å posisjoneres som barn når samarbeidet mellom omsorgsaktørene er konfliktfylt</i>	175
Å skape mening i det som er annerledes	185
Å akseptere foreldre som betydningsfulle for barna	188
<i>Å anerkjenne mamma og se sammenhenger mellom før og nå</i>	189
<i>Å få hjelp til å tolke barnets signaler</i>	194
Oppsummering	198
Kapittel 7 Reparasjon og normalisering - Et ordnet familieliv til barnets beste	200
Stabilitet og kontinuitet som ledetråder	201
Risiko og valgmuligheter.....	204
<i>Å forvalte "det gode liv"</i>	205
Å forebygge brudd og reparere sammenbrudd	207
<i>Å søke kunnskap om relasjonsbrudd</i>	208
<i>Å forbygge nye relasjonsbrudd</i>	212

<i>Å reparere sammenbrudd</i>	214
<i>Paradigmatisk kunnskap i samspill med resonerende narrativ erkjennelse</i>	217
Å få gjennomslag og skape gjennombrudd i samarbeidet	219
<i>Å handle på mors premisser</i>	219
<i>Å få gjennomslag for hva som er problemet</i>	221
Å bedre barnets utviklingsmuligheter	225
<i>Å komme i posisjon for å skape endring</i>	226
<i>Omsorgsfull, men ikke god nok</i>	230
<i>Å normalisere barndommen</i>	233
<i>Ideen om Den Funksjonelle Familien</i>	237
Avsluttende betraktninger	240
Kapittel 8 Sammenfatning og drøfting av undersøkelsens resultater	242
Fortellinger som kunnskapskilde	242
<i>Versjoner og posisjoner</i>	243
<i>Tidsdimensjoner i kunnskapsanvendelsen</i>	245
<i>Barn som informanter og medkonstruktører av egen livssituasjon</i>	247
<i>Et ordnet familieliv til barnets beste</i>	247
Drøfting av undersøkelsens resultater	248
<i>Normativitet og normalisering</i>	250
<i>Freud og psykodynamiske perspektivers innflytelse på praksis</i>	251
<i>Kunnskapsbasert praksis i en barnevernfaglig kontekst</i>	255
<i>Kunnskaps- og utdanningspolitiske anbefalinger</i>	259
Implikasjoner for videre forskning	263
Litteratur:.....	264

Kapittel 1

Studiens kontekst

Teoretiske, empiriske og politiske perspektiver på kunnskap og kunnskapsanvendelse i sosialt arbeid og barnevern

Tema og problemstilling

Denne avhandlingen handler om kunnskap og kunnskapsanvendelse i sosialt arbeid. Dataene består av kvalitative intervjuer med sosialarbeidere, foreldre og barn i en norsk barnevernkontekst.

Hovedspørsmålet som er utforsket er hva slags kunnskap det trekkes veksler på når sosialarbeidere gjennom intervjuer beskriver og begrunner sine handlinger og sine vurderinger i møte med foreldre og barn som mottar tiltak fra barnevernet. Hva slags språk, vurderinger og analyser bruker sosialarbeidere når de forteller om hvordan de håndterer komplekse situasjoner og gir støtte til sine avgjørelser? I hvilken grad og på hvilken måte innlemmes foreldre og barns kunnskap om egen livssituasjon i sosialarbeidernes beretninger? Hovedfokuset er med andre ord rettet mot hva slags kunnskap som gjøres relevant i sosialarbeideres fortellinger fra praksis. Intervjuene med foreldre og barn er gjennomført for å gi en utvidet forståelse av de fortellingene som sosialarbeiderne konstruerer. I intervjudata er det de ulike aktørene som i ettertid reflekterer over profesjonelle praksiser og hverdagspraksiser i møte med meg som forsker. Det er altså ikke den direkte samhandlingen mellom den profesjonelle og familien som er observert. Empirien er gjenfortellinger av hendelser og handlinger slik de konstrueres av den enkelte aktøren. I datamaterialet inngår intervjuer i 16 barnevernssaker, og det er gjennomført intervjuer med 16 sosialarbeidere, 15 foreldre og 10 barn. I intervjuene ble det tatt utgangspunkt i den kontakten og den hjelpen familiene er blitt tilbudt av barneverntjenesten.

Et sentralt funn i undersøkelsen er at kunnskapen som sosialarbeiderne benytter, har en narrativ struktur. Det vil si at det er plottet eller skjelettet i barn og foreldres historier slik de fortolkes av sosialarbeiderne, som skaper mening og sammenheng i det profesjonelle arbeidet. Mer konkret handler det om hvordan de ulike aktørene blir kategorisert og forstått, det handler om hvordan nåtid forstås i lys av fortid, og hvordan fortid alltid fortolkes med nåtida som utkikkspunkt og legger premisser for hvilke muligheter som skapes for framtida. Dramatiske hendelser og handlinger som preges av normbrudd er

også framtrekkende trekk i mange av fortellingene. Dette funnet har lagt premisser for de teoretiske perspektivene som er benyttet og utviklet underveis i arbeidet med analysen av det empiriske materiale. Dette vil det bli redegjort for i kapittel 2 og 3.

Når barnevernet ikke lykkes og barn ikke får den hjelpen de trenger, rettes søkelyset mot kompetansebehov og kunnskapsmangel i tjenestene. Det dreier seg både om mangel på generell kunnskap og for lite forskning på effekten av de tiltakene som settes inn, og om manglende kompetanse hos de profesjonelle utøverne som er ansatt i tjenestene (NOU 2009:8). Dette til tross for at det i det norske barnevernet er satset mye både på forsknings- og utviklingsarbeid, og på utdanning og kvalifisering de siste tiårene. For å målrette flere og bedre velferdstjenester satses det på kunnskapsutvikling i form av det som kalles kunnskapsbasert praksis og forskningsbasert kunnskap (BLD & Bufdir 2009).

Antall barn som får hjelp fra barnevernet, har også økt jevnt fra år til år¹. Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. (2005: 10-15) drøfter hva en slik økning er uttrykk for, og konkluderer blant annet med at antall barn i befolkningen ikke kan forklare økningen. De finner heller ikke støtte for antakelsen om at det er flere barn enn før som har det så dårlig at de må flytte fra sine foreldre. Nyere forskning både nasjonalt og internasjonalt (se blant andre Marthinsen 2003;Parton 2001) tyder snarere på at økningen kommer av at det offentlige har utviklet stadig nye tilbud om å hjelpe foreldrene med oppdragelsen eller dannelsen av sine barn i flere ulike velferdstjenester. Omfanget av tiltak synes å ha sammenheng med viljen til å investere i barn og familiearbeid både i form av tiltaksutvikling og økt profesjonalisering.

Med jevne mellomrom dukker det likevel opp enkeltsaker i mediene om barn som barnevernet ikke klarer å hjelpe, og ulike aktører er raske med å proklamere krise i tjenestene. Da handler det gjerne også om for dårlig styring og for lite ressurser (se for eksempel oppslag i Dagsavisen 2010: 6.august). Slik synliggjøres det at barnevernet også er et omstridt felt, som i tillegg til å forvalte profesjonell kunnskap også forvalter store samfunnsressurser (Molander & Terum 2008b). På samme måte som i andre

---

¹ 46 500 barn og unge i Norge tok imot tiltak fra barnevernet i 2009. Dette var 5,3 prosent flere enn året før. Til sammenligning var økningen fra 2007 til 2008 på 3,6 prosent. Antall barn som får hjelp fra barnevernet har økt hvert år det siste tiåret. I 2000 fikk 31 900 barn slike tiltak, mens i 2009 gjaldt dette 46 500 barn – en økning på hele 46 prosent. Også i forhold til barnebefolkningen er økningen stor. I slutten av 2000 var det 21,8 barn med tiltak per 1 000 barn under 18 år, mens i 2009 var det tilsvarende tallet 29,5. Denne trenden ser ut til å fortsette fordi både tallet på nye barn i barnevernet og undersøkelser øker: <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/> lastet ned 01.09.2010

velferdstjenester, har de profesjonelle utøverne definisjonsmakt, og beslutningene som tas, får store konsekvenser for barns utviklingsbetingelser. For å videreutvikle barnevernet som velferdstjeneste og kunnskapsfelt er det ikke tilstrekkelig å vise til politiske prioriteringer og *satsing* på utdanning, forsknings- og kunnskapsutvikling. Det er også nødvendig å rette blikket mot profesjonsutøvelsen i feltet og utforske hva slags kunnskap som tas i bruk og gjøres relevant i det konkrete arbeidet.

I dette introduksjonskapitlet vil jeg skissere det teoretiske og empiriske landskapet som problemstillingen for studien springer ut av. Mer konkret betyr det at studien knyttes an til aktuelle profesjonsteoretiske perspektiver (se Molander & Terum 2008b) og nasjonale kunnskapspolitiske målsettinger. Videre gjøres det rede for tidligere kunnskapsutvikling og spenninger i det feltet som studeres og problemstillingen sees i lys av tidligere forsknings- og utviklingsarbeid. Det trekkes tråder tilbake til pionerene i faget og de spenningene som har karakterisert faget og feltet i det siste århundret.

Profesjon og kunnskap

Et sentralt kjennetegn ved profesjoner er at yrkesutøvelsen er basert på en definert og eksklusiv kunnskapsbase og at en profesjon behersker fagkunnskap som andre ikke har innsikt i (Abbott 1988; Evetts 2006; Freidson 2001). Den profesjonelle kompetansen bygger på vitenskap, er ervervet gjennom utdanning, og innebærer stort individuelt ansvar for den enkelte profesjonsutøver. Det intellektuelle arbeidet til profesjonsutøvere oppfattes likevel å være praktisk orientert og å ha et klart avgrenset mål (Fauske 2008: 34). Vurdert opp mot slike kriterier omtales sosialt arbeid gjerne som et ungt fag med utydelige grenser og et uklart kunnskapsgrunnlag (Eraut 1994: 3; Fauske 2008; Freidson 1994; Vindegg 2009). Det diskuteres om kunnskapsbasen er tilstrekkelig vitenskapelig og om utdanningen er på et nivå som gjør at faget og yrkesgruppa fortjener betegnelsen profesjon (jfr. Etzioni 1969 som innførte begrepet semiprofesjon; se også Slagstad 2006). Slike problemstillinger skriver seg rett inn i en mer generell strid knyttet til faglig autonomi versus politisk styring, og plasseringen av de nye velferdsstatsprofesjonene i det akademisk vitenskapelige feltet (ibid:27). Flere av stridsspørsmålene og spenningene som har preget utviklingen av sosialt arbeid har paralleller i andre profesjoners utvikling, og kan således sies å være karakteristiske trekk ved profesjonene mer generelt.

Statusen til sosialt arbeid som profesjon ble satt på dagsorden allerede i 1915, da den amerikanske pedagogen Abraham Flexner i 1915 var invitert til å holde foredrag på *The National Conference on*

Charities and Corrections. Tittelen på fordraget var: "Is Social Work a Profession?". Her ble sosialt arbeid sammenlignet med legeprofesjonen og medisinerutdanningen. Flexner framhevet erfaringene fra sentral-Europa der forskningsbaserte profesjonsutdanninger la vekt på samspillet mellom utdanningsinstitusjon og klinikk (Fauske 2008: 33-34; Flexner 2001[1915]). Med dette ble det lagt et viktig grunnlag for tanken om at profesjonell kunnskap og profesjonell praksis bare kan utvikles i et dynamisk samspill mellom læring i utdanningsinstitusjon og læring i praksis. Flexner (2001[1915]: 162) oppfattet målet for sosialt arbeid som diffust, og dermed så han det også som vanskelig å organisere en målrettet utdanning. Men selv om Flexner i 1915 konkluderte med at sosialt arbeid ikke var en profesjon på linje med leger og ingeniører, understreket han at sosialt arbeid hviler på et vitenskapelig grunnlag, at faget er gjennomsyret av "a professional spirit" og at dette er "the first main, and indispensable criterion" på en profesjon. Flexner mente at sosialt arbeid oppfylte dette kriteriet fullt ut (Flexner 2001[1915]: 165).

Mary Richmond (1917), som regnes som en av pionerene i sosialt arbeid, svarte på noen av Flexners bekymringer. Selv om hun holdt fast ved den humanistiske formen som preget det tidlige individuelle sosiale arbeidet, formidlet hun i boka *Social Diagnoses* formalistiske og medisinske metaforer, og framhevet viktigheten av å samle presis informasjon (det hun kalte evidence) om familiene og klientene som basis for å ta rasjonelle avgjørelser om hvilke tiltak som skulle iverksettes (Goldstein 1990). Med dette ble medisinen et sentralt forbilde for kunnskapsutviklingen i sosialt arbeid, og faget utviklet seg som svar på de motforestillingene som ble rettet mot sosialt arbeid fra andre profesjoner. Parton (2000: 450) framhever like fullt at sosialt arbeid fortsatt blir betraktet som yngre og mindre utviklet enn mange av de tradisjonelle sosialvitenskapelige fagene som sosiologi, psykologi og kriminologi, som dukket opp omtrent samtidig med sosialt arbeid i begynnelsen av det tjuende århundre. Nyere kilder framhever i tillegg at det i motsetning til andre fag er vanskelig å finne *en* term som forteller hva sosialarbeidere gjør, og profesjonsutøvelsen knyttes heller ikke enkelt til identifiserbare arenaer (Hall 1997: 2-3; Lorenz 2002; Pithouse 1987). Eraut (1994:3) legger vekt på at sosialarbeiderne har en lang profesjonaliseringshistorie, men at de i likhet med lærerne har hatt problemer med å artikulere en egen eksklusiv kunnskapsbase, dessuten at de har lidd under å være underlagt større grad av statlig styring enn andre profesjoner. Parton (2000) mener i likhet med Goldstein (1990) og Nygren og Soydan (1997) at for å vurdere karakteren av kunnskap for og i sosialt arbeid er det nødvendig å rette oppmerksomheten mot *forholdet mellom teori og praksis*. En av de viktigste spenningene gjennom hele sosialt arbeids historie har stått mellom den vitenskapelige og de mer humanistiske, klientsentrerte

tilnærmingene til praksis. Disse perspektivene vil bli utdypet i forbindelse med gjennomgangen av tidligere forskning knyttet til kunnskapsutvikling og kunnskapsanvendelse.

De idealtypiske trekkene ved profesjoner har vært gjenstand for grensdragninger mellom profesjonene de siste hundreårene. Profesjonshistorien tyder også på at *profesjonell kunnskap* er utviklet i et dynamisk samspill mellom ønske om å ivareta allmenne interesser og egne interesser (Abbott 1988; Fauske 2008; Larson 1977). Profesjonsstrid og profesjonskamper kan derfor forstås i lys av det Abbott, inspirert av Weber, kaller "closure". Når profesjoner lukker en del av arbeidsmarkedet, er det nettopp den eksklusive kunnskapsbasen som er begrunnelsen og som legitimerer det å holde andre ute.

I Norge er det vanlig å snakke om to ulike sosialarbeiderutdanninger, sosionomutdanningen med sin forløper i Norske Kvinner Nasjonalråds sosiale kurser, og barnevernpedagogutdanningen som ble opprettet og videreutviklet som et eget studium for å utdanne profesjonelle sosialarbeidere til arbeid i barnevernsinstitusjoner. Omfattende velferdsreformer har både avviklet og reorganisert tidligere tjenester. Faggrenser er bygd ned, samtidig som det blir forsøkt å skape nye barrierer. Mens arbeidet med undersøkelsen og avhandlingen har foregått, har det internt i den norske sosialarbeiderorganisasjonen (FO) og i deler av utdanningsfeltet pågått en strid om hvordan kvalifiseringen til arbeid i barnevernfeltet skal tilrettelegges og hvilken kompetanse som trengs for å praktisere i det norske barnevernfeltet². Debatten har oppstått i kjølvannet av at et offentlig utvalg utredet kompetansebehov i barnevernet (NOU 2009:8). Et samlet fagmiljø ved sosialarbeiderutdanningene i Bodø har gjenreist en tidligere debatt og tatt til orde for å slå sammen sosionom- og barnevernpedagogutdanningen til *en* utdanning. Både kunnskapsfeltene og arbeidsfeltene som profesjonene møter, ansees som så like at et skarpt skille vurderes som både uhensiktsmessig og unødvendig (Henriksen et al. 2010). Et viktig anliggende for disse debattantene er at sosialt arbeid i Norge i for stor grad har vært utviklet som en respons på reformer i velferdsstaten og på den måten fått for liten autonomi til å utvikle en mer solid og generell basiskunnskap. Det advares mot en utvikling der det settes likhetstegn mellom et fag, et felt og en utdanning. Et felles sosialarbeiderfag vil kunne utvikles i samspill med, men likevel i kritisk distanse til reformer i feltet. I tillegg legges det vekt på at

---

² Det argumenteres blant annet med at kompleksiteten i barnevernfeltet og manglende kunnskap og kompetanse blant utøvende sosialarbeidere gjør det nødvendig å forlenge grunnutdanningen for barnevernpedagoger til et 5-årig masterstudium, uten at det reflekteres over hva barnevern representerer i en bredere kontekst, og hva som er sammenhengen mellom læring i utdanningsinstitusjoner og i arbeidslivet.
<http://www.fontene.no/debatt/utdanningsdebatt/>

sosialarbeidere og sosialfaglige perspektiver er utsatt for betydelig press innenfor mange arbeidsfelt, og en grensemarkering mellom sosialarbeiderprofesjoner vurderes som begrensende snarere enn utviklende og styrkende (ibid:108). Ved å sette *kunnskapsutvikling* i sentrum og vektlegge utvikling av basiskunnskap og faglig autonomi, posisjoneres fagene opp mot den klassiske profesjonsteorien. Når det fra barnevernpedagogseksjonen i FO argumenteres for en form for spesialisering på grunnutdanningsnivå rettet direkte mot arbeid i barnevernfeltet, kan dette oppfattes som et forsøk på å lukke feltet. Et sentralt spørsmål som reises, er om det er barn og foreldres interesser eller om det er profesjonens egne interesser som fremmes i slike grensedragninger. I denne studien er det kunnskapen og kunnskapsanvendelsen til sosialarbeidere i norske barneverntjenester som utforskes, og termen sosialarbeider brukes her om de som har utdanning som barnevernpedagoger og sosionomer. I den empiriske undersøkelsen inngår også en informant med vernepleierutdanning.

Et normativt kunnskapsfelt

I likhet med de fleste andre profesjoner, praktiserer sosialarbeidere både nasjonalt og internasjonalt i mange ulike praksisfelt som krever ulike former for kompetanse og spesialisering. I internasjonal sammenheng inngår "Child Welfare" og "Child Protection" som et etablert område av faget og feltet sosialt arbeid. I de andre skandinaviske landene er "den sociala barnvården" og "børne- og familiepleien" en integrert del av lokale sosiale tjenester, mens barnevernet i Norge ble skilt ut som en egen administrativ kommunal velferdstjeneste med innføring av lov om barneverntjenester av 1993. Selv om de samfunnsmessige og juridiske rammebetingelsene kan være forskjellige mellom ulike land og kulturer, handler barns velferd og forholdet mellom barn og foreldre om hvilken rolle og hvilket ansvar kollektivet eller samfunnet skal ha for å regulere den enkelte og det privatrettslige området. Mens det sosiale barnevernsarbeidet i for eksempel USA og Canada kan sies å ha et snevert beskyttelsesfokus rettet mot barnet, har barnevern i de nordiske landene preg av det som kan kalles et forebyggende velferdsbarnevern, der målet er å komme til med familiestøttende innsats før situasjonen er så alvorlig at omsorgsovertakelse er nødvendig (Khoo et al. 2002; Sundell et al. 2007: 25).

Det sosiale barnvernsarbeidet ses også som et speilbilde av samfunnets moral og sosialpolitikk og hva som til enhver tid ansees å kjennetegne en god oppvekst og godt foreldreskap. Tiltak som for noen tiår siden ble oppfattet som det beste for barn, betraktes med nåtidens blikk som helt avleggs (Ericsson 1996, 2009; Sundell et al. 2007: 24). For å anskueliggjøre dette poenget referer Sundell et al. for

eksempel til den omfattende omsorgsovertakelsen av aboriginerbarn som foregikk i Australia mellom 1910 og 1970. Disse barna ble plassert i den hvite majoritetsbefolkningen for å gi dem en bedre oppvekst, noe som i dag betraktes som et rent folkemord av den australske regjeringen. Lignende praksis foregikk i Norge overfor barn av romfolket, det som tidligere ble kalt taterbarn (Pettersen 2005). Denne delen av historien er et tydelig uttrykk for at barnevern er en del av den offisielle rådende kulturen og rådende verdier og vurderinger. Viljen til å gjøre det gode er med andre ord ingen garanti for at barn får det bedre (Sundell et al. 2007: 25).

Eriksen (2001) relaterer seg til en slik debatt når han peker på det normative kompleks i barnevernet: "... barneverntjenesten griper inn i sosiale og personlige relasjoner og berører verdier og forhold som etter sin natur unndrar seg objektiv bestemmelse" (ibid:124). Det handler om emosjonelle bindinger, om privatlivets fred og om normer for hvor langt det offentlige ansvaret skal strekke seg. Eriksen argumenterer for et diskursteoretisk prosedyreperspektiv, der kriteriet på en riktig beslutning er at den er juridisk korrekt og kan forsvares offentlig. Dette innebærer at prinsippene som ligger til grunn for beslutningene skal kunne aksepteres rasjonelt. Fra et slikt perspektiv vil en bare kunne si noe kvalifisert om hva som er barnets beste ved å inkludere berørte parter i beslutningssituasjonen, opprette deliberative organer og utjevne makt og kompetanseulikheter (ibid:131)³. Eriksen konkluderer sin gjennomgang med at det er prosedurale svakheter i saksbehandlingen på kommunalt nivå i det norske barnevernet, der det mangler både deliberative organer og gode nok veilednings- og fullmektigordninger. Han framholder fylkesnemnda for sosiale saker som en interessant nyskapning i et deliberativt perspektiv.(ibid:142). Fylkesnemnda er det organet som med loven av 1992 fatter vedtak i alle spørsmål som handler om å plassere barn utenfor hjemmet mot barnets (de over 15 år) eller foreldrenes vilje. I hvilken grad det er mulig å utjevne makt- og kompetanseulikheter mellom de profesjonelle og barn og foreldre i barnevernfeltet, det være seg på kommunalt nivå eller i fylkesnemnda, er, slik jeg oppfatter det, et empirisk spørsmål og ikke et teoretisk prosedyrespørsmål. Når jeg i denne undersøkelsen har valgt å intervju foreldre og barn i tillegg til sosialarbeiderne, er hensikten å utforske i hvilken grad og på hvilken måte foreldre og barns kunnskap om egen livssituasjon innlemmes i sosialarbeidernes beretninger og vurderinger. Undersøkelsen vil således kaste lys over den makt- og kompetanseulikheten som er definert som et normativt problem.

---

³ Et deliberativt organ defineres hos Eriksen som en møteplass der partene møtes og legger fram sitt syn på saken. Kvaliteten på argumentene kan testes gjennom meningsutveksling, og partene kan ut fra dette endre mening. Makt og kompetanseulikheter kan avhjelpes gjennom fullmektiger og samtaleregler slik at kravene til kommunikativ rasjonalitet oppfylles (Eriksen 2001:132).

Selv om det er et uttalt mål at barnevernet i Norge skal utvikles til å bli kunnskapsbasert (BLD & Bufdir 2009), er det bred enighet om at hva som er *barnets beste* er et normativt spørsmål som ikke kan tuftes på vitenskapelig kunnskap alene. Eriksen (2001) hevder at barnets beste bare kan utledes fra hvordan samfunnet *bør* være, og at det derfor er et politisk spørsmål der Kari og Ola er like meningsberettiget som ekspertene. Han understreker likevel at dette ikke betyr at empirisk kunnskap er uviktig. Det må stilles strenge krav til kompetanse og kunnskapsgrunnlag på et så vanskelig og komplisert område som barnevern (ibid:144). Men profesjonene besitter ikke bare kunnskap om mål-middel-sammenhenger, de er også bærere av et moral- og samfunnssyn. I det praktiske barnevernet står man, i følge Eriksen, derfor i fare for å opptre teknokratisk i den forstand at profesjonell kunnskap ikke holdes opp mot andre standarder og mål og at fagfolk avgjør normative spørsmål uten demokratisk kontroll.

Slike spørsmål har også stått sentralt når kunnskapsbasen i sosialt arbeid er drøftet mer generelt. Lorenz (2002) har for eksempel analysert sosialarbeiderprofesjonens stilling under oppbyggingen av velferdsstaten. Han legger vekt på at sosialarbeiderne tidlig kom i en slags tvangssituasjon, noe som også kan forklare de valgene som ble gjort internt i profesjonen, og som bidro til å prege kunnskapsutviklingen i flere tiår. For å få aksept og sikre sin posisjon som profesjon, ble strukturelle forhold og mangler ved systemet fortolket som klientenes mangler og nederlag. På den måten utviklet samfunnsmessig kontroll seg også til en del av sosialarbeidernes faglige identitet (ibid). Chambon (1999:92) framhever lignende utviklingstrekk når han refererer Foucault fra en rundebordskonferanse i 1972 der statusen til sosialarbeiderprofesjonen ble diskutert:

(---) What is important is that social work is inscribed within a larger social function that has been taking on new dimensions for centuries, the function of surveillance-and-correction: to surveil [sic] individuals and to redress them, in the two meanings of the word; alternatively as punishment and as pedagogy (---)

Slike spenninger som blant annet tilskrives en tvetydig og usikker rolle i forhold til staten, oppfattes som en sentral del av sosialt arbeids historie. Flere aktuelle bidragsytere innenfor sosialt arbeids litteratur legger vekt på usikkerhet og raske endringer i praksisfeltene og i velferdsstatens utforming. Dessuten framheves nettopp spenningen mellom hjelp og kontroll som et særpreg ved sosialt arbeid (Levin 2004: 110). Det ble etter hvert stilt spørsmål ved den faglige tryggheten som mange praktikere fant i universelle verdier som menneskerettigheter og sosial rettferdighet. Heller ikke empiri fra sosialvitenskaplig forskning ble oppfattet som tilstrekkelige kunnskapskilder til å være retningsgivende for praksis. *Prosess, dialog og partnerskap* er framhevet som sentrale prinsipper i det praktiske arbeidet

(Parton 1996, Ife 1999, Fook and Pease 1999). Andre legger vekt på å utvikle kritisk, refleksiv praksis som inkluderer innsikt og bevissthet om hva slags verdier og mål som fremmes innenfor ulike teoretiske ideer og tankeretninger (Lovelock & Powell 2004: 188). En slik utvikling vil fordre at faget utvikles i samspill med, men også i kritisk distanse til reformer i velferdsfeltet, og den kunnskapen som til enhver tid etterspørres for å løse dagsaktuelle problemstillinger (Jfr. Henriksen et al. 2010).

Like fullt hviler profesjonenes legitimitet på å demonstrere nytte gjennom å være pålitelig i praksis, eller å bidra med virkelige løsninger på praktiske problemer. Fra offentlige myndigheter og arbeidsgivere stilles det krav om gjennomstrømning i tjenestene og at de tiltakene som iverksettes skal ha dokumenterbar effekt. Kunnskapen skal være basert på forskning, det snakkes om forskningsbasert kunnskap og kunnskapsbasert praksis. I en FoU-strategi for perioden 2009-2012 fra Barne- og likestillingsdepartementet og Barne- ungdoms og familiedirektoratet heter der: "Gjennom en styrket satsing på forskning og utvikling (FoU) og kunnskapsspredning ønsker departementet og direktoratet å bidra til å skape et godt grunnlag for politikktutforming og kompetansebygging i praksisfeltet. FoU-virksomheten skal bidra til å øke kunnskapsnivået i *hele* barnevernsektoren" (BLD & Bufdir 2009). Dette er mål som favner vidt, og som involverer og stiller krav til aktører både på individnivå og systemnivå. Som et ledd i arbeidet med å utvikle et kunnskapsbasert barnevern, heter det i strategidokumentet at det *bør* utvikles et felles begrepsapparat i hele det norske barnevernfeltet (ibid). Denne studien retter seg mot hva slags kunnskap som gjøres relevant i sosialarbeideres gjenfortellinger fra deres (sam)arbeid med barn og foreldre. Et slikt empirisk bidrag vil kunne kaste lys over i hvilken grad og på hvilken måte profesjonelle sosialarbeidere har fanget opp og forholder seg til et overordnet begrep om hva kunnskapsbasert praksis innebærer.

Kunnskapsbasert praksis

Et kunnskapsbasert barnevern inngår som et sentralt virkemiddel for å målrette flere og bedre velferdstjenester. Kunnskapen skal borge for kvalitet og effektivitet. Striden om hva profesjonell kunnskap er, hvordan den kan utvikles, tilpasses og måles, kan spores tilbake helt til den greske antikken (se for eksempel Nortvedt & Grimen 2004 kap 2) om utviklingen innenfor helsefag. I moderne samfunn er institusjonene blitt avhengige av spesialisert teoretisk kunnskap, og profesjonene er satt til å løse praktiske problemer ved hjelp av denne kunnskapen (Molander & Terum 2008b: 13). Profesjoner forstås altså som kunnskapsbaserte yrker, og ideen om kunnskapsbasert praksis kan derfor være nærmest

selvbekreftende. Ingen vil argumentere for et kunnskapsløst barnevern eller tilfeldige praksiser (Ulvik 2009: 18). Når målsettingene nedfelles i offentlige plandokumenter, vil det likevel oppstå spenninger mellom en autonom og profesjonsstyrt yrkesutøvelse og virksomhet som er styrt av politiske eller ideologiske føringer om hva som skal oppnås eller hvordan tiltak skal gjennomføres.

Ambisjonene om at profesjonell praksis skal bli mer vitenskapelig og dokumenterbar er de siste årene framfor alt fanget opp i språket rundt evidensbasert yrkesutøvelse (Grimen & Terum 2009). Kritikere hevder blant annet at ideen om evidensbasert profesjonsutøvelse passer som hånd i hanske til nye styringsformer som New Public Management (NPM), der myndighetene prøver å få kontroll med utgiftsveksten gjennom å kontrollere og ensrette profesjonene og profesjonsutøvelsen (Angel 2003;Hollway 2001;Marthinsen 2004;Taylor & White 2002: 63) En alminnelig oppfatning er at evidensbevegelsen har sin opprinnelse i USA og forsknings/praksisgapet i medisinen, og skjøt fart utover på 1990-tallet (Bilson 2005: 1). Tanken om å gjennomføre studier som kan vise virkningen av det profesjonelle arbeidet i ulike fag er imidlertid langt eldre enn som så. En litteraturgjennomgang viser at sosialt arbeid allerede på 1930-tallet gjennomførte de første kontrollerte, randomiserte studiene for å få vite mer om hvilke intervensjoner som virket best for å få bukt med ungdomskriminalitet og annen asosial atferd i storbyer (Sheldon 1986;Vindegg 2009). Det interessante med de første studiene er at kontrollgruppa i flere tilfeller kom bedre ut enn eksperimentgruppa, noe som ble forklart med at målgruppa var for vid og intervensjonene for lite avgrenset. Senere studier, der mål og metode var tydeligere definert og der en la vekt på å sammenligne klart definerte behandlingstilnærminger viste bedre resultater (Macdonald et al. 1992;Sheldon 1986). I Storbritannia knyttes evidensbevegelsen innenfor sosialt arbeid til flere tradisjoner, men oppfattes å ha sitt utspring i regjeringens søken etter "What Works?" Kritikken mot en slik praksis er dels epistemologisk på den måten at den linkes til positivisme-debatten, men det stilles også spørsmål ved selve metoden, det å vurdere ulike kilder og selve beslutningsprosessen fra evidens til forklaring (Butler & Pugh 2004;Vindegg 2009).

Den samme kritikken har vært reist mot evidensbaserte metoder i sosialt arbeid og barnevern i Norge (Angel 2003;Marthinsen 2004;Vindegg 2009: 65). Ekeland (2009) skiller mellom evidensbasert kunnskap og evidensbasert praksis, og framhever at evidensbasert kunnskap ikke er noe man bør være for eller mot, fordi saksforholdet er for sammensatt til en slik polarisering (ibid:162). Når innføring av evidensbasert praksis oppfattes som en form for ekstern kontroll av profesjonell praksis er det fordi det strider mot ideen om en åpen, fagkritisk tilnærming for å bedre praktikernes skjønnsutøvelse og unngå

feilbehandling. Selve evidenshierarkiet med de kontrollerte randomiserte studiene som gullstandard på toppen av hierarkiet, og narrative fortellinger om personlige erfaringer på bunnen oppfattes som spesielt problematisk i et fag som sosialt arbeid, som opererer i komplekse ideologiske, økonomiske og politiske kontekster (Trinder 2000). Det å isolere handlinger, hendelser og prosesser fra den konteksten der de foregår, vil kunne innebære en avpolitisering av faget (Vindegg 2009: 82; Webb 2001). På den måten kan både velferdsbegrepet og oppfatningen av hva som konstituerer kunnskap innsnevres.

Slike og andre motforestillinger til et for snevert kunnskapsbegrep synes å være fanget opp i den definisjonen som er gitt av et kunnskapsbasert barnevern i departementets og direktoratets strateginotat for perioden 2009-2012 (BLD & Bufdir 2009: 4)

Med kunnskapsbasert barnevern menes at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn.

I kommentarene presiseres det at denne definisjonen inkluderer både forskningsbasert/vitenskapelig kunnskap og praktikernes og brukernes erfaringer. I rapporten fra en workshop som ble holdt i juni 2008 om barnevernets FOU-strategi og utfordringer knyttet til et kunnskaps- og evidensbasert barnevern, bekreftes det at deltakerne etterlyste en strategi som gir mer rom for erfaringskunnskap og erfaringsbaserte metoder, og som diskuteres i sammenheng med den strengere og mer evidensbaserte kunnskapen (Fossestøl & Enehaug 2010: 11). Den nye definisjonen ligger tett opp til det som gjerne forbindes med en utvidet definisjon av evidensbasert medisin og evidensbasert psykologi (se blant andre Rønnestad 2009; Sackett 2000). Det er snakk om integrering av best tilgjengelig forskningskunnskap, praktisk eller klinisk skjønn og brukernes preferanser. Ekeland (2009) påpeker for det første at dette ikke er spesielt nytt, fordi en slik integrering også sammenfaller med kunnskapssynet til Aristoteles. For det andre gir definisjonen ingen veiledning eller retning til hva praktikeren skal gjøre når disse forholdene ikke er sammenfallende, eller hvem som avgjør vektingen og fortolkningen av de ulike dimensjonene. Rønnestad (2009) mener på sin side å finne holdepunkter for at forskningsfundamentet for evidensbasert praksis i psykologi omfatter flere legitime design og at vektingen av klinisk ekspertise er gitt langt større betydning enn i definisjonen til Sackett (2000). Når en slik distinksjon er interessant i tilknytning til denne avhandlingen, er det fordi det kan synes uklart hva slags vekting som er gjort mellom de ulike dimensjonene i strategidokumentet for barnevernet (BLD & Bufdir 2009), som er et sentralt styringsinstrument i en norsk barnevernkontekst.

Det heter i strategidokumentet at et kjennetegn på kunnskap er at det er noe som er *felles* og delt mellom en gruppe av mennesker, ofte innen en profesjon. Her rettes oppmerksomheten altså mot det som i profesjonsteorien omtales som *kunnskapsbase*, forstått som den generaliserte kunnskapen som er oppsummert gjennom forskningsoversikter eller presentert i form av teorier i faglitteraturen. Det skiller videre mellom eksplisitt kunnskap, som i denne sammenhengen forstås som å vite noe om fakta, og erfaringsbasert kunnskap, som er kunnskap knyttet til utførelse. I en fotnote omtales den siste formen for kunnskap som ikke uttalt, som "taus kunnskap" knyttet til *den enkeltes erfaring*. Videre presiseres det at definisjonen av et kunnskapsbasert barnevern omfatter *både* den forskningsbaserte og den ikke uttalte, ikke delte erfaringskunnskapen. I det neste avsnittet heter det så:

*Denne strategien retter seg mot forskningsbasert kunnskap. Med forskningsbasert kunnskap mener vi kunnskap som er ervervet med hjelp av forskningsmetode, systematikk og forskningens krav til etterprøvbarehet. Dette innebærer at kunnskapen skiller seg fra for eksempel den tause kunnskapen som **kan**[min utheving]gjøres til gjenstand for forskning. Departementet og direktoratet ønsker å bidra til å gjøre erfaringskunnskapen eksplisitt og etterprøvable i større grad. Dette krever større grad av dokumentasjon av grunnlaget for de beslutninger som blir tatt i møte med barn, unge og deres familier, enn det vi har i dag.*

I teksten ser jeg en indre motsetning, eller at departementet og direktoratet i beste fall presenterer et tvetydig syn på hva slags kunnskap som skal gis prioritet. Det er den forskningsbaserte kunnskapen som har forrang, men det gis også signaler om at den erfaringsbaserte kunnskapen *kan* og *bør* gjøres til gjenstand for forskning. I strategiens kapittel 5 listes det opp hvilke overordnede temaer og problemstillinger som skal prioriteres i strategiperioden. Forskningsaktivitetene skal belyse det overordnede spørsmålet om hvordan en kan bidra til å gi barn, unge og deres familier best mulig hjelp. Av dette følger at det er kunnskap om barnevernets ulike tiltak, som fosterhjem, effekten av hjelpetiltak i hjemmet og institusjoner som er framhevet, likeledes kunnskap om barns behov, om hvordan det går med barnevernsbarna, om utdanning, læring og arbeid for barn under offentlig omsorg og om brukermedvirkning. Fokus i kunnskapsinnhenting/utviklingen er med andre ord rettet inn mot hva som karakteriserer målgruppa, nemlig barn og unge, og de tiltakene som er i bruk. Jeg finner liten eller ingen oppmerksomhet knyttet til den formen for kunnskap som omtales som erfaringsbasert, uttalt og taus.

Likevel er det nedfelt i strategien at departementet og direktoratet ser det som ønskelig at den erfaringsbaserte kunnskapen gjøres mer eksplisitt og etterprøvable. For å få til dette, må det også legges til rette for empiriske studier som retter seg mot selve profesjonsutøvelsen. Erfaringsbasert kunnskap

kan i likhet med forskningsbasert kunnskap utforskes innenfor flere ulike forskningsdesign. Den tause dimensjonen er bare ett av flere trekk ved slik kunnskap, den kommer også til uttrykk på flere måter enn i beslutningsgrunnlaget for iverksatte tiltak. Nortvedt og Grimen (2004) anvender begrepet *praktisk kunnskap* for å karakterisere hva som skiller slik kunnskap fra den kunnskapen som er uavhengig av kunnskapsbæreren: "I praktisk kunnskap er opphav, brukssituasjoner og kunnskapsbærer ikke helt utskiftbare. Skifter man utøveren skifter man også noe av kunnskapen (...) praktisk kunnskap kommer til uttrykk i handlinger, bedømmelser, vurderinger og skjønn" (ibid:166). Slik kunnskap kan blant annet ordsettes og utledes gjennom kvalitative intervjuer eller observasjoner ved at profesjonelle forteller hva de gjør, eller viser hvordan de går fram i konkrete situasjoner. Den undersøkelsen jeg har gjennomført skriver seg inn i et slikt perspektiv og kan være et viktig bidrag for også å få fram det som i departementets forsknings- og utviklingsstrategi kalles erfaringsbasert kunnskap.

Tidligere forskning

Forskning som retter seg mot kunnskap og kunnskapsanvendelse i sosialt arbeid generelt og forskning som retter seg mer spesifikt mot kunnskap og kunnskapsbehov i barnevernfeltet har relevans for denne studiens problemstilling. Når utgangspunktet er at profesjoner og den enkelte profesjonelle baserer sin yrkesutøvelse på en egen eksklusiv kunnskapsbase, er det sentralt å kartlegge hva slags kunnskap eller ideer og forestillinger som finnes om hva som er det sentrale innholdet i denne kunnskapsbasen. Dette bidrar til å tydeliggjøre hva slags kunnskap det er aktuelt å se etter i en empirisk studie som den jeg har gjennomført. Med andre ord vil karakteren av kunnskapsgrunnlaget ha betydning for hvordan forskningsspørsmålene stilles, og hvilke analyser det er interessant å gjøre.

På den ene siden er det problematisert at sosialt arbeid har hatt vansker med å *artikulere* en egen eksklusiv kunnskapsbase (Eraut 1994: 3;Lorenz 2002;Pithouse 1987). Andre har utfordret selve *ideen om* en definerbar kunnskapsbase, og spør om og på hvilken måte en slik base kan defineres i et fag som sosialt arbeid (Goldstein 1990). Når en følger utviklingen av sosialt arbeids historie er det i følge Goldstein legitimt å spørre om et altomfattende begrepsmessig fundament lar seg overføre direkte til praksis. Er det kanskje snarere slik at arbeid med menneskelige problemer hviler på en bestemt klokskap – en kunnskapsbase som utledes fra erfaring med å gjøre sosialt arbeid (the experience of doing social work)? Goldstein argumenterer med utgangspunkt i sentrale utviklingstrekk i faget og konkluderer med at kunnskapsbasen i sosialt arbeid er *en unik kombinasjon av teori, klokskap, analogier og kunst* (ibid:33).

Utgangspunktet for Goldstein er pionerene Mary Richmond og Jane Addams. Han framhever at begge har forankring i humanistiske tradisjoner, men at de valgte ulike retninger når det gjaldt vitenskapelig orientering. Som nevnt la Mary Richmond seg tett opp til medisinenes forståelse av kunnskapsutvikling, mens Jane Addams avsto fra en slik vitenskapeliggjøring til fordel for sosiale reformer, kvinners deltakelse i progressive bevegelser og grasrotorganisert utdanning (Sklar 1985 i Goldstein 1990). Denne splittelsen mellom oppdrag og metode (mission and method), eller formål og virksomhet (cause and function) ble i følge Goldstein forsterket av at vitenskapen på den tiden (begynnelsen av 1900-tallet) hadde røtter i positivistisk filosofi. Innenfor et slikt perspektiv, ble intuisjon og alminnelig fornuft diskreditert til fordel for objektive tilnærminger uten sans for moralske, spirituelle, kulturelle eller personlige tankesystemer (Goldstein 1990: 33).

Helt fra begynnelsen har sosialt arbeid således beveget seg framover i to ulike spor som sjelden har krysset hverandre. Et spor opprettholdt sin forankring i den humanistiske tradisjonen, mens det andre sporet snodde seg fram gjennom høyst ulike teoretiske territorier, for eksempel freudiansk psykologi, den empirisk-behavioristiske psykologien og objektiviteten i klassisk samfunnsvitenskapelig metode (ibid). De deterministiske prinsippene som preget den freudianske psykologien fikk klart best fotfeste, og skapte den konvensjonelle kunnskapsbasen som gikk under betegnelsen den *diagnostiske skolen*. Goldstein påpeker at av opplagte grunner ble sosialt arbeid bare en fortynnet etterligning av den store teorien (se også Payne 1997: 72-79). Samtidig var det krefter som var bekymret for at profesjonen med en slik kunnskapsbase mistet av syne forpliktelsen til hele personen, til fellesskapet (samfunnet) og til sosiale reformer. Over en lang periode ble slike spor fra profesjonens opprinnelige oppdrag lite vektlagt (Reynolds 1932). Men da sosialt arbeid i USA ble rammet av den store depresjonen på den måten at økonomiske tilførsler fra fond forsvant og virksomheter ble nedlagt, begynte sosialarbeiderne som hadde blitt mest opptatt av å behandle middelklasseklienter, igjen å bry seg om de fattige og arbeidsløse. I 1930-årene vokste det fram en ny metafor for praksis - *den funksjonalistiske skole* - som tilbød en kontrast til den diagnostiske skolen, ved å erstatte det strengt vitenskapelige med humanisme og ta i bruk ideer til teoretikere som Otto Rank, George Herbert Mead og John Dewey. Innenfor denne retningen ble det relasjonelle i sosialarbeiderklientforholdet gitt prioritet, ideen om at atferd var forutbestemt ble erstattet med klientenes ønsker, de medisinske metaforene om kausalitet, diagnose og patologi ble avvist og behandlingsbegrepet ble erstattet med begreper som vekst og endring. Igjen ser vi klare koplinger til nåtidige spenninger i faget og kunnskapsutviklingen.

Gjennom hele 50-og 60-tallet var det spenninger mellom de som sto for å utvikle bedre og mer raffinerte modeller og teknikker, de som mente svaret lå i verdibaserte, samfunnsorienterte tilnærminger for å bekjempe fattigdom og de som forfektet en mer rendyrket samfunnsvitenskapelig tilnærming. Mens noen mente håpet lå i mer vitenskapelig forskning for å utvikle kunnskap om det praktiske arbeidet (Herstein 1969), mente andre at selv om sosialvitenskapelige begreper som rolle, klasse og referansegrupper hadde noe å tilføre når det gjaldt diagnostisk forståelse, hadde de lite substansielt å tilføre når det gjaldt utvikling av ferdigheter og teknikker (Perlman 1965). Perlman var bekymret for sosialarbeidernes hardnakkede tro på at et eller annet sted der ute finnes nøkkelen som kan åpne døren til menneskelig atferd. Først var det sosiologi, så psykoanalyse og så samfunnsvitenskapene mer generelt. Hun advarte mot at behovene skulle gjøre profesjonen blind, og at magiske ord som klientsystemer og rollenettverk skulle fjerne praktikerens fra det som var deres primære oppgave (Goldstein 1990: 36; Perlman 1965: 71).

Teori/praksisgapet

Etterspørselen etter kommuniserbar kunnskap reiser to mer grunnleggende spørsmål. Det første er om kunnskap og teknikker/ferdigheter som den enkelte erverver seg, virkelig er kommuniserbar. Det andre spørsmålet som er nært forbundet med det første, er om og på hvilken måte kunnskap som er ervervet gjennom utdanning, kan overføres og generaliseres til praksis. Goldstein (1990: 37) spør for det første om sosialarbeideres handlinger egentlig er influert og styrt av de teoriene de lærer i sin profesjonelle utdanning, dernest om erfaringsbasert sosialt arbeid er basert på noe annet enn intellektuelle og abstrakte meningssystemer (systems of thought). Hva kan vi for eksempel finne om vi reformulerer spørsmålet fra å være opptatt av *om* praktikere er styrt av bestemte teoretiske prinsipper eller strategier til *hvordan de lar seg lede av hvilke prinsipper?* Med utgangspunkt i studier innen psykoterapiforskningen (Orlinsky & Howard 1986; se også Orlinsky & Rønnestad 2005) som konkluderer med at utfallet av terapien har lite å gjøre med terapeutens teoretiske orientering, og desto mer med relasjonen eller den terapeutiske alliansen, viser Goldstein til studier i sosialt arbeid (se for eksempel Beck 1988) som ikke bare legger vekt på relasjonens dominerende betydning, men til funn om at praktikernes utdanning ikke hadde sammenheng med utfallet av rådgivningen. Noen ganger var praktikere med mindre utdanning mer effektive enn de med utdanning. Andre studier bekrefter den grunnleggende betydningen av praktisk klokskap og forståelse basert på praktisk fornuft. DeMartini & Whitbeck (1987) som søkte etter hvilke kunnskapskilder sosialarbeiderne brukte, fant at praktikerne brukte kontekstuell kunnskap, noe de definerer som en syntese av kunnskap fra en rekke kilder, inkludert livserfaring, for å forstå klientenes

situasjon. En annen studie (Harrison 1987) kaster lys over praktikerens refleksive tankemodus som en måte å oppnå forståelse på. Andre studier viser at når klienter blir spurt, karakteriserer de den hjelpsomme rådgiveren som den som konsistent framhever klientens verdi og evne til endring. Det foreldre reagerer negativt på er å bli definert og fortalt av andre hvordan vanskene bør oppfattes og hva de bør gjøre med dem (Christiansen 1992). Å vise engasjement, å være medmenneskelig og ærlig er framhevet i en studie der klientene er spurt om hva de verdsetter i sitt møte med sosialarbeidere (Uggerhøj 1995).

Goldstein (1990: 38) framhever det ironiske i at til tross for en vedvarende jakt på et vitenskapelig image for sosialt arbeid vil den erfaringsbaserte og subjektive karakteren til direkte praksis fortsatt gjøre krav på det han kaller en humanistisk identitet. Men fordi en slik karakteristikk lenge ble redusert utelukkende til å bli betraktet som intuitiv, lite konkrete og mangle vitenskapelig objektivitet og gyldighet, ble grunnlaget og tilpasningen av den praktiske kunnskapen i liten grad utforsket eller utviklet (ibid:38). Samtidig minner Goldstein om det han kaller den fortolkende vendingen i samfunnsvitenskapene, og siterer Rabinow & Sullivan (1987: 7) som understreker at når vi forsøker å forstå den kulturelle verdenen forholder vi oss til fortolkninger - og fortolkninger av fortolkninger. Derfor er "den mosegrodde aforismen" om "å starte der klienten er", slett ingen hul retorikk, men et solid og opplysende prinsipp (ibid). Etisk og praktisk minner det oss om at effektiv praksis begynner og fortsetter innenfor klientens egen fortolkede virkelighet.

Ulike kunnskapskilder

Supplert med opptak av enkeltsaker og samtaler med sosialarbeidere oppsummerer Goldstein sin forskningsgjennomgang med at effektiv praksis i liten grad er et teknisk foretak, men "a creative, reflective, and, to a considerable extent, an artistic and dramatic event" (ibid:38). Det å entre en klients liv, er ikke langt fra det å være vitne til eller respektfullt bli en del av et drama fylt med plot, hovedpersoner, motstandere, kriser og kritiske valg (ibid). Her framhever Goldstein med andre ord at kunnskapen som tas i bruk i det direkte klientarbeidet gjerne har en narrativ struktur, noe som også er et hovedfunn i min undersøkelse. Selv om sosialarbeideren er ekspert og innehar kunnskap om mange ting, forblir klienten eksperten i sitt eget liv, noe som involverer hans/hennes livssyn, verdier, kultur og målsettinger. Sosialarbeider og klient møtes i et samarbeid for å klargjøre og skape bevissthet rundt ulike livsprosesser og livsproblemer. I en slik prosess er teorier eller referanserammer viktige for å øke

sensitiviteten og intuisjonen til den profesjonelle. Referanserammer som fremmer refleksjon og utdypende spørsmål som øker forståelsen er viktige, særlig med tanke på å bevare kompleksiteten, usikkerheten og variasjonen i menneskelige situasjoner. Med referanse til Saleebey (1988;se også Saleebey 1992) skilles det mellom "generative theory" og "normative theory". Den første formen for teori genererer kritiske tanker og spørsmål, er smidig, induktiv og åpen og derfor mottakelig for ny informasjon, mens den andre er deduktiv og abstrakt og tjener som en struktur der menneskelige hendelser kan beskrives eller forklares. Saleebey poengterer at de normative teoriene ikke lar seg overføre til praksis, og har heller ikke vært hjelpsomme for å oversette praksis til teori. Mens normative teorier tenderer til å støtte opp om den eksisterende moralske, sosiale og politiske orden, utfordrer skapende (genererende) teorier toneangivende antakelser i kulturen, reiser spørsmål knyttet til sosialt liv, og genererer alternative innfallsvinkler for å forstå personlig og sosial handling. Innenfor et slikt paradigme lister Goldstein (1990) opp alternative teorier som har dukket opp i litteraturen som alternativer til det han kaller normative eller positivistiske orienteringer. I tillegg til narrativ teori, som vil bli utdypet i kapittel 2, dreier det seg om teorier basert på sosialkonstruksjonisme, det dreier seg om kognitiv teori, moralsk teori, feministisk teori og også om tro og åndelighet. Goldstein (ibid.) konkluderer sin oversiktsartikkel med at det som framfor alt trengs for å arbeide i praktisk sosialt arbeid er *praktisk klokskap*. Det er minst tre kilder til slik kunnskap. For det første dreier det seg om det unike ved sosialt arbeid, nemlig den symbiotiske forbindelsen mellom den hele personen og hans/hennes sosiale og fysiske kontekst. Den andre kilden er konstruksjonen av problemer og måten som familie, lokalsamfunn og storsamfunn integreres på. Den tredje kilden til praktisk kunnskap er i tillegg til kunnskap som importeres fra andre disipliner, det sosialarbeiderne lærer av klientenes liv og den erfaringen de deler med dem. Innenfor en slik logikk er sosialt arbeid i følge Goldstein mye mer en form for kunst enn anvendt vitenskap. På en reflekterende og kreativ måte strever praktikerne i sin bevissthet med å forene og inkorporere fragmenter av teori, informasjon, intuisjon, følelser og andre perspektiver i noe tvetydig som kalles "forståelse" (ibid: 41).

Kunnskapskonstruksjon og forholdet mellom teori og praksis

Nygren & Soydan(1997) bygger på Goldsteins perspektiver når de fastslår at sosialt arbeids forskning er avhengig av praksis. De mener at nøkkelen til å forstå sosialt arbeid på fagets egne premisser er å forstå karakteren av forholdet mellom teori og praksis. Forfatterne betrakter teori og praksis som to adskilte elementer, men likevel som nødvendige og gjensidig avhengige elementer for å skape sosialt arbeid som

en enhet. Videre mener de at et vitenskapsteoretisk utgangspunkt basert på (kritisk) realisme er best egnet til å utvikle sosialt arbeid som forskningsdisiplin og profesjon. Det betyr at å teste erfaringer og kunnskap betrakter disse som en fundamental del av all kunnskapsutvikling.

Forfatterne argumenterer likevel for at kunnskap først og fremst utvikles gjennom aktiviteter der hensikten er å endre den sosiale virkeligheten gjennom kommunikasjon med andre. Dernest ser de det også som viktig å formulere grensene for sosialt arbeid, i betydningen områder for kunnskapsproduksjon. Dette i motsetning til å definere *en* spesiell oppgave bestemt en gang for alle med evige og unike egenskaper. Det betyr at det tas til orde for å identifisere mulige handlingsområder og å utvikle en pålitelig idé om hvordan kunnskap blir produsert eller skapt i forhold til disse arenaene. I likhet med Goldstein drøfter Nygren og Soydan det intuitive perspektivet, omtalt som en form for kunst - og begrensningen eller konsekvensene et slikt perspektiv har for kunnskapsutviklingen. Samtidig tar de opp kritikken som rettes mot sosialt arbeid fra sosialvitenskapelig hold for å være svak både teoretisk og metodisk og at utdanninger både på bachelor- og masternivå er for lite vitenskapelige. På den måten aktualiserer også disse forskerne mangelen på en tydelig kunnskapsbase. Det refereres til en amerikansk metastudie basert på 21 enkeltstudier, der det ble konkludert med at det er for lite forskning og at den forskningen som foreligger ikke er god nok til å dekke profesjonens behov for kunnskap og samfunnets behov for løse komplekse sosiale problemer. Lindsey & Kirk (1992) fant at sosialt arbeid lå bak andre profesjoner både når det gjaldt grunnforskning og anvendt forskning. De samme forfatterne tar til orde for en mer elitistisk konsentrasjon av noen få, men sterke forskningsfakulteter som tilbyr Ph.D.-programmer i sosialt arbeid. For å fremme den forskningsbaserte kunnskapen i faget, er det i følge disse forskerne, nødvendig å løsrive Ph.D.-programmene fra bachelor - og masterstudiene.

Nygren og Soydan forsøker å knytte et mer integrert og optimistisk alternativ til de utviklingstrekkene de ser i sosialt arbeid. For det første kan det sees som en styrke at sosialt arbeid er basert på mange forskjellige tilgjengelige teorier, både fra andre disipliner *og* praksismodeller som gestaltterapi, realitetsterapi, kriseintervensjon, kognitive terapier etc. - framfor *en unik* kjernet teori. En rekke lærebøker er organisert etter et slikt prinsipp, der det framheves at sosialt arbeid må være eklektisk og ha evne til å kombinere en rekke teoretiske perspektiver for å hjelpe klienten på best mulig måte (ibid:219). En annen tilnærming er å forsøke å formulere de artistiske perspektivene i faget i vitenskapelig termer, representert ved for eksempel Schöns (1983) begrep om den reflekterende praktiker. Her integreres teori, tidligere erfaring og intuisjon i kunnskap i handling (knowledge-in-action)

(Nygren & Soydan 1997: 219). Goldstein (1990: 41) gjør en lignende integrering når han i ”praktisk klokskap” innlemmer ”social work as an ever-changing and complex blend of theory, analogue, wisdom and art”.

Nygren og Soydan konstaterer at det er slående hvordan teori-praksis splittelsen gjennomsyrrer debatten. Posisjonene er enten pro teori eller pro praksis. Payne (1997: 24) har forsøkt å overskride denne splittelsen når han legger vekt på sosialt arbeids interaktive og konstruktivistiske karakter:

(...) I have argued that social work itself is reflexive because it responds to clients' demands on a service affecting workers. Theoretical development reflects this, because we reject or amend "theories" which fail to meet demands actually made. To take this further 'theory' must also develop in response to demands made by clients on agencies and workers affecting the interpretation or acceptance of theoretical ideas. 'Theory' is a statement of what social work is and prescribes what social workers should do in various situations. It follows that we define the nature of social work and its theory not by academic development and experimental testing but by what social workers actually do. And that is created by their reality, the demands made by clients in the context of the basic values and social structures established within the occupation of social work. A modern social work theory must therefore respond to the modern social construction of reality both by clients and by workers and their social environments, if it fails to do so, it will be unsuccessful (...)

Den sterke vektleggingen av at faget konstrueres gjennom interaksjon med klienter, begrunnes også i at klientene blir definert som klienter gjennom sosiale prosesser. Dette er også i tråd med funn i den undersøkelsen som denne avhandlingen bygger på. Eksempler på det Payne kaller reflekseive teorier for moderne sosialt arbeid er økologisk/systemiske teorier og marxistiske, radikale, empowermentorienterte tilnærminger. Innenfor slike perspektiver må teorier være under konstant endring. Derfor kan ikke fortellinger eller forklaringer være universelle. Payne lener seg her på Berger og Luckmanns (2004 [1966]) syn om at en sosial konstruksjon er et syn på verden som det i alle fall delvis er enighet om innenfor en gruppe, det vil si en rimelig eller fornuftig representasjon av verden som hjelper oss når vi skal håndtere eksterne forhold eller problemer.

Hvis vi trekker tråden tilbake til Goldstein og hans to utviklingsspor, nemlig den samfunnsengasjerte grasrotorienterte tilnærmingen og det som etter hvert gikk under navnet den diagnostiske skolen, virker det rimelig å lokalisere Payne mer i den første tradisjonen enn i den andre. Men også Payne erkjenner at

den diagnostiske skolen og den psykodynamiske tradisjonen har hatt et sterkt fotfeste i sosialt arbeid som i andre hjelpeprofesjoner. Goldsteins (1990) og Nygren og Soydans (1997) oversiktsartikler viser at forbindelsen til praksis og forholdet mellom teori og praksis har hatt stor betydning for synet på hva kunnskap er, hvordan den utvikles og den kunnskapsutviklingen som har foregått i sosialt arbeid. Parton (2000) er opptatt av det samme når han diskuterer utviklingsperspektiver i faget. Han tar opp en diskusjon som startet i *British Journal of Social Work* mellom Sheldon (1978) og Jordan (1978) som kan sies å representere ytterpunkter i synet på kunnskapsutvikling og forholdet mellom teori og praksis. Mens Sheldon talte for å bedre kunnskapssituasjonen i sosialt arbeid ved å benytte noen av de grunnleggende prinsippene i vitenskapelige prosesser, særlig den biomedisinske vitenskapsmodellen, og slik la basis for det som senere ble evidensbasert praksis, la Jordan vekt på at de problemene det arbeides med i sosialt arbeid, ikke lot seg løse på en klar, målbar og kalkulerende måte. Jordan framhevet at i sosialt arbeid har hjelpen like mye med omsorg og deltakelse å gjøre, som med endring. Selv om han var enig i at det er viktig for sosialt arbeid å prøve å utvikle presise og testbare teorier, må faget også være åpent for reelle moralske, sosiale og politiske dilemmaer. Profesjonen må derfor lære seg å leve med usikkerhet, forvirring og tvil, noe som i følge Parton (2000: 452) må prege en hver teoretisk tilnærming som er brukbar i praksis.

Dermed relaterer Parton seg også til Habermas og hans erkjennelsesteoretiske betraktninger (se Grimen 2008: 76) og drøfter om praktisk sosialt arbeid primært er en rasjonell-teknisk aktivitet eller en praktisk-moralsk aktivitet. Parton argumenterer for at yrkesutøvelsen ligger tettest opp til den siste, og han finner sterke holdepunkter hos Schön (1983, 1987) for at kunnskap i praksis utvikles gjennom dialog med mennesker om konkrete situasjoner, der praktikerne kan komme til forståelse om det spesielle, det usikre og de mulige verdikonflikter som må håndteres. Praktisk kunnskap utvikles således gjennom refleksjon i handling og legger vekt på interaksjon. Schön argumenterer for at slik praksis ikke bare byr på en mer presis refleksjon av forholdet mellom teori og praksis, men er mer fleksibel og tilpasningsdyktig enn den teknisk-rasjonelle kunnskapen. En av motforestillingene til Schöns arbeid er at kunnskapen ikke er utviklet fra observasjoner av praktikere, men fra sesjoner der erfarne praktikere i en undervisningssituasjon prøver å forklare og overføre sin kunnskap til nybegynnere eller noviser. Parton (2000: 454) poengterer at hva folk gjør og hva de sier at de gjør, og hva folk tenker og hvordan de reflekterer over måten de handler på, ikke er nøyaktig det samme. Likevel mener Parton at Schön bidrar med nyttig innsikt når det gjelder karakteren av teori/praksisforholdet i sosialt arbeid og stiller viktige spørsmål knyttet til anvendbarheten av den teknisk-rasjonelle kunnskapsmodellen.

Parton viser også til Jordan (1978) og flere av hans senere arbeider når han framhever at det som skiller sosialt arbeid og sosialarbeidere fra flere andre hjelpeprofesjoner, er ikke at de prøver å påvirke individer, familier eller lokalsamfunn – men at dette skjer på en bestemt måte – nemlig primært gjennom *uformelle* forhandlinger. Det spesielle med sosialarbeidere kan dermed sies å være deres vilje til å gi slipp på den formelle rollen og arbeide *sammen med* vanlig mennesker i deres naturlige miljø. Slik brukes det uformelle i den metodiske tilnærmingen som et verktøy til å forhandle fram løsninger på problemer snarere enn å tvinge dem på klienten. Jordan framhever at pålagte formelle løsninger er en siste utvei i sosialt arbeid, og stiller seg dermed kritisk til ulike typer av manualer for å styre den profesjonelle virksomheten. Han foreslår at virkningene av sosialt arbeids intervensjoner bør måles med utgangspunkt i den meningen som hver enkelt aktør knytter til handlingene. Dette betyr ikke en form for moralisme eller fordommer, snarere innebærer det å være sensitiv overfor ord og handlinger, og overfor distinksjoner mellom mennesker som samarbeider og samhandler i lokalsamfunn, ideer som er i tråd med den retningen i sosialt arbeid som Jane Addams er opphav til. Parton (2000: 455) framhever at dette innebærer å gi refleksivitet en større betydning enn det har hatt i sosialt arbeid, og mener at særlig evidensbaserte tilnærminger har stått i veien for en slik satsing. Jeg forstår både Parton og Jordan slik at de framhever ideelle fordringer og normative trekk ved sosialt arbeids praksis, med andre ord peker de i like stor grad på hvordan yrkesutøvelsen *bør* være som på det som faktisk foregår. Data i form av gjenfortellinger og refleksjoner over hendelser og handlinger i praksis representerer på den andre siden empiri om hva slags kunnskap som tas i bruk og oppfattes som nyttig i det konkrete arbeidet. Jeg skal derfor se nærmere på hvilken plass narrative tilnærminger har når det gjelder forskning i sosialt arbeid.

Narrative perspektiver i tidligere forskning

Siden sosialt arbeid som akademisk disiplin bygger på multidimensjonale teoretiske rammeverk, argumenterer Larsson & Sjöblom (2010: 279) for at narrative tilnærminger og metoder, som også er multidimensjonale, er godt egnet til utforskning av komplekse forståelser av menneskelig eksistens. I en antologi fra 2008 har de samme forfatterne sammen med Lilja (Larsson et al. 2008) presentert lokale svenske prosjekter med perspektiver og eksempler på narrativ forskning i sosialt arbeid. Et sentralt formål med boka var også å beskrive innholdet i sentrale argumentasjonslinjer i narrative framgangsmåter, som så kan tjene som inspirasjonskilder for hvordan man kan utforske kunnskapsoppbygging i sosialt arbeid ut i fra en narrativ strategi. Forfatterne har blant annet hatt et

utstrakt samarbeid med Catherine Kohler Riessman, som betraktes som en nestor og foregangskvinne innen den internasjonale narrative forskningen. I forordet til antologien påpeker Riessman at selv om sosialt arbeids praksis er fylt av samspillet mellom klienters fortellinger på den ene siden og fortellinger som de profesjonelle beretter på den andre, har forskningen i sosialt arbeid vært tvilrådig til å inkludere narrative metoder. Hun mener i likhet med Parton at de rådende diskusjonene om evidensbasert praksis har bidratt til at det er stilt spørsmål ved andre tilnærminger som for eksempel narrativ metodologi. Margareta Hydén, som er sosionom og professor med tema barn ved Lindköpings universitet, er en av Sveriges ledende forskere på området narrative metoder. Hennes forskningsområder er vold mot kvinner i familierelasjoner og barn som har vært vitne til vold, og slik kan hennes forskning tematisk knyttes til de fortellingene som denne studien har fått fram. Lars-Christer Hydén er psykolog og professor ved samme universitet, og ved siden av flere bidrag rettet inn mot psykologiske problemstillinger har han ved hjelp av narrative tilnærminger analysert journaler i saker knyttet til omsorgsovertakelse. Dette arbeidet omtales nærmere i kapitel 2. Også forskningsmiljøet ved Umeå universitet har vært inspirert av og har anvendt narrative perspektiver i sin forskning om kunnskap og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid (Blom et al. 2006).

Parton, som er nevnt tidligere, har sammen med kollegaer fra Storbritannia, Finland og Nederland gitt ut en antologi der sosialkonstruktivistiske tilnærminger, herunder narrative perspektiver, er brukt som et gjennomgående perspektiv (Hall et al. 2003). Hall (1997) har utgitt sitt doktorgradarbeid fra 1994, der han har analysert skriftlig og muntlig kommunikasjon om sosialt arbeid som tekst, og han refererer til slike dokumenter som fortellinger. I Norge har Svein Mossige (1998) anvendt narrative perspektiver i sitt doktorgradsarbeid der tema er hvordan mødre forstår og forholder seg til mistanker om at barnet deres har vært utsatt for seksuelle overgrep. Også flere andre forskere har i sine avhandlinger med tilknytning til barnevernfeltet latt seg inspirere av narrative perspektiver i sine tilnærminger og analyser (se blant andre Angel 2009; Hennum 2002; Ulvik 2005).

Oppsummert er det slik at det både nasjonalt og internasjonalt foreligger noe forskning knyttet til sosialt arbeid der styrken ved narrative perspektiver er underbygget, dels med teoretiske og metodologiske argumenter og dels med eksempler fra ulike lokale studier. Et vidt spekter av narrative analytiske perspektiver er anvendt. I flertallet av disse studiene er hovedvekten lagt på livshistorier og forståelse og identitetsdannelse knyttet til enkeltindivider og grupper. Færre har forsøkt å utforske kunnskap og kunnskapsanvendelse ved hjelp av narrative perspektiver, selv om dette også i noen studier inngår som funn ved siden av det som har vært hovedfokus i analysen. Denne studien kan derfor bidra til å fylle et

forskningsgap når det gjelder utforskning av kunnskapsanvendelse i praktisk sosialt arbeid, ikke slik forskerne eller praktikere mener det *bør* være, men slik profesjonelle reflekterer over og gjenforteller det de har erfart sammen med foreldre og barn. Før jeg gjør rede for avhandlingens oppbygging skal jeg også gå gjennom tidligere forskning som er innrettet mot kunnskapsutvikling knyttet spesifikt til barnevernfeltet.

Forskning og kunnskapsutvikling rettet spesifikt mot arbeid i barnevernet

Når blikket rettes mot kunnskap og kunnskapsutvikling knyttet til arbeid i barnevernfeltet, tematiseres de samme spenningene som vi finner i sosialt arbeid generelt. En svensk kunnskapsoversikt knyttet til barnevernsutredninger (Sundell et al. 2007) legger hovedvekten på forskning om forekomst og kjennetegn ved brukerne. Men i likhet med for eksempel Goldstein (1990) og Nygren og Soydan (1997) redegjøres det for spenninger i synet på hva den profesjonelle oppgaven består i, og hva ulike teoretiske orienteringer /diskurser bidrar med når det gjelder forståelse av problemer og de tiltak/løsninger og målsettinger som søkes oppnådd.

Ulike forklaringsmodeller

Den medisinske forklaringsmodellen oppfattes å ha sitt opphav i en amerikansk kontekst og Sundell et al. (2007) trekker fram en klassisk artikkel fra 1962 der det gjøres rede for den prosessen som skjedde da barnemishandling fikk en medisinsk definisjon framfor en strafferettslig eller sosial forklaring (Kemper et al. 1962). Overgrep mot barn har innenfor en slik tankemodell sin årsak i foreldrenes psykopatologi, og det profesjonelle arbeidet består i all hovedsak i å identifisere "smittekilden" og finne den rette "medisinen eller behandlingsmetoden". Det er den samme tankegangen vi finner igjen hos Mary Richmond og det som utviklet seg til den diagnostiske skolen, selv om flere faktorer ble innlemmet som årsak til problemet. Mens den rene medisinske tilnærmingen så bort fra sosiale årsaker, innlemmet Richmond og hennes etterkommere den sosiale konteksten i utredningen av problemet.

The use of the word diagnosis is not restricted to medical case work; it means in zoology and botany, for example, "a brief, precise, and exclusively pertinent definition". In social diagnosis there is the attempt to arrive at as exact a definition as possible of the social situation and personality of a given client investigation, or the gathering of evidence, begins the process, the critical examination and comparison of evidence follow, and last come its interpretation and the definition of the social difficulty (Richmond 1917: 51)

Likevel har behandlingsmodellene innenfor den diagnostiske skolen i all hovedsak rettet seg inn mot individet og familien, og etter hvert den relasjonelle kvaliteten på klient-sosialarbeiderforholdet. Det har vært liten oppslutning om å utvikle arbeidsmodeller som i større grad retter seg inn mot de strukturelle årsakene til fattigdom, arbeidsløshet og sosial isolasjon, særlig i USA der det politiske klimaet ikke har ligget til rette for å kjempe for sosiale reformer.

Hacking (1999: 136) er også opptatt av hva hvilke begrensninger som lå i en amerikansk kontekst og viser i tillegg hvordan ideen om "child abuse" dukket opp som kategori på et bestemt tidspunkt (1961), på et bestemt sted (Denver) og i diskusjoner mellom mennesker med autoritet, nemlig pediaterne. Utgangspunktet var mishandlede spedbarn, men fenomenet og forståelsene spredte seg raskt til å omfatte flere aldersgrupper og barn i ulike livssituasjoner. Ideen fikk fotfeste i ny lovgivning, ble inkorporert i praksis og endret også profesjonelle praksiser og handlinger blant sosialarbeidere, lærere og i politiet. Det at alle former for barnemishandling ble gitt oppmerksomhet blant så vel profesjonelle som foreldre og ofrene selv, var en av de viktigste bevisstgjøringsprosessene som fant sted mellom 1960 og 1990, hevder Hacking. Like fullt viser han i sin gjennomgang hvordan synet på nettopp barnemishandling har endret seg i løpet av denne perioden, og at praksis også endres avhengig av hvem som definerer problemet og hvem som har muligheter til å handle. Så lenge pediaterne var den gruppa som både slo alarm og kunne diagnostisere problemet, ble det stilt få andre spørsmål rundt symptomer som kunne dukke opp. Den såkalte Clevelandsaken i England fra 1987 illustrerer dette poenget svært tydelig. I løpet av seks år steg antall registrerte tilfeller av barnemishandling fra fem (1981) til rundt 475 (1986), de fleste av disse var saker med mistanke om seksuelle overgrep. Økningen tilskrives en ny undersøkelsesmetode av analåpningen, som spredde seg fra voksenmedisinen til pediatrien uten at symptomene ble tilpasset målgruppen. På den måten ble det som senere ble oppfattet som alminnelige anatomiske variasjoner, fortolket som symptomer på alvorlige overgrep. Hacking (1999:149) betegner dette som et godt eksempel på det han kaller eksportmarkedet, nemlig at nye kategorier først konstrueres i USA for deretter å bli eksportert til resten av verden. Raundalen (2008) har senere drøftet forklaringsmodeller og symptomer hos barn som lever med vold i familien med utgangspunkt i en norsk kontekst. Han advarer blant annet mot å overbetone omfanget av barn som opplever grove overgrep i familien, fordi dette kan hindre oss i å differensiere og utvikle et bredt spekter av tiltak.

Motsatsen til en medisinsk forklaringsmodell er en *sosiologisk modell* som legger hovedvekten på fattigdom og andre sosiale forklaringer på at noen barn har symptomer på omsorgsvikt. Blant forskere er

det likevel den *økologiske forklaringsmodellen* som har fått sterkest fotfeste (Sundell et al. 2007). Utgangspunktet er Bronfenbrenners (1977) økologiske utviklingsmodell som legger vekt på at menneske påvirkes av flere samspillende systemer. Her innlemmes også sosialpolitiske utviklingstrekk, selv om det mest grunnleggende også i denne modellen er barnets samspill med nære omsorgspersoner (mikrosystemet). Modellen har stått sterkt i undervisningen av norske sosialarbeidere de siste årene, og denne studien vil kunne kaste lys over hvorvidt sosialarbeidere trekker veksler på tankegods fra en slik integrerende modell i sine gjenfortellinger fra sitt møte med barn og foreldre i barnevernet.

Diskurser

Andre (for eksempel Jack 1997) forsøker å overskride de mer rendyrkede forståelsesmodellene i mer overgripende diskurser. Den medisinsk-sosiale diskursen ligger likevel tett opp til en psykopatologisk forklaringsmodell som må sies å ha hatt en dominerende posisjon både i svenske og norske sosialarbeiderutdanninger og praksisfelt (Sandbæk 2002a; Sundell et al. 2007). Som en reaksjon på den såkalte Cleavelandsaken i Storbritannia utviklet det seg i de britiske fagmiljøene det som er kalt en sosio-legal diskurs, som kjennetegnes av et juridisk perspektiv, der barnevernsarbeidet skal sikre barnet beskyttelse og foreldrene den nødvendige rettssikkerhet. Et slikt perspektiv preger også den norske lovgivningen fra 1993 som nettopp har som formål å gi barn og foreldre bedre rettssikkerhet samtidig som barn skal "få rett hjelp til rett tid" (Havik 2004; Larsen 2004). I praksisfeltene kan vi som en følge av en sterkere rettighetsfesting se tendenser til økte krav til systemforbedringer, dokumentasjon, saksbehandlingsrutiner, rapporteringsrutiner og avvikshåndtering (Vindegg 2010). Slike krav ble påpekt som et påtrengende problem i Storbritannia tidlig på 90-tallet da f.eks Howe (1992) advarte mot en byråkratisering av det sosiale arbeidet. Når barnemishandling ble forvandlet til et sett av juridiske og byråkratiske prosedyrer, ble behandlingsorienterte sosialarbeidere utmanøvrert, og fikk som sin viktigste oppgave å utøve sosial kontroll. I praksis brukes tiden og ressursene til å føre bevis for om det må intervereres i familien framfor direkte samhandling med barn og foreldre. I en norsk undersøkelse om kommunenes bruk av hjelpetiltak (Gjerstad et al. 2006) ble det registrert et skille mellom kommuner der sosialarbeiderne i hovedsak administrerte eksterne hjelpetiltak og kommuner der sosialarbeideren la vekt på den direkte samhandlingen med barn og foreldre gjennom ulike former for hjelpetiltak. Khoo, Hyvönen og Nygren (2002) har gjennom en studie med fokusgruppeintervjuer blant sosialarbeidere fått fram forskjeller i teoretisk orientering i canadisk og svensk barnevern, og drøfter hvilke implikasjoner dette har for praksis. Her tydeliggjøres forskjeller mellom det som kan kalles et

standardisert, sterkt formalisert beskyttelsesbarnevern og et mer åpent, støttende og forebyggende velferdsbarnevern som de svenske sosialarbeiderne rapporterte om. I Norge har det skjedd en bevegelse fra et beskyttelsesbarnevern med omsorgssvikt og mishandling i fokus (Killén 1991) til et velferdsbarnevern der forebygging og arbeid i partnerskap med barn og foreldre vektlegges (Marthinsen 2003). En slik forskyvning gjenspeiles blant annet i den sterke veksten i antall barn som mottar hjelp fra barnevernet.

I tillegg til den medisinsk-sosiale og den sosio-legale diskursen som Jack (1997) så som framtrødende i det britiske barnevernsarbeidet, og som er gjenkjennelig også i en nordisk kontekst, trekker Sundell et al. (2007: 43) fram en tredje diskurs som har dukket opp, først og fremst blant det de kaller feministiske forskere. Utgangspunktet her er at verken i den medisinsk-sosiale eller i den sosial-legale diskursen fokuseres det i tilstrekkelig grad på foreldre og barns kontekstuelle opplevelser av sin situasjon. Det fokuseres på risikofaktorer uten at disse settes inn i en videre kontekst, og på administrative krav, og begge betoner en sterk profesjonell tilnærming (ibid.). Talspersoner for den tredje diskursen argumenterer for at det viktigste redskapet i vurderingen av barns situasjon og risiko er foreldrenes og barns egne beskrivelser av sitt hverdagsliv. En slik betoning kan gjenkjennes i det som i Norge gjerne går under betegnelsen et sosiokulturelt perspektiv på barns hverdagsliv og det profesjonelle barnevernsarbeidet (se blant andre Andenæs 1997; Sagatun 2005; Ulvik 2005).

Sundell et al. (2007) mener det er uklart hvor det svenske barnevernsarbeidet befinner seg i forhold til de tre diskursene som er skissert. Mye taler for en utvikling i retning av den sosial-legale diskursen med fokus på bevisførsel for omsorgssvikt. Andre trekk peker i retning av en mer medisinsk-sosial innretning med vekt på å identifisere faktorer som vurderes som skadelige for barn. En økende interesse for ulike vurderingsinstrumenter, manualer, kartleggingsskjemaer med mer underbygger også en slik innretning. Etterspørselen etter evidensbaserte metoder og det som går under betegnelsen kunnskapsbasert praksis i det norske barnevernet peker i samme retning (se blant andre Kvello 2007 i tillegg til satsingen på kunnskapsbasert praksis og definisjonen av denne fra BLD og Bufdir "Et kunnskapsbasert barnevern", 2009).

Andre legger vekt på forskning som rommer deltakernes meningskonstruksjon, for eksempel ved å utforske hvordan barn forstår og utnytter sitt handlingsrom som barn generelt og som barnevernsbarn spesielt (Ulvik 2009: 23). En slik kunnskap må søkes lokalt og spesifikt. Ulvik framhever for eksempel at

en norsk barnevernsarbeider har lite nytte av å kjenne til fornøydhetsgraden til engelske fosterbarn. Det den profesjonelle trenger er redskaper for å undersøke hvordan det konkrete barnet som det arbeides med tenker, føler og forstår. Heller enn å predikere utfall, vil en slik forståelse gi profesjonelle sosialarbeidere mulighet til å bidra til utviklingsprosesser. Med utgangspunkt i slike forståelsesrammer er det i gang et tverrfaglig forskningsprosjekt ved Høgskolen i Oslo med støtte fra Norges forskningsråd med tittelen "*Snakk med oss*" – *Profesjonsutøvelse og barns deltakelse*. Prosjektet er forankret i sosiokulturelle og sosialkonstruktivistiske teorimodeller der barn gis status som aktivt handlende subjekter som deltar i sin egen utviklingsprosess (se også Andenæs 1991, 2000; Bronfenbrenner 1977; Bruner 1990; Gulbrandsen 1998, 2006b; Haavind 1987; Rogoff 2003; Tiller et al. 1983). Designet har en klar forankring i den tredje diskursen som vektlegger barns egne beskrivelser av sitt hverdagsliv (Sundell et al. 2007: 43). Forskningsprosjektet "Det nye barnevernet" har en annen innretning og søker å kartlegge brukere av barneverntjenesten og hva som skjer av aktiviteter i tjenesten. Prosjektet skal svare på hvilke behov brukerne har og hvordan barneverntjenesten imøtekommer disse behovene. Den psykiske helsen til barn i barnevernet og barneverntjenestens samarbeid med barne- og ungdomspsykiatrien blir også belyst i prosjektet. Prosjektets idé er å skape grunnlag for samarbeid mellom utdanning, forskning og praksisfeltet. Kommuner og regionkontor deltar i prosjektet og ansatte i barnevernet bidrar som medforskere. Prosjektet tar utgangspunkt i problemstillinger som er aktuelle for praksis og vil gi en mulighet for å knytte teoretisk og praksisbasert kunnskap sammen. Prosjektet bygger på en deltakerorientert samarbeidsprosess som skal bidra til utvikling av bedre praksis⁴.

En noe annen innfallsvinkel til å framheve barns deltakelse og barns rettigheter er fanget opp i det som gjerne benevnes som *nye metoder i et moderne barnevern* (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005). Tilnærmingene bærer i seg et "ideal om å møte barn og foreldre som selvstendige medborgere med krav på anstendig og respektabel behandling" (ibid:9). Metodene oppfattes også å være et svar på kritikken mot et barnevern som har vært betraktet som patriarkalsk, udemokratisk og ydmykende uten at det tas hensyn til kulturelle eller individuelle preferanser, med andre ord et barnevern som har hatt sin forankring i en medisinsk-sosial forståelsesramme. Arbeidsmetodene har som mål å styrke evnen til *mestring* og redusere risikoen for at barn utvikler alvorlige problemer. Hjelpen skal komme inn på et tidlig tidspunkt og på en slik måte at langvarige hjelpebehov og institusjonsopphold unngås. Et uttalt empowermentorientert perspektiv skal myndiggjøre både barn og foreldre slik at de framstår som aktive aktører i egne liv framfor passive mottakere av velferdsytelser. På den måten har de *nye metodene* i

---

⁴ <http://www.bufetat.no/fou/prosjekter/Kartlegging-av-brukere-behov-og-tilbud/> lastet ned 14.12.10

barnevernet sterke likhetstrekk med det som kan betegnes som selvbehandlingsregimer i et moderne helsevesen der nye kunnskapsmodeller og den medisinske teknologien utvikles og innrettes slik at vi som pasienter læres opp til å styre oss selv. Når barn tildeles sterkere juridiske rettigheter og ses som sosiale aktører framfor passive mottakere av omsorg, rekonstrueres også oppfatningen av barn og barndom (James et al. 1998). Det legges vekt på at barn må inngå som aktive deltakere i beslutninger som berører deres hverdagsliv (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005: 21). På den måten bidrar også barn i langt større grad enn tidligere til å skape sine egne forestillinger og livsvilkår. Den individuelle friheten utfordrer både de sosiale relasjonene mellom barn og foreldre og individets forhold til samfunnets normer og rammebetingelser. Dette og andre dominerende teoretiske perspektiver i den norske barnevernlitteraturen vil bli utdypet i innledningen til noen av de kapitlene der de empiriske analysene presenteres.

Sosialarbeidernes egen kunnskapssøking

Det foreligger også noen empiriske studier der forskningsspørsmålene er innrettet mot å utforske hvilke kunnskapsformer profesjonelle sosialarbeidere selv vektlegger i sin praktiske yrkesutøvelse. I en svensk spørreskjemaundersøkelse (Bergmark & Lundström 2000) er sosialarbeidere i sosialtjenestens individ- og familieomsorg intervjuet om hvilken utdanning de har, hvilke kurs de har gått, hvilke tidsskrifter og bøker de leser samt hvordan de ser på kunnskap som de har og hva slags kunnskap de etterspør. Resultatene fra denne undersøkelsen oppfattes av forskerne som nedslående i den forstand at svært få av svenske sosialarbeidere søker eller tilegner seg kunnskap på selvstendig grunnlag. Det som prioriteres er internundervisning i det som til en hver tid ansees som de mest gangbare arbeidsmodellene. Da undersøkelsen ble gjennomført, dreide det seg om nettverksmetodikk og det som går under navnet løsningsfokusert tilnærming⁵.

---

⁵ Løsningsfokusert tilnærming (LØFT) er utviklet i USA under navnet Solution Focused Approach. Metoden har sitt utspring fra familierapi, men er tatt i bruk også i større systemer. Det sentrale i LØFT er at fokus rettes mot de positive erfaringene som allerede finnes i en gitt situasjon, og at man så vurderer mulighetene for å gjøre mer av det samme. I stedet for å spørre om hva som er årsaken til problemene, stiller man heller spørsmål om hvordan man kan finne løsninger. Den vanligste motforestillingen mot LØFT er at den ikke «går i dybden», altså at man er overfladisk i forhold til grunnlaget for, og det som derfor kan fortsette å gi opphav til, problemer. Manglende fokus på de faktorer som målgruppene opplever som problematisk, kan tilsløre at det i mange tilfeller finnes faktorer av stor betydning som målgruppene ikke har kontroll over, og hvor lite vinnes gjennom å «tenke positivt». LØFT er likevel en type ressursorientert tilnærming, som kan gi viktig inspirasjon til profesjonelt arbeid.

Bergmark og Lundstrøm knytter funnene til en mer generell beskrivelse av sosialt arbeid, nemlig den at i sosialt arbeid vokser de behandlingsideologiske trendene raskt, og praksisfeltene kan sies å være et takknemlig offer for mer eller mindre seriøse ”profeter” på ulike områder. En tilsvarende problemstilling er reist i norsk sosialt arbeid av blant andre Christiansen (1990). Bekymringen knyttes i første rekke til at en ideologistyrte kunnskapsutvikling sjelden omfatter kritiske perspektiver på de metodene som benyttes. Forskerne advarer likevel mot en mistolkning av funnene i retning av at en hver fornyelse og all utvikling skal oppfattes som trendy, og poengterer at uten nye impulser er ingen utvikling mulig (ibid: 28). En annen og kanskje større bekymring kan knyttes til at under 10 prosent av svenske sosialarbeidere som arbeider i det som kalles sosialtjenestens individ- og familieomsorg, leser relevante vitenskapelige tidsskrifter eller relevante fagbøker i sosialt arbeid. I en amerikansk studie (Rosen et al. 1995) er det gjort tilsvarende funn der det konkluderes med at sosialarbeidere i liten utstrekning benytter seg av vitenskapelig kunnskap. Dermed undergraves idealet knyttet til evidensbasert kunnskap, som nettopp handler om å søke etter den best tilgjengelige forskningsbaserte kunnskapen. Som en direkte følge av slike undersøkelser er det framsatt argumenter for å styre det sosiale arbeidet gjennom økt bruk av ulike typer manualer eller praktiske retningslinjer (guidelines). Siden sosialarbeidere ikke selv skaffer seg kunnskap, utsettes de altså for en form for utenfrastyring via manualer. En lignende utvikling er som tidligere nevnt registrert i Storbritannia (Howe 1992). I Norge er en tilsvarende bekymring reist i tilknytning til innføring av evidensbaserte metoder i barnevernet (Angel 2003;Marthinsen 2004;Vindegg 2009).

I teorier og i studier knyttet til profesjonell utvikling (Rønnestad 2008) er det gjort solide funn som peker i retning av at holdning til teori har betydning for om den enkelte utvikler seg optimalt. Best ut kommer de som har en åpenhet til og en aktiv utforskning av det fenomenet de studerer, men med forankring eller fordykning i *en* teori, for eksempel psykodynamisk teori, kognitiv atferdsteori, klientsentrert teori (ibid: 280). Å opprettholde en *kontinuerlig refleksjon* når en møter utfordringer, er vurdert som den mest sentrale enkeltstående faktoren ved profesjonell utvikling. I et slikt perspektiv vil foreskrevne manualbaserte tilnærminger og metoder snarere kunne bidra til en form for innsnevring av kunnskapsanvendelsen enn en form for kvalitetssikring av tjenestene.

Kilde:forebygging.no:http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_855/hParent_8/hDKey_1, lastet ned 25.08.10

Heggen (2003, 2005) finner at norske studenter under sosialarbeiderutdanning vektlegger det som kalles fagkunnskap lavt når de starter på studiet, og enda lavere når de er ferdig utdannet. Gode holdninger og gode personlige egenskaper skårer høyere og oppfattes som viktigere enn faglig kunnskap. Etter 3 år i yrkeslivet er det relasjonell kunnskap som får høyst score blant sosialarbeidere. Det kan diskuteres hvor fruktbart det er og hva slags kunnskap det gir å skille mellom fagkunnskap, egenskaper og holdninger, og mellom fagkunnskap, relasjonell kunnskap og praktisk kunnskap slik det er gjort i disse undersøkelsene. I diskusjonen rundt resultatene reflekteres det for eksempel ikke over sammenhengen mellom gode holdninger og faglig kunnskap. I et sterkt verdiforankret fag som sosialt arbeid (Fook 2002; Ife 1997; IFSW 2000; Kokkinn 1998; Oltedal 2005; Reamer 1990) vil gode holdninger kunne utvikles som en følge av at studenter får tilført relevant faglig kunnskap, for eksempel kunnskap om sammenhenger mellom samfunnsmessige strukturer og rammebetingelser og enkeltmenneskets situasjon og utviklingsmuligheter. Slike funn gjør det desto mer aktuelt å utforske nærmere hvordan sosialarbeidere i praksis forholder seg til ulike former for kunnskap, hvordan kunnskap gjøres relevant når det fortelles fra konkret klientarbeid og hva som inkluderes og ekskluderes når situasjoner fortolkes og handlinger begrunnes.

Oppsummering og studiens problemstilling

Med dette har jeg forankret avhandlingens tema og perspektiver i kunnskapspolitiske føringer og i tidligere forskning og utviklingsarbeid i sosialt arbeid generelt og barnevern mer spesielt. Som jeg har vist er det presisjonsnivået som er ulikt - spenninger mellom ulike kunnskapsformer, mellom teori og praksis og mellom mer overordnede diskurser er de samme. Mye av den forskningen som er gjort tidligere har vært innrettet mot å framheve sosialt arbeids multidimensjonale forankring både i forskning og praksis. Nasjonale myndigheter og sterke internasjonale forskningsmiljøer framhever i dag den evidensbaserte kunnskapens fortinn når det legges vekt på effekt og effektivitet. Den studien som presenteres her, kan således sies å fylle et forskningsgap innen det kunnskapsteoretiske området. Empiriske studier med forankring i de varierte praksisene som foregår i barnevernet og i andre nærliggende praksisfelt, er underrepresentert, men likevel ikke fraværende i nyere forsknings- og kunnskapsoversikter. Gjennom fortellinger kan vi få tak i hvordan ulike hendelsesforløp arter seg fra den enkeltes synsvinkel og hvilke kollektive og kulturelle forestillinger som gjenspeiles i den enkelte beretning. Det er særlig den meningen som den enkelte tillegger hendelser og handlinger som kan analyseres fram ved å benytte et narrativt

perspektiv. Med andre ord er fortellinger en inngang til å få tak i data som kan være vanskelige å få tak i på andre måter. Med forankring i tidligere forskning og kunnskapspolitiske føringer gjentas og presiseres problemstillingen for studien:

- *Hva slags kunnskap trekkes det veksler på når sosialarbeidere gjennom intervjuer beskriver og reflekterer over sine handlinger og sine vurderinger i møte med foreldre og barn som mottar tiltak fra barnevernet?*
- *Hva slags språk tas i bruk og hvilke vurderinger og analyser ligger til grunn når sosialarbeidere forteller om hvordan de håndterer komplekse situasjoner og gir støtte til sine avgjørelser?*
- *I hvilken grad og på hvilken måte innlemmes foreldres og barns kunnskap om egen livssituasjon i sosialarbeidernes beretninger?*

Avhandlingens videre oppbygging

I kapittel 2 skisseres teoretiske og analytiske perspektiver med særlig vekt på hva narrative perspektiver og det narrative forskningsfeltet har å bidra med som inngang til de konkrete analysene. Det knyttes an til profesjonsteorien og innganger til hvordan kategoriseringsprosesser i profesjonelt arbeid kan forstås. Videre omtales perspektiver fra etnometodologien, fra symbolsk interaksjonisme og fra Foucaults diskursanalyse som inspirasjonskilder i analysearbeidet.

Kapittel 3 har overskriften metode og metodologiske refleksjoner. Her redegjør jeg for alle trinnene i forskningsprosessen og hvordan disse henger sammen fra formulering av problemstilling til analyse og presentasjon i form av forskerfortellingen. Mer konkret begrunner jeg valg av metodisk tilnærming, reflekterer over vanskene med å få tilgang til feltet, redegjør for ulike tilnærminger under intervjuene og synliggjør og begrunner hvilke analytiske grep jeg har benyttet for å komme fram til de resultatene som presenteres. Det gjøres også rede for studiens pålitelighet og overførbarhet.

Kapittel 4 er det første av fire kapitler der det analyserte materialet blir presentert. Med utgangspunkt i Abbotts ideer om hva som danner grunnlaget for profesjonenes virksomhet og jurisdiksjon, nemlig *diagnose, beslutning, behandling* har jeg analysert fram hvordan *kategoriseringsprosesser* i sosialt barnevernsarbeid kan forstås og hva de påvirkes av. I dette kapitlet er det mødre og fedres posisjoner som løftes fram.

Kapittel 5 handler om hvordan *tid* på ulike måter skaper kunnskap og opprettholder ulike forståelser. Først utforskes tid som strukturerende faktor i det profesjonelle arbeidet. Videre handler det om hvordan forståelser av fortid og forventninger om framtid skaper ulike fortellinger som både produserer og reproducerer kunnskap.

I kapittel 6 rettes blikket mot kunnskapskonstruksjoner av barnas omsorgsbehov i det profesjonelle barnevernsarbeidet. Det handler om hvordan barna forstås i relasjon til sine omsorgsgivere og de institusjonelle rammene de er en del av. Barnas egne fortellinger danner her en viktig ramme for en utvidet forståelse av deres omsorgssituasjon og meningskonstruksjon.

I kapittel 7 belyses kunnskap som gjøres relevant i endring og endringsprosesser, nærmere bestemt hva slags reparasjonsarbeid og normaliseringsarbeid som ansees nødvendige for at relasjoner skal opprettholdes eller endres. Her har jeg forsøkt å få tak i hva slags kunnskap som danner premisser og hvilke forestillinger som kommer til uttrykk når det argumenteres for ulike handlingsvalg.

I kapittel 8 oppsummeres funnene i undersøkelsen og jeg drøfter undersøkelsens ulike resultater i en mer overordnet ramme. Jeg drøfter hvilke kunnskapspolitiske implikasjoner undersøkelsen gir og peker på hva slags forskning som kan bidra til å utfylle kunnskapsutviklingen knyttet til profesjonelt arbeid og profesjonelle praksiser i sosialt barnevernsarbeid.

Kapittel 2

Å utforske kunnskap i fortellinger fra praksis

Teoretiske og analytiske perspektiver

Innledning

I dette kapitlet skal jeg utdype de teoretiske og analytiske perspektivene jeg har latt meg inspirere av for å svare på studiens problemstilling. Det er datamaterialet som har vært retningsgivende for de ideene som er skapt og de valgene som er foretatt underveis. Med det mener jeg at analysene er empiridrevne snarere enn teoristyrte og teoretiske perspektiver er valgt ut og bygget opp i dialog med det empiriske materialet. I mine mange søk etter et fruktbart perspektiv som det gav mening å fortolke datamaterialet i, gikk det etter hvert opp for meg at enten jeg så etter temaer, begreper, forståelser, diskurser eller Diskurser⁶, var kunnskapen som sosialarbeiderne skaper og benytter seg av, narrativt strukturert. Det vil si at det er plottet⁷ eller skjelettet i barn og foreldres bakgrunnshistorier og aktuelle situasjon som skaper mening og sammenheng i det profesjonelle arbeidet. Sosialarbeidernes resonnementer er i stor grad organisert rundt en tidsdimensjon, det vil si fortid – nåtid – framtid og rundt hendelser enten av dramatisk karakter eller rundt små og store hendelser som oppfattes som betydelige normbrudd. Det handler med andre ord om de prosessene som foregår når sosialarbeiderne forsøker å forstå og gi mening til den informasjonen de får tilgang til i den direkte samhandlingen med foreldre og barn. Men når sosialarbeiderne gjennom intervjuer gjenforteller hva som har foregått og hvilke vurderinger som er gjort, trekkes det også implisitt veksler på rådende Diskurser i feltet og teoretiske perspektiver som de

---

⁶ Diskurs kan henvise til språk brukt i organisasjoner og i møter med brukere, slik dette viser seg i tale eller skrevet tekst (diskurs). Diskurs med stor D kan også referere til måter å tenke på om bestemte fenomener, slik som barndom, familie, foreldreskap, sykdom, helse, kjønn, rase og hvordan slike bestemte tankemåter reflekterer bestemte historiske, politiske og moralske posisjoner ((Taylor & White 2000)

⁷ Polkinghorne (1995: 7 se også Bruner 1990) definerer plot slik. "Plot is the narrative structure through which people understand and describe the relationship among the events and choices of their lives. Plots function to compose or configure events into a story by: (a) delimiting a temporal range which mark the beginning and end of the story, (b) providing criteria for the selection of events to be included in the story, (c) temporally ordering events into an unfolding movement culminating in a conclusion, and (d) clarifying or making explicit the meaning events have as contributors to the story as a unified whole". Forskere innenfor en poststrukturalistisk tradisjon foretrekker storylinebegrepet (etter Davies & Harré 2001[1990]) framfor plottbegrepet fordi det betraktes som mer omfattende og prosessorientert (Hennum 2002: 104-105; Søndergaard 2000: 77-78). I tråd med det analytiske perspektivet som er utviklet i dialog med min empiri, er det plottbegrepet som gir best mening. Storyline bringes imidlertid inn i analysen når det vises til mer utvidede kulturelle forståelser (se for eksempel side 166).

bringer med seg. Dette illustreres for eksempel i intervjuet med sosialarbeider Berit som over tid har arbeidet som miljøarbeider i en familie med et tiltak som alternativ til omsorgsovertakelse. Når jeg innledningsvis spør om og prøver å få oversikt over hvem som er med i familien, forklarer Berit at de hun forholder seg til er en mor med fire barn og at dette er en familie som har bodd mange år i utlandet. Hun avbryter seg selv etter noen setninger og sier:

(...)ja--- kanskje jeg skal begynne litt fra begynnelsen. Mor er en dame i begynnelsen av 40-åra, hun er født og oppvokst her i byen, eller jeg tror ikke hun er født her, hun er født i Nes, men hun flytta hit og har hatt barne- og ungdomsåra her. Far var anleggsarbeider, mor var kontorsekretær, mors mor var også fra utlandet da. J: Det var henne du snakka om som var kontorsekretær. S. Ja, hun har utenlandsk opprinnelse, det er litt viktig for å forstå helheten i det vi skal inn i. Mormor som da var kontorsekretær, hun har fått et barn med sin far, en incest-sak i utland (...)

Lignende fortellergrep som det Berit bruker, preger intervjumaterialet på ulike måter. Når Berit forankrer sin forståelse av moren i hennes bakgrunnshistorie og i en dramatisk hendelse i familiehistorien, har framstillingen klare likhetstrekk med fortellinger som har en narrativ struktur. I mine litteratursøk fant jeg at andre forskere har hatt tilsvarende erfaringer når de har forsøkt å forstå sammenhengen mellom forskningsbasert kunnskap og praksis. Da den amerikanske psykologen Donald E. Polkinghorne på begynnelsen av 1980-tallet ble opptatt av hvorfor hans egen og kollegaers forskning i så liten grad så ut til å informere klinisk praksis, forsøkte han å snu det hele rundt og finne ut hva han kunne lære av praktikerne når det gjaldt måten å forske på. Det han ble klar over, var at praktisk arbeid med narrativ kunnskap. Det vil si at de er opptatt av folks historier, de arbeider med historier om cases og enkelttilfeller, og de bruker narrative forklaringer for å forstå hvorfor mennesker de arbeider med opptrer som de gjør (Polkinghorne 1988: Preface x).

Hunter (1991) beskriver lignende erfaringer som det Polkinghorne gjorde, innenfor medisinen. Etter mange år med undervisning av medisinerstudenter i et tverrdisiplinært miljø, ble hun opptatt av hvordan forskningen rundt kliniske problemer ble utført, hvordan problemene ble forstått og løst. Etter å ha vært til stede som observatør på en rekke forskningsseminarer innenfor ulike spesialiteter ved en anerkjent universitetsklinikk, ble hun slått av at de muntlige presentasjonene var strukturert annerledes enn det hun var vant til å se i tidsskriftartikler om tilsvarende problemstillinger. Uavhengig av klinisk disiplin var det slik at på et eller annet tidspunkt i presentasjonen, kom det fram en historie om *den ene* pasienten som hadde ført til avdekking av et klinisk problem som vekket forskerens nysgjerrighet. Det var det *ene* kasuset som var utgangspunkt for konkret forskning knyttet til diagnostisering og behandling. Disse

fortellingene var satt sammen av rapporterte symptomer og observerte og målbare tegn. Det var historier, individuelle narrative beretninger om legers og pasienters handlinger og motiver som i varierende grad var frustrerte over omstendighetene rundt pasienten. Det var ikke historiene i seg selv som overrasket Hunter, men det at de fikk så stor betydning i et medisinsk forskningscenter. Hun var vant til å tenke på medisin som naturvitenskap, og disse observasjonene utfordret forestillingen om at slike historier kun var anekdoter. I et 3-årig påfølgende forskningsprosjekt observerte Hunter klinisk praksis i sykehus med et særskilt fokus på interaksjonen mellom lege og pasient. Hun hadde en særegen interesse for interaksjonen mellom legenes undervisning og læringen til å ta hånd om og vise omsorg for pasienten. I dette arbeidet fokuserte hun på litterære fenomener som metaforer, bruk av sjargong, historier i alle varianter og narrative temaer. Hennes forskningsspørsmål ble reformulert underveis etter hvert som ulike hypoteser dukket opp og kom til å handle om hvordan kunnskap erverves og hvordan undervisning foregår, om profesjonaliseringsprosesser, om betydningen av det akademiske hierarkiet og den nærmest udiskutable antakelsen om at medisin er naturvitenskap. Hunter legger vekt på den betydningen pasientens egen historie får for den profesjonelle forståelsen av pasientens situasjon.

Posisjoner i det narrative forskningsfeltet

Det narrative forskningsfeltet har ekspandert de siste tiårene, og det er utviklet ulike retninger med røtter i ulike tradisjoner. Riessman og Quinney (2005: 393) understreker at feltet har bånd til så ulike vitenskapsteoretiske posisjoner som realisme, postmodernisme og konstruktivisme. Riessman (1997) omtaler deler av det som har foregått som "det narrative tyranniet". Med det mener hun at termen fikk en popularitet og en utbredelse som få kunne ha drømt om da hun mot slutten av 1970-tallet sammen med noen få andre begynte å arbeide med *historier* som utviklet seg i forskningsintervjuer og i medisinske konsultasjoner. For noen kom narrativterminen til å bety alt og ingenting. Riessman er derfor opptatt av å understreke at all tale og tekst ikke er narrativer. Det er ikke nødvendig å utvikle et detaljert plot, karakterer eller en kompleks setting i alle former for kommunikasjon. Historiefortelling er bare *en genre* som mennesker utvikler for å få fram spesielle effekter. Andre former kan være krøniker, rapporter, argumenter og utveksling av spørsmål og svar (Riessman & Quinney 2005: 393). En slik presisering er viktig fordi termen narrativ ofte brukes synonymt med historie eller historiefortelling, og det å fortelle historier er noe som foregår i mange ulike kontekster, knyttet både til hverdagslige aktiviteter og til profesjonelle arenaer.

Narrative perspektiver har også aktivisert et stort område i samfunnsvitenskapene generelt gjennom studier av sosiale bevegelser, organisasjoner og politiske prosesser (Riessman & Quinney 2005: 393). I likhet med individer konstruerer nasjoner og store og små organisasjoner foretrukne historier eller narrativer om seg selv. Historien om sosialt arbeid kan således også forstås som et narrativ, likeledes historien om utviklingen av det norske barnevernet. "Den narrative vendingen" kan også sees i sammenheng med den økende interessen for identitet og identitetsutvikling. Siden individer på samme måte som grupper, organisasjoner og nasjoner i langt større grad enn tidligere utfordres til å konstruere hvem de er og hvordan de ønsker å være, reforhandles og skapes identiteter, de plukkes fra hverandre, de aksepteres og bestrides gjennom stadig nye historier (Holstein & Gubrium 2000). Hvis profesjonell kunnskap er "ferskvare" og fornyes gjennom forskning og utvikling, samtidig som kunnskapen er heterogen og integreres i praktiske synteser framfor teoretiske overbygninger (Grimen 2008: 74), vil også profesjonelle identiteter stadig reforhandles og brytes mot egen og andres selvforståelse.

Riessman og Quinney (2005: 394) plasserer posisjonene innen narrativ forskning langs et kontinuum. I den ene enden finner vi *sosial historie og antropologi*. Forskere setter for eksempel sammen intervjuer, observasjoner og deltakernes egne tekster og får fram overbevisende fortellinger om en bestemt etnisk gruppe i en definert aldersgruppe. Vi kan da snakke om det som Polkinghorne (1995: 15-21) kaller narrative analyser (se side 65). I den andre enden av kontinuumet plasseres den mer restriktive definisjonen til *sosiolingvistene*. Hos dem refererer en historie seg til en avgrenset enhet slik som å besvare et enkelt spørsmål, tematisk og tidsmessig organisert. Som et klassisk eksempel viser Riessman og Quinney til Labov (1982) som analyserte svar som en gruppe informanter gav om en voldelig hendelse. Midt i kontinuumet plasseres arbeider i fagområdene *psykologi og sosiologi*. Til forskjell fra de avgrensede historiene som er analyseenheten innenfor den sosiolingvistiske tradisjonen, har vi her å gjøre med fortellinger som er utviklet gjennom interaksjon. Et karakteristisk eksempel er Mishlers studie av identitetsutvikling blant kunstnere/håndverkere, konstruert på grunnlag av utvidede intervjuer med dem (Mishler 1999). Analyser av narrativer har også fokus på språk – hvordan og hvorfor hendelser blir fortalt – ikke bare innholdet som språket refererer til. Riessman oppsummerer sin gjennomgang av de ulike posisjonene med at det som kan sies å være fellestrekk ved ulike måter å definere narrativer på er *sekvenser og konsekvenser*. Hendelser velges ut, organiseres, knyttes sammen og vurderes tilpasset de som er mottakere av fortellingen (Riessman & Quinney, 2005: 394).

Squire et al (2008) poengterer på lik linje med Riessman og Quinney at de teoretiske skillelinjene innen narrativ forskning gjenspeiles i den store variasjonen i hvordan forskere definerer hva et narrativ er, hvordan narrativer kan studeres og hvorfor det er viktig. Disse forfatterne skiller mellom narrativ forskning som har fokus på avgrensede livshistorier eller muntlige *gjenfortellinger av fortidige hendelser* som fortelleren selv har vært delaktig i, og det som kalles *erfaringsbaserte arbeider*. Den sistnevnte tradisjonen spenner vidt i innhold, og omfatter både selvopplevde erfaringer og meninger om ting som fortelleren har hørt eller lest om. Med referanse til Bruner (1990) framheves det likevel at også i disse utvidede narrativene er det livshistoriene som gjennomsyrrer dataene og konstituerer hovedemne, den egentlige narrativen. Det som er felles for begge tradisjonene, er at individuelle, interne representasjoner av ulike fenomener – hendelser, tanker og følelser – gjennom den narrative fortellingen blir gitt et mer eksternt sosialt uttrykk (Squire et al. 2008: 5), men det varierer hvor stor betydning de individuelle representasjonene får. I hendelsesbaserte arbeider som knytter seg til den enkeltes livshistorie antas disse å være mer eller mindre konstante, mens i den erfaringsbaserte forskningen vil de individuelle uttrykkene kunne variere avhengig av tid og omgivelser. Det betyr at en og samme person kan produsere ulike historier om det samme fenomenet. I denne studien betyr det mer konkret at sosialarbeiderne vil tekke veksler på et bredere forståelsesrepertoar enn det foreldre og barn gjør. Samtidig er det slik også Bruner framhever, i stor grad også livshistoriene eller bakgrunnshistoriene til foreldrene og barna som binder de erfaringsbaserte arbeidene til sosialarbeiderne sammen og som konstituerer plottet i fortellingene.

I sosialt barnevernsarbeid dreier det overordnede spørsmålet seg om hvorvidt barnets omsorgssituasjon er av en slik art at det er grunnlag for tiltak etter lov om barneverntjenester⁸. De sakene som det berettes om i denne studien, har tiltak enten etter § 4-4 eller § 4-12. Den formelle undersøkelsen

---

⁸ Lov om barneverntjenester av 1992 -07-17 nr 100: **§ 4-4: Hjelpetiltak for barn og barnefamilier.** Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, ved besøkshjem, ved avlastningstiltak i hjemmet, ved opphold i senter for foreldre og barn eller andre foreldrestøttende tiltak. På samme måte skal barneverntjenesten også søke å sette i verk tiltak som kan stimulere barnets fritidsaktivitet, eller bidra til at barnet får tilbud om utdanning eller arbeid, eller anledning til å bo utenfor hjemmet. Barneverntjenesten kan videre sette hjemmet under tilsyn ved at den oppnevner tilsynsfører for barnet. Barneverntjenesten kan også yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet. (...) **§ 4-12. Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes**

a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,

(§ 4-3) er gjennomført og avsluttet, og hjelpetiltak eller omsorgstiltak er igangsatt. Hovedfokuset er barnets og familiens hverdagsliv, på hvilken måte foreldrene eller andre omsorgspersoner klarer å legge til rette for trygghet og forutsigbarhet for barnet. Den kunnskapen foreldrene trenger (benytter) og den kunnskapen sosialarbeiderne trenger (benytter) er både sammenfallende og forskjellig. Den profesjonelle forventes å vite mer enn den som skal hjelpes, samtidig understrekes det i all hjelpekunst at den som ikke er i stand til å starte der den andre er (Kierkegaard 1859 i ;Levin 2004: 77) eller der klienten er, kommer ingen vei (se også Bratt 1975;Perlman 1957: 30). Når sosialarbeiderne oppfordres til å fortelle hvordan de oppfatter de ulike aktørene som er involvert i den enkelte saken, vil de ta i bruk ulike måter å karakterisere eller kategorisere personene på, både som enkeltsubjekter og som sosiale aktører i sine ulike kontekster. Som Goldstein (1990: 38) framhever kan det å få innblikk i en klients liv, innebære å bli del av et drama fylt med plot, hovedpersoner, motstandere, kriser og kritiske valg. Hydén (1995) har lånt rollefigurer fra gresk dramaturgi når han har analysert utredningstekster om omsorgsovertakelse, og argumenterer for at slike beretninger også bidrar til konstitusjonen av sosialarbeideres og klienters moralske karakterer og oppdrag:

”klienter er människor som dukar under för sitt eget öde på grund av sina brott mot den moraliska ordningen och socialarbetaren är den gode, men tragiske räddaren, som har ambitionen att förhindra nya moraliska brott, men ständigt misslyckas och som slutligen gör en sista heroisk om än desperat innsats. Hero, Den Tragiske, Den Olämplige och Myndigheten uppträder alla som mer eller mindre moraliska stereotyper. Den utredde personen ges en identitet genom att inplaceras i berättelsen och därmed få en moralisk karaktär, men inte som privatperson i ”sin” livsvärld” (ibid:205).

Med andre ord gjenspeiles kulturelle bilder og ulike grunner til at noen personer avviker fra den sosiale og moralske orden i samfunnet eller kulturen. Det dreier seg for eksempel om årsaker til at foreldre ikke kan ta hånd om sine barn eller at noen unge ikke vil tilpasse seg de dominerende livsformene. I et slikt perspektiv inngår også forestillinger om myndighetspersoner og sosialarbeidere som representanter for en slags opplyst fornuft, som vil de utsattes eget beste – uansett om de innses selv eller ikke (se også

-
- b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,
  - c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
  - d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Hyden 1989). Et slikt analytisk blikk vil kunne kaste lys over de kategoriseringsprosessene som foregår når sosialarbeiderne forteller hvordan de forstår de mødrene og fedrene som det samarbeides med.

Meningsfulle sammenhenger

Historier eller beretninger (stories) uttrykker en form for kunnskap som på en unik måte beskriver erfaringer der handlinger og hendelser bidrar positivt og negativt til å oppnå mål og meningsfulle hensikter (Polkinghorne 1995: 8-9). Narrativ kunnskap er i følge den kognitive psykologen Jerome Bruner mer enn bare følelsesmessige uttrykk, snarere er det en legitim form for resonerende kunnskap. Bruner (1986) skiller mellom paradigmatisk og narrativ erkjennelse eller viten (cogniton), og Polkinghorne understreker at begge disse erkjennelsesformene genererer nyttig og gyldig kunnskap. "De befinner seg innenfor det menneskelige erkjennelsesrepertoaret for å skape mening og resonere rundt møte med den ene (selvet), de(n) andre og de materielle forholdene menneskene lever i" (Polkinghorne 1995: 9, min oversettelse).

Basert på Bruners distinksjon, går Polkinghorne nærmere inn på hva som karakteriserer den narrative kunnskapen i seg selv og han kontrasterer den til det som særpreger det han kaller paradigmatisk kunnskap. Narrativ kunnskap er spesielt innrettet mot å forstå *menneskelig handling*, og det spesielle ved menneskelig handling er at den er *unik og ikke fullt ut replikerbar*. Mens paradigmatisk kunnskap fokuserer på fellestrekk ved flere handlinger, har *den narrative kunnskapen fokus på detaljerte og særpregede karakteristika ved den enkelte handlemåte*. Narrativ kunnskap er innrettet mot den tidsmessige konteksten og den komplekse samhandlingen mellom de elementene som gjør hver situasjon spesiell. Narrativ erkjennelse kan gi forklarende eller opplysende kunnskap om hvorfor en person handlet som han gjorde og kan gjøre egne eller andres handlinger forståelige. Mens den paradigmatiske kunnskapen blir holdt ved like ved hjelp av enkeltord som gir navn til et begrep (is maintained in individual words that name a concept), blir narrativ kunnskap holdt ved like ved hjelp av strukturerte fortellinger (emplotted stories) (ibid: 11). Den narrative kunnskapen er kontekstuell på den måten at fortalte historier beholder kompleksiteten i situasjonen der handlingen fant sted og den følelsesmessige og motiverende meningen som forbindes med den.

Selv om forskningen innenfor en narrativ tradisjon har ulike utgangspunkt og tilnærminger⁹ synes de fleste å være enige om at mennesket strukturerer sine erfaringer hovedsaklig gjennom narrativer (Bruner 1991; Giddens 1996[1991]; Robertson 2005: 224). Polkinghorne (1988: 1) har som utgangspunkt at erfaring er meningsfull, og at menneskelig atferd er generert og informert av dette meningsfulle. Videre at narrativ mening er en kognitiv prosess som organiserer menneskelig erfaring i tidsbestemte meningsfulle episoder. Følgelig er ikke narrativ mening et objekt som er tilgjengelig for direkte observasjon. Men det som *kan* observeres direkte er individuelle fortellinger og historier som *danner grunnlaget* for narrativ mening.

Den narrative kunnskapen frambringes og holdes ved like i form av fortellinger, og på den måten utvides kunnskapsbegrepet til å omfatte langt mer enn det som allerede er formulert i abstrakte og avgrensede termer og begreper. Det betyr imidlertid ikke at den narrative kunnskapen er uten begreper eller betegnelser. Snarere er det slik at når personer, hendelser og handlinger verbaliseres og framstilles i form av fortellinger eller historier, inngår termer og begreper i utviklingen av resonnementer og plasserer personer og fenomener i forhold til hverandre. Forskjellen i begrepsbruken kan forklares ved å skille mellom erfaringsfjerne og erfaringsnære begreper (Geertz 2000 [1973]). I profesjonell yrkesutøvelse utvikles blant annet den narrative kunnskapen gjennom de kategoriseringsprosessene som løpende foregår. Dette utdypes nærmere i avsnittene nedenfor.

Deler av den narrative forskningen vektlegger å knytte personlige fortellinger til forhandlinger om sosial identitet og felles meningsdannelse. Dette er fenomener som er sentrale når det berettes om samhandlingsprosesser mellom sosialarbeidere og barn og foreldre i en barnevernkontekst. Det handler om sosiale identiteter slik foreldre og barn uttrykker seg og blir forstått og det handler om sosialarbeidernes profesjonelle identitetsutvikling. Ricoeur (1984) er en sentral eksponent for slike tradisjoner. Det Ricoeur gjør er å knytte forståelsen av det narrative fenomenet til forståelse av *tid*, og på den måten får han tydeliggjort på hvilken måte narrative strukturer hjelper oss til å forstå menneskelig handling. Dette utdypes nærmere i avsnittet om betydningen av tid.

---

⁹ Jeg går ikke spesifikt inn på de perspektivene som grunnleggeren av den moderne narratologien, Gerard Genette, har utviklet, heller ikke den såkalte aktantmodellen som knyttes til A.J. Greimas, som igjen baserer seg på den russiske folkloristen og språkforskeren Vladimir Propps teorier. Propps strukturelle analyser av russiske folkeeventyr strippet historiene for kjøtt og blod og farge og det som ble igjen kan forstås som en oppramsing av handlingene, karakterene og funksjoner. Narrativer forbindes også gjerne med postmodernismen med henvisning til Lyotard som anvender termen narrativ kunnskap som noe som skiller seg fra mer monologiske forestillinger om sannhet som tenderer å være rasjonell og vitenskapelig (Robertson 2005: 226-228). I dette arbeidet har jeg i hovedsak valgt å trekke veksler på perspektiver fra ulike bidragsytere innenfor samfunnsvitenskapelig forskning som er plassert innenfor et konstruktivistisk kunnskapssyn.

Å skape orden og mening

Evnen og tendensen til å kategorisere kan sies å være en allmennmenneskelig systematiserende mekanisme. Uten en slik evne ville verden fortone seg kaotisk og meningsløs (Aase & Fossåskaret 2007: 112). Men kategorisering og diagnostisering kan også innebære en objektivisering av den andre i det variasjon og mangfold gjerne forsvinner i det mest framtrædende eller det mest typiske. Hvis utgangspunktet likevel er at kategorisering er nødvendig for at vi skal beherske så vel hverdagsaktiviteter som vitenskapelig arbeid, samtidig som kategorisering er en aktivitet eller en prosess som innlemmer noe og utelater noe annet, er det viktig å utforske *hvordan* slike kategoriseringsprosesser foregår i profesjonelt arbeid.

Å kategorisere personer og problemer som er i kontakt med ulike deler av velferdstjenestene, har vært problematisert av flere. Den diagnostiske kulturen som blant annet er kritisert for å innsnevre rommet for normalitet, ble drøftet av Yngvar Løchen allerede i 1965¹⁰. Diagnostisering kan trekke oppmerksomheten bort fra hele mennesket og de sosiale forholdene rundt pasienten og slik også tilsløre motsetninger mellom pasient og hjelper og mellom de profesjonelle. I flere av Foucaults arbeider legger han vekt på at moderne menneskebehandling fortone seg som ulike former for disiplinering, etter hvert også en økende selvdisciplinering. Det er vitenskapssamfunnet som har bidratt til å utvikle begreper om slike kategorier som blir underlagt behandling og kontroll (de kriminelle, de sinnssyke). Maktutøvelse i samfunnet er således nært knyttet til utvikling og forvaltning av kunnskap (Foucault 2002[1966], 2003[1963]). I senere tid har det i forbindelse med begrepet "tidlig intervensjon" som tilnæringsmetode både i barnevern- og barnehager vært reist spørsmål hvor grensene går mellom det som er *normalt*, det som er *annerledes* og det som er *avvikende* (Ferrer-Wreder et al. 2005).

Järvinen og Mik-Meyer (2003:10) belyser i en antologi basert på ulike empiriske undersøkelser hvordan møtene mellom familier/enkeltindivider og ulike velferdstjenester er prosesser der menneskelige problemer oversettes til systemspråk. Med dette mener de at den enkelte klients situasjon avklares ut fra institusjonelt fastlagte diagnoser og forståelsesrammer, der klienter tilpasses kategorier, som svarer til de ulike tiltakene og handlingsmodellene som velferdsinstitusjonen rår over. Det er følgelig ikke kunnskapsteoretiske forståelser som regulerer samhandlingen mellom profesjonelle og klienter, men de tilbudene hver enkelt velferdstjeneste rår over. En slik forståelse kan sies å være på kollisjonskurs med den klassiske profesjonsteoriens premisser om at det er vitenskapelig kunnskap som regulerer profesjonenes virksomhet.

---

¹⁰ Løchen 1965: *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*

Men også profesjonsteoretikere nyanserer kunnskapens posisjon i profesjonelle praksiser. I profesjonelt arbeid vil så vel oppgavene og profesjonene som forholdet mellom dem, være i kontinuerlig utvikling (Abbott 1998:35). Mange av endringene oppstår utenfor den profesjonelle verden, men slike forhold vil også ofte prege konstitueringen av det profesjonelle arbeidet. Abbott påpeker at graden av tilstrømning til profesjonell hjelp varierer fra problem til problem, fra samfunn til samfunn og fra en tidsepoke til en annen (ibid:35). Hva som defineres som friskt og sykt, normalt og avvikende har ikke bare med kunnskap å gjøre. Kulturelle forestillinger og diskursive praksiser vil alltid influere på hvilke problemer som gjøres til gjenstand for profesjonell utredning og (be)handling.

Backe-Hansen (2001a ; se også Swift 1995) eksemplifiserer for eksempel hvordan dominerende teoretiske perspektiver også overføres mellom profesjoner og kan sette seg som rådende forestillinger i flere praksisfelt. Hun argumenterte i sin prøveforelesning for at barnevernsarbeidere både i Norge og internasjonalt skaper morsbilder som er preget av negative trekk og egenskaper ved mødrene, og bruker tre hovedforklaringer for hvorfor det er slik. For det første mener Backe-Hansen at barnevernet har tatt opp i seg teoretiske perspektiver fra den tradisjonelle utviklingspsykologien og barnepsykiatrisk praksis, der det er lange tradisjoner for å legge skylden på mødrene når barn har symptomer. Begreper som "the schizofrenogenic mother" og "the refrigerator mother" er tydelige eksempler på "motherblaming" som spredde seg fra barnepsykiatrien til en mer allmenn diskurs. Slike forklaringer virker både enøyde og stigmatiserende når vi i dag har en helt annen kunnskap om hva som er årsaker til schizofreni og autisme både blant barn og voksne. For det andre framhever Backe-Hansen at mødre som er i kontakt med barnevernet i langt større grad enn norske mødre flest, er alene om omsorgen for barna sine eller lever sammen med menn som ikke er far til ett eller flere av barna. Backe-Hansen sier at disse mødrene ofte lever sammen med det barnevernet vil kalle "de gale mennene".¹¹ På den måten blir fedrenes rolle som deltakere i barneomsorg generelt og i barnevernsammenheng mindre tydelig enn mødrenes. En tredje faktor som trekkes fram er den generelle tendensen til "motherblaming" som rammer kvinner mer generelt og altså flere kategorier enn de som er definert som klienter i en eller flere velferdstjenester. Backe-Hansen evner både middelklasse mødre, fattige mødre og mødre fra etniske minoriteter. Fokus på dårlige levekår og marginalisering forsvinner gjerne fordi det barnevernet rår over, er individualiserte tiltak rettet mot enkeltpersoner. Det er uttalte eller vage bekymringer rundt et barns omsorgssituasjon

---

¹¹ Dette er også et godt eksempel på at allmennkulturelle forestillinger om hvordan mødre og fedre bør være, nedfeller seg som underforståtte oppfatninger i flere praksisfelt. Samarbeidende profesjonelle aktører er gjerne raske med å rapportere observerte avvik fra det som betraktes som alminnelig foreldreskap, til barnevernet. Når dette fenomenet gjøres til poeng i en tekst som det her refereres til, får poenget betydning langt utover barneverntjenestens rammer og den enkelte barnevernsarbeiders oppfatning.

som utgjør rammen for barneverntjenestens engasjement eller inngrep i en familie. Med et slikt utgangspunkt kan det på den ene siden oppfattes som både legitimt og nødvendig å fokusere på det avvikende og det bekymringsfulle rundt barns hverdagsliv når sosialarbeiderne interagerer med barn og foreldre. Likevel viser for eksempel Swift (1995) til flere studier som underbygger vanskene med å definere hvem som er innenfor og hvem som er utenfor kategorien omsorgssvikt. Det framheves at når et elendighetsperspektiv tar overhånd, eller når kategoriene defineres for smalt eller ensidig, er faren stor for at også det profesjonelle blikket innsnevres.

Kategoriseringsprosesser i profesjonell yrkesutøvelse

Abbott er opptatt av problemenes objektive og subjektive natur (Abbott 1988: 40). Objektive trekk er knyttet til teknologiske og organisasjonsmessige kilder, til naturobjekter og fakta. Mens slike objektive kvaliteter ved en profesjons oppgaver kan diskuteres som om de eksisterer i seg selv, oppstår de subjektive kvalitetene i konstruksjonen av selve problemet. Profesjonell praksis konstitueres i følge Abbott teoretisk av tre handlinger: *diagnostisere, konkludere, behandle*. I sosialt arbeid gjenkjennes disse handlingene i det som gjerne kalles arbeidsprosessen i sosialt arbeid: kartlegging, vurdering, (be)handling, evaluering (Askeland 1994;Kokkinn 1998) og teoretisk oppfattes denne prosessen gjerne som en forutsetning for et systematisk arbeid. I praktisk profesjonsutøvelse forenes imidlertid ofte disse handlingene. Abbott kaller de tre handlingene modaliteter¹² av handlinger mer enn handlinger per se. Men det er innenfor en slik logikk at oppgaver får sine subjektive kvaliteter, og de utgjør også de kognitive strukturene av et jurisdiksjonskrav¹³ (Abbott 1988: 40). Diagnosesetting og behandling er

---

¹² Modalitet er en semantisk kategori som uttrykker ulike typer muligheter og nødvendighet. Grammatisk sier det noe om forholdet mellom den som sier noe og det som sies. Modale ord/ytringer kan uttrykke for eksempel ønske, oppfordring, høflighet. Modus betyr måte, begreper som modifikasjon, modifisering, modal er avledet av modus. Abbott påpeker at ideen med å betrakte diagnoser og medisinerings som tankemoduser, eller ideen med å ordsette slike modi slik vi kjenner dem stammer fra Levine (1971), som i sin tur bygger på Richard McKeon (Abbott 1998:332)

¹³ Jurisdiksjon brukes om rettslig myndighet, ofte både den lovgivende og forvaltende myndighet. I profesjonsteorien er det Abbott som er mest kjent for å utvikle begrepet jurisdiksjon. Diagnose, behandling, konklusjon framskaffer det kulturelle jurisdiksjonsmaskineriet. Profesjonsutøvere konstruerer oppgaver til kjente "profesjonelle problemer" som er potensielle objekter for handling og videre forskning. Men det å utøve dyktige handlinger og å rettferdiggjøre dem kognitivt er ikke tilstrekkelig for å holde jurisdiksjonen. Ved å kreve jurisdiksjon, ber profesjonen samfunnet om å anerkjenne deres kognitive strukturer gjennom eksklusive rettigheter. Slike rettighetskrav kan inneholde absolutt monopol i et praksisfelt, krav om selvdisiplin internt i profesjonen, ubundne ansettelsesforhold, kontroll med profesjonskvalifiseringen, med rekruttering og lisensiering (autorisasjon). Abbott understreker at ikke alle profesjoner har som mål å dominere praksis i alle sine jurisdiksjoner. Dette avhenger mye av profesjonens sosiale organisering.

medierende handlinger, diagnoser bringer informasjon inn i det profesjonelle kunnskapssystemet, og behandling bringer informasjon tilbake. Med det mener jeg at dersom behandlingen virker i den forstand at problemet blir redusert eller løst, vil den profesjonelle få bekreftelse på at "diagnosen" var riktig. Men dersom intervensjonen ikke gjør noen forskjell vil innrammingen av problemet kanskje være basert på for tynt eller feil grunnlag. I de tilfeller der en bestemt tilnærming eller behandling ikke fører til endring, vil den profesjonelle være opptatt av å søke etter ny kunnskap som kan forklare problemet annerledes. Men det vil også kunne foregå ulike former for objektiveringsprosesser i den forstand at den som skal hjelpes tillegges egenskaper som i seg selv betraktes som årsak til at problemet vedvarer. Dette er blant annet eksemplifisert og utdypet i en undersøkelse om kategoriseringsprosesser i pediatrik arbeid der det viser seg at andre kunnskapsformer enn det som kalles den vitenskapelig/byråkratiske modellen tas i bruk når de profesjonelle begynner å ane eller tro at problemet er mer enn kroppslig (White 2002). En diagnose har således også en dualistisk funksjon, den søker den rette profesjonelle kategorien for klienten, men den fratar også klienten ytre kvaliteter. Den profesjonelle vil søke tilstrekkelig informasjon til å binde sammen og klassifisere. På den måten kan informasjonsinnhentingen bli styrt av ideer om hva problemet er, og alt som ikke vurderes å angå saken utelates (Abbott 1988: 40). Det var også dette fenomenet Mary Richmond var opptatt av da hun i 1917 lanserte begrepet *Social Diagnoses*, og dermed understreket betydningen av at også den sosiale konteksten måtte være en del av kartleggingen eller diagnostiseringen av personen og problemet.

Profesjonsutøvere i ulike praksisfelt starter gjerne behandlingen før diagnostiseringen eller kartleggingen, i medisinen er det ikke uvanlig å diagnostisere *gjennom* å behandle. I barnevernsarbeid skjer noe av det samme når familier for eksempel tilbys besøkshjem til barnet(a) som et ledd i å finne mer ut av hvordan omsorgssituasjonen til barnet er (Gjerstad et al. 2006). Egelund (2003: 79) framhever med bakgrunn i egen og andres forskning at av og til foregår den profesjonelle prosessen baklengs. Med dette menes at i mange tilfeller starter prosessen med et inngrep, og deretter skapes den institusjonelle identiteten som begrunner inngrepet eller tiltaket. På den måten kan en også si at det er inngrepskriterier eller tiltak som leter etter problemer (se også Bunkholdt 2005). Claezon (1987) snakker om "tilrettelagt bevisførsel" når informasjon sorteres og ordnes på en slik måte at de blir et argument for den løsningen som uformelt allerede er besluttet (jfr. Goffman 1997 "den onde sirkel")

Den uuttalte eller tause kunnskapen

I kapittel 1 viste jeg til at Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i sin FOU-strategi omtaler den erfaringsbaserte kunnskapen, den kunnskapen som er knyttet til utførelse, som ikke uttalt og som taus. Polanyi (1966) har utdypet hvordan vi kan forstå den tause dimensjonen i kyndighet og viten. Taus kunnskap er noe annet enn det som er uartikulert. *All* viten eller kunnskap omfatter i følge Polanyi to ledd, den posisjonen vi retter vår oppmerksomhet *fra* og den posisjonen vi retter vår oppmerksomhet *mot*. Mellom disse leddene finnes en funksjonell forbindelse. Når vi for eksempel snakker med et barn og gjennom de ordene og begrepene barnet bruker, forsøker å forstå meningen med det som barnet forsøker å meddele, beveger vi oss fra enkelte deler til den helheten som skapes. Det vi retter vår oppmerksomhet fra, er vi bevisste om på en understøttende måte, og det er dette som utgjør den tause viten¹⁴. Polanyi beskriver hvordan våre erfaringer og det vi lærer oss gjennom utdanning og i selve livet, blir en del av oss. Vi tilegner oss tankeredskap som språk og teorier, og slike redskaper hjelper oss til å "gjøre noe i tanken" og til å kommunisere med hverandre. Når vi tilegner oss slike tankeredskaper blir de en del av oss, og vi tenker ikke over at de er de redskapene de faktisk er. Likevel kan vi i en annen sammenheng reflektere over hvordan vi bruker språket og slik bli oppmerksomme på det som fungerer understøttende i en situasjon. Taus kunnskap kan forstås som de forutsetninger vi handler ut i fra, eller det vi tar for gitt når vi er i situasjonen, og som det kan reflekteres over i ettertid (Kalman 2006: 58-59). På den måten er ingen spesifikke kunnskapselementer uartikulerbare, men det er grenser for hvor mye som kan artikulere på en gang (Grimen 2008: 80). I profesjonell samhandling finnes det også andre grunner til ikke å artikulere alt en vet eller har tanker om. Profesjonsetikken er normdannende for hvordan den profesjonelle bør handle i arbeid med klienter. Det kan i mange sammenhenger være klokt å holde tilbake informasjon eller kunnskap man måtte ha, og overlate arenaen til klienten selv, eller vente til klienten er klar til å ta imot eller reflektere over bestemte sider av sin livssituasjon. Taus kunnskap må heller ikke forveksles med det utsigelige, altså det som ikke kan sies, et fenomen som Wittgenstein var opptatt av (Wittgenstein 1961/1921 i Kalman 2006: 59). Dette referer seg til antakelser om at det finnes visse ting som ikke kan gripes ved språklige beskrivelser, blant annet er det grunn til å anta at førspråklige erfaringer er nødvendige for å forstå hvordan

---

¹⁴Det er vanskelig å finne presise og gode norske oversettelser av abstrakte fenomener. Polanyi bruker "subsidiary awareness" om det fenomenet jeg har kalt å være bevisst om på en understøttende måte. Det jeg har kalt å rette oppmerksomheten fra og mot heter hos Polanyi "attending from" og "attending to". Den funksjonelle forbindelsen, som jeg omtaler her, er en av fire forbindelser Polanyi refererer til når det gjelder den tause dimensjonen ved kunnskap.

språklæring er mulig. Likeledes er det gode grunner for å anta at språket skaper grunnlag for erfaringer som er rikere enn hva det er mulig å uttrykke verbalt med det samme språket (Grimen 2008: 81). Slike dimensjoner ved kunnskap og kunnskapstilegnelse er sentrale når profesjonelle i sine fortellinger har vansker med å finne ord for det de vet og det de gjør.

Betydningen av tid

Ricoeur så som nevnt narrativer som en kilde til å forstå menneskelig handling gjennom måten handlinger ble gjengitt eller gjenfortalt på. En slik utforskning var for Ricoeur et tillegg til det den tradisjonelle vitenskapen kunne favne. Som mennesker forstår vi vårt eget liv – vårt eget selv og vår plass i verden - ved å tolke våre egne liv som om de var narrativer, eller sagt på en annen måte, gjennom arbeidet med å tolke livene våre, snur vi det til narrativer, og liv forstått som narrativer konstituerer selvforståelse (Simms 2003: 80). En slik selvforståelse knyttes til den hermeneutiske sirkel, for hver gang sirkelen går rundt, forstås det samme poenget på et høyere (mer abstrahert) nivå. For Ricoeur var *forståelser av tid* med andre ord en forutsetning for det narrative perspektivet, og i sine arbeider knytter han denne forståelsen til to ulike teoretiske perspektiver¹⁵.

For å forklare Ricoeurs tilnærming til tid og tidsdimensjoner redegjør Simms (ibid:81) først for to grunnleggende *filosofiske teorier* om tid. Den første er *den rasjonelle teorien*, først framsatt av Aristoteles, og videreutviklet av Kant på slutten av det 18. århundre. Denne teorien ser tid som en serie av "flere nå", en serie av tidspunkter som passerer og som suksessivt gir plass til nye tidspunkter. For Kant var tid i likhet med rom noe som eksisterer a priori, uavhengig av vår erfaring. Den andre teorien om tid har sin opprinnelse hos St. Augustin sent i det fjerde århundre, og ble i det 20. århundre akseptert og videreutviklet av Husserl og Heidegger, derav navnet *den fenomenologiske teorien om tid*. Denne teorien har som utgangspunkt at den aristoteliske forståelsen av tid er problematisk. Hvis tid bare er en serie av "flere nå" vil det være slik at uansett når vi sier *nå* er tiden for dette nået borte. Oppfatningen av tid, eller mer presist tiden akkurat nå, ligger alltid bak tiden her og nå. Paradokset er at termen *nå* aldri kan referere til her og nå, fordi så snart termen er uttrykt, er den i fortid. Dette gjelder ikke bare termen *nå*, men er et problem knyttet til hvordan vi kan forstå øyeblikket eller nå'et. Vi kan altså ikke vise til nå'et som noe som *er*, det samme gjelder også fortida og framtida. Vi kan heller ikke gå tilbake til et nå

---

¹⁵ Hovedkilden er her Karl Simms 2003: *Paul Ricoeur*. London: Routledge Critical Thinkers

som er passert eller stige ned i samme elv to ganger, slik Heraklit (540-480 f.v.t.) poengterte (se Levin & Trost 2005: 21). Det vil si at bevegelse er grunnlaget for alt som eksisterer. Det Ricoeur var opptatt av, er at det fortsatt eksisterer historiske sannheter selv om fortid ikke eksisterer i betydningen "har eksistens nå" (having being). Løsningen på dette problemet eller paradokset ble for Augustin å vise til et tredobbelt nå. Fortid og framtid eksisterer i bevisstheten eller i vår forestillingsverden (in the mind), gjennom *hukommelse* på den ene siden og gjennom *forventninger* på den andre siden. På den måten kan mangelen på forlengelsen av nå et overvinnes ved at vi utvider vår egen bevissthet eller vår egen forestillingsverden. Sagt på en annen måte, *å tenke eller det å drive med tankearbeid* handler om å inkludere fortida og framtida i det sammenhengende nået.

Det var den fenomenologiske forståelsen av tid som Ricoeur adopterte som modell for å beskrive tid i en narrativ struktur. Hvis mening skapes av bevegelse i form av utbredelse av ord i setninger og setninger i diskurser, har ingen ord mening i seg selv. Da er det også slik at mening blir produsert og forstått i et tidsperspektiv. Det er den tredelte forståelsen av tid (fortid – nåtid – framtid) i likhet med en tredobbel forståelse av mimesis (gjengivelse) Ricoeur baserer seg på når han er opptatt av at også forståelsen av et plot forutsetter forestillinger dannet på forhånd. For å forstå et plot er vi avhengige av en forforståelse om hva menneskelig handling består av. Vi må for eksempel kunne identifisere hvem som er den handlende personen, og vi må kunne ha oppfatninger om hva denne personen er i stand til å gjøre. Mer konkret betyr det at når vi nærmer oss et plott, stiller vi allerede spørsmål som hva, hvorfor, hvordan, hvem, med hvem og mot hvem. Disse spørsmålene stilles fordi vi har det Ricoeur (1984: 55) kaller praktisk forståelse, og narrative strukturer er forankret i vår praktiske forståelse. Han framhever tre typer av forforståelse i tolkning av narrativer, nemlig en *semantisk* forståelse (for eksempel hvordan man forstår at X gjorde A overfor B på grunn av Y), en *symbolsk* forståelse (hvordan man for eksempel forstår at helten skal tolkes som en god karakter, "god" som heltens symbolske verdi) og en *tidsmessig* forståelse (hvordan en for eksempel forstår at en rollefigur/en person forventes å gjøre noe ut i fra en hendelse vedkommende har erfart tidligere). Det er disse elementene som binder sammen fortellingen til et hele, ikke bare som en serie hendelser, men selve tanken bak historien. Men det er bare ved å se tilbake på historien fra der den ender at historien og meningen med den kan sees i sin helhet. Et narrativ som helhet har den fordel over rollefigurene som omtales og det virkelige livet, at historien kan *gjenleses* eller *gjenfortelles* i lys av hvordan vi forstår det som hendte. Det er denne henvisende (referential) funksjonen som gir mening til en narrativ forståelse i en dypere betydning. En slik utvidet forståelse er avhengig av tid. Det er fordi narrativ tid og virkelig tid avspeiler hverandre at den

hermeneutiske sirkelen mellom det narrative og det virkelige livet eksisterer. Vi kan forstå narrativer fordi vi forstår livet og vår forståelse av livet utvides gjennom vår forståelse av det narrative. Den hermeneutiske sirkelen konstitueres i følge Ricoeur ved å betrakte tid som en del av tilværelsen og som en del av det å gjengi hendelser og handlinger (mimesis). Ricoeurs perspektiver er med på å understreke betydningen av å ha fokus på *hva som sies, hvordan det sies, og hva aktørene legger vekt på*. Det er i her og nå-relasjoner at ulike fortellinger skapes, men fortellingene preges også på ulike måter av bevisste og mer skjulte strukturelle premisser. Det er ut fra mening eller sammensetning at noe inngår i en rekkefølge som en begynnelse, en mellomdel og en avslutning

(...) If succession can be subordinated in the way to some logical connections, it is because the ideas of beginning, middle and the end are not taken from experience. They are not features of some real action but the effects of the ordering of the poem (Ricoeur 1984: 39).

Følgelig er ikke *narrativ mening* et objekt eller et fenomen som er tilgjengelig for direkte observasjon. Det narrative er et analytisk perspektiv som kan benyttes for å analysere verbale talehandlinger og den betydningen disse oppfattes å ha for den profesjonelle forståelsen.

En dobbel tidsakse

For å skape sammenheng i egen og andres (livs)historier, er det altså ikke tilstrekkelig å få oversikt over hva som skjedde når. Mishler (2006: 31) baserer seg på Ricoeurs perspektiver når han understreker at en tidsmessig orden er en nødvendig, men ikke en tilstrekkelig forutsetning for det narrative perspektivet:

(...) a narrative must be more than one thing following another. Some form of meaningful connectedness among episodes is necessary for hearers/readers and analysts to recognize a stretch of talk or text as a bounded whole or gestalt with a beginning, middle, and end that taken together has a point (...)

Ulike tidsmodeller får med andre ord både teoretiske og forskningsmessige implikasjoner. På et overordnet plan går skillet mellom en kronologisk tidsmodell og en eksperimentell/narrativ modell. Innenfor en kronologisk modell legges det vekt på at sekvenser av setninger i den narrative beretningen må tilsvare sekvenser av episoder i den virkelige verden. Utdrag som avviker fra en slik korrekt sekvensiell plassering, utelukkes som regel fra analysen. I slike fortellinger vil oppmerksomheten være

rettet mot hva som faktisk har hendt, eller hva som rett og slett er sant. I praktisk yrkesutøvelse vil det i mange sammenhenger være relevant å prøve å få kartlagt nettopp dette. Men for å gi mening til det som har skjedd eller forklare hvordan noe kunne skje, er en slik kronologisk tidsmodell ofte utilstrekkelig. I motsetning til en lineær forståelse vektlegger Ricoeur betydningen av et "plot" som styrende for hvordan sekvenser av hendelser skaper en historie:

The plot's configuration also superimposes "the sense of an ending" ... the recollection of the story governed as a whole by its way of ending constitutes an alternative to the representation of time as moving from the past into the future, according to the well-known metaphor of the arrow of time... invert[ing] the so-called natural order of time. By reading the end in the beginning and the beginning in the end, we learn also to read time backward, as the recapitulating of the initial conditions of a course of action in its terminal consequences (Ricoeur 1980: 179-180)

Å argumentere for at et narrativ er regulert som en helhet gjennom måten det ender på, er markant forskjellig fra det å evaluere hendelser som skjer i en viss rekkefølge, framhever Mishler (2006: 33). Med Ricoeurs alternative tidsakse og plottet kan menneskelig handling forstås ikke bare i tid, men også gjennom erindring. En "ukritisk tidsmessig konstruksjon" der tid er representert "som en lineær serie av øyeblikk" gjennomsyrrer, ofte som en taus antakelse, psykologien og andre humanvitenskaplige fag der endring eller utvikling er det primære tema (ibid:35, min oversettelse). Mishler er oppatt av å synliggjøre at perspektivet har gjennomslagskraft både i teorier og i forskning. Stadieteorier om kognitiv-, språklig- og identitetsmessig utvikling og eksperimentelle pretest-posttest design baserer seg på en grunnleggende forutsetning om at tidligere hendelser – stadium 1 eller pretest er uavhengig og upåvirket av senere tester og stadier. Helt konkret er det en slik forståelse som utfordres når forskere stiller seg kritisk til den tradisjonelle utviklingspsykologien der menneskelig utvikling forstås som et fastlagt forløp av indre mekanismer (Burman 1994; Sommer 2003; Ulvik 2005). Hvis vi derimot ønsker å forstå hvordan individer lærer, endrer seg og utvikler seg, må vi, i følge Mishler, ha et alternativ til en lineær tidsmessig kausal modell, en modell som åpner for handling i nåtid mot en ønsket framtid. Vi må også ta hensyn til at meningen med tidligere hendelser kan refortolkes i lys av senere konsekvenser, og at individer redefinerer hvem de er og reviderer/bearbeider plottet i sin egen (livs)historie. Det sentrale prinsippet i studier av identitet og menneskelig utvikling der fortid betraktes som et uforanderlig fundament for å predikere framtid, er således uholdbar (ibid:37).

En slik utvidet forståelse i form av det narrative perspektivet kan bidra til analyser av fortellinger og språklige framstillinger av foreldre og barns (livs)historier. Det handler på den ene siden om å kunne

utforske den måten tid blir forstått på, hvordan barns livssituasjon fortolkes i lys av fortidige hendelser og forventninger eller oppfatninger av hva som vil kunne skje i framtid, og det handler om hvordan hendelser og handlinger bindes sammen til et sammenhengende hele i form av semantiske, symbolske og tidsmessige forståelser. Perspektivet gir også åpning for å se etter mer overgripende Diskurser i form av "tatt-for-gitt" - oppfatninger¹⁶, hva som innlemmes og hva som utelukkes fra ulike posisjoner. Fortellinger kan sies å binde sammen det individuelle og det kollektive eller det erfaringsnære med det mer erfaringsfjerne ved at fortelleren bruker kulturelle og faglige konvensjoner for å gjengi det som er subjektivt erfart eller forstått. Når forståelse av tid løsrives fra mer avgrensede etablerte teoretiske forestillinger, som for eksempel det psykodynamiske perspektivet og den klassiske utviklingspsykologien, kan andre innganger til forståelse tre fram. Det handler ikke om å se bort fra fortiden, men på hvilken måte fortiden får betydning og på hvilken måte tidligere hendelser oppfattes å predikere framtidig atferd og omsorg.

Den alternative tidsmodellen som Mishler med inspirasjon fra Ricoeur argumenterer for, er også et sentralt perspektiv hos Georg Herbert Mead (Mead & Strauss 1964: 328-341). Fortiden forstås alltid i lys av nåtiden og de erfaringene den enkelte har med seg. Den symbolske interaksjonismen betoner nået som utgangspunkt for menneskelig handling og tolkning (Levin & Trost 2005: 21). Betydningen av nået får fram at vi som mennesker befinner oss i en stadig prosess, og i kontinuerlig forandring. Fordi noe går svært langsomt, kan vi bli lurt til å tro at noe er helt stabilt. Til forskjell fra psykoanalysen, betoner den symbolske interaksjonismen at det som oppfattes som fortrent og glemt finnes integrert i nyere erfaringer og vurderinger (ibid:22). Fortiden får således betydning i den kontinuerlige meningsdannelsen som pågår, og kan ikke bare betraktes som årsak til at vi handler som vi gjør. De narrative konstruksjonene som blir til når vi snakker om hendelser og handlinger som er tilbakelagt, kan være med på å belyse hvilken betydning tidsdimensjoner gis i profesjonelt arbeid. Det vil kunne få betydning både for den tiden som stilles til rådighet for endringsarbeid og for hvilke muligheter den enkelte har til å inngå i aktive samhandlings- og endringsprosesser.

I intervjuene som er gjennomført i denne undersøkelsen, rettes oppmerksomheten på ulike måter mot det som har skjedd og det som gjentar seg, mot (livs)historier og profesjonelle hjelpeformer.

Informantenes beskrivelser av hendelser og omstendigheter har således en fortellende narrativ karakter

---

¹⁶ Diskurser skrives her med stor forbokstav for å markere at det handler om måter å tenke på om bestemte fenomener slik som barndom, familie, foreldreskap med mer, og hvordan bestemte tankemåter reflekterer bestemte historiske, politiske og moralske posisjoner, jfr. side 39, fotnote 6 og side 63)

(Taylor and White 2000:45). Datamaterialet er likevel variert med hensyn til konsistens og indre sammenheng. Som Riessman understreker er narrative analyser i seg selv et heterogent felt (Riessman & Quinney 2005), men det som forener de ulike perspektivene er *sekvenser* og *konsekvenser*. Narrativer kan dermed beskrives som en bestemt form for rekapitulering som opprettholder en tidsmessig rekkefølge av hendelser, det vil si at hendelser presenteres som forutsetninger eller konsekvenser av hverandre (Mishler 1986). Rekkefølgen av hendelser kan ikke forandres uten at også fortellingen forandrer seg. Basisstrukturen i et narrativ består av et innledende sammendrag, en innretting mot personer, steder og tider, forviklinger eller hva som hendte i rekkefølge, og en vurdering som inneholder poenget med historien og synspunktene til den som forteller og til slutt et avsluttende sammendrag. I oppsummeringen signaliseres gjerne hva fortelleren ser som uløst (Atkinson 1995: 103; Labov & Waletzky 1997). På den måten kan en si at et narrativ gir den enkelte mulighet til å konstruere en versjon av virkeligheten der de tilskriver årsak, tilbyr forklaringer og prøver å overbevise tilhørerne eller leseren om sannsynligheten av deres versjon. Analysene har da sin forankring i de narrative strukturene i materialet, hvordan hendelser og handlinger blir presentert som forutsetninger for andre hendelser og handlinger i tid og rom. Tid er i profesjonelt arbeid ikke noe som bare eksisterer a priori, eller noe som bare går eller passerer. Tid skaper og strukturer kunnskap, og tid brukes aktivt som virkemiddel i profesjonelt endringsarbeid.

Lukkede eller åpne betydningssystemer

Den tidsmessige strukturen av hverdagslivet kan sies å være påtvunget i den forstand at vi ikke kan snu på et faktisk hendelsesforløp med viljen. Det er den samme tidsmessige strukturen som skaper den historien som vi er en del av (Berger & Luckmann 2004 [1966]: 47). Men også (livs)historier kan reforhandles og refortolkes gjennom sosial interaksjon. Gjennom å anerkjenne ulike erfaringer som kilde til forståelse, og for eksempel knytte alternative begreper til bekymringsfulle fenomener, vil andre subjektposisjoner kunne tre fram (Davies & Harré 2001[1990]). Den klassiske dramaturgiske modellen hadde fokus på *rolle* som basis for handling, og rollebegrepet har der i fra hatt en allmenn utbredelse i fag som sosiologi, psykologi og sosialt arbeid for å forstå og forklare individuelle handlinger. Individuer risikerer på den måten å bli konstruert og konstruere seg selv som aktører innenfor fastlagte strukturer på linje med det som skjer i en lineær (kausal) tidsmodell. I kontrast til rolleforståelsen gir *posisjonering* og *subjektposisjoner* større åpning for å se på mennesker som subjekter med valgmuligheter. Den enkelte vil plassere seg og bli plassert i tråd med gjenkjennelige narrativer, men også bringe med seg

subjektive livshistorier der metaforer, karakterer og plot er lært og erfart. Mødre som strever med å legitimere både sin fortid og sin nåværende posisjon, vil innenfor en slik forståelse på en annen måte kunne forhandle om alternative subjekt-kategorier enn de som er forhåndsdefinerte gjennom tradisjonelle rolle- og kunnskapsmodeller. Rollemodeller vil med andre ord kunne representere et lukket betydningssystem som fastholder individer og deres handlinger i fastlagte strukturelle mønstre.

Ved å stille meg kritisk til den forståelsen av tid som kommer fram i sosialarbeidernes fortellinger, kan alternative meningsproduserende prosesser synliggjøres. I stedet for å lete etter ubeviste prosesser, ideologier, maktforhold eller andre uttrykk for dominans i de forståelsesformene som oppstår (Fangen 2004: 183), kan alternative måter å forstå utvikling på, løftes fram. Ved å betrakte tid, både det som har skjedd, det som foregår her og nå, og det vi strever etter å oppnå, som *bevegelige prosesser*, som skaper mening for oss gjennom måten vi forteller på og således også fortolker virkeligheten på, vil TID fungere som en nøkkel til å binde sammen hendelser til meningsfulle sammenhenger.

Berger og Luckmanns (2004 [1966]) drøfting av forholdet mellom hverdagsvirkeligheter og det de ser på som mer lukkede betydningssystemer, er interessante for å forstå mer av det som foregår i en barnevernkontekst. Det er hverdagserfaringer og hverdagsvirkeligheter som er i fokus når sosialarbeiderne vurderer barns omsorgssituasjon. Både sosialarbeiderne og foreldre og barn er forankret i kulturelle forestillinger om hva et godt barneliv og et godt familieliv er. Det er framfor alt den teoretiske kunnskapsbasen som gjør at de profesjonelle forutsettes å forstå noe annet eller noe mer enn det enkelte familiemedlem. Men den teoretiske tenkningens virkelighet kjennetegnes også av begrensede betydninger og erfaringsformer (ibid: 45). Selv om det skjer endringer knyttet til den oppmerksomheten som rettes mot hverdagslivets ulike områder, er overgangen til et lukket betydningsområde mye mer radikalt. "En radikal endring finner sted i bevissthetsspenningen" skriver Berger og Luckmann (ibid: 45-46). Det framheves at språket sørger for å bevare hverdagsvirkelighetens overordnede status, også når vi fortolker denne fra lukkede betydningssystemer. Men et av de største problemene kan faktisk være å tolke sameksistensen mellom hverdagsvirkeligheten og de teoretiske perspektivene vi trekker veksler på. Språket både reflekterer og skaper den sosiale virkeligheten, å beskrive mening er å tilskrive mening (Denzin 1999:312-313). Mening i et konstruktivistisk-interaksjonistisk perspektiv oppfattes ikke som noe individuelt, stabilt eller essensielt. Mening kan bare identifiseres i og gjennom definisjonsprosesser. Mening betraktes således som et sosialt fenomen forankret i spesifikke kulturelle kontekster, snarere enn et individuelt fenomen som er forankret i et avgrenset subjekt (Järvinen 2005:38). På samme måte kan vi betrakte profesjonelle

kunnskapsproduserende prosesser som sosiale fenomener, og med Berger og Luckmann understreke at i profesjonell samhandling er utfordringen å fortolke sameksistensen mellom hverdagsvirkeligheter, teoretiske perspektiver og kulturelle forståelser. Det innebærer også å stille spørsmål ved fenomener og begreper som tas for gitt, og gjennom utforskende studier bidra med alternative perspektiver for forståelse. Perspektivet synliggjøres blant annet i drøftingen av hvordan fortid forstås og fortolkes av sosialarbeidere når mødrene forsøker å revidere plottet i sin egen historie (side 163-164).

Analytiske rammer – inspirasjon fra flere teoretiske perspektiver

Siden det narrative forskningsfeltet er heterogent og sammensatt, kan perspektivet betraktes som et dynamisk analyseverktøy som åpner for å hente inspirasjon også fra andre begrepsmessige rammeverk. Etter flere runddanser mellom empiri, teori og metateori ble jeg som tidligere nevnt stadig konfrontert med at den kunnskapen som er i bruk og som framkommer gjennom fortellinger, er narrativt strukturert. Men også perspektiver fra etnometodologien, fra symbolsk interaksjonisme og fra Foucaults diskursanalyse (Holstein & Gubrium 2008; Järvinen & Mick-Meyer 2005; Miller & Fox 2004; Taylor & White 2000) har inspirert meg i de spørsmålene som er stilt til materialet og i de mer konkrete analytiske grepene som er gjort underveis. I nyere empiriske studier med brede analytiske tilnærminger snakkes det gjerne om *fortolkende praksiser*

”Interpretive practice engages both the *hows* and the *whats* of social reality; it is centered in both how people methodically construct their experiences and their worlds, and in the configurations of meaning and institutional life that inform and shape their reality-constituting activity” (Holstein & Gubrium 2008: 174-175)

Haavind (2000) og Fangen (2004: 183) har i en nordisk og norsk kontekst gitt viktige bidrag til det som kalles fortolkende analyse og metode. Fortolkning er ellers et begrep som først og fremst knyttes til hermeneutikken og den hermeneutiske sirkel (Alvesson & Sköldberg 2008; Gilje & Grimen 1993). Mer konkret innebærer dette at systematiserte deler fra det empiriske materialet fortolkes og settes inn i meningsfulle sammenhenger med bidrag fra flere teoretiske perspektiver.

I analysene av mitt datamateriale, kan den narrative tilnærmingen forstås som et gjennomgående eller overordnet perspektiv, men jeg trekker også inn andre perspektiver der dette er til hjelp i den narrative analysen. Hvordan jeg som forsker orienterer meg teoretisk henger også sammen med mer overordnede

ideer som hvordan jeg ser på menneske som aktør i samfunnet, herunder hvordan sosial teori ser på forholdet mellom individ og samfunn (Taylor & White 2000: 39-40). I analysearbeidet av mine data bærer perspektivene preg av at det foregår en stadig vekselvirkning og en gjensidig påvirkning mellom individrettede forståelser og den påvirkning som skjer fra og mot institusjonelle strukturer. Barnevern er et felt som er politisk styrt, der ideologiske og moralske føringer og normer kan forveksles med kunnskapsbasert viten. Sosialt arbeid handler om å vurdere og å bistå enkeltindivider eller grupper i de ulike kontekstene de er en del av. Da vil analysestrategier som i hovedsak rettes mot individuelle perspektiver kunne bli for begrensede i form og innhold.

Innen etnometodologien legges det i økende grad vekt på at i *fortellinger* består sosiale handlinger både av en handling/en uttalelse og en påfølgende eller framtidig *beretning* om handlingen. Derfor kan ikke det som sies bare tas som uproblematisk refleksjoner over det som faktisk hendte (Taylor & White 2000: 40-41). Fortellinger settes sammen gjennom et plot som gir mening til det som har hendt og/eller det som er glemt eller utelatt. Som jeg har redegjort for, ligger lignende forståelser til grunn for det narrative forskningsfeltet. Fortellinger om hendelser inneholder gjerne en form for *rettferdiggjøring* av de handlingene som ble utført. Måten fortellinger blir konstruert på, vil bli påvirket av konteksten de blir fortalt i. Den som beretter en historie vil trekke vekslers på felles oppfatninger av hva som er en passende oppførsel for en kompetent person i gitte sammenhenger. Et illustrerende eksempel på dette ser vi når Lise som mor til to barn i fosterhjem, og som på intervjuditidspunktet bodde ved et omsorgssenter for rusmisbrukere, framstiller seg selv og sin fortid med det jeg oppfatter som "behandlernes blikk". Den sterke selvbebreidelsen hun legger for dagen, kan gjenkjennes som rådende tankegods innenfor blant annet AA-tradisjonen og den såkalte 12-trinnsmodellen¹⁷. Først når du har erkjent problemet: "jeg er rusmisbruker", kan du begynne arbeidet med å endre det livet som har skapt så store problemer både for deg selv og dine nærmeste. En slik oppfatning er vesensforskjellig fra perspektiver som legger vekt på at rusbruk og misbruk er menneskelige handlinger, som kan velges inn og ut av den enkeltes handlingsrepertoar, i stedet for å forstås som en del av menneskets iboende egenskaper. Poenget er at det i alt profesjonelt arbeid vil være viktig å ha et vedvarende fokus på hvordan kategorisering av

---

¹⁷ Disse trinnene består i å innrømme at man har et rusproblem, søke hjelp, foreta en selvransakelse, gjøre opp for seg der man ser at man har påført andre skade, og arbeide med andre rusavhengige som ønsker å bli friske. Sentralt i trinnene er «en åndelig oppvåkning». Bevegelsene er i seg selv ikke-religiøse, og oppmuntrer hvert enkelt medlem til å kultivere en individuell forståelse, religiøs eller ikke, av denne «åndelige oppvåkning». De viktigste funksjonene er gruppemøtene og en «fadderordning», kalt sponsorskap. Møtene ledes av medlemmene selv og den enkelte deltar ved etter tur å dele sine erfaringer med å tilfriskne fra avhengighet (Kristensen & Vederhus 2005)

problemer foregår. Det innebærer at vi må ha som utgangspunkt at også profesjonelles beretninger vil bli fortalt på en slik måte at handlingene virker rimelige og ansvarlige. Dette må ikke forveksles med forsøk på å bevisst dekke over eller tilpasse historier slik at de passer med sosiale forventninger. Det handler om å gjøre handlinger forståelige i en gitt situasjon. Perspektivet skal heller ikke oppfattes slik at det for eksempel er uinteressant om et barn blir slått eller ikke, eller at det kan være situasjoner der det må arbeides systematisk med å få kartlagt hva som faktisk har hendt. Det sentrale er å understreke at det stilles ulike krav til ulike aspekter både ved praksis og forskning.

I den studien som jeg har gjennomført, legges det vekt på forståelse og meningsskapning og slik forskning har andre hensikter og andre kunnskapsinteresser enn forskning som er innrettet mot å forklare sammenhenger og granske forekomster av ulike fenomener. Selv om det kan være vanskelig å skille klart mellom ulike deler av arbeidsprosessen, kan det i fortellinger om profesjonelt hjelpearbeid være bevisstgjørende å skille mellom de fasene der det arbeides med beslutninger og intervensjon, og de fasene der det er rom for å reflektere over og /eller utforske hva som er gjort eller hva som bør gjøres. Taylor og White tar til orde for å følge etnometodologiens eksempel og innføre en åpen holdning, "a policy of indifference", når det gjelder om en beretning er sann eller usann, og i stedet betrakte profesjonelt snakk som praktisk gjennomføring. Noen ganger kan det være sterke argumenter for å glemme det man vet ved å innta et "icke-vetande förhållningssett" (Blom & Nygren 2006), og i stedet konsentrere seg om hvordan vi tenker at vi vet, hvordan vi "gjør kunnskapsprosessen" (Taylor og White 2000:41). Det er en slik tankegang jeg er inspirert av når jeg har valgt å utforske kunnskap ved å gå veien om fortellinger om livshendelser og handlinger i praksis. Hensikten er å analysere fram hva slags kunnskap som er i bevegelse i profesjonelt arbeid og få fram refleksjoner og tanker om hvordan aktørene forstår og kommer fram til det de gjør. I et slikt prosjekt er det også et poeng å prøve å favne de komplekse sammenhengene de ulike aktørene i profesjonelle møter og relasjoner opererer innenfor, inngår i og/eller er en del av. Således vil de ulike teoretiske perspektivene som jeg trekker veksler på, fungere som en utvidelse mot ulike kontekster å fortolke de profesjonelle praksisene i. Dette står ikke i motsetning til å gjøre analysene transparente og systematiske i den forstand at jeg vil legge vekt på å vise hvordan jeg har gått fram, og hvilke perspektiver som har vært i bruk på ulike tidspunkt og på ulike nivåer i analysen.

Språk og diskurs

Historiefortelling er både basert på og orientert mot språk og diskurser. Språk betraktes i denne sammenhengen ikke som et speilbilde av virkeligheten, men som et middel til å konstruere eller se virkeligheten på en bestemt måte. I profesjonelt arbeid brukes språk for å skape kunnskap når profesjonelle kategoriserer for å skape oversikt og orden, når de diagnostiserer eller ordner saker ut fra forestillinger de har med seg.

Winther Jørgensen og Philips (1999: 9) definerer diskurs som *en bestemt måte å snakke om og forstå verden/et utsnitt av verden på*. Når vi for eksempel er vitne til at et barn blir slått, kan vi si at dette er noe som finner sted uavhengig av menneskers tale og handling. Men når en slik handling blir forsøkt satt inn i en meningsgivende sammenheng, er ikke hendelsen utenfor diskurs. I vår tid og i en norsk kultur er det sannsynlig at de fleste vil trekke veksler på en rettighetsdiskurs eller en risikodiskurs, knytte hendelsen til det faktum at det er forbudt å slå barn i Norge og til at en slik handling vil påføre barnet alvorlig skade. Men vi skal ikke mange tiår tilbake før en slik handling kunne bli betraktet som en helt legitim straff av barn innenfor en oppdragelsesdiskurs. Vi har også pågående debatter om ulike oppdragermetoder innenfor ulike kulturer. I noen kulturer blir fysisk avstraffelse av barn i oppdragerøyemed fortsatt oppfattet som legitime handlinger for å opprettholde foreldreautoriteten. Det er slik Peter som det fortelles om i kapittel 4, forklarer det at han brukte vold mot sønnen. I den kulturen der han vokste opp, ble det han beskriver som en mild form for vold, brukt overfor barn som ikke oppførte seg i tråd med det som ble forventet. Når han skulle oppdra barna sine i Norge, tenkte han at de måtte være ekstra lydige og flinke, for å få innpass og bli akseptert blant majoriteten. Opp mot en slik diskurs står en norsk/vestlig rettighetsdiskurs som legger vekt på at fysisk avstraffelse av barn er krenkelse av fundamentale menneskerettigheter. De ulike diskursene vil kunne medføre forskjellige handlinger som mulige og relevante i situasjonen. På den måten får den diskursive forståelsen sosiale konsekvenser, selv om det aldri er noen enkel sammenheng mellom forståelse og handling (Winter Jørgensen & Philips 2005:17-18). I et slikt perspektiv er ikke språket bare en kanal som formidler informasjon om underliggende mentale og sosiale prosesser eller konkret atferd og fakta, språket er snarere med på å konstituere den sosiale verden. Dette gjelder også sosiale identiteter og sosiale relasjoner. På den måten er *forandring* i diskurs en av de måtene som det sosiale forandres på. Det foregår kamper på det diskursive nivået som er med på både å forandre og reprodusere virkeligheten (ibid:18). De ulike diskursive posisjonene knyttet til forståelse av hva som er barnevernets mandat og oppgaver som jeg gjorde rede for i kapittel 1, er et illustrerende eksempel.

Taylor og White (2000:39) understreker at diskursanalyse ofte blir brukt som om det kun refererer til ett begrepsmessig rammeverk. Men diskursbegrepet kan bety en rekke ulike ting. Diskurs kan henvise til språk brukt i organisasjoner og i møter med brukere, slik dette viser seg i tale eller skrevet tekst/journalnotater (diskurs). Diskurs kan også referere til måter å tenke på om bestemte fenomener, slik som barndom, familie, foreldreskap, sykdom, helse, kjønn, rase og hvordan slike bestemte tankemåter reflekterer bestemte historiske, politiske og moralske posisjoner. Taylor & White (ibid.) bruker Diskurs med stor forbokstav for å referere til en slik vid samfunnsmessig påvirkning. De trekker her veksler på Foucaults diskursanalytiske tilnærming. Språk gjør mer enn å beskrive subjekter og deres handlinger, objekter og hendelser. Språket strukturerer, konstruerer og produserer handlinger og hendelser. I dette ligger det ingen antakelser om at menneske ikke tenker, føler eller foretar valg. Foucaults poeng er at visse ideer har en slags kapasitet til å få oss til å tenke, føle og gjøre bestemte ting. Mer konkret betyr det at kvinner for eksempel oppfatter og styrer sitt moderskap ut i fra hva de oppfatter er godt nok moderskap i det 21. århundre (Burman 1994), eller sagt på en annen måte, kvinner, eller majoriteten av kvinner, er innskrevet i det tjuetførste århundres diskurser om sensitivt moderskap (Taylor & White 2000:43). Dette er moderskap her og nå, men det bærer også med seg spor av tidligere ideer om moderskap. Vi er alle innskrevet i ideer om hva det er å være en person, hva det er å være mor og hva det er å være sosialarbeider – vi er historisk betinget. Vi kan bestride slike inskripsjoner, men ved å gjøre det vil vi uvilkaarlig produsere noen flere (ibid.)

På den måten kan vi skille mellom diskurs som tale i handling og Diskurs som en samling av kunnskap "a body of knowledge". Walker (1988: 55) i Taylor & White (2000: 39) framhever at Diskurser forstått som for eksempel teorier og politiske ideer, blir reproduert i diskurser (samtale, snakk) når de artikuleres. Når man analyserer samtaler/konversasjon av ulike slag er det derfor mulig å se etter Diskurser samtidig som vi undersøker hvordan aktører skaper mening og reproducerer sosial praksis. Intervjudata vil ofte inneholde sammensatte og konkurrerende beretninger og perspektiver gitt av ulike aktører eller av en og samme aktør i ulike kontekster. Profesjonelle aktører som sosialarbeidere i barnevernet møter for eksempel ofte sammensatte versjoner av hendelser og handlinger. Taylor og White(2000:43) argumenterer for at dersom dette er tilfelle, må også det usagte eller det som kunne vært sagt under andre betingelser, inngå som en sentral del av analysen. Helt konkret betyr det at det kan være aktuelt å gjøre et analytisk poeng av fenomener som omgås eller ikke tematiseres. Dette reflekterer forskjellige dominerende kontekstuelle forventninger, men også videre Diskurser som aktuelle moralske betraktninger, dominerende kunnskap eller sett av ideer som har oppstått utenfor

selve intervjuet eller møtet. Termen "mor" er for eksempel bærer av en rekke kulturelle forventninger som blir gitt oppmerksomhet i analysen av dette intervjumaterialet.

Fokus på interaksjon og identitet

Intervjuene er gjennomført som interaktive møter der både sosialarbeidernes fortellinger og det som foreldre og barn forteller er samskapt beretninger der jeg som forsker deltar i konstruksjonen av det som blir framstilt. Som intervjuer er jeg med andre ord medprodusent av viten (Holstein & Gubrium 1995). Materialet er således formet av informantene og meg som intervjuer i fellesskap og er også preget av interaksjonen i selve intervjusituasjonen. Intervjuene kan beskrives som et møte der informantenes og mine forutsetninger, holdninger og perspektiver brytes mot hverandre. I et interaktivt intervju er ikke hensikten å sette sin egen forforståelse i parentes, men å ha en bevisst holdning til den innflytelsen og påvirkningen som ligger i selve intervjusituasjonen. I et interaksjonistisk perspektiv betraktes selvet som prosess, til stadig forhandling og virkeliggjøring gjennom interaksjon (Goffman 1971: 224). Et interaktivt intervju er således ikke en tapping av informantenes subjektive erfaring og mening, men et sosialt møte der erfaring blir fortolket og mening blir skapt.

I et interaksjonistisk perspektiv er det relevant å analysere informantenes utsagn og beretninger som elementer i en selvpresentasjonsprosess. Både sosialarbeiderne som profesjonelle utøvere og foreldre og barn som aktører i egne liv presenterer mer enn holdninger, erfaringer og handlinger. I intervjuene konstrueres også deres sosiale identiteter og sosiale strategier. Men det er viktig å framheve at selvpresentasjonene til de ulike aktørene har ulike profiler. Sosialarbeiderne presenterer først og fremst sine profesjonelle selv, selv om vi fra både teori og forskning vet at livserfaring og personlige livshistorier også er med på å forme profesjonelle identiteter (se for eksempel Orlinsky & Rønnestad 2005; Rønnestad & Skovholt 2003b). Det er likevel ikke de profesjonelles egne (livs)historier som er gjenstand for analyse i denne undersøkelsen. Det er sosialarbeidernes oppfatninger og fortolkninger av barn og foreldres historier som er i fokus og danner grunnlag for den kunnskapen som analyseres fram i fortellingene. Informantene vil framstille seg selv som alminnelige, fornuftige, respektable og ansvarlige mennesker. Sosialarbeiderne, men også foreldre legger vekt på det Järvinen og Mik-Meyer (2005:30) kaller rolleavhengige egenskaper, de presenterer seg som profesjonelle sosialarbeidere og ansvarlige foreldre. Informantene forventes i et slikt perspektiv å presentere et "foretrukket selv" satt sammen av det mangfold av "selv" som et individ kan trekke på i ulike livssammenhenger.

Narrativ analyse og analyse av narrativer

Polkinghorne (1995) benytter Bruners skille mellom paradigmatisk og narrativ kunnskap til å argumentere for to ulike former for narrative undersøkelser. Han knytter den paradigmatiske kunnskapen og resonneringen til det han kaller *analyser av narrativer*, og den narrative kunnskapen og resonneringen til *narrative analyser*. Jeg har i de konkrete analysene latt meg inspirere av begge disse analyseformene og vil forsøke å belyse hva som er styrken ved hver av dem og hvordan de er brukt for å analysere fram ulike former for kunnskap i de samskapte fortellingene som materialet består av.

Ved *narrative analyser* av et intervju er det to sentrale spørsmål som søkes belyst. Det ene er hvordan beskrivelser av hendelser og handlinger i materialet kan betraktes som *deler av mer eller mindre helhetlige historier*, og det andre er hvordan informantene prøver å *skape meningsfulle historier* ut av opplevelser og erfaringer som det fortelles om. Mer konkret er det jeg som forsker som med utgangspunkt i beskrivelser av hendelser i fortellingene, gjennom analysen setter sammen sekvenser og konsekvenser til sammenhengende historier. Jeg vil her særlig framheve analysene av barneintervjuene som i sin form er mer oppdelt og oppstykket enn intervjuene med sosialarbeiderne og foreldrene. Men også i intervjuene med sosialarbeiderne og foreldrene er det den indre sammenhengen mellom hendelser og handlinger i den enkelte fortelling som har formet og strukturert analysen.

De narrative analysene belyser også hvordan den indre sammenhengen i historiene passer med andre tilgjengelige historier i den kulturelle konteksten der kunnskapen skapes og utvikles. For at en historie skal virke overbevisende må det foreligge en sammenheng mellom hendelsene i historien. Når sosialarbeider Herdis forteller om en akutt plassering av to søsken på 5 og 8 år etter at den eldste gutten hadde fortalt på skolen at han ikke turte å gå hjem av frykt for at faren skulle slå ham, må resten av historien være relevant i forhold til det temaet som blir introdusert om forholdet mellom faren og gutten. Fortellingen vil bli nærmere belyst i kapittel 4, her brukes den som eksempel på hvordan plottet i historien eller det som binder hendelser og handlinger sammen, i denne fortellingen, kan forstås som det jeg har valgt å kalle "en angrende far". Det er dette plottet som styrer hvordan sosialarbeideren forstår det som har skjedd og de tiltakene som iverksettes, og som bidrar til at faren for gjentakelser tones ned og elimineres. Det er den sammenhengende fortellingen om farens samarbeidsvilje og aktive medvirkning som skaper helhet i historien for Herdis. På den måten er det ikke den paradigmatiske generelle kunnskapen om gjentakelsesrisikoen for vold og overgrep som styrer det profesjonelle arbeidet, men det er den kunnskapen som framkommer gjennom den detaljerte og særpregede historien og den komplekse samhandlingen mellom de ulike elementene som framheves.

Analyser av narrativer som er en annen tilnærming til analyse av historier om menneskelig handlinger, karakteriseres av at jeg som forsker samler inn fortellinger som data og analyserer dem ved hjelp av det som kan kalles paradigmatisk prosesser. Mer konkret innebærer dette å se etter fellestrekk i flere fortellinger som kan abstraheres og sammenfattes i ett eller flere begreper eller et fenomen. Slike analyser vil resultere i beskrivelser av tema som gjelder på tvers av historiene eller i kategorier av typer historier, karakterer eller rammer. Selv om det i og for seg kan være gode grunner for at den *narrative analysen* må skje før *analysen av narrativer* påbegynnes, har det av mer pragmatiske grunner vært hensiktsmessig å ha fokus på begge disse analyseformene samtidig. Dette har sammenheng med at den indre strukturen i den enkelte fortelling også har bidratt til å utkrystallisere fenomener og temaer som kan være felles for flere av fortellingene. På hvilket nivå et fenomen kan gjenkjennes, beskrives og kategoriseres som likt noe annet eller med fellestrekk til det en annen informant har bidratt med, har vært utfordrende i et så heterogent materiale som det jeg har valgt å samle inn og analysere. Det er som nevnt ikke først og fremst en sammenligning av synspunkter og opplevelser som er poenget med å bringe inn erfaringer fra foreldre og barn, men hvordan deres framstillinger av fortidige hendelser og aktuell livssituasjon kan bidra til en utvidet forståelse av den kunnskapen som de profesjonelle baserer seg på. Et sentralt spor i analysene har vært hvordan normbrudd og hendelser av dramatisk karakter blir framstilt og forstått av de ulike aktørene. I noen av fortellingene fungerer slike hendelser som selve plottet i historien, altså det som binder sammen fortellingen om familiens livssituasjon og barnets omsorgssituasjon. I andre fortellinger kan slike begivenheter eller hendelser være sterkt nedtonet og tyngdepunktet ligge mer på det som gjentar seg i barnas og de voksnes hverdagsliv.

Paradigmatisk analyse kan grovt sett deles i to ulike typer. Den ene er det som med et annet ord kan kalles for *teoristyrte analyser* der for eksempel foreliggende oppfatninger eller teoretiske perspektiver styrer hva det sees etter. Et eksempel på en slik tilnærming i denne studien ville være å se etter begreper og kategorier som kan si noe om i hvilken grad og på hvilken måte psykologisk teori preger kunnskapsforståelser og handlingsvalg. En slik tilnærming har jeg til dels søkt å overskride fordi jeg oppfatter at den i liten grad ville bringe fram noe annet enn det faglitteraturen og feltets eksisterende forståelser preges av. Jeg har forsøkt å gjøre analysene mer empiristyrte ved at det er innholdet i intervjuene og plottet i fortellingene som har vært utslagsgivende for hvilke teoretiske perspektiver som er trukket inn. Videre har jeg konsentrert meg om hva slags fellestrekk jeg finner i fortellingene på tvers av intervjuene. Et illustrerende eksempel er hvilke typer av historier som sosialarbeiderne forteller om mødre, om fedre og om barna som det handler om.

Oppsummert kan vi si at *narrativ analyse beveger seg fra elementer til historie mens analyser av narrativer beveger seg fra historier til felles elementer*. Resultatene vil framstå som ulike kunnskapsformer og krever ulike kriterier for validering/gyldighet og pålitelighet. Styrken ved de paradigmatisk analyseprosedyrene er i følge Polkinghorne (2005) muligheten til å utvikle generell kunnskap om en samling av fortellinger. Denne kunnskapen blir imidlertid abstrakt og formell og må nødvendigvis underspille det unike og spesielle ved hver enkelt fortelling. Sannsynligheten for å bare reprodusere den kunnskapen som allerede er godt kjent fra før vil også være til stede. Polkinghorne framhever variasjonen og styrken i det han kaller narrative analyser. Den analytiske oppgaven for forskeren som vil drive med narrativ analyse, er å utvikle eller oppdage et plot som viser sammenhengen mellom ulike elementer i en tidmessig utvikling, hensikten er å skape historier som et resultat av forskningen.

Oppsummering

De avgrensningene som er gjort når det gjelder de teoretiske rammene for avhandlingen er forankret i det empiriske materialet i den forstand at det var den strukturen jeg etter hvert fant i intervjuene som førte meg inn i det narrative feltet. Men selv om analysene kan sies å være empiridrevne snarere enn å være teoristyrte, har ethvert analytisk perspektiv sin teoretiske forankring som jeg har forsøkt å utdype og tydeliggjøre i dette kapitlet. Det er likevel riktig å si at det snarere er *teoretiske perspektiver* enn *en* teori eller *en* teoretisk referanseramme som benyttes som kontekst for fortolkning av det empiriske materialet. Begrunnelsen for dette ligger nettopp i det overordna narrative perspektivet. Siden jeg i analysen har latt meg lede av det som dukker fram i fortellingene, har jeg både i kapittel 6 om kunnskapskonstruksjoner av barns omsorgsbehov og i kapittel 7 om reparasjon og normalisering trukket inn brokker av annen teori enn det som er vektlagt i dette kapitlet. Det er psykologisk teori, det er nyere teorier om barn og barns utvikling og deltakelse, og det er teori om hvordan profesjonell kunnskap virker sammen med en form for disiplinering og styring av menneskers liv i et senmoderne samfunn.

I neste kapittel skal jeg redegjøre nærmere for undersøkelsens metodologi og konkrete framgangsmåter, det vil si jeg skal ta for meg trinnene i forskningsprosessen og hvordan disse henger sammen fra formulering av problemstilling, innsamling av datamateriale til analyse og presentasjon av undersøkelsens ulike kunnskapsbidrag.

Kapittel 3

Metode og metodologiske refleksjoner

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for de metodologiske overveielser, nærmere bestemt runddans mellom teori, metode og empiri (Wadel 1991), fra problemformulering og forskningsspørsmål, rekruttering av informanter, gjennomføring av intervjuene og arbeidet med analysen og analyseprosessen. Empirien i undersøkelsen består av intervjuer med sosialarbeidere, foreldre og barn - hvordan de forstår de aktuelle livssituasjonene som barn og foreldre befinner seg i, hva som skjer i konkrete møter og hvordan den profesjonelle samhandlingen mellom de ulike aktørene foregår.

Kvalitativ reflekterende forskning

Det er kunnskapsinteressen og de kunnskapsspørsmålene som skal utforskes, som gir retning til valg av metodisk tilnærming. Kvalitativ metode er egnet når forskningsspørsmålene er innrettet mot forståelse og fortolkning. Kvalitative intervjuer bringer fram data om hvordan det tenkes, resonneres og reflekteres rundt hendelser og handlinger som involverte aktører har deltatt i eller fått informasjon om fra andre. Siden det er aktørenes *forståelser* jeg har vært opptatt av, har jeg valgt intervju som metode, framfor deltakende observasjon som ville kunne gitt meg det som gjerne kalles handlingsdata (Fangen 2004: 141) eller data fra den direkte samhandlingen mellom de involverte aktørene. Intervjudataene består av gjenfortellinger av hendelser, episoder og konkrete samhandlingssituasjoner slik hver enkelt aktør forstår det de har vært med på eller har fått informasjon om, og slik de reflekterer over handlinger og hendelser i ettertid. Da har det vært et poeng å få fram et variert og rikt empirisk materiale med tykke beskrivelser av hendelser og handlinger (Ryle 1971). Det sentrale i denne sammenhengen er ikke at gjengivelsene til hver enkelt aktør framstiller noe slik det faktisk hendte. Det interessante er det som informantene presenterer for meg i den konteksten som intervjuene har foregått i. Det betyr at det er de språklige konstruksjonene og de diskursive forestillingene som er gjenstand for utforskning og analyse.

I barnevernfeltet er det barnas og foreldrenes hverdagsliv som er i fokus. Hva som oppfattes som *alminnelig*, hva som defineres som *annerledes* og hva som *avviker* så sterkt fra normene som forbindes med et godt liv at særskilte tiltak er nødvendige, kan være forankret i ulike teoretiske perspektiver.

Proessen fra informasjon eller observasjon til forståelse og fortolkning aktualiserer også spørsmål om hvordan sosialarbeiderne får tilgang til den kunnskapen de trenger eller benytter seg av. Kunnskap om hva som er "vanlig" kan være sentral for å forstå familieliv og omsorgssystemer som vekker bekymring (se for eksempel Andenæs 2000). I sitt møte med barn og foreldre har sosialarbeiderne i barnevernfeltet med seg teoretisk og vitenskapelig kunnskap og praksiskunnskap og situasjonsrelatert dømmekraft, slik profesjoner i ulike praksisfelt har (Molander & Terum 2008a: 15). I sosialt arbeid generelt og i barnevernfeltet spesielt er det klare ideologiske føringer om at barn og foreldre bør medvirke i alle deler av prosessen, fra en sak henvises eller meldes til barnevernet til beslutninger blir fattet og tiltakene gjennomføres (Sandbæk 1996;Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005;St.meld.nr.40 (2001-2002)). Om dette skjer og på hvilken måte de deltar er et empirisk spørsmål og ikke et normativt spørsmål som automatisk nedfeller seg i praksisfeltet. Mine intervjuer med foreldre og barn gir informasjon om hvordan de selv vurderer mulighetene for deltakelse og medvirkning og må betraktes som supplerende informasjon til det som framkommer i intervjuene med sosialarbeiderne. Diskursene om barns utviklingsbetingelser, hva barn kan tåle og hva slags foreldreatferd som usetter barn for risiko, har både nasjonalt og internasjonalt vært sterkt preget av tradisjonell utviklingspsykologi og patologi(Andenæs 2000: 309;Parton 1999;Sandbæk 2002a: 13;Ulvik 2005), perspektiver som i praksis kan nedfelle seg som paternalistiske tilnærminger til familien og de som skal hjelpes (Swift 1995). De senere årene har teorier som legger vekt på interaksjon og bevegelse og hvordan individ og kontekst konstituerer hverandre vært spilt inn som premisser for utforskende studier i barnevernrelaterte undersøkelser (se for eksempel Andenæs 2000;Ulvik 2005;Wertsch 1998;Woodhead 1997), men det er uklart på hvilken måte og i hvilken grad slike perspektiver har trengt inn i praktikernes refleksjons- og handlingsmodeller. Gjennom å utforske hva slags kunnskap som gjøres relevant i sosialarbeidernes fortellinger om samhandling med barn og foreldre og deres historier, er det også mulig å få tak i hva slags metateoretiske modeller som er styrende for den profesjonelle virksomheten .

Kvalitativ forskning kan sies å foregå i nær tilknytning til de naturlige sammenhenger der de utforskede befinner seg, og forskerens oppgave er å forsøke å skape mening eller tolke fenomener ut i fra den mening folk tillegger dem (Denzin & Lincoln 2008:4). "The choice of research practices depends upon the questions that are asked, and the questions depend on their context, what is available in the context, and what the researcher can do in that setting" (ibid:5). Det er med andre ord en gjensidig sammenheng mellom kunnskapsspørsmålene og de mulighetene som skapes underveis i prosessen. Metodologi er uttrykk for hvordan alle trinn i forskningsprosessen henger sammen, mens metode referer til de

konkrete undersøkelsesredskapene. Metode betyr i følge Kvale (1997) *veien til målet*. Han understreker at kvalitativ forskning innebærer alternative oppfatninger om kunnskap, om mening og virkelighet. Det empiriske materialet i kvalitative studier er meningsfulle relasjoner som skal tolkes (ibid:25).

Det er hendelsene som det fortelles om, og måten det fortelles på som er gjort til fokus i analysen. Det er ikke den lingvistiske oppbyggingen og regler for hvordan deler av fortellingen settes sammen som er fokus for oppmerksomhet og analyse. Fortellingene tjener mer som et redskap for å få tak i innholdet eller substansen i budskapet, hvordan hendelser og handlinger oppfattes, fortolkes av de ulike aktørene og framtrer i en innbyrdes sammenheng i forhold til hverandre. Muntlige fortellinger er som regel mindre strukturerte enn skriftlige tekster, de er mer ubearbeidet og inneholder gjerne korreksjoner og gjentakelser for å understreke viktige poenger. Slike språklige virkemidler vil kunne være av interesse i analyseprosessen. Fortellinger binder det individuelle og det kollektive sammen ved at fortelleren bruker kulturelle konvensjoner for å gjengi personlige erfaringer (Hennum 2002: 102). Slik skapes og utvikles kunnskap om forholdet mellom barn og foreldre, om barns utvikling, om voksnes livshistorier i en kombinasjon av subjektive erfaringer og kollektivt overleverte ideer om alt fra menneskers grunnleggende behov til strukturelle forhold som rammer inn hver enkelts livssituasjon.

Forskerposisjon

Valg av barnevernfeltet som praksisarena for undersøkelsen er knyttet til mitt mangeårige engasjement og interesse for å forstå mer av den kompleksiteten som utspiller seg i et sterkt normativt praksisfelt, der kravene til kunnskapsbasert profesjonsutøvelse er store og der forventningene om å skape raske endringer kan oppleves som en handlingstvang både blant barn og foreldre og blant de profesjonelle. Nærheten og kjennskapet til det feltet jeg studerer, kan være både en styrke og en felle som jeg må vie særlig oppmerksomhet. Å forske i eget felt kan gjøre en blind for å oppdage det særegne, det genuine og det nye, fordi mye kan oppfattes som innforstått og opplagt. Men min fenomenkunnskap til sosialt arbeid generelt og barnevernfeltet spesielt, har også bidratt til å skape gjenkjennbare rammer for samhandling vis á vis informantene og til å kunne utvikle kommunikative utforskende strategier underveis.

Utvalg og rekruttering av informanter

Utvalget består av *sosialarbeidere* i det kommunale barnevernet samt *foreldre* og *barn* som var klienter i de sakene som ble valgt ut. Jeg søkte et strategisk utvalg av til sammen 18 saker om barn mellom 8 og 14 år som var under tiltak i medhold av barnevernlovens § 4-4 (hjelpetiltak) eller § 4-12 (omsorgstiltak) i løpet av 2007. Det betyr at jeg var interessert i saker som var ferdig undersøkt (barnevernlovens § 4-3), og som gjaldt barn som bodde hjemme og barn som bodde i institusjon eller fosterhjem. Aldersgruppa ble valgt fordi det er vanskeligere å intervju mindre barn om hvordan de forstår sin egen hverdag. Ungdom over 14 år er utforsket i flere studier knyttet til barn med alvorlige atferdsvansker. Det er min erfaring at barn i grunnskolealder har vært omfattet med mindre interesse når barnevernets virksomhet utforskes.

Forskningsetiske overveielser

Prosjektet ble anbefalt av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) i januar 2007. Samtidig med at prosjektet ble meldt til NSD, ble det søkt Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk i forskning¹⁸. Prosjektet baseres således på informert samtykke både fra sosialarbeiderne og fra foreldrene til de barna sakene dreier seg om. Så lenge undersøkelsen ikke er definert som et biomedisinsk forskningsprosjekt, og barn og foreldre i barnevernet ikke har status som pasienter, var det ikke nødvendig å søke Regional etisk komité om godkjenning (REK 2008). Det er forskningsetisk interessant at biomedisinske undersøkelser knyttet til pasientstatus og helsetjenester, er underlagt langt mer omfattende godkjenningsordninger enn undersøkelser som dreier seg om menneskers sosiale situasjon og livsvilkår. Det er ikke opplagt at ethvert biomedisinsk forskningsprosjekt vil være mer sensitivt og etisk utfordrende enn den undersøkelsen som her er gjennomført. Å intervju foreldre og barn om relasjonene dem imellom med fokus på aktuell livssituasjon og det som ledet fram til kontakten og hjelpen fra barneverntjenesten, berører forhold som definitivt må defineres innenfor en privat intimsfære, der det kreves varhet for informantenes individuelle grenser.

---

¹⁸ Både NSD og BLD var av den oppfatning at det ikke var nødvendig å be om fritak fra taushetspliktsbestemmelsene fordi det i Rundskriv Q, 24.mars 2005 kap 11, s.35 framgår at "dersom den som opplysningen gjelder kan gi sitt informerte samtykke til at forskeren får tilgang til opplysningene, er det ikke nødvendig å søke om tilgang til opplysningene".

Når barn og unge deltar i forskning har de særlige krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov¹⁹. Det understrekes i de forskningsetiske retningslinjene at forskeren må ha tilstrekkelig kunnskap om barn til å kunne tilpasse både metode og innhold av forskningen til den aldersgruppen som skal delta. Jeg har vurdert det slik at de ulike posisjonene jeg gjennom mange år har hatt i tilknytning til barnevernfeltet, har gitt meg en slik kompetanse. Videre har jeg forholdt meg til formuleringen i de forskningsetiske retningslinjene om at samtykke fra foresatte vanligvis er nødvendig når barn opp til 15 år skal delta i forskning. Når barn inkluderes i forskning, er det likevel viktig at en ser barnet som et individuelt subjekt. I tillegg til foreldres samtykke, er barns egen aksept nødvendig fra de er gamle nok til å uttrykke den. Det skal også gis alderstilpasset informasjon om prosjektet og dets konsekvenser, informasjon om at deltakelse er frivillig, og at de når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen. I tråd med de krav som ble stilt fra NSD om at barneverntjenesten var den instansen som skulle rekruttere informanter, ble det i hovedsak foreldrene som informerte og spurte barna om samtykke.

Selv om barn har krav på særskilt beskyttelse, er det også viktig å ta med i betraktning at mange av de barna som er i kontakt med barnvernet, og særlig de barna som har hatt kontakt over langt tid, er velkjente både med intervjuformen og det å fortelle om sitt eget liv. Samtidig har de en spontanitet som gjør at de på en selvfølgelig måte kan gjøre krav på en gjensidighet i relasjonen. Ei jente på 9 år som bodde på institusjon, som jeg forsøkte å få til å fortelle om en alminnelig hverdag, avbrøt og ville gjerne høre hva *jeg* gjorde hjemme. En annen jente jeg skulle intervju, måtte jeg ringe fra bilen, fordi da jeg nærmet meg hovedhuset på gården der hun bodde, ble jeg møtt av en stor bjeffende hund som jeg ikke hadde lyst til å hilse på. Slik ble intervjuet innledet med en situasjon som absolutt ikke var planlagt, men som kanskje bidro til å gjøre oss mer jevnbyrdige. Her var det jenta som var på hjemmebane, og i den grad hun gruet seg for intervjuet, fikk hun i alle fall innblikk i at også voksne kan være engstelige i ukjente omgivelser og utrygge situasjoner. I en annen sak samtykket foreldrene til å delta i undersøkelsen, og far stilte opp til intervju der han fortalte om prosessen i familien og den hjelpen de hadde fått, etter at sønnen på 8 år meldte fra om voldsbruk i hjemmet. Faren ville imidlertid ikke samtykke til at jeg intervjuet gutten fordi alt på det tidspunktet hadde roet seg, og far ville ikke at det skulle rippes opp i det som hadde vært vanskelig. Som forsker måtte jeg akseptere dette, selv om jeg kanskje gikk glipp av viktig informasjon og en utvidet forståelse.

---

¹⁹ Etiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, Del B, punkt 12 Barns krav på beskyttelse: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/12-Barns-krav-pa-beskyttelse/>

Tilgang til feltet

Da de nødvendige godkjenningene var innhentet og avklart, henvendte jeg meg til tre barneverntjenester i Østlandsområdet, og ba om å få gjennomføre intervjuer. Jeg la vekt på å få tilgang til saker både i by og land, og fra kontorer av ulik størrelse, og valgte ut ett storbykontor, en by med et innbyggertall rundt 50.000 og en landkommune der to kommuner med et innbyggertall på til sammen rundt 9000 innbyggere hadde etablert felles barneverntjeneste. På den måten vurderte jeg det slik at ulike kontekster i form av ressurstilgang, fagmiljøenes størrelse og tilgang til spesialiserte tjenester, ville være representert. Det ble vurdert som viktig å unngå opplagte "bias" av typen "Oslo er så spesiell" eller "det er vanskelig å drive godt barnevernsarbeid i små kommuner". Barnevernleder eller den personen som ble delegert ansvar i barneverntjenesten, ble bedt om å trekke tre saker med tiltak etter barnevernlovens § 4-4 (hjelpetiltak) og tre saker etter barnevernlovens § 4-12 (omsorgstiltak). Barna skulle være eller ha vært under tiltak i 2007. Sosialarbeiderne som hadde oppfølgingsansvar for de sakene som ble valgt ut, fikk tilsendt informasjonsskrivene sammen med samtykkeerklæring (vedlegg 1). De ble bedt om å formidle informasjonsskriv og samtykkeerklæring til de foreldrene som ble spurt om å delta i undersøkelsen. Foreldrene ble også spurt om å samtykke til at barnet eller ett av barna kunne delta i undersøkelsen og la seg intervjuet.

Sosialarbeidere som portvoktere i forskningsprosessen

Ved to av de tre kontorene fikk jeg positiv tilbakemelding etter å ha purret pr. telefon noen ganger. Det tredje kontoret svarte at de på grunn av svært stort arbeidspress ikke hadde anledning til å delta våren 2007, men at jeg kunne henvende meg igjen over sommeren. Avhengig av kontorets størrelse fikk mellomledere eller sosialarbeiderne selv i oppgave å kontakte meg på telefon eller e-post. Etter gjentatte purringer, noe jeg måtte avveie mot risikoen for at de valgte å trekke seg fra hele undersøkelsen, fikk jeg ved det ene kontoret et møte med mellomlederne på ettersommeren 2007 og ved det andre kontoret fikk jeg gjennomført ett intervju med sosialarbeider, en mor og et barn i slutten av juni 2007.

I praksis viste det seg at ingen av kommunene har trukket saker ut fra de kriteriene som ble angitt. Først har sosialarbeiderne vurdert om de kan tenke seg å delta i undersøkelsen og dersom de har svart ja, har

de vurdert om de har familier som kan egne seg. I to av kommunene var det slik at *en* av sosialarbeiderne som stilte opp, rekrutterte henholdsvis tre og to familier. Det betyr at antall konkrete personer, det vil si sosialarbeidere som er intervjuet, er noe færre enn det antallet saker det er gjennomført intervjuer rundt. Rekrutteringsprosessen kan også innebære en skjevhet i utvalget i den forstand at i det faktiske utvalget vil det kanskje være flere fornøyde familier som snakker mer positivt om tjenestene og tiltakene, enn om de hadde vært trukket ut mer tilfeldig. På den andre siden viste det seg at et så tilfeldig utvalg som det jeg i utgangspunktet søkte, var en ideell fordring som ikke lot seg gjennomføre. Når det ble stilt krav om at utvalgsprosessen skulle foregå på den måten som den gjorde, ble det vanskelig å unngå at sosialarbeidernes egne vurderinger av hvem som var egnet til å delta, spilte inn. Det er viktig å vurdere utvalget og utvalgsprosessen opp mot studiens hensikt og problemstilling. Det er ikke kvaliteten i det profesjonelle arbeidet som har vært undersøkt, men de kunnskapsformer og forståelser som er i omløp i en del utvalgte saker. Det at jeg har bedt om både såkalte hjelpetiltakssaker og omsorgssaker gir også en bredde i materialet. Alt i alt vurderer jeg det slik at den skjevheten som kan tenkes å prege utvalget, ikke i vesentlig grad påvirker kvaliteten i undersøkelsen. Det faktiske utvalget viser også at det slett ikke bare er fornøyde foreldre som har stilt opp til intervju. På den andre siden vil det som betraktes som fornøyde brukere og vellykkede saker kunne gi verdifull informasjon om hva slags kunnskap som vektlegges når arbeidet vurderes positivt. Fra praksisfeltet har det i ulike sammenhenger vært reist kritikk mot den forskningen som på en ensidig måte betoner at kunnskapen i barnevernfeltet er for lav eller mangelfull. Å bygge videre på noe av det som vurderes som positivt framfor ensidig å påpeke mangler kan være en viktig spore til fortsatt kunnskapsutvikling i feltet.

Jeg har gjennomført intervjuer i 16 saker, seks ved storbykontoret, tre i bykommunen, to i landkommunen som samtykket til å delta ved første henvendelse våren 2007, tre i en ny landkommune med ca 6000 innbyggere og to i en kommune med 20.000 innbyggere. De to nye kommunene ble kontaktet henholdsvis høsten 2007 og våren 2008 da jeg måtte innse at jeg ikke fikk flere informanter i to av de kommunene som i utgangspunktet hadde sagt ja til seks saker. I mars 2008 meddelte en av lederne ved bykontoret at de på grunn av et uvanlig stort arbeidspress med uvanlig mange akutt plasseringer ikke klarte å finne flere familier. Dette ble vurdert som hovedårsaken til at saksbehandlerne ikke maktet å prioritere å spørre flere familier, men det ble også opplyst at mange familier hadde svart nei til å delta i undersøkelsen. De to nye kommunene ble rekruttert ut fra at jeg kjente barnvernlederne fra annet profesjonelt samarbeid, og de sa seg raskt villig til å være portåpnere i den videre prosessen.

Stor arbeidsbelastning i de kommunale barneverntjenestene er en faktor som gjør det vanskelig å få tilgang til informanter og det var en klar medvirkende årsak til at rekrutteringsprosessen tok så lang tid. Det ble blant saksbehandlerne ved ett kontor stilt spørsmål ved hvorfor de alltid skal måtte stille opp som informanter i forskningsprosjekter. Noen av de negative tilbakemeldingene fra sosialarbeidere, *kan* tyde på at enkelte har sagt nei fordi de er redde for at de ikke er flinke nok eller har arbeidet godt nok med aktuelle familier. Det er viktig å tenke over konsekvensene av at profesjonelle aktører, som innehar både makt og myndighet vis a vis brukere og klienter i de ulike hjelpetjenestene, får en så klar portvaktrolle når det gjelder rekruttering av informanter og samtykke til deltakelse i forskningsprosjekter. Det kan diskuteres om det er grunnlag for å tilkjenne en offentlig ansatt profesjonell aktør like stor frihet med hensyn til å si ja eller nei til å delta i et forskningsprosjekt, som en privatperson. En profesjonell offentlig ansatt aktør opptre på vegne av samfunnet, og det er stort behov for forskningsbasert kunnskap om den profesjonelle virksomheten i praksisfeltene. Eide (2003) legger vekt på at fellesskapets interesser og individets interesser her synes å stå i et spenningsforhold til hverandre (se også Kvale 1997).

Det faktiske utvalget

Det faktiske utvalget består ut i fra dette av intervjuer med 13 sosialarbeidere som alle er kvinner, av disse er 2 sosionomer, 8 barnevernpedagoger, 2 sosialpedagoger og 1 vernepleier. En av sosionomene er intervjuet tre ganger om arbeidet i tre forskjellige familier, og en av sosialpedagogene to ganger om to ulike familier. Sosialarbeiderne har fra tre til rundt 20 års praksis etter endt grunnutdanning og noen har videreutdanninger på enten 30 eller 60 studiepoeng innen temaer som psykisk helsearbeid, behandling av rusmiddelproblemer, arbeid med etniske minoriteter og veiledning/veiledningsmetodikk. En av informantene hadde en master fra utlandet, ellers hadde ingen av sosialarbeiderne utdanning på hovedfags- eller masternivå. I tillegg har jeg gjennomført intervjuer med 15 foreldre(par), hvorav 13 mødre alene, 2 fedre alene og i to saker mor og far sammen, og 10 barn, av disse er 6 gutter og 4 jenter. Aldersspennet er fra 6 til 16 år, og på intervjutidspunktet bodde 8 av barna sammen med mor eller begge foreldrene og 8 av barna bodde i fosterhjem eller institusjon. De fleste av barna har søsken som på ulike måter også trekkes inn i de historiene som fortelles av de ulike aktørene.

I den ene saken lyktes jeg aldri å få til en avtale med moren. Jeg fikk således ikke tilgang til hennes oppfatninger av den hjelpen hun ble tilbudt og hvordan hun opplevde denne. Det at hun enten ikke var til stede da jeg kom hjem til henne eller avlyste de fire avtalene vi gjorde, er imidlertid også empiri i den forstand at jeg fikk inntrykk av en mor som strevet med å få livet til å henge sammen, og at det hele tiden var hjelpere som forventet eller krevet noe av henne. I en telefonsamtale gav hun også uttrykk for at hun var engstelig for at saken skulle havne på forsiden i avisen. Dette er et signal om at hun ikke har fått med seg eller forstått den informasjonen som ble gitt av sosialarbeideren og i informasjonsskrivet utarbeidet for foreldrene i undersøkelsen.

Når det gjelder barna, var det slik at i *en sak* samtykket biologisk mor til at jeg kunne intervjuer datteren som var i fosterhjem, men fostermor sa nei fordi hun mente belastningen for jenta ville være for stor i det aktuelle tidsrommet. Hun var redd for at jenta var på vei inn i en depresjon, og ville ta kontakt med barne- og ungdomspsykiatrien. Jeg foreslo at jeg kunne vente til jenta var "mer på plass", men ble avvist også på et slikt forslag. En av jentene som var 13 år, hadde selv ombestemt seg da jeg kom hjem til familien, men hun viste likevel interesse for saken og var til stede under deler av intervjuet med moren. På den måten fikk jeg et visst bilde av relasjonen mellom moren og jenta, og hun fortalte også litt fra sin egen hverdag. Hun var på vei til riding, en aktivitet som åpenbart betydde mye for måten hun presenterte seg på. En gutt på 8 år kom inn fra lek ute da jeg intervjuet foreldrene og i den situasjonen vurderte jeg det slik at det mest hensiktsmessige var å snakke med gutten der og da. Dette baserte jeg på opplysninger fra foreldrene om at gutten kunne være lite meddelsom og snakke lite, og det stemte med det inntrykket jeg selv fikk. Dette betyr at det er fire av 16 barn jeg ikke har møtt i det hele tatt. I det ene tilfellet intervjuet jeg lederen for barneboligen der gutten bor. I de tre andre sakene var det foreldrene/fostermor som ikke ville samtykke.

De 16 sakene som inngår i det empiriske materialet er lite homogene i den forstand at barna har ulike livshistorier og ulike vansker som de trenger hjelp med. Noen har hatt kontakt med barneverntjenesten i flere år, andre har en relativt kort historie i samarbeid med barnevernet. Foreldrene utgjør derfor også en heterogen gruppe når det gjelder bakgrunnshistorier og samarbeidserfaringer med barnevernet og andre profesjonelle aktører. I intervjusamtalene er det barnas og foreldrenes historier og hverdagspraksiser som på ulike måter har vært tematisert. Et heterogent materiale byr på større utfordringer når jeg som forsker skal analysere materialet og tilføre et nytt meningsnivå til det som er fortalt, enn om kategoriene hadde vært mer avgrenset på forhånd. Jeg kunne for eksempel ha søkt et

utvalg der alle barna bor i fosterhjem, og på den måten fått tilgang til fortellinger der sakene var mer avklart fra sosialarbeidernes side. På den andre siden er styrken i det materiale som er analysert at det har likhetstrekk med de praksisene som sosialarbeiderne opererer innenfor. Med det mener jeg at det er det mangetydige ved profesjonelle praksiser som også utfordrer de profesjonelle aktørene når problemer skal avklares og den mest hensiktsmessige (be)handling skal velges.

Datamaterialet består av i alt 44 intervjuer. Det har verken vært mulig eller hensiktsmessig å benytte alle intervjuene på samme måte i presentasjonen av det analyserte empirien. Alle intervjuene inngår likevel i analysene, selv om det ikke gjenspeiles like godt i de tekstutdragene som er valgt for å illustrere sentrale funn eller poenger. For å lette arbeidet for leseren har jeg satt opp en oversikt over informantene med de fiktive navnene jeg har gitt dem, og hvilke sosialarbeidere som har kontakt med hvilke foreldre og barn:

Sosialarbeider	Mor/far	Barn (*er det gjort intervju med)
Trude	Anna	Ola *(10)– bor hjemme med mor
Tove	Gro/Tor	Anders(9)/Michael(6) – A bor i barnebolig, M bor hjemme med mor og far (intervju med leder i barnebolig*)
Marianne	Maria	Harald*(14)– bor i fosterhjem
Åsne	Lisa	Oda *(12)– bor i fosterhjem
Berit	Ida	Tuva * 12)– bor hjemme med mor
Vera	Einar	Nora *– bor i institusjon
Brit	Sandra	Line* – bor i fosterhjem
Synnøve	Laura	David* – bor hjemme med mor
Herdis	Peter	Gutten – bor hjemme med mor og far, har vært midlertidig i institusjon
Vera	Marit	Lars – bor hjee med mor
Vera	Carmen	Isca (14)– bor i fosterhjem
Ingeborg	Karin	Sander* (12)– bor i fosterhjem
Sølvi	Vigdis	Stian *(16)– bor i fosterhjem
Ingeborg	Sissel	Lene (13)– bor hjemme sammen med mor og hennes samboer
Solrun	Klara/Knut	Lauritz (8)- bor hjemme med mor og far
Kamilla	Petra	Sebastian* (8) – bor hjemme med mor og hennes samboer

Intervjuene - interaktive møter

Intervjuene med sosialarbeiderne ble alle gjennomført på deres kontorer eller i et tilliggende møterom og varte fra 1 ½ til 2 timer. Foreldrene ble alle spurt om hvor de ønsket at intervjuet skulle foregå, og med unntak av en mor som ville møte meg på barnevernkontoret, foregikk alle intervjuene med foreldrene i deres eget hjem og varte fra 1 til bortimot 2 timer. Barna ble intervjuet der de bodde, henholdsvis på deres eget rom eller i et hjørne av stua. Selv om jeg tenkte at barna ville kunne snakke friere om foreldrene ikke var tilstede, la jeg vekt på å lage så lite problemer som mulig rundt intervjusituasjonen. For de barna som bodde i institusjon eller fosterhjem hadde personalet eller fosterforeldre lagt til rette for at jeg kunne intervju barna alene. Et unntak var en jente der fostermoren forsøkte å hjelpe til ved å snakke der jenta ble taus eller manglet språk. Under dette intervjuet kom også andre familiemedlemmer hjem og slo seg ned mens båndopptakeren gikk. En liten stund ble jeg opptatt av at vi ble avsporet i intervjusituasjonen, men så også raskt at dette gav informasjon om et inkluderende hjem som i liten grad skilte på de som hørte til og de som var fremmede eller på besøk. Det at jenta kunne ha en noe avvikende atferd i form av å gå bak sofaen og forsøke å gjemme seg, eller det at hun tok fram dokka si og begynte å bevege seg rundt i rommet og inn i et annet rom med den, ble håndtert på en avslappet måte. Da jenta flyttet på seg, kunne jeg bevege meg dit hun var uten at det vakte protester verken fra henne eller de voksne. Dette intervjuet tok lengre tid enn de andre og fikk til dels også preg av noe deltakende observasjon. De andre barneintervjuene varte fra i underkant av en halv time til 1 time avhengig av hvor verbale og pratsomme de var. Det at jeg møtte både foreldrene og barna på hjemmebane, gav en fyldigere kontekst å forstå fortellingene i, flere av dem viste også fram bilder av barna eller andre familiemedlemmer, og noen av barna hentet fram noe de hadde laget eller mestret bra på skolen eller leker de var opptatt av.

I utgangspunktet var jeg opptatt av å få fram så tykke beskrivelser som mulig av hendelser, forståelser og opplevelser i samtale med både sosialarbeiderne, foreldrene og barna (Fangen 2004; Geertz 2000 [1973]; Ryle 1971). Tanken var å la dem snakke relativt fritt om hvordan de opplevde henholdsvis foreldres og barns dagligliv, og hvordan de vurderte kontaktforholdet og den konkrete hjelpen som ble gitt/mottatt. Hensikten med å intervju barn og foreldre har vært å få en utvidet forståelse av den kunnskapskonstruksjonen som skjer i praksis - i dialog mellom hjelperen og de som skal hjelpes. Da ble det viktig å ha fokus på de samme temaene i samtale med de ulike aktørene. Jeg utarbeidet derfor egen intervjuguide med de respektive aktørene slik at jeg sørget for å få aktørenes oppfatninger om de samme forholdene (vedlegg 2). Det betyr at jeg eksempelvis ba både sosialarbeiderne og foreldrene

beskrive hvordan barnet har det med utgangspunkt i en alminnelig dag. Barna ble bedt om å beskrive en alminnelig dag fra de står opp til de legger seg. Dette ble fulgt opp med spørsmål om det er slik det pleier å være, om dette er forskjellig fra slik det var før. På den måten er det mulig å få tak i hvilke voksenpersoner som er sentrale i barnas liv, forhold til venner og jevnaldrende og annen slekt.

Intervjuformen er inspirert av det som Haavind (1987) utformet som livsformsintervju (se også Andenæs 1991;Ulvik 2005). Intervjuformen ble tilpasset den situasjonen det enkelte barnet befant seg i. Som intervjuer måtte jeg passe på å ikke bli for opptatt av rekkefølgen på hva som skjedde når i løpet av dagen. Dette kan bidra til å bygge opp under en lineær forståelse av hverdagslivet, som barna kanskje i liten grad kjenner seg igjen i, og det vil kunne hemme barna i å gi uttrykk for mer spontane assosiasjoner og sammenhenger. På den andre siden vil fylldige beskrivelser av barnas hverdagsliv og aktiviteter gi grunnlag for å fortolke hvordan barnet oppfatter sin egen situasjon, hvordan barna oppfattes av de voksne og på hvilken måte de ulike beskrivelsene varierer mellom aktørene.

Intervjuene med de voksne, det vil si sosialarbeiderne og foreldrene, kan kalles temabaserte intervjuer, der jeg som intervjuer forsøkte å finne en dynamisk balanse mellom å styre intervjuet i tråd med kunnskapsinteressen for prosjektet og å følge informantene i deres assosiasjoner og tankestrømninger. Intervjuformen slik jeg har brukt den, er ikke noe nøytralt verktøy som avdekker informantenes ferdigformulerte fortellinger og formuleringer (Kvale 1997, Alvesson og Sköldberg 2008). Intervjuene er snarere en samhandlingsprosess der materiale som kommer ut av samtalene, er et resultat av forhandlinger i tilrettelagte kontekster (Fontana & Frey 2000; Riessman 1993: 55). For å få fram informantenes fortellinger om handlinger, forståelser og hendelser har jeg som intervjuer aktivt tatt del i prosessen og vært delaktig i å tilrettelegge rammene og retningen for det som fortelles. Intervjuet kan innenfor en slik ramme sees som et aktivt møte og der jeg som intervjuer aktiverer informantenes meningskonstruksjon. (Holstein & Gubrium 1995).

Intervjuene med de barna jeg har snakket med, varierer med hensyn til hva de var villige til å fortelle, eller hva jeg fikk dem til å fortelle. I den ene saken, der gutten bodde i en barnebolig, hadde ikke gutten språk, og der var det lederen i boligen som stilte opp. I tre andre saker hadde barna diagnoser eller var i en slik mental tilstand at det var vanskelig å fange deres oppmerksomhet slik at de verbalt kunne gi uttrykk for hvordan de oppfattet sin egen hverdag. Jeg fikk likevel et innblikk i og et *inntrykk* av hvordan den konkrete omsorgssituasjonen var og jeg observerte hvordan henholdsvis fostermor, mor og personalet kommuniserte med barna. I disse sakene var det ingen voksne som uttrykte engstelse for at

intervjuet ville kunne være belastende for barna. I en av de andre sakene var både fostermor og mor spente på hva jenta ville "avsløre" fordi de mente hun hadde for vane "å si det slik som det er". Den jenta på 13 som jeg møtte, var mer tilbakeholden enn proaktiv, og så vidt jeg kunne bedømme hadde hun ingen dramatiske historier å komme med. Tvert i mot sjekket hun forsiktig ut om jeg var kjent med mammas problemer som i dette tilfellet handlet om rusmisbruk. For meg som forsker var det viktig at barna ikke skulle oppleve at jeg hadde en skjult agenda, og at de ble brukt til noe de ikke selv har ansvar for. Flere av barna i undersøkelsen har med seg livserfaringer der de har erfart at visse områder skal eller bør holdes skjult for voksenpersoner i ulike posisjoner. Når Ola for eksempel klart og tydelig henviser til mamma når jeg spør om hva som skjedde da han var mindre og bodde i en annen kommune, oppfatter jeg dette som uttrykk for slike erfaringer.

Foreldrene har i denne studien gjenfortalt hvordan de har opplevd kontakten med sosialarbeidere i barnevernet gjennom å fortelle hva som skjedde når, hva de opplevde som god støtte og god hjelp og hva de har opplevd som mindre bra eller dårlig. Disse fortellingene knyttes i varierende grad an til tidligere livserfaringer med barna, med samboere og ektefeller, til egne barndomsopplevelser og de mulighetene og begrensningene som de oppfatter at nære omsorgspersoner og et mer utvidet nettverk har hatt å by på. På den måten er foreldrene aktive deltakere i de fortellingene de konstruerer sammen med meg som forsker. Gjennom sine fortellinger posisjonerer de seg i forhold til barna og hvordan relasjonene har utviklet seg over tid. I intervjuene med *barna* har jeg forsøkt å utforske hvordan de opplevde hverdagen slik den fortonet seg på intervjutidspunktet og i den grad jeg oppfattet at barna var tilgjengelig for det, på hvilken måte den aktuelle situasjonen var forskjellig fra slik den var før og slik de skulle ønske at den var. Intervjuene med *sosialarbeiderne* som er hovedfokus i analysene, har ikke fokus på deres egne livshistorier, men på profesjonelle samhandlingsprosesser i konkrete saker. Det er de erfaringene de har gjort seg sammen med de aktuelle foreldrene og barna samtalen har dreid seg om. I disse beretningene blir livshistoriene til foreldrene og til barna gitt betydning og tillagt mening, og i sosialarbeidernes refleksjoner trekkes det veksler på kunnskapsforståelser, diskurser og Diskurser som reflekterer en videre kontekst enn det den ene familien representerer. Empirien består av fortellinger om profesjonelt arbeid basert på fortellinger om hverdagsliv og privatliv. Når flere stemmer er brakt inn som datagrunnlag og blir gjenstand for analyse, er det et poeng å forsøke å favne både det som forener og det som er forskjellig på tvers av fortellingene og på langs i de enkelte fortellingene. Med andre ord blir utsagn og handlinger som rommer variasjon og det flerstemte også en sentral del av analysen.

Uansett hvilke utvalgsriterier som velges og hvordan utvalgsprosessen foregår, vil den informasjonen en får tilgang til i intervjuer med barn variere i omfang og detaljrikdom. Det samme kan for så vidt også gjelde voksne informanter. Siden hovedfokuset i undersøkelsen er den profesjonelle kunnskapsanvendelsen, vurderer jeg ikke kvaliteten av intervjuene med barna som noen alvorlig mangel i datamaterialet. Det faktiske utvalget må heller forstås som et interessant trekk ved feltet og hva det som forsker er mulig å få tilgang til.

Intervjuene er transkribert til tekst, men eksisterer også som lydfiler som jeg har lyttet til samtidig som jeg har lest intervjuene som tekster. Når jeg i den mest intensive og systematiske analyseprosessen kunne bli opptatt av hvor sterkt et utsagn ble uttrykt eller hvor engasjert informanten var i de hendelsene eller handlingen som det ble fortalt om, har lydfilene vært nyttige supplement til den skrevne teksten. Noen intervjuer har jeg transkribert selv, de fleste har jeg hatt sekretærhjelp til å skrive ut. Transkripsjonene er ikke gjort med tanke på en rent språklig, lingvistisk analyse, der nøling, pauser og nøyaktig uttale inngår som en del av analysen. Det er ikke den indre strukturen i talesekvensene, slik som nøling og pauser eller reglene for hvordan delene i fortellingene er satt sammen som er gitt oppmerksomhet i analysen, men hva de enkelte aktørene forteller at de gjør og sier i sine møter med hverandre og hvordan de forstår og gir mening til det som er opplevd eller har fått informasjon om.

I de tekstutdragene som benyttes, er alle egennavn og dialektord som kan bidra til gjenkjennelse, endret og modifisert uten at dette endrer utsagnenes eller fortellingens innhold. I utdragene er også noen fyllord og gjentakelser tatt ut for å gjøre det hele mer leservennlig. I de utdragene der jeg har vurdert at mitt eller mine spørsmål er viktige for å tolke budskapet fra informantene, inngår disse i tekstutdraget, for øvrig er mine spørsmål eller kommentarer ikke med. Mine utsagn som intervjuer er markert med J, sosialarbeidernes med S, mødrenes med M, fedrenes med F, og barnas med henholdsvis G eller P.

Analysearbeidet

I kapittel 2 gjorde jeg rede for hvordan jeg kom på sporet av de narrative perspektivene for kunnskapsdanning og analyse. Det er imidlertid ikke slik at de analytiske inngangene jeg forsøkte meg på tidlig i prosessen, ikke har hatt betydning for de veivalgene som er gjort senere. Jeg skal derfor forsøke å gjøre rede for hvordan alle trinnene i analyseprosessen henger sammen, og hvordan de temaene som framsto som interessante i en tidlig fase, har vært bearbeidet, reformulert og tilpasset det begrepsapparatet som preger de narrative perspektivene. I narrativ analyse er det ikke noe poeng å skille mellom teoretiske og analytiske perspektiver fordi disse er nært bundet sammen og bidrar slik til å

konstituere det narrative som forskningsstrategi. Systematikken ligger ikke her i tekstkondensering eller koding, men i å skape forståelse for hvordan sekvenser og konsekvenser henger sammen, og koples til meningsfulle sammenhenger på ulike nivåer. Å gjøre rede for skrittene i forskningsprosessen, er også en sentral del av det å gjøre analysene transparente og tilgjengelige for kritisk granskning og refleksjon.

Siden ambisjonen min var å gjennomføre empirinære analyser og gå induktivt til verks, startet jeg analyseprosessen med å la meg inspirere av prinsippene og framgangsmåter i "grounded theory". "Grounded theory" har sin teoretiske forankring i symbolsk interaksjonisme (SI) og amerikansk pragmatisme. Innenfor et slikt perspektiv er det den sosiale handlingen som er i fokus, og ideen var at jeg gjennom å se på brokker av handlinger og samhandling kunne spore kunnskapselementer med både innholdsmessige og strukturelle kjennetegn. Jeg lot meg særlig inspirere av Charmaz (2008) som argumenterer for en modifisert, konstruktivistisk tilnærming til "grounded theory", i motsetning til Glaser, Strauss og Corbin som hun mener tilstreber en slags objektivitet gjennom å avdekke en virkelighet uavhengig av sosiale aktører. Charmaz tar som utgangspunkt at menneske skaper og opprettholder en meningsfull verden gjennom dialektiske prosesser som de deltar i. Intervjuene ble skrevet ut med god marg på begge sider, og jeg startet prosessen med å se etter relevante begreper som i neste omgang kunne abstraheres og fortolkes til aktuelle kunnskapselementer. Prosessen var godt egnet til å gi meg en oversikt over materialet, men de begrepene jeg var i stand til å utlede framsto som for avgrensede til at jeg kunne fange bevegelsene i det enkelte intervju. De bidro snarere til å punktere den innholdsmessige variasjonen i materialet, både på langs i det enkelte intervjuet og på tvers av det materialet som forelå på det tidspunktet. Kodingen førte til en fragmentering av materialet i adskilte deler og jeg ble opptatt av at jeg på den måten ville kunne gi slipp på både de kontekstuelle rammene og flyten i handlingsforløpene.

Selv om jeg forlot en slik form for paradigmatisk analyse som "grounded theory" må sies å være, hadde jeg likevel med meg nyttige begreper fra dette sidesporet i den videre prosessen. En paradigmatisk analyse er egnet til å få fram det som er felles på tvers av historiene, likevel opplevde jeg ikke at en slik fram-og-til-bakke-bevegelse mellom empirinære begreper og mer overordnede begrepsmessig kategorier fungerte tilfredsstillende i forhold til problemstillingen for undersøkelsen. I den neste fasen forsøkte jeg meg fram innenfor en mer fleksibel referanseramme der blant annet en tematisk analyse inngikk (Braun & Clarke 2006). Analytiske spørsmål som ble stilt til materialet var for eksempel: Hvordan snakkes det om mødre og fedre og barn, om relasjonen dem imellom og om relasjonen mellom sosialarbeiderne og foreldre og mellom sosialarbeiderne og barna? Hvordan ble saken en barnevernsak,

hvordan konstrueres saken, hvilke forståelser ligger implisitt i det som det snakkes om? Innenfor hvilke kunnskapsdiskurser snakkes det, handles det? Temaene for videre analyse ble formulert og utviklet i en gjensidig dialog mellom framtrede trekk i materialet og mine egne kunnskapsinteresser. Med det mener jeg at det er mitt blikk og mine forforståelser som har lagt premisser for hvilke spor jeg har forfulgt og hvilke temaer jeg har valgt å framheve. Dette må ikke forstås på den måten at datamaterialet har fått en underordnet betydning eller er tøydt lenger enn det historiene samlet sett gir grunnlag for. Selv om ambisjonen er å være empirinær, er det avstanden jeg skaper gjennom et analytisk og teoretisk perspektiv, som gjør resultatene til noe mer enn det som den enkelte informant forteller. Etter denne runddansen mellom den enkelte fortelling og samlede trekk innenfor hver informantgruppe ble følgende temaer valgt ut for nærmere analyse

- Kunnskap om kategoriseringsprosesser
- Kunnskap om tid og tidsdimensjoner
- Kunnskap om interaksjon og samhandling
- Kunnskap om endring og endringsprosesser

Tre av disse temaene har senere vist seg å være relevante og "levedyktige" som temaer og retning i den videre analyseprosessen. Da jeg skulle begynne å skrive det kapitlet som skulle være innrettet mot kunnskap om interaksjon og samhandling, oppdaget jeg at dette ikke lenger gav mening i den helhetlige framstillingen. Etter hvert forsto jeg at grunnen til dette var at analysene som helhet er forankret i et interaksjonistisk perspektiv. Det er fortellinger om samhandling som gjennomgående er utforsket og analysert. Jeg ble opptatt av at barnas posisjon var lite synlig i framstillingen av den analyserte empirien, og valgte å vie et eget kapittel til kunnskapskonstruksjoner om barns omsorgsbehov. På den måten kom barnas stemmer og posisjon også tydeligere fram i den helhetlige framstillingen.

I kapittel 2 har jeg skilt mellom narrative analyser og analyser av narrativer. I praksis er analysene gjennomført i en mer modifisert form enn det Polkinghorne (1995) anbefaler. De ulike narrative som er resultatet av de narrative analysene er konstruert gjennom en kombinasjon av utvalgte tekstutdrag som passer til formålet og mine egne fortolkninger av fortellingene. Det er derfor kanskje mer i tråd med det jeg faktisk har gjort, å si at analysene er *inspirert* av framgangsmåten for narrativ analyse. De mer sammenbindene analysene av narrativer presenteres på litt ulike abstraksjonsnivå og er styrt både av innholdet i fortellingene og de kunnskapsformene som framtrer.

Som nevnt er analysene forankret i et *interaksjonistisk perspektiv og en interaksjonistisk begrepsramme*. Det betyr at mennesket forstås som et sosialt vesen og at individets bevissthet og individets "selv" blir skapt gjennom sosial interaksjon med andre. Det innebærer videre at handlinger og hendelser ikke forstås som absolutte fenomener, men som sosiale konstruksjoner i møte med meg som intervjuer. Det er med andre ord fortellinger om den gjensidige påvirkningen mellom klienten, det profesjonelle og systemet og den enkeltes oppfatning av den andre som er fokus i analysene. Mer konkret innebærer dette blant annet at klientene ikke posisjoneres som hjelpeløse ofre for institusjonaliserte praksisformer og forståelsesmodeller. Det antas at mødre og fedre og barns handlinger, holdninger og livserfaring har betydning for hvordan de blir møtt og forstått av systemet og den enkelte profesjonelle.

Mer konkret om analysestrategier

Barnevernet som velferdstjeneste blir koplet inn når det oppstår bekymring eller tvil om hvorvidt omsorgen for et barn er god nok. På et mer overordnet nivå handler det om vurderinger og beslutninger knyttet til om en handling er normal eller avvikende. Normen om barnets beste er som nevnt tidligere i liten grad operasjonalisert, og det skjønnsmessige innslaget blir derfor betydelig. Vurderingsgrunnlaget for de profesjonelle er enten at de selv observerer spesiell atferd eller at de blir fortalt om det fra andre. Ut i fra slik informasjon konstrueres en historie om den enkelte som er involvert. Spørsmålene jeg har stilt til materialet er av typen: Hvordan resonnerer og argumenterer sosialarbeidere for å sannsynliggjøre et bestemt syn? Hvordan brukes språket for å signalisere likheter og forskjeller, herunder akseptabel atferd eller avvik hos "den andre"? Underbygges argumentasjonen med opplysninger og observasjoner fra flere profesjonelle aktører, eller er det sosialarbeiderens egne observasjoner og refleksjoner som vektlegges? Slike momenter og eventuelt andre fenomener vil på ulike måter kunne bidra til å autorisere den profesjonelle versjonen, til å gi den profesjonelle et definisjonsprivilegium. Slik kan det bli den profesjonelles atferd og handlinger som danner normen for det akseptable. Når Trude i fortellingen om Anna for eksempel gjentatte ganger vender tilbake til hennes "massive historie" og søker etter holdepunkter for hvordan dette påvirker hennes omsorgsevne, er hun på jakt etter kunnskap som kan autorisere eller bekrefte slike antakelser. De positive rapportene om barna fra henholdsvis barnehagen og skolen velger hun å tillegge mindre betydning. En annen tilnærming er representert i fortellingen til Sølvi, som legger vekt på hvordan moren har samarbeidet om et omsorgstiltak for sønnen fordi hun ble møtt med respekt av de som arbeidet der. Utfyllende informasjon fikk jeg i intervjuet med moren der hun fortalte hvordan hele samarbeidet endret karakter da sosialarbeider Sølvi overtok saken. Så lenge

hun oppfattet det slik at både skolen og tidligere saksbehandlere var mer opptatt av hennes livsførsel enn å forstå hva gutten hadde behov for, hadde ikke moren tillit til at noen andre kunne ta vare på eller dra omsorg for sønnen. Kontrastene i forståelser har med andre ord vært en viktig inngang til å få tak i de kunnskapsstrukturene som er analysert fram, og hvordan teoretiske orienteringer spiller inn og på en innforstått måte styrer det profesjonelle blikket.

Jeg har også sett etter kontekstuell informasjon som underbygger den profesjonelle vurderingen. I hvilken grad eller på hvilken måte skapes det forventninger om hva som skal skje, for eksempel ved å ramme inn/sette aktiviteten inn i en kontekst/sammenheng? Foreskrives en normal atferd og /eller kontrasteres en handling opp mot normen? Normene for godt nok foreldreskap er i liten grad tematisert i intervjumaterialet, de framkommer i flere sammenhenger implisitt i kontrast til det som defineres som uakseptabelt og avvikende. Tidlig i analyseprosessen så jeg for eksempel en kontrast mellom de fortellingene der mødre ble omtalt som samarbeidsvillige og velvillige og de beretningene der mødre oppfattes som gjenstridige og vanskelige å styre. Dette ble fulgt opp ved at jeg så helt konkret på hvordan sekvenser og konsekvenser ble koplet sammen i den enkelte fortelling, og jeg utledet tre litt ulike mønster i måten å kategorisere mødre på. Dette sporet tydeliggjorde også den sterke betydningen som fortiden til mødre hadde i flere av fortellingene, og slik begynte jeg også mer systematisk å utforske ulike forståelser av tidsdimensjoner i empirien.

I følge Bakers (2003: 410) resonnerer mennesker fra aktiviteter til kategorier og fra kategorier til aktiviteter – og fra aktiviteter og kategorier til egenskaper og holdninger og tilbake igjen. Forventninger vil ut fra et slikt perspektiv prege interaksjonen i intervjuet og det materialet som blir produsert. *Accounts eller legitimerende forklaringer* i selvframstillinger eller i framstilling av andre (Järvinen & Mick-Meyer 2005: 30; Scott & Lyman 1968) vil som nevnt være særlig framtrædende i beretninger der en persons handlinger, status eller posisjon oppfattes som upassende eller uakseptabel eller i situasjoner der en person på en eller annen måte må stilles til ansvar for sine handlinger. Formålet er å gjenetablere den posisjonen som blir truet, å bygge bro mellom det forventede og det realiserte, å restaurere det som er brutt og fremmedgjort. Formålet kan være å påvise at den utsattes handlinger ikke er så uakseptable eller at den som klandres ikke kan stilles til ansvar for sine handlinger. "Accounting" er gjerne uttrykk for en generell tendens hos sosiale aktører som vil legitimere, forklare eller rettfærdiggjøre handlinger og beslutninger (Järvinen & Mick-Meyer 2005: 30), og tjener således som en nyttig analysestrategi i beretninger fra praktisk barnevernsarbeid. Når Synnøve forteller hvordan Laura har arbeidet med å

etablere gode omsorgsbetingelser for barna etter at hun klarte å bryte med en voldelig ektemann og far til barna, legitimeres og rettferdiggjøres hennes handlinger på en helt annen måte enn det Annas handlinger gjør i Trudes fortelling. Både Synnøve og Trude er usikre på om disse mødrene klarer å skjerme barna fra sin egen turbulente fortid, men der Trude er bekymret for barnas aktuelle omsorgssituasjon, har ikke Synnøve en slik bekymring og ser seg selv mer som en støttespiller som er der for Laura, når hun trenger det. Denne kontrasten i forståelser og tilnærminger gjenspeiler at disse sosialarbeiderne baserer sitt arbeid på ulike teoretiske orienteringer, og var en inngang til å få tak i både de sterke normative perspektivene som italesettes i datamaterialet og den teoretiske inkonsistensen som er underliggende i noen av de vurderingene som gjøres.

Når vi tar i bruk eller tildeler individer sosiale kategorier, mobiliserer vi et sett av kulturelle foreskrevne forventninger/forestillinger av passende atferd. Når vi som i dette materialet snakker om mor og følger opp med beskrivelser av lite omsorgsfull eller upassende atferd, tillegger vi personen avvik og merker henne moralsk som utilstrekkelig. Fenomenet kan også kalles kategoribundet aktivitet. Medlemskapskategorier vil også ofte opptre parvist, mor/barn, mann/kone, sosialarbeider/klient. Slike klynger eller grupper setter atferdsmessige forventninger til hvordan den ene parten skal/bør forholde seg til den andre. En mor forventes for eksempel å oppdra barnet på en omsorgsfull måte og barnet forventes å være avhengig av moren. Slik får vi standardiserte relasjonelle par (Taylor & White 2000: 50). Eksempelvis kan det være slik at når profesjonelle snakker om "mor" i stedet for å bruke navn etablerer dette en forventning om en bestemt kategoribundet atferd. Når dette ikke skjer, og en annen atferd framtrer, tildeles subkategorien "omsorgssviktende mor". Hall (1997) diskuterer subkategorisering i sosialt arbeid mer utførlig. Fenomenet må likevel ikke tillegges for stor betydning i dette materialet fordi 'mor' og 'far', 'jenta' og 'gutten' ofte brukes både av sosialarbeiderne og av meg for å ivareta konfidensialiteten overfor dem det gjelder.

Kategorisering av medlemskap forteller ikke bare noe om profesjonelle normer, men viser også til kulturelle overbevisninger og koder om forventet atferd som tas for gitt. Det er også slik at noen er flinkere enn andre til å fortelle en historie på en moralsk akseptabel måte. Hva som betraktes som moralsk adekvate versjoner vil være påvirket av profesjonelle preferanser, ideologier eller diskurser. Vurderingen kan også være påvirket av kjønn, alder, klasse eller kulturelle ideer knyttet til grupperingene.

I profesjonelt arbeid, og særlig i barnevernsarbeid der mange av spørsmålene som skal håndteres er normative snarere enn rent faglige/vitenskapelige, kan de vurderingene som danner grunnlag for en beslutning fort forbindes med noe fordomsfullt. Det kan handle om å gjøre vurderinger av folks moralske verdi, eller i det minste av fortellingenes moralske karakter eller tilstrekkelighet. Ut fra dette har jeg som en del av analysen stilt analytiske spørsmål til materialet av typen: Hvordan konstruerer de ulike aktørene sin egen sak *eller* en passende/hensiktsmessig klient? Hvordan gjør informantene seg selv troverdige og moralsk anstendige? Hvordan utøves profesjonell autoritet? Hvordan konstruerer praktikere fortellinger?

I et slikt perspektiv blir profesjonelt snakk eller profesjonelle fortellinger en måte å etablere autoritet på og å gjennomføre målsettingene i den virksomheten sosialarbeiderne er ansatt i. De kommunale barneverntjenestene som er representert i undersøkelsen, utgjør et kollektivt nivå som setter rammer og utvikler diskursive forestillinger om hva som til enhver tid skal tjene som overordnede mål for virksomheten. Det kommunale nivået er igjen påvirket og influert av de forståelsene og føringene som nasjonale myndigheter setter opp som mål for kvalitativt godt barnevernsarbeid (jfr. 2009). På den måten legger jeg til grunn at profesjonelle praksiser alltid er i bevegelse, de kan verken vedtas eller studeres uavhengig av de kontekstene de er en del av (se også Ulvik 2009: 23). Kunnskap i handling og kunnskapsanvendelse i praksis må studeres lokalt og nærmest mulig der den profesjonelle samhandlingen foregår. De ulike stemmene som har bidratt til å kaste lys over profesjonelle praksiser i denne undersøkelsen, kan fungere som et viktig korrektiv til de mange generaliserte oppfatningene som eksisterer om det norske barnevernsarbeidet. Det er viktig å understreke at det er jeg som forsker som er ansvarlig for de resultatene som presenteres, fordi det er jeg som har analysert fortellingene og satt dem inn i meningskontekster som tilfører noe mer enn det fortellingene byr på. Samtidig vil kvaliteten på arbeidet gjenspeiles og vise seg i den sammenhengende forskerfortellingen jeg som forsker klarer å utvikle i skjæringspunktet mellom empiri, teori og metode. Analysene må være så transparente at leseren kan få innblikk i hvordan jeg har kommet fram til de resultatene som presenteres.

Pålitelighet og etterprøvbarehet

Jeg har i dette kapitlet gjort rede for den metodiske tilnærmingen og de ulike fasene og veivalgene i undersøkelsen. Med dette har jeg forsøkt å vise hvordan jeg skritt for skritt har gått fram og hvilke avveininger jeg har gjort når det gjelder utvalget, hva informantene er spurt om, hvordan analysene er

gjennomført og hvilke teoretiske perspektiver som har formet konteksten for de fortolkningene jeg har gjort av den enkelte fortelling og datamaterialet som helhet. Underveis har jeg måtte gjøre noen pragmatiske tilpasninger for å få tilgang til de informantene jeg søkte uten at jeg oppfatter at hensikten med studien er redusert eller åpenheten rundt prosessen er blitt skadelidende. I tillegg til de tre kommunene som ble kontaktet i utgangspunktet, er to kommuner til inkludert i datamaterialet. Dette har snarere styrket enn svekket kvaliteten i undersøkelsen fordi flere fagmiljøer er inkludert. Det at kommuner av ulik størrelse er representert, har gitt meg mulighet til å utforske hvordan kunnskap tas i bruk og videreutvikles både i små og større fagmiljøer. Jeg finner ingen tydelige forskjeller mellom de ulike kontorene. Fellestrekkene som er analysert fram og også variasjonen i perspektiver går på tvers av de ulike fagmiljøene som har deltatt i undersøkelsen. Den narrative strukturen i kunnskapsanvendelsen og det sterke innslaget av normativ kunnskap preger med andre ord fortellingene om (sam)arbeidet og den profesjonelle yrkesutøvelsen både i små og større fagmiljøer.

Problemstillingen har vært utforsket på en indirekte måte i den forstand at jeg i liten grad har spurt informantene (i dette tilfelle sosialarbeiderne) direkte om hva slags kunnskap de baserer seg på eller velger å ta i bruk. Det jeg har spurt om, er hvordan de arbeider med den enkelte familie, det vil si de barn og foreldre som inngår i utvalget, hvordan de forstår de vanskene som framtrer, hvordan de vurderer samarbeidet med den enkelte aktør og hvordan den videre konteksten for det profesjonelle arbeidet påvirker de mulighetene og begrensningene de møter. Når sosialarbeiderne forteller om det konkrete arbeidet, gjenspeiles ulike kunnskapsformer, diskursive og teoretiske orienteringer og mer overgripende Diskurser (Taylor & White 2000: 39) som jeg ved hjelp av narrative perspektiver har analysert fram. Jeg har vurdert det slik at denne framgangsmåten egner seg bedre til å belyse problemstillingen enn en mer direkte form der jeg kunne spurt helt konkret om hva slags kunnskap de benytter seg av. Med mitt kjennskap til feltet antok jeg at en slik framgangsmåte ville være mindre fruktbar, rett og slett fordi sosialarbeidere i praksis er lite vant med og har liten trening i å eksplisitt formulere hva slags kunnskap de forankrer sitt arbeid i. Antakelsen var at samtalen relativt raskt ville kunne gå i stå ved en slik direkte tilnærming, dessuten at jeg ville hatt enda større problemer enn det jeg fikk, med å få tak i informanter. Det jeg ville fått, var sannsynligvis generaliserte svar og sekkebetegnelser av typen "jeg tror jeg er litt eklektisk" eller "jeg har vært på kurs og lært litt om LØFT-metoden". Andre studier som har vært opptatt av å finne ut hva slags kunnskap sosialarbeidere i praksis benytter seg av (se for eksempel Bergmark & Lundström 2000) har spurt mer direkte. Bergmark og Lundström brukte kvantitativ metode og et standardisert spørreskjema i sin tilnærming. Undersøkelsen var også forankret i den svenske Socialstyrelsen, og jeg antar at dette forpliktet offentlig ansatte på en annen måte enn det en

enkeltstudie i profesjonsforskning gjør. Det er de rike beskrivelsene jeg har vært ute etter, hvordan de oppfatter personer og fenomener og hvordan de kopler sammen hendelser og handlinger til mer helhetlige forståelser. Ved å observere kunne jeg fått tak i 'kunnskap i handling', ved å intervju med utgangspunkt i det konkrete har jeg fått tilgang til den kunnskapen som er innbygget i fortellinger og refleksjoner. Poenget har således ikke vært å undersøke hva som rent faktisk har vært gjort, men å få tak i de forståelsene som er styrende for hva sosialarbeiderne ser etter, og hva de legger vekt på i valg av tilnærminger og tiltak. Den narrative kunnskapsstrukturen kan på en måte sies å framtre som et resultat av fortellerstrukturen i intervjuene. Men dette er strukturer som viste seg underveis i analysearbeidet, og ikke et opplegg som var del av en strukturert og planlagt tilnærming.

Intervjuene med foreldrene og barna er gjort for å få en bredere forståelse av den profesjonelle kunnskapen som sosialarbeiderne er situert i. De prosessene som foreldrene har fortalt om, har gitt et bilde av hvordan de selv har deltatt i arbeidet med å endre ulike sider av egen og barnas livssituasjon, og hvordan de har forholdt seg til den konkrete hjelpen de har blitt tilbudt. Dette har i sin tur hatt innflytelse på hvordan jeg har sett sekvenser i sammenheng med konsekvenser i sosialarbeidernes fortellinger. På tilsvarende måte har intervjuene med barna gitt meg et alternativt blikk på sosialarbeidernes sammensatte fortellinger om barnas aktuelle situasjon og utviklingsbetingelser. Det er med andre ord den indre sammenhengen i dataene fra de tre informantgruppene som har betydning i en slik undersøkelse og ikke i hvilken grad den enkelte informant forteller hva som virkelig hendte eller det som vurderes å representere sannheten. Slik forskningsspørsmålene er stilt, er det hvordan den enkelte informant forstår og fortolker virkeligheten slik som den erfares, som har dannet grunnlaget for mine analyser og mine fortolkninger. Hendelser og handlinger som den enkelte informant har fortalt om, ble utforsket med klargjørende eller utdypende spørsmål i de tilfellene der sammenhengene var uklare for meg. Å vurdere påliteligheten av resultatene i denne undersøkelsen handler således om å kontinuerlig undersøke, å sjekke funn mot hverandre, om å stille spørsmål og om å teoretisere. Med andre ord er valideringen også en del av analyseprosessen, å hele tiden stille spørsmål ved hva som er blitt undersøkt og hvorfor, og også spørre når, hvor og hvem som knyttes til den enkelte handling (Kvale 1989).

I denne undersøkelsen har hensikten ikke vært å kartlegge den enkelte sosialarbeiders kunnskapsnivå eller refleksjonsevne. Intervjuene er gjort for å få tak i hva slags kunnskap som er i bruk og gjøres relevant i et felt der kravene og forventningene til kunnskap er store og der det også er forventninger om en viss stringens i kunnskapsanvendelsen (se for eksempel BLD & Bufdir 2009). Selv om jeg har valgt å bruke fiktive egennavn når jeg refererer til den enkelte informants utsagn, og derfor fokuserer på

aktørene, er det altså ikke den enkeltes karriere og utviklingsprosess pr se som er undersøkt – men hvordan de forståelsene som kommer til uttrykk, inngår i mer overgripende kunnskapsforståelser og Diskurser. Den enkeltes meningskonstruksjon gir innblikk i hvordan kunnskap opprettholdes og vedlikeholdes i form av narrative strukturer. Derfor kan heller ikke kunnskapsstrukturer studeres uavhengig av det som konkret foregår mellom ulike aktører og slik den enkelte aktør forstår det som skjer.

Kunnskap er ikke da et spørsmål om interaksjon med en nøytral virkelighet, men om kommunikasjon mellom personer (Rorty 1979: 389) og hvordan virkeligheten italesettes eller snakkes til eksistens (Davies & Harré 2001[1990]). I denne studien gir det derfor mening å vurdere kommunikativ validitet, noe som også inkluderer forskerens egen selvrefleksivitet (Kvale 1989: 86). Mer presist handler det om hvordan jeg som forsker kritisk reflekterer over mitt eget forståelsesrepertoar, herunder hvordan funnene forstås og sees i sammenheng med andre undersøkelser og kunnskapspolitiske og kunnskapsteoretiske føringer på området.

Informantene har ikke vært trukket inn for å bekrefte eller godkjenne det enkelte intervju slik det er transkribert i ettertid, eller for å vurdere rimeligheten i mine analyser og fortolkninger av materialet. De har sjenerøst delt sine erfaringer med meg under intervjuet, men den videre prosessen er det jeg som forsker som har ansvar for å underbygge og begrunne. Silverman (2005: 212) drøfter former for responsvaliditet, og framhever at etisk kan det argumenteres for dette. En tilbakemelding fra informantene gjør imidlertid ikke dataene mer valide. I dette prosjektet er det den sammensatte fortellingen til hver enkelt som er fortolket og analysert til en sammenhengende forskerfortelling. I en fortolkende studie som denne, er det derfor jeg som forsker som er ansvarlig for de valgene som er gjort gjennom hele forskningsprosessen. Det er den metodologiske tilnærmingen som er valgt og de teoretiske perspektivene som er lagt til grunn som avgjør om fortolkningene virker rimelige i den konteksten de er presentert.

Validering av forskningsresultater handler også om etterprøvbarehet. I kvalitative studier der metoden for innsamling av data er interaktive møter mellom forskeren og den enkelte informant, vil både temaene det spørres om og måten det spørres på være farget av forskerens forforståelser og den responsen som informantene gir. Videre har hver enkelt informant sin oppfatning av formålet med studien, selv om alle er gitt den samme informasjonen om studien i utgangspunktet. Dette har jeg vist eksempler på tidligere i dette kapitlet. Den informasjonen jeg som forsker har fått tilgang til, er således også avhengig av den interaksjonen jeg fikk til med den enkelte informant. Hensikten med studien har vært å kaste lys over

utvalgte temaer og fenomener slik de *kan* forstås, med andre ord er det en erkjennelse av at samme fenomen kan forstås ulikt av den enkelte aktør. I dette kapitlet har jeg forsøkt å synliggjøre alle stegene i forskningsprosessen slik at det er mulig å få innsikt i hvilke valg som er gjort og hvordan de teoretiske og analytiske perspektivene har preget intervjuene og formet analysene.

Det neste kapitlet er det første av fire kapitler der den analyserte empirien presenteres og drøftes.

Kapittel 4

Kategoriseringsprosesser i sosialt barnevernsarbeid

Versjoner og posisjoner

Innledning

Dette kapitlet skal handle om hvordan mødre og fedre blir forstått som omsorgsgivere i møte med profesjonelle sosialarbeidere. Det analytiske blikket er rettet mot hvordan det snakkes om mødre og om fedre som har barn med hjelpe- eller omsorgstiltak etter barnevernloven, og hvordan disse foreldrene posisjoneres innenfor både bevegelige og mer avgrensede kategorier. Det er lov om barneverntjenester som regulerer både inngangen, selve hjelpetiltakene og beslutninger om avslutning av tiltak, men det er fortalte og observerte hendelser og handlinger i møte med den profesjonelle kunnskapen som rammer inn hver enkelt historie og gjør den til en "sak" for barnevernet. Når utgangspunktet er at kunnskap eksisterer både som forforståelser eller internaliserte forestillinger – og som noe som dannes underveis i konkrete møter og i profesjonelle fortellinger (Taylor & White 2000: 43-44) - er det kunnskapsanvendelsen mer enn de avgrensede kategoriene som er gjenstand for utforskning. Analysene skal belyse på hvilken måte sosiale kategorier som *mor og far* og fenomener som *foreldreskap og familie* skapes og forhandles i profesjonelle møter og i profesjonelle beretninger. Utgangspunktet er profesjonelle praksiser slik sosialarbeiderne forteller om dem og hverdagspraksiser slik foreldre beretter om dem.

I analysearbeidet har jeg sett etter variasjoner i sosialarbeidernes praksisfortellinger, hvordan de konstruerer historiene for å beskrive mødre og fedrene og hvordan mødre og fedre snakker om sine individuelle praksisformer og problemforståelser og sine muligheter til å påvirke systemet og de profesjonelle. De første analysestegene som gav meg oversikt over materialet og ideer til konkrete analytiske spørsmål, gjorde meg særlig oppmerksom på hvordan det *avvikende* konstitueres i kontrast til det normale og det *uansvarlige* i kontrast til det *ansvarlige*. Jeg har valgt å løfte fram hvordan barna posisjoneres og forstås, herunder hvordan de posisjoneres seg selv som barn i møte med meg som forsker i et eget kapittel. Men også i dette kapitlet aktualiseres barnas historier og aktuelle livssituasjon når mødre og fedre konstitueres som *adekvate, ustabile, perifere eller fraværende* omsorgsgivere.

De analytiske spørsmålene jeg har arbeidet ut i fra er formulert slik: Hva slags kunnskap er det dagens norske barnevernsarbeidere trekker veksler på når de forteller om sin kontakt med foreldrene til de

barna det handler om: Hvordan skapes foreldre som klienter, hvilke subjektposisjoner trer fram i sosialarbeidernes fortellinger og i mødrenes og fedrenes egne fortellinger? På hvilken måte skapes, vedlikeholdes, justeres eller videreutvikles de kategoriene som sosialarbeiderne konstruerer av mødre og fedre i en norsk barnevernkontekst? Ved å søke både på langs i det enkelte intervju og på tvers i datamaterialet har jeg forsøkt å få tak i hvordan personer og sosiale fenomener rammes inn i kategorier der også det mangfoldige, sammensatte og bevegelige ved sosiale praksiser innlemmes. Det vil si at jeg har vært opptatt av hvordan den enkelte mor og far skapes i den enkelte fortelling og hvordan sosialarbeiderne *kopler sammen hendelser og handlinger - og gir dem plass og betydning* i sin forståelse av hvem foreldrene er. I tråd med de analytiske perspektivene jeg gjorde rede for i kapittel 2 og også i kapittel 3, er det den modifiserte formen for narrative analyser som utgjør det sammenbindende skjelettet i den enkelte fortelling. Dette gir et bilde av hvordan den enkelte sosialarbeider bygger opp sin forståelse av de mødrene og fedrene som det handler om. Fra intervjuene med mødrene og noen av fedrene er det deres forståelser av seg selv, hvordan de skaper seg selv og blir skapt av det som skjer eller har skjedd som er brakt inn i den helhetlige analysen. Samtidig har jeg sett etter likhetstrekk på tvers av fortellingene og på den måten forsøkt å konstruere kategorier som favner et mer helhetlig mønster (analyser av narrativer). Det er med andre ord fellestrekk ved de narrative analysene som er utgangspunktet for organiseringen av kapitlet (Polkinghorne 1995)

Et interaksjonistisk perspektiv har som premiss at det er prosesser mer enn essenser som er analysert. Som intervjuer er jeg også med på å påvirke hvordan barn og foreldre skapes som klienter av sosialarbeiderne og hvordan foreldre og barn skaper seg selv (Holstein & Gubrium 1995; Järvinen 2005). Jeg har søkt en utvidet og bredere forståelse av sosialarbeidernes versjoner ved å sammenholde de profesjonelles fortellinger med de bildene foreldre og barn skaper av seg selv. Det er i hovedsak mødrene som er i fokus og som også har stilt opp og deltatt i undersøkelsen. Dette er også en av grunnene til at det er mødrenes posisjoner og versjoner som er viet mest oppmerksomhet i analysen av hvordan sosialarbeidernes kategoriseringsprosesser foregår. Fedrene er i mindre grad til stede både som informanter og i fortellingene om familienes og barnas hverdagsliv. I et felt der familie og familiefunksjoner rammer inn store deler av virksomheten, er det likevel kunnskapsmessig interessant å forsøke å utforske de posisjonene som fedre tildeles eller inntar. Hvordan barna posisjoneres i relasjon til sine omsorgsgivere og som aktører i sine egne liv har også stor betydning for de tiltakene som det fortelles om. Barnas posisjoner vil bli belyst i kapittel 6 som handler om hva slags kunnskap som gjøres

relevant når fokus rettes mot fortellinger om interaksjon og samhandling mellom barna og deres omsorgspersoner.

De sakene som er analysert i denne undersøkelsen, viser at kategoriseringsprosesser er en løpende del av det profesjonelle arbeidet og i liten grad en avgrenset handling som kan parkeres etter en innledende fase. Jeg skal starte med å presentere analyser og fortolkninger av mødrenes posisjoner og versjoner, og med bakgrunn i analysene har jeg valgt å ramme inn og ordne framstillingen ved hjelp av tre ulike mønster

- **Å skue tilbake for å finne veien videre** – Barnevernet som inntrenger.
- **Veien blir til mens den går** - Barnevernet som medpassasjer.
- **Følge på veien videre** - Barnevernet som verdsatt støttespiller.

Deretter skal jeg presentere mine fortolkninger av fedrenes posisjoner og versjoner med vekt på hvordan de posisjoneres i forhold til barna. I dette avsnittet har jeg valgt utdrag fra fire fortellinger som belyser noe av variasjonen i materialet. Analysene kan samles under overskriften

- **Farskapsposisjoner til barnets beste** – ekskluderende og inkluderende prosesser

Å skue tilbake for å finne veien videre – barnevernet som inntrenger

I denne kategorien er det mødre som sosialarbeiderne strever med å skape et stabilt bilde av eller som de har avskrevet som gode nok omsorgspersoner, som løftes fram. Det handler om mødre som selv bærer med seg historier preget av ustabile relasjoner, dramatiske hendelser og motsetningsfylte erfaringer med ulike deler av hjelpeapparatet. Det er mødre som på ulike vis strever med å leve opp til rådende forventninger om hvordan moderskapet skal ivaretas, derfor har flere av dem også selv søkt barnevernet om hjelp. De ønsker selv å være med å definere hva som er problemet og hva de trenger hjelp til, og protesterer når de opplever at de ikke blir møtt og forstått på sine premisser, eller når de opplever at barnevernet har en annen agenda enn den de selv har. Dette er mødre som sosialarbeiderne strever med å forstå, ikke fordi "de ikke tåler å bli motsagt", eller fordi de "ikke er åpne for at mødre kan ha rett", som de selv sier. Men når mødre den ene dagen kan innse sine begrensninger og sine problemer og vil ha hjelp til å strukturere livet for seg selv og barna, og den neste dagen avviser eller

redefinerer situasjonen, oppstår det forvirring og usikkerhet hos sosialarbeideren. Mødrenes posisjon som omsorgsgivere blir utydelig for sosialarbeiderne. En måte å håndtere det på er å knytte det gjenstridige og ustabile til kategorier som konstruerer og binder fortellingen sammen. Jeg har i denne delen av analysen særlig rettet oppmerksomheten mot legitimerende forklaringer både i sosialarbeidernes og i mødrenes fortellinger for derigjennom å få tak i hvilke diskursive forestillinger og hva slags kunnskap det trekkes veksler på.

En massiv historie som stenger for innsikt

Jeg skal starte med fortellingen til Trude som er kommet inn som saksbehandler nummer to fordi Anna har klaget på at hun kommuniserer dårlig med saksbehandleren som har hatt ansvar for saken over lengre tid. Trude har vært med på ett hjemmebesøk og hatt flere telefonsamtaler med Anna.

(...)når hun forklarer seg så syns jeg hun er verbalt ganske sterk, og sier mye om sin egen innsikt, sånn som hun sier, "det er ingen som vet bedre enn meg og ingen som på en måte kan innrømme mer enn meg at ting har vært vanskelig og at jeg kan ha problemer", men likevel så syns jeg jo at det som det skorter på er at, den innsikten er varierende, og hun blir tidvis---- det er akkurat det som er, tidvis så syns jeg ikke hun har innsikt i det hele tatt, og så kommer det noe, sist telefon, da skulle hun oppsøke legen, hun skulle til psykisk helse, hun skulle ha besøkshjem, hun ville ha veiledning, hun ville ha alt. Og det er klart det er flott, men det har jo barnevernet opplevd at hun har vært på den flere ganger da--- og så får hun det bra igjen (...)

Det er Annas varierende framstilling av seg selv som er den røde tråden i Trudes fortelling. Det som den ene dagen kan oppfattes som innsikt i egen situasjon, tolkes som det stikk motsatte når hun viser både skepsis og ambivalens til hjelpeapparatet. I likhet med flere av de andre sosialarbeiderne som er med i intervjuundersøkelsen, bruker Trude mange ord på å beskrive hvordan hun oppfatter moren. Anna lar seg vanskelig plassere i en kategori som gir retning til handling og tiltak. Trude utdyper:

(...)Og så tenker vi at den der nesten symbiosen med mor, fordi hun mener at mor aldri har beskyttet henne, og anklager henne for massiv mobbing og brors vold og fars overgrep, så kan hun fortelle meg om at hun får dårlig samvittighet hvis hun ikke spør mor om hun skal bli med ut og handle, hun spør mor om å bli med på ting og hun føler at mor lever livet sitt gjennom hennes eget, altså mormor lever livet sitt gjennom mors og det er hun lei av, hun ønsker å leve sitt eget liv, og jeg tenker at--- og så sier hun selvfølgelig innimellom at dette burde jeg ikke fortelle til deg og nei og nei, nå får du det--- skepsisen den skinner gjennom hele tiden, men så på en måte så bryter hun litt sammen og forteller det--- og så kan det godt være at hun angrer i ettertid—og det er jo det som da har skjedd når hun----- vi mener hun bryter kontakten med de som da viser en bekymring da, og da bryter hun kontakt, for det var ikke sånn hun mente det, hun sa det ikke

sånn og da går hun tilbake på det og da har hun et stort nettverk og familien i kommunen hun kommer fra, den er fin og flott, men så er det ingenting som tilsier at dette er noen fine og flotte relasjoner. Men sånn beskriver hun det--- men når du går litt i dybden så har de ikke kontakt bortsett fra en familiegjenforening hver jul, altså det er ikke noe nettverk å snakke om slik som vi tenker på at det er viktig å ha et nettverk da(...)

Slik Trude forteller fram Annas historie, handler dette om en mor med en "massiv" historie. Annas åpenhet og refleksjoner rundt sin egen fortid og hennes bestrebelser på å få orden på livet sitt, gjør budskapet mangetydig. Hun ber om hjelp, men avviser at det er grunn til alvorlig bekymring. Trude synes at Anna overdriver betydningen av familienettverket, og at det er dårlig samsvar mellom problembeskrivelsen og det Anna velger å gjøre i praksis. Det er ikke uvanlig å høre at unge kvinner og unge mødre har ambivalente forhold til sine egne mødre, og at mødre kan oppfattes både som for invaderende, kontrollerende eller omsorgstrengende. Derfor er det interessant at Trude framhever denne relasjonen som så betydningsfull for det bildet hun presenterer av Anna. En måte å forstå det på, er at det er Annas åpenhjertige ambivalens som kolliderer med Trudes forestillinger om hvordan en ansvarlig mor skal være. Den narrative analysen, det vil si de videre beskrivelsene av hendelser og handlinger i intervjuet med Trude, gir et enda tydeligere bilde av at det er *ambivalens og tvil* som binder fortellingen sammen. Den indre sammenhengen i Annas bakgrunnshistorie, slik Trude oppfatter den og forteller om den i møtet med meg som forsker, er det ambivalente forholdet som Anna oppfattes å ha til hele hjelpeapparatet, til sin egen familie og til det å ta i mot hjelp. Slik blir *ambivalensen* plottet i Trudes fortelling. Når Anna stadig skifter fokus, fra å be om hjelp til å endre flere av livsbetingelsene som hun og barna lever med - til å mene at hun selv kan ordne hverdagen for seg selv og barna, vet ikke Trude hvordan hun skal forholde seg. Den historien hun selv konstruerer om Anna, etterlater flere spørsmål enn svar. Det hun forsøker, er å skape orden og oversikt, og dette forsøkes løst ved å engasjere en psykolog til å gjøre en sakkyndig vurdering.

(...)jeg tror at ofte så setter vi inn sakkyndig for å få en bekreftelse på at det er greit at vi bare er her sånn som vi er nå--- for jeg tror vi følte veldig på at (...) men jeg tenker at det handler om at det har vært en tiltakssak en stund, og vi er usikre på hvordan mors verdensforståelse preger barna, om det er bra nok. Jeg tror egentlig at man kunne tatt en sånn avgjørelse selv, men så tror jeg man lener seg litt på en sakkyndig sånn at ansvaret ikke blir vårt, jeg tror det. Men jeg synes det er en god ide å ta en sakkyndig, for vi vet ikke nok og vi kommer ikke helt i posisjon og jeg tror jeg vil si at nei, jeg føler ikke at jeg har nok kunnskap. I noen situasjoner så føler jeg at jeg vet mer enn nok, men i denne familien, og det kan kanskje ha noe med at jeg ikke har nok kunnskap, og at jeg hvert fall ikke kjenner familien godt nok. Jeg har på en måte ikke fulgt de over tid, jeg har ikke møtt mor mange nok ganger til å se svingningene hennes, jeg har ikke truffet barna, jeg

har ikke sett samspillet—hadde jeg strukturert gått inn og gjort det, så opplever jeg at jeg kanskje kunne gått inn og sagt nok, det tror jeg (...)

I dette tekstutdraget ser vi at sosialarbeider Trude selv er preget av ambivalens, hun pendler mellom å tenke at hvis hun bare hadde kjent familien bedre, altså hatt mer av den narrative kunnskapen som hun kan få ved å følge familien over tid, observere samspillet mellom moren og barna, så ville hun visst mer. For Trude er kunnskap i denne sammenhengen "bedre kjennskap til familien", samtidig etterspørres også en form for paradigmatisk kunnskap når hun ønsker å få vite "hvordan hennes (morens) verdensforståelse preger barna". Utsagnet kan oppfattes som uttrykk for at Trude som barnevernsarbeider verken har autoritet eller kunnskap nok til å kunne uttale seg om hvordan morens væremåte påvirker barna. Men fordi det nettopp er denne usikkerheten som gjør det så vanskelig å vite hva de skal gjøre og/eller om det som gjøres er godt nok, engasjeres en sakkyndig med mer kunnskap til å uttale seg om sammenhengen mellom morens væremåte og hennes omsorgsevne. Altså tror Trude at en form for paradigmatisk kunnskap som psykologen antas å ha om barns utviklingsbetingelser, skal kunne bidra med en form for prognostisk viten i dette ene tilfellet. Det knyttes bekymring til hva som vil skje med barna om de får del i de oppfatninger og den ambivalensen som preger Anna. Det Trude i dette tilfelle retter oppmerksomheten fra, det hun ikke artikulere, men som ligger der på en understøttende måte (Kalman 2006; Polanyi 1966), er hvordan Annas egenskaper påvirker hennes evne til å være mor. Hun leter etter årsaken til at situasjonen er som den er, og gjennom å få tak i denne håper Trude å få mer klarhet i hva hun skal gjøre. En alternativ tilnærming som kunne være å følge Anna i hennes bevegelser og refleksjoner om hva som skal til for at hun skal fylle posisjonen som mor på en tilfredsstillende måte, underordnes på den måten som handlingsalternativ. Det søkes etter en form for paradigmatisk kunnskap som skal kunne hjelpe Trude til å bli mer sikker på hva som skal gjøres. Det at denne moren er på leting etter en ny identitet, eller flere identiteter, "å skape seg selv som mor" uten å gi slipp på eller ta avstand fra sin egen historie, er et "prosjekt" som denne sosialarbeideren strever med å forholde seg til. Gjennom hele Trudes fortelling kan det spores underliggende uuttalte normer om hvordan et familieliv bør leves. Disse normene kommer på en indirekte måte til uttrykk gjennom hendelser og handlinger som oppfattes som uakseptable. Forklaringer søkes i Annas vanskelige oppvekst og turbulente fortid, en posisjon som har som et grunnleggende premiss at det er fortida og de erfaringene en person har med seg, som kan utsi noe om hvordan en vil handle i nåtid og framtid. Vi kan som Goldstein (1990: 38) påpeker, forstå situasjonen slik at sosialarbeider Trude blir del av et drama som er fylt med et plot, en hovedperson og bipersoner der kriser og kritiske valg er en sentral del av historien. Og i tråd med Hyden (1995) kan denne fortellingen også ses som et eksempel på at samhandlingen

bidrar til konstruksjonen av sosialarbeiderens og klientens moralske karakterer og oppdrag. Anna blir med sin livsførsel underlagt sin egen skjebne på grunn av brudd på den moralske orden, og sosialarbeiderne kommer inn i dramaet som de gode, men tragiske hjelperne eller redderne som ser det som sin oppgave å forhindre at det skjer nye moralske brudd og avvik. Et underliggende spørsmål, som i liten grad tematiseres, er om Anna kan fortsette å ha omsorgen for barna, eller om de må "reddes" til et annet hjem der alt foregår mer i tråd med det som oppfattes å være mer alminnelig. Eller sagt på en litt annen måte, der hverdagen oppfattes å være mer i tråd med den moralske orden som ser ut til å styre de diskursive forestillingene som Trude er "innskrevet" i (Taylor & White 2000: 43-44).

Intervjuet som jeg hadde med Anna kan bidra til å utvide forståelsen av den profesjonelle kunnskapen som Trude trekker veksler på. Anna var for eksempel åpen på det tvetydige forholdet til sin egen mor, samtidig som hun uttrykte bekymring for om hun hadde delt for mye med barnevernet, og heller burde holdt slike tanker for seg selv. Dette ser jeg som et uttrykk for at hun var usikker på hva barneverntjenesten ville bruke opplysningene til. Hun var usikker på om hun kunne stole på at barnevernet vil henne vel. I intervjuet fortalte Anna selv også om en vanskelig barndom, om eksperimentering med rusmidler, suicidalforsøk, den vanskelige tiden med trusler og overgrep fra guttens far, og de negative erfaringene med hjelpeapparatet, både da hun selv var skolebarn, da hun søkte hjelp i psykiatrien og i sitt møte med barnevernet. Etter å ha hørt på hennes historie en lang stund sa jeg at det hørtes ut som hun hadde hatt et strevsomt liv:

(...)Alle sier at jeg har hatt det, og jeg har sikkert hatt det, men jeg velger å ikke sitte ned og synes synd på meg sjøl. Jeg er helt bombesikker på at alt skjer for en grunn. Du får ingenting du ikke tåler, det er alltid en grunn til at noe skjer. Jeg vet at jeg har en voldsom styrke et eller annet sted her inn hvis jeg bare kan finne den heeeee--- Nei, men jeg vet styrken er der(...)

Anna uttrykker klart og tydelig at hun ikke ønsker å være et offer, og prøver i stedet å framheve sin egen styrke. I likhet med de fleste unge moderne kvinner og mødre inntar og befinner hun seg i ulike subjektposisjoner (Davies & Harré 2001[1990]). Samtidig introduserer også hun en slags skjebnebestemt posisjon, når hun sier at det er alltid en grunn til at noe skjer. Når hun nedtoner det som har vært vanskelig til fordel for en styrke som hun leter etter, er det bevegelsen over i noe annet som framheves. Heller enn å posisjonere seg i en bestemt kategori, er det de erfaringene hun har med seg som former et sammensatt selv som leter etter muligheter. Anna legger samtidig vekt på at hun alltid har vært *annerledes*, og ser dermed seg selv i kontrast til det akseptable eller normale. Helt fra hun var liten har hun oppfattet seg som en shaman som har hatt kontakt med skytsengler og hjelpere, og hun mottar

beskjeder på øret når hun må være i beredskap. Hun forklarer at dette er noe som ligger i familien, at både besteforeldrene og hennes mor og far hadde slike evner og at sønnen på 10 også får beskjeder på øret. Med andre ord er dette noe som er "nedarvet" og ikke noe hun i utgangspunktet har oppsøkt. Men hun har søkt kontakter i alternative miljøer, og føler en tilhørighet der. Psykiatrien har oppfattet stemmene og beskjedene Anna beskriver, som hallusinasjoner, og dette er grunnen til at hun har avvist mer kontakt der. Hun forklarer at tidligere eksperimentering med rusmidler var en måte å døyve sansene på og stilne hjernen, og avviser derfor at hun har hatt alvorlige rusproblemer. Gjennom den narrative analysen av Annas fortelling, altså den indre sammenhengen i historien, og de grep hun tar for å knytte sammen sine egne erfaringer med det hun oppfatter som akseptable kulturelle posisjoner, blir det tydelig hvordan hun forsøker å skape seg selv som en ansvarlig mor til to barn. Dette gjør hun ved å ta utgangspunkt i sin egen bakgrunns historie, fortelle hva hun har lært og hvorfor hun har kommet til å handle som hun har gjort. Selv om hun gjennom sin fortelling skaper en sammenheng mellom hendelsene i nåtid og fortid, strever hun med å konstruere en historie som virker overbevisende på de profesjonelle aktørene. Hennes annerledeshet faller utenfor normen for det akseptable. Når hun bringer inn forholdet hun har til skytsengler og "hjelpere som gir henne beskjeder på øret" framhever hun en posisjon som er skjebnebestemt, og som hun i mindre grad kan påvirke selv. Jeg forstår det slik at det er hennes manglende gjennomslagskraft overfor de profesjonelle, det at det stadig stilles spørsmål ved hennes troverdighet, som bidrar til at hun også reagerer emosjonelt på noen av de utspillene som kommer fra de profesjonelle. Hun er for eksempel sint på fastlegen som har sendt inn en bekymringsmelding på grunn av det hun kaller en bagatell, og hun mener at barneverntjenesten forstørrer det hun kaller en forglemmelse slik at den får langt større konsekvenser enn det hun oppfatter at det er grunnlag for:

(...) og barnevernet de har jo ikke, de er jo sikkert enig da, jeg har inntrykk av at de er enig med legen, at jeg ikke tar barnet på alvor, og jeg er sint for det virker som--- det at jeg har glemt det kan være en bagatell, blodprøven var ingen bagatell, sånn at du ikke misforstår, jeg betrakter ikke situasjonen til Ola, gutten min, for en bagatell, det gjør jeg ikke---- men pga den bagatellen der, altså hun kunne sendt meg en påminnelse og så hadde jeg vært nede og tatt blodprøve flere ganger i uken hvis det var det om å gjøre--- Så virker det som at da skulle barnevernet grave opp alt fra kommune x, alt dette gamle greiene og legge det til grunn i sin vurdering, klart jeg ble sint!

Anna gir uttrykk for at hun strever med å forstå hva barnevernet mener, for henne er det utydelig hva de er bekymret for og hva de ville finne ut av:

(...)jeg synes ikke de har vært flinke til å gi meg informasjon om hva som foregår, hvorfor det foregår, på de hvorfor spørsmålene har de vært veldig unntvikkende, de har ikke kunnet svare meg og når de liksom har tre små punkter som de sitter og lurer på så må de få en psykolog inn i familien vår, jeg føler det rett og slett som en slags overvåkning, det kommer en vilt fremmed person, han kommer på mandag, og skal observere, og dette bare på grunn av en blodprøve, trodde jeg. Men nå kommer de og sier helt andre ting da, plutselig har de vridd det til at det også er flere som er bekymret for ungene mine--- Hvem er det? Skolen har gitt god attest, barnehagen har kommet med god attest, hvem er det da som er så forferdelig bekymret for barna mine, og hva er de bekymret for, her får de mat, de får stell, de får kjærlighet, hus over hodet, oppmerksomhet--- det er bare meg og barna, jeg har all verdens tid til dem, jeg nyter det, men de er bekymret for ungene mine

Anna mener at hun gir ungene det de har behov for. "Det er bare meg og barna", sier Anna, og med bakgrunn i hele intervjuet forstår jeg det slik at hun framhever de valgene og endringene hun har gjort. Det er ingen truende eller vanskelige menn inne i bildet, hun er heller ingen travel utarbeidende kvinne som har vansker med å få hverdagen til å henge sammen, "hun har all verdens tid". Slik posisjonerer Anna seg som det hun ser som en god mor, men hun vurderer det hun har å tilby opp mot de modellene hun selv kjenner og kanskje det hun selv har savnet i egen barndom. Når Trude som sosialarbeider er opptatt av manglende nettverk, vurderes Anna opp mot sentrale teoretiske perspektiver i sosialt arbeid og den rollen nettetverket spiller for sosial tilhørighet og fungering. Dette er også framtreddende trekk ved det som kan kalles middelklasseverdier i et senmoderne samfunn (se for eksempel Stefansen 2008; Vincent & Ball 2007). Med dette mener jeg at Anna underforstått måles på grunnlag av hvordan hun organiserer dagen og legger til rette aktiviteter for barna og seg selv, og hvordan de som familie inngår i relasjoner som oppfattes som utviklende, og samtidig gir status og prestisje. Å klare seg alene og å skjerme barna mot en travel og oppstykket hverdag, oppfattes snarere som betenkelig og lite stimulerende enn som et gode Anna kan by på. Det er ikke tilstrekkelig å gi fysisk omsorg og være til stede for barna. Familier i dag skal inngå i slekts- og vennenettverk som både stimulerer og kan gi avlastning. Anna har innenfor en slik forståelse få gjensidige relasjoner å trekke veksler på i hverdagen.

Den kunnskapen Trude håper å få tilgang til gjennom psykologens vurderinger, eksisterer som en form for forventninger om større klarhet og forutsigbarhet. Jeg forstår det slik at det i Trudes fortelling først og fremst er en form for normativ kunnskap det trekkes veksler på. Som profesjonell sosialarbeider har Trude vansker med å sortere det som er vesentlig fra det som er mindre vesentlig, og slik blir det også de emosjonelle uttrykkene som Anna både snakker om og viser fram i samhandling med de profesjonelle, som utgjør problemet (White 2002). I jakten på en eller flere årsaksfaktorer, kan det virke som om de profesjonelle sosialarbeiderne i denne saken kopler sammen det som framtrer som bekymringsfullt, og ser bort i fra at et akseptabelt liv kan romme ulike levemåter. Anna har ikke avvist at hun kan trenge

hjelp, men hun reagerer med avvisning når hennes egen selvfortolkning ikke innlemmes i barnevernets forståelser. Det å bringe inn enda en profesjonell (sakkyndig psykolog) til å vurdere livet hun lever, betrakter hun som et ytterligere forsøk på disiplinering og ikke en hjelp til å håndtere de utfordringene hun møter i hverdagen. Det er ikke hendelsene i livet til Anna som tegnes forskjellig av sosialarbeideren og moren selv, det er måten de ulike sekvensene koples sammen på som skaper ulike historier og ulike narrativer. Annas kunnskap om sitt eget liv får i denne sammenhengen liten betydning i barnevernets bestrebelser på å kategorisere henne som omsorgsgiver og upassende mor.

Å korrigere morsbildet

Det er flere av sosialarbeiderne som strever med mødre som bryter med det som betraktes som *alminnelig* og dermed ses også deres hverdagspraksiser som bekymringsfulle for barna. Mødre som har problemer med å tilrettelegge hverdagen og oppdra barna på en kulturelt akseptabel måte, posisjoneres som individuelle avvikere. Sosialarbeider Berit og moren Ida ble introdusert i kapittel 2 som eksempler på kunnskapens narrative karakter. Berit arbeider som miljøarbeider i en kommune der hun over lengre tid har hatt omfattende kontakt med Ida og hennes fire barn. Tiltaket inngår i et statlig prosjekt og er en nettverksorientert tilnærming som kommunen prøver ut som alternativ til omsorgsovertakelse. Berit oppsummerer sin fortelling om Idas oppvekst og bakgrunn og sier:

(...) så det her er en mamma som du vil møte som er veldig krenka, en veldig krenka person hele barndommen sin (...) så er det jo, det vil du sikkert erfare etterpå, det er jo en spesiell familie. Det er mye i både bredde, høyde og form og innhold på alle nivåer, det er en VELDIG spesiell familie(...) Og vi har delt bekymringer, hverdager, tanker, sorger, frustrasjoner. Det har vært en ganske stor jobb, til tider en ganske belastende jobb også. Ho er ikke diagnostisert, men jeg vil nok tro at ho hadde fått noen diagnoser hvis ho hadde vært så. Det tror jeg (...)

Det er det spesielle som understrekes, og det spesielle forstås også her i lys av Idas barndomshistorie, slik jeg viste med et tekstutdrag i kapittel 2, og som jeg skal gå nærmere inn på i kapittel 5. Berit forbereder meg som intervjuer på at det er en krenka person jeg vil møte, samtidig er dette en måte å kategorisere Ida på som gir mening for henne som profesjonell utøver. Det framgår videre at det er viktig for Berit å understreke hvem som er i posisjon til å definere situasjonen. Idas selvfortolkning tillegges liten vekt når hun prøver å framstille seg som en ansvarlig mor som selv ba om hjelp. Berit forteller:

(...) det er noe i forhold til stolthet, mor sier at det var jeg som tok kontakt med dere. Ikke kom her og si at dette ikke er bra nok, det var jeg som tok kontakt, dere så ikke meg. Så prøver jeg å

realitetsorientere henne (...) Med de bekymringene og måten dere levde på, så tror jeg nok vi hadde kommet veldig fort på banen, slik må jeg jobbe. Jeg må være veldig konkret og veldig tydelig(...) hun kan bli sint, veldig sint og da er det ubehagelig, for det er ei dame på hundre og femti/seksti kilo som står da over kjøkkenbenken slik vi sitter nå, og det fråder nesten om munnen hennes. Men jeg har jo jobba der mye, i perioder har jeg vært der 10 timer i uka (...)

Når Berit framhever Idas overvekt og hennes sinne understrekes det avvikende ved hennes moderskap, og slik underbygges også behovet for å korrigere hennes selvbilde. Det er vanskelig å spore koplinger til en nettverksorientert arbeidsmåte i det Berit forteller. Idas stolthet gis en negativ konnotasjon, som bør bekjempes. I stedet kunne en tenke seg en profesjonell som gikk med på morens definisjon av situasjonen og slik støttet opp om den ansvarlige voksne. Når Berit velger konfrontasjon og realitetsorientering er det hennes posisjon som profesjonell "bedreviter" som framheves. Slik Berit kopler sammen sekvenser og konsekvenser framheves det *avvikende* ved Idas væremåte og livshistorie, noe som også tjener som forklaring på at hun trenger omfattende hjelp for å fungere som omsorgsperson og mor. Forstått som et drama er det moren som her posisjoneres som den tragiske figuren som stadig mislykkes i å leve opp til normene for et akseptabelt foreldreskap. Sosialarbeideren veksler mellom å posisjonere seg i en slags heltestatus som vet hvordan ting skal gjøres, og den mer tragiske som kommer til kort overfor en upassende, men kraftfull morsfigur (Backe-Hansen 2001a;Hydén 1995;Swift 1995).

Etter intervjuet med Berit var jeg spent på å møte Ida. Ut i fra de beskrivelsene som Berit ga, tenkte jeg at jeg ville få en utfordring i å styre samtalen slik at jeg fikk fram det jeg var opptatt av. Det viste seg å bli mindre krevende enn antatt. Ida tok i mot meg ved kjøkkenbordet og startet med å berømme Berits innsats i familien. Samtidig var hun opptatt av å posisjonere seg selv som en person som trenger andre ting enn det Berit kan gi henne. Hennes problemer og til dels den ene sønnens vanskeligheter må håndteres av andre fagpersoner. Ida mener at Berit ikke har kompetanse til å forstå hennes situasjon som voksenperson. Det følgende utdraget kan forstås som Idas måte å framheve at hun er mer enn en hjelpetrengende mor, men likevel en person som er mottakelig for hjelp.

(...) Utgangspunktet her var de store. Og så var det mye meg. Men det kan ikke ho. Ho er ikke egnet for å hjelpe meg. Da kommer andre inn. Psykologer og andre skolerte folk som bare måtte hjelpe meg. Det har ikke ho - det kan ikke henne vet du. Så det har ikke barneverntjenesten med å gjøre i det hele tatt. Så det ligger på et helt annen plan. Berit jobba ganske bra. Det har ho gjort. Har vært ganske flink og kan du si. Jeg så Berit mer som en venninne. Ho bygga opp et ganske godt forhold til oss, så det ble for intenst det. Hvis du skjønner? Men ho var veldig flink med områder når det gjaldt familie rundt omkring da. Det er familieterapeut. Ho er veldig bra på det området. Og det har ho klart. Det eneste ho har - ho Berit - ho rir rundt på ting som har vært

for et år siden. Det synes ikke jeg er så bra. Man må avslutte. Det klarer ikke henne. J: Mener du med det å si at hun ikke ser at du har forandra deg eller? M: Jo, jo, jo, jøssenam. Jeg føler at ikke ho vil slippe løs. Det føler jeg J: At hun ikke vil slippe deg? M: Hun vil ikke slippe løs. Ikke sant? Det føler jeg da. Men selvfølgelig har vi kommet veldig langt. Ho har bare vært fantastisk ho. Ho har vært veldig flink på området når det gjelder familien. Helheten. Men småting, kan du si, som har med meg og som var med Sigurd. Da måtte andre gi innspill for det var for høyt. Hvis du skjønner? Det hadde ikke ho klart alene (...)

I følge Ida blir hun stadig minnet om episoder som skjedde tidligere. Hun mener at Berit henger fast i ting som Ida ikke mestret for et år siden. Kanskje er det dette Berit kaller realitetsorientering, og som Ida føler som en form for overkjøring. I likhet med Anna legger ikke Ida skjul på at hun har hatt problemer og at hun trenger hjelp. Men hun vil medvirke og selv definere sin egen posisjon. Ved å poengtere at hennes problemer er for vanskelige for Berit kan hun markere grenser for miljøarbeiderens involvering. Samtidig brukte både Berit og Ida betegnelsen *grenseløs* om den andre i samtalen med meg. Jeg oppfatter at Berit legitimerer sin egen og barnevernets omfattende involvering i familien med Idas grenseløshet. Ida må korrigeres og styres for å klare omsorgsoppgavene på en tilfredsstillende måte, og Ida svarer med å reservere et "rom" der miljøarbeideren ikke strekker til eller slippes inn. I likhet med flere av de andre mødrene som jeg intervjuet, strever Ida med å posisjonere seg som en betydningsfull og verdsatt mor, når hun opplever at hennes måter å definere situasjonen på stadig nedvurderes eller korrigeres av den /de profesjonelle. Hennes posisjonering i møte med meg som intervjuer kan oppfattes som et klassisk eksempel på en legitimerende forklaring i henne selvframstilling (Scott & Lyman 1968), (se også Goffman 1971; Järvinen 2005: 30-31; Riessman 2001: 701).

Atferd som utfordrer sosialarbeiderens profesjonalitet

En tredje sak belyser også hvilke vanskeligheter som oppstår når en mor yter motstand og ikke lever opp til klientrollen og morsrollen slik sosialarbeideren har forventninger om. Den aktuelle situasjonen er annerledes fordi de to barna er plassert i fosterhjem og moren bor på et omsorgssenter for rusmisbrukere. Åsne har hatt mer og mindre kontakt med denne familien over en periode på 5 år, og reflekterer over det hun kaller sin egen manglende profesjonalitet overfor moren.

(...) Jeg må si at de aller fleste jeg har å gjøre med, om det er foreldre som er ganske håpløse, eller fosterforeldre, så--- altså jeg kan godt tåle utfordringer (...) men med Lisa så merka jeg at jeg ble uprofesjonell. Når hun var sint på meg for at jeg ikke gav henne informasjon, eller opplyste henne om ting, men Lisa du kom jo ikke til det møtet, jeg merka at hun --- når jeg hadde

innkalt henne til møte og hun ikke kom, så kunne hun ringe etter 14 dager og: "Hvorfor har du ikke ringt meg?" "Du skulle jo komme den dagen til møte hos meg, hvorfor kom du ikke?" "Du måtte jo vite at jeg ikke hadde penger på kortet, ellers hadde jeg jo selvfølgelig ringt"--- og jeg merka det at enten det var noe med kjemi eller, jeg har jo hørt om LØFT-metoden²⁰ og (hun ler), ikke sant, hvordan du på en måte skal snakke med mødre eller klienter eller hva. Men jeg merka det på meg sjøl at jeg følte meg lite profesjonell i samtale med Lisa, jeg følte at hun forsvarte seg og jeg forsvarte meg (...) Hun anklaga meg ikke sant, og jeg på en måte kasta det tilbake til henne, du kan ikke vente at jeg skal ringe deg, du må også ta ansvar du ikke sant, ja det ble---- og jeg merka vel at det var noe med kjemien, jeg hadde faktisk litt sånn problemer med henne, og det er vel den eneste jeg har hatt problemer med, hvor ikke kjemien har stemt og hvor jeg har følt at jeg ikke gjør en god nok jobb (...)det følte vel jeg med Lisa og jeg tenkte disse søte jentene, at de ikke kan se hvordan moren ser ut, og de skryter av moren og er liksom så fornøyd med moren, og de skryter av moren, og det er jo bra det (...)

Åsne har på intervjutidspunktet mer avstand til sin kontakt med moren enn det jeg oppfatter at Trude og Berit har. Hun reflekterer over om den vanskelige kommunikasjonen kan ha sammenheng med Lisas pågående og utfordrende atferd. Hun løste problemet med å overlate saken til en annen saksbehandler som hun mener så andre kvaliteter ved Lisa enn det hun klarte: " Hun kom inn med en ny giv, mer tro på moren som kanskje ikke jeg hadde." Åsne mener et slikt skifte kan være godt for alle parter

(...)for en ser jo det at når det kommer nye saksbehandlere, sånn som i denne saken, da så vi vel det at Lisa i en periode endra atferd også, for du får en ny saksbehandler og du vil vise at jeg er en god mor, jeg vil vise at jeg møter opp, at jeg stiller opp, at jeg gjør det beste liksom for meg og ungene, så det ser vi ofte at da blir det liksom en ny trøkk og en ny giv til å vise seg litt fram og det kan jo bare være positivt det.

Her er det en erkjennelse av at det profesjonelle også er personlig, og at både sosialarbeidere og mødre vil by på ulike sider av seg selv når de blir møtt på ulike måter (se for eksempel Nortvedt & Grimen 2004: 165-166). På grunn av en lengre sykemelding fikk Åsne igjen ansvar for å følge opp moren og barna i fosterhjemmet.

(...)Jeg må også si det at nå i den senere tid, så har jeg vel følt at jeg på en måte har klart å samarbeide bedre med Lisa. Jeg merker at jeg føler ikke sånn antipati som jeg gjorde tidligere, vet ikke hva det kommer av, men det har vel kanskje noe å si med at det har gått en tid, jeg forandrer meg sikkert, jeg vet ikke om hun har forandra seg, det vet jeg ikke (...) Hun har nok mye både kjærlighet og omsorg å gi ungene. Samtidig blir hun vel fort sliten, gir opp, jentene spiller jo håndball aktivt begge to (...) moren lover mye, men hun klarer ikke å følge det opp. Og jeg tror vel at hun aldri vil klare det (...)

Åsne har få begreper å sette på den endringen som har skjedd i hennes forhold til Lisa utover det at hun selv kanskje har forandret seg. Selv om Lisa har tatt store skritt i retning av å endre sitt eget liv, tror ikke Åsne at hun har mer å tilby jentene sine. Hun forteller at Lisa også vil ha mer samvær, men at dette blir

---

²⁰ Om Løsningsfokusert tilnærming, se fotnote 5, side 34-35.

vanskelig når hun ikke klarer å følge opp verken håndballen eller lekser med jentene. Dette er en mor som gav fra seg omsorgen for jentene sine for flere år siden, fordi hun innså at hun med sitt rusmisbruk og sin livsførsel ikke kunne gi ungene den stabiliteten de trengte. Det er interessant at Lisa likevel måles som mor ut fra om hun klarer å følge opp hverdagsaktivitetene til jentene når hun er sammen med dem. Her aktualiseres spørsmålet om hvilke normer og hvilke standarder som blir gyldiggjort for barn generelt og spesielt for barn under omsorg. I kontrast til biologisk mor framheves fostermorens innsats når Åsne forteller:

(...) så jeg har inntrykk av at Lisa blir fort sliten av ungene og, som sagt så synes jeg hun har stilt veldig dårlig opp i forhold til dette med håndball for jentene, som jeg sa til fostermor, for det blir jo veldig mye kjøring, når jentene er i hvert sitt håndball-lag, ja, men snakker du ikke med andre foreldre som kjører, så kan dere bytte litt på kjøringa. Jo, sier fostermor da, men det betyr jo så mye for jentene at vi er der og ser på dem. Så det må jeg si at de er jo bare fantastiske, men moren lover mye, men hun klarer ikke å følge det opp (...)

Innsatsen til fostermor vurderes som forbilledlig, og det er den samme normen som legges til grunn når sosialarbeideren skal vurdere om Lisa kan ha mer samvær med jentene. Vagli (2009) har gjort tilsvarende observasjoner i sitt doktorgradsarbeid. Hun framhever det paradoksale i at mødre som er vurdert som uskikkede til å ha omsorgen for barna, forventes å stille opp med høy kompetanse knyttet til både kommunikative ferdigheter og praktiske løsninger når det dreier seg om kontakt og samvær. Jeg var ikke observant nok under intervjuet, og gikk glipp av muligheten til å utforske hva slags konsekvenser sosialarbeideren mente det kunne få om barna var borte fra håndballtreningen enkelte ganger. Posisjonen gjenspeiler diskursive forestillinger i moderne barneomsorg der det nærmest er selvfølgeliggjort at barnas tilværelse skal/bør være gjennomorganisert, barnesentrert, men likevel voksenstyrt (se for eksempel Lareau 2000; Stefansen 2008; Vincent & Ball 2007). Å stille opp for barna vil si å stimulere dem ekstra godt på de områdene der de er flinke og viser god utvikling og planlegge livet slik at en kan kjøre til fritidsaktiviteter og aktivt engasjere seg i det som foregår. Slike verdier er ikke uttalte verken i dette intervjuet eller i noen av de andre intervjuene med sosialarbeiderne. Men verdiene kan spores som implisitte forestillinger når det snakkes om de områdene eller de konkrete tilfellene der de biologiske mødrene svikter eller ikke strekker til.

Det overrasket meg under intervjuet med Lisa at hun selv ikke hadde noen refleksjoner om et vanskelig samarbeid. Tvert i mot framhever hun et godt samarbeid med barnevernet:

(...) Nei--- jeg har hatt veldig godt samarbeid med barnevernet helt fra begynnelsen. Første året da var det vel litt mer, da var jeg så ung, så jeg ble vel mer skremt av dem tror jeg. Mora mi, søstera mi var under barnevernet da hun var liten, så jeg var blitt litt sånn skremt fra 80-tallet,

(...) så jeg hadde, i 92 da, da jeg fikk kontakt med dem vedrørende dattera mi, da var jeg egentlig litt skremt, så----, men det utvikla seg veldig bra etter hvert når det hadde gått en tid, så jeg har egentlig hatt veldig god kontakt med dem, ja, jeg har vel fått den hjelpa jeg har bedt om, til tider (...) I og med at jeg har et rusmisbruk bak meg, så blir det litt sånn, en vil til slutt ikke ha så mye hjelp heller, man vil egentlig bare være i fred--- men de første åra da var jeg nykter så da hadde jeg veldig godt utbytte av barnevernet, i forhold til hjelp og samarbeid og---J: Hva slags hjelp fikk du da? M: Dem satte meg i sånn mor og barn gruppe--- flinke til å--- de kom ofte hjem til meg, jeg var hos dem, ofte møter (...)

Når Lisa ser tilbake på den mangeårige kontakten med barnevernet, vurderes denne utelukkende i et positivt lys. Det som binder Lisas fortelling sammen er de årsakene hun ser og de valgene hun har gjort når det gjelder sitt eget rusmisbruk. Hennes selvpresentasjon knyttes til en overgrepshistorie hun opplevde i ungdomstida. Lisa valgte rusmidler for å dempe smerten som oppsto da hun hadde fortalt om årevis med seksuelle overgrep fra en autoritetsperson som hun i utgangspunktet hadde tillit til

(...) Det var ikke noe som kunne stoppe meg, enda fornuften min visste at dette var gærn't og at det var galskap å håndtere det slik som jeg gjorde, at det var bedre måter å bli behandla på--- nei, det bare ble sånn--- det er veldig vanskelig å forklare, veldig gæli måte å håndtere det på---J: Det var gærn't det som skjedde og da, det du ble utsatt for--- L: Ja, det var det, men likevel--- (...) nei jeg ser nå at jeg kunne gjort mye annerledes, veldig egoistisk måte å gjøre det på for min del, ungene---- det ble bare meg som ble---- egoismen min ble ganske stor. Men akkurat i den situasjonen så var det liksom ingen ting annet som følte riktig---

Da jeg intervjuet Lisa, bodde hun på et omsorgssenter for rusmisbrukere. Det er interessant å legge merke til hvor hardt hun dømmer seg selv og sine egne valg. Samtidig snakker hun også om en ansvarlighet når hun midt oppe i en kaotisk tilværelse valgte å gi fra seg den daglige omsorgen for barna

(...) så hadde jeg til slutt ikke noe å tilby ungene, jeg var alltid sjuk og nedfor og mye smerter i kroppen, og sinnsstemningen var på bønn, og da--- mora mi var alkoholiker og pillemisbruker fram til jeg var 7 år, og jeg husker hvordan de greiene der var, jeg synes liksom ikke det var nødvendig å kjempe for noe jeg ikke kunne vinne. Jeg takla det ikke allikevel (...)

I likhet med Anna og Ida, er også Lisa opptatt av at hun selv søkte hjelp. Men hun beskriver seg selv som mer utslått og oppfattet situasjonen som mer dramatisk for barna fordi det var rusen som styrte henne. Hun beskriver detaljert hvordan hun lurte alle rundt seg, både profesjonelle i ulike deler av hjelpeapparatet og nærmeste familie, men framfor alt lurte hun seg selv når hun valgte det hun opplevde som best, nemlig rusen som døyvet smertene. Hun beskriver et godt samarbeid både med fosterhjemmet og barneverntjenesten. Med nåtida som utviklingspunkt klandrer hun ingen andre enn seg selv for at hun har gått glipp av store deler av barndommen til jentene sine. Dette kan forstås som en

form for selvdisiplinering eller det Foucault betegner som selvteknologi (Chambon 1999;Vågan & Grimen 2008), som også kan gjenkjennes i den såkalte AA-modellen²¹.

Informantene er intervjuet hver for seg, og fordi jeg som forsker er bundet av taushetspliktbestemmelsene, hadde jeg ikke mulighet til å utforske hvordan den ene parten forholdt seg til uttalelser og synspunkter fra den andre. Både Åsne og Lisa vurderer egne handlinger og samhandling med den andre i fortid med nåtida som utviklingspunkt. I denne sammenhengen er det jeg som forsker som kan tillate meg å fortolke det de forteller i sammenheng. Begge retter et kritisk søkelys på sine egne reaksjoner og sin egen væremåte. Åsne snakker om at hun opptrådte uprofesjonelt over for Lisa, men ser det også i sammenheng med Lisas væremåte. I et interaksjonistisk perspektiv kan vi oppfatte denne fortellingen som et uttrykk for at sosialarbeideren søker legitimerende forklaringer for den posisjonen hun selv har slitt med (Järvinen 2005;Scott & Lyman 1968). Lisa framhever at det var hennes egen egoisme som resulterte i et omfattende rusmisbruk og mangelfull omsorg overfor døtrene. Hun mener at hun sviktet barna og hun leter ikke etter formildende omstendigheter i det hun ble utsatt for. Den ideologien som preger omsorgssenteret hun bor på, har et klart og entydig budskap. Det er egen utilstrekkelighet og egen egoisme som gjør at du velger rusen framfor ansvaret for deg selv og for dine nærmeste. Det innebærer at det kun er deg selv du kan jobbe med å endre. Lisa snakker innenfor en styringsdiskurs og har internalisert dette som sin egen selvoppfatning. En slik fortolkning sannsynliggjøres ved at hun på intervjuetidspunktet ikke gjorde noen forsøk på å legge ansvaret for det som har gått galt på andre. Før jeg gjør en mer samlet drøfting av de kunnskapsforståelsene som kommer til uttrykk i de empiriske eksemplene jeg har løftet fram, skal jeg presentere en fjerde sak der moren er kritisk til barneverntjenestens håndtering av henne, mens sosialarbeideren mener at samarbeidet har utviklet seg i positiv retning.

God gammeldags omsorgssvikt

Sosialarbeider Brit har jevnlig samtaler med Sandra som er mor til tre jenter. Line på 10 år som på intervjuetidspunktet hadde bodd i fosterhjem i nærmere 2 år, har en yngre halvsøster på 8 som er i et annet fosterhjem og en eldre halvsøster på 14 år som bor hos sin biologiske far. Line og den yngre søsteren var i beredskapshjem i halvannet år før de flyttet til hvert sitt fosterhjem. Brit omtaler samarbeidet med Sandra som positivt.

---

²¹ Modellen som anonyme alkohollikere bekjenner seg til og arbeider ut i fra. Se også fotnote 17 side 60

(...) Mor mangler så mye sjøl at hun ikke klarer å gi noe til barna. Hun har jo sjøl vært i fosterhjem
(...) Vi kan kanskje kalle det god gammeldags omsorgssvikt. J: Ja--- det er ikke rus inne i bildet? S:
Ikke det vi vet om. Nei det er det ikke. Hun er litt grenseløs sjøl, tar imot det hun får, fra menn
da. Hun klarte ikke å beskytte barna, jeg vet ikke om du hørte om mistanke om seksuelle
overgrep (...) Mor ble veldig bekymra da. Men da de var på familiesenteret og hun trengte noen
til å passe barna fordi hun skulle ut med en mann, ringte hun til faren til Hanne (som var den
som var mistenkt for overgrep) og spurte om han kunne passe dem ---- så hun ser ikke hva hun
gjør (...)

I dette tilfellet har barneverntjenesten etter mange års kontakt vurdert det slik at moren mangler omsorgsevne, begrepet "god gammeldags omsorgssvikt" er interessant. Jeg utforsket ikke hva Brit la i dette begrepet, men tenker at det kan signalisere to ting. Enten forekommer det mer sjelden at barneverntjenesten ser den "rene omsorgsvikten" der en ikke samtidig observerer klare symptomer hos moren i form av eksempelvis rusmisbruk eller psykiske vansker, eller det kan være at noen av de fenomenene som tidligere ble omtalt som omsorgssvikt vanligvis gis andre navn og begreper i dag. Brit gir et bilde av en mor som ikke klarer å prioritere barna foran sine egne behov, at hun er impulsstyrt og grenseløs særlig i forhold til menn (se for eksempel Killén 1991;Kvello 2007). Det er karaktertrekk ved moren som forklarer hennes manglende omsorgsevne, og årsakene er å finne i Sandras egen barndom. Utsagnet "hun har jo sjøl vært i fosterhjem" blir i den sammenhengen det presenteres, nærmest selvforklarende.

Sandra tok i mot meg sammen med den eldste datteren på 14 år og startet intervjuet med å uttrykke begeistring over å få være med i intervjuundersøkelsen.

(...) Det skjer så utrolig mye, og vi blir litt glemt midt oppe i prosessen fordi at alt dreier seg om barna. Ikke sant? Man skjønner jo det også, men for oss som da mister barna våre og sånn da. Vi trenger også en oppfølging på en måte selv om dette ikke er det. Men det er i hvert fall en måte å få uttalt oss på om hva som egentlig foregår (...)

Sandra så altså på denne undersøkelsen som kanal for å få sagt fra hvordan hun har opplevd kontakten og samarbeidet med barnevernet. Heller ikke Sandra avviser at hun har hatt problemer knyttet til å fungere som mor og fylle foreldreoppgavene. Men hun mener at barnevernet har dannet seg et bilde av henne og barna på sviktende grunnlag. Hun etterlyser mer kontakt og tettere oppfølging enn det hun opplever å ha fått

(...) Sånn som jeg har mast om grensesetting i alle år – at det har vært et problem for meg. Jeg er egentlig ganske snill, men det er jo ikke bra for barna at man er snill hele tiden heller. Det har jeg egentlig skjønt, men jeg har aldri klart å ta tak i det da. Det synes jeg er innmari trist at for barnevernet sitter jo igjen med papirer hvor det står at de mener jeg har fått hjelp og ikke har vært mottakelig for hjelp. Mens jeg sitter igjen med et bilde hvor--- nei jeg har ikke fått noe hjelp

(...) Det jeg synes på en måte er litt vanskelig oppe i den prosessen her, det er det at folk sitter på kontoret sitt - ikke sant? - og danner seg et bilde uten egentlig å kanskje se hvordan familien lever sammen. Altså, jeg mener for å få et ordentlig og godt inntrykk av hvordan ting egentlig faktisk er, så tror jeg jeg ville heller kanskje ha levd med familien en stund. Jeg skjønner jo at det er vanskelig, men for å få et ... J: Da sier du at de burde vært mer hjemme hos deg? M: Ja. Altså mer hjemme hos familien for å se hvordan ting er (...) jeg føler at ingen egentlig har forstått meg helt. Jeg prøver egentlig å legge saken min på bordet på en ordentlig måte, men jeg føler allikevel at jeg får en slags distanse - litt sånn negativ distanse - fra dem på en måte, fordi at de kjenner ikke meg godt nok, kan du si, når jeg har fått kontakt med de. Hva skal man si? Det har egentlig vært en lang og tung prosess hvor dette her er utfallet at barna blir plassert.

Det er Sandras tilbakeblikk på 12 års kontakt med barnevernet hun oppsummerer i intervjuet med meg. Det er hennes erfaringer slik hun har opplevd dem, hun beretter om. Det er interessant at det er hjelp til grensesetting hun etterlyser, men på et litt annet område enn der Brit mener hun mangler grenser. Når Brit karakteriserer Sandra som *grenseløs* setter hun dette i forbindelse med Sandras relasjoner til menn. Sandra på sin side sier at det hun alltid har etterspurt, er hjelp til *grensesetting* fordi hun har vært for snill overfor barna. Det snakkes altså om grenser fra begge parter. Med nåtidens blikk mener Sandra hun aktivt har etterspurt noe hun ikke har fått, og hun mener at dette er årsaken til at hun ikke mestret morsoppgavene. Sandra har ønsket mer aktiv involvering fra barnevernets side, at de tok mer del i den hverdagen hun hadde sammen med barna. Det Brit vektlegger, er Sandras livsførelse som ikke var forenelig med å ha omsorgen for barn. Slik inntar Brit en posisjon som en distansert betrakter. Når hun oppsummerer barneverntjenestens kontakt med familien, er det avdekkingen av svikten hos moren som framheves og i liten grad noen form for veiledning gjennom dagens ulike gjøremål. Om resultatet for barna hadde blitt annerledes om Sandra hadde fått mer konkret hjelp, kan ikke denne undersøkelsen gi svar på. Det er oppfatningene av kontakten i ettertid som er kunnskapsmessig interessant. Barna er blitt "reddet" fra en livssituasjon som brøt med det moralsk akseptable livet, og moren Sandra kan slik sies å være et resultat av sin egen skjebne på grunn av bruddet på den moralske orden (Hydén 1995).

Karakterorienterte kategoriseringer

Gjennom det jeg har kalt en modifisert form av narrative analyser av intervjuer i fire av sakene som inngår i materialet, har jeg hatt fokus på hvordan sosialarbeiderne framstiller mødrene. Gjennom tilsvarende analyser av intervjuer med mødrene i de samme sakene, har jeg forsøkt å få fram en utvidet forståelse av de kategoriseringsprosessene som foregår i det profesjonelle barnevernsarbeidet. Fortellingene tyder på at mødrene har fortalt noenlunde de samme historiene om seg selv og sitt liv til

sosialarbeiderne som det de har gjort i intervjuene med meg som forsker. Det som på ulike måter synes å være sosialarbeidernes utfordringer er hvilken mening som skal tillegges ulike hendelser og handlinger. *Kunnskapen* kommer til uttrykk i måten historiene blir forstått på, altså hvordan sekvenser og konsekvenser koples sammen. I disse fortellingene er det mødrenes avvikende trekk i form av *ambivalens i tale og handling, manglende realitetsorientering, pågående og utfordrende atferd og manglende evne til å utsette egne behov* som gjøres relevant i sosialarbeidernes fortellinger. Forstått innenfor en dramaturgisk modell er det *de uegnede mødrene* som framtrer i disse fortellingene, mødre som bryter med et moralsk akseptabelt handlingsmønster. Trekk ved mødrene koples på ulike måter sammen med det sosialarbeiderne har av informasjon om mødrenes egen oppvekst og på den måten bidrar kunnskap om fortid til å forsterke den karakterorienterte kategoriseringen. Sosialarbeiderne søker med andre ord etter legitimerende forklaringer og en forbindelse mellom nåtid og fortid som gjør sammenhengen mellom hendelser i historiene mer overbevisende.

Sett fra mødrenes synsvinkel forstår jeg fortellingene slik at *barnevernet får status som inntrenger*. Selv om de på hver sine måter gir uttrykk for at de oppsøkte hjelp, etterspurte hjelp, ba om en annen form for hjelp enn den de fikk, eller mener at de ikke har fått hjelp som de ville hatt behov for, fortolker jeg fortellingene slik at sosialarbeiderne i liten grad har innlemmet mødrenes selvfortolkninger i sine forståelser og kategoriseringsprosesser. Dermed oppfattes ikke barnevernet eller den enkelte sosialarbeider som den støttespilleren de gjerne skulle hatt når de på ulike måter og i ulike faser har strevd med å fylle både egne og andres forventninger til det å være mor og omsorgsgiver. Det bildet som skapes av disse mødrene er at de er gjenstridige i den forstand at de selv vil være med å definere hva som er problemet, de er vanskelige å styre i den retningen sosialarbeiderne mener de bør bevege seg. Jeg tolker mødrenes egne fortellinger slik at deres selvfortolkninger underkjennes som bidrag i kategoriseringsprosessene. Fortellingene til mødrene kan tolkes slik at de forsøker å reforhandle sitt moderskap og at de vil bli forstått og sett som noe mer enn den historien som tegnes av dem som utilstrekkelige eller uegnede mødre. Spørsmålet er hvordan vi kan forstå at det er det avvikende og uansvarlige ved disse mødrene som gjennomsyrrer fortellingene til sosialarbeiderne, og at mødrenes bestrebelser på å posisjonere seg som ansvarlige aktører gjennom de initiativene de har tatt for å endre sin egen livsførsel, i så liten grad blir innlemmet i sosialarbeidernes fortellinger om den interaksjonen og samhandlingen som har foregått. En mulig forklaring er at det er middelklassens omsorgsverdier som på en implisitt måte setter standarden for hva et godt nok foreldreskap skal være (Stefansen 2008). Innenfor en slik diskurs kan det vise seg vanskelig eller nærmest umulig å forhandle om andre nivåer eller

andre standarder. De mødrene som viser seg gjenstridige og framhever retten til selv å definere hvor grensene går, utfordrer også sosialarbeidernes profesjonalitet og handlingsvalg. Skorpen (2005) viser til at det skjer en form for grensekryssing mellom det profesjonelle ansvaret og det private ansvaret som kvinner generelt har for barnas ved og vel i familien, når hun forsøker å forstå den posisjonen som kvinnelige sosialarbeidere har i barnevernfeltet. Det kan være en mulig måte å forstå de posisjonene som viser seg i disse fortellingene. I det norske samfunnet er det sterke normer om at det er et ordnet familieliv, som rammer inn den gode barneomsorgen. Claezon (1987) viser til det hun kaller ansvarsangst hos barnevernsarbeidere i saker om omsorgsovertakelse. Når sosialarbeideren ikke klarer å imøtekomme både foreldrenes og barnets beste, oppfatter sosialarbeideren det som en kompetansebrist, men også som en feil ved sin egen person. Slik kan vi for eksempel forstå Trudes forsøk på å skaffe seg mer sikker kunnskap gjennom en sakkyndig utredning. Barnevernets praksiser kan sies å være strukturert ut i fra et ønske om å verne seg mot kaoset og den uroen som vanskelige avgjørelser fører med seg.

Sosialarbeidernes forsøk på å eliminere mødrenes ambivalens og ulike subjektidentiteter kan oppfattes som en strategi for å ivareta det profesjonelle ansvaret og det spesielle mandatet om barnets beste i barnevernet. Det kan synes som om den utilstrekkeligheten som sosialarbeiderne opplever, når mødrene ikke handler slik de forventer, på ulike måter forsterkes gjennom de historiene som mødrene bærer med seg. Når sekvenser og konsekvenser koples sammen i sosialarbeidernes fortellinger, ugyldiggjøres mødrenes forsøk på å posisjonere seg som mer ansvarlige og mer akseptable enn de også selv opplever at de har vært tidligere. Den kunnskapen som mødrene bringer med seg inn i relasjonen blir dermed tillagt liten vekt i sosialarbeidernes kategoriseringsprosesser. Dette er imidlertid ikke et entydig mønster i materialet, og i det følgende skal mer av variasjonsbredden i måter å forstå og bli forstått på løftes fram.

Veien blir til mens den går – Barnevernet som medpassasjer

I kontrast til de gjenstridige og uegnede mødrene, konstrueres mødre som jeg har valgt å kalle velvillige og medgjørlige i sosialarbeidernes fortellinger. De har i liten grad protestert på det som sosialarbeiderne og barnevernet har foreslått. Men fordi de sier lite om sin egen situasjon, utfordres de profesjonelle på en annen måte når de søker å få tak i hva disse mødrene forstår og hvilke forutsetninger de har som omsorgsgivere. Selv om det i to av disse sakene framkommer at mødrene har et lavt evnenivå, er det ikke i første rekke egenskapsforklaringer og mødrenes historier som binder disse fortellingene sammen, men de tiltakene som er satt inn for å bidra til endring. Med andre ord er det de sosiale og profesjonelle

handlingene som gis oppmerksomhet framfor karaktertrekk ved mødrene. Kategoriene blir mer bevegelige i den forstand at de profesjonelle har fokus på å også lete etter det som er tilfredsstillende og akseptabelt ved mødrenes omsorgspraksis.

Jeg har ikke observert den direkte samhandlingen mellom sosialarbeiderne og mødrene, men ut fra intervjuene med mødrene, kan det se ut til at en slik tilnærming også virker positivt inn på mødrenes oppfatninger av barnevernet. Når det legges vekt på den gjensidige dialogen mellom sosialarbeiderne og mødrene, oppfatter mødrene barnevernet mer som en medpassasjer enn en inntrenger. Jeg forstår det også slik at i disse sakene *skapes og utvikles alternative forståelser underveis i dialog med mødrene og andre profesjonelle aktører* i større grad enn i de fire andre sakene der sosialarbeiderne på ulike måter hadde fokus på hvordan mødrenes historier kunne påvirke barna i negativ retning. En kausalpreget tankegang kan som Mishler (2006: 37) påpeker stenge for alternative forståelser som skapes gjennom interaksjon og samhandling.

Å vektlegge morens endringspotensiale

I den ene saken kom jeg langt ut i intervjuet med sosialarbeideren før moren som person ble beskrevet, og det var jeg som aktivt spurte hvordan hun oppfattet morens posisjon i familien. Det er sosialarbeider Tove som intervjues om en familie hun har kjent i flere år, og hun har forholdt seg til dem både som miljøarbeider for ett av barna og nå som saksbehandler:

J: Du antydde vel allerede da du sa at denne familien hadde sagt ja, at far var aktiv og mor mer passiv. Er det en endring? Er de ulike? Kan du si noe om det? S: Spesielt det jeg har hørt før da. Før min tid på en måte er at far er veldig styrende. I samtaler kunne han si at mor er jo psykisk utviklingshemmet, kunne han si når mor satt der J: Kunne han si det? S: Ja, å være på en måte sånn ovenfra og ned. Han har mye store ord. Veldig sånn klar og tydelig og bestemt. Så viser det seg på en måte at det er ikke så veldig mye innhold i de store ordene da. Det er ikke så mye handling som det høres ut som i hans store flotte, fine ord. Første perioden barneverntjenesten var inne, sa moren ingenting. Hun sa bare ja, ja. Hun samtykket i det som ble sagt. Og hvis far sa noe, så var hun på en måte enig i det bare. Men jeg føler at hun på en måte har våknet litt, føler jeg. Nå vet ikke jeg hvordan hun er med en helt ny person, men nå skal hun på en måte ta igjen litt med far og sier: Nei, nå tar du feil og - ja - hun kan si det og rette litt på han og når jeg har vært alene med henne i forhold til--- ja hvis far ikke har møtt opp fordi han skulle noe annet i forhold til et kort møte, så kan hun komme med lengre setninger om hva som har skjedd og fortelle. Sånn var det ikke før. Da var det veldig sånn når du satt alene med henne, så måtte du holde praten i gang og så følte du at hun på en måte bare jattet litt med da. Hun hadde på en måte ikke noen motargumenter. Det var ikke noe sånt at hun var uenig. Du følte at det ble sånn overtramp og på en måte og få samtykke av henne fordi at du følte at hun bare ga seg. Og så var

det ikke et reelt samtykke da. Med sånne runder følte jeg litt på hvis jeg måtte ta en ting alene med henne at hvor etisk er det på en måte (...) hun har også gjennom den videoveiledninga, så har hun fått veldig mye positivt fordi at vi ser at det er mye hun får til. Og det er hun som har vært hovedperson på filmen sammen med gutten da.

Her posisjoneres moren som passiv og faren som den verbalt aktive, men Tove framhever hvordan moren har forandret seg i løpet av den tiden hun har hatt tett kontakt med familien. Tove ser den utviklingen Gro har hatt i sammenheng med måten de har arbeidet på med videoopptak og positive tilbakemeldinger på det som Gro får til. Denne konstruksjonen av moren er forskjelling fra slik Anna, Ida, Lisa og Sandra blir konstruert. I denne fortellingen framheves en positiv utvikling når Tove legger vekt på hvordan Gro er aktivt deltagende nå til forskjell fra før. Det som binder sammen denne fortellingen er de tiltakene som er iverksatt og den samhandlingen som har foregått mellom familien og barneverntjenesten. Slik skapes denne moren gjennom det hun mestrer, og de kritiske refleksjonene retter sosialarbeideren mer mot sine egne handlinger enn mot negative trekk ved moren. Tove lurte på om hun har overkjørt moren fordi hun sier så lite og er så lite selvhevdende.

I denne saken intervjuet jeg mor og far sammen, og da var det også far som førte ordet. Han gav et tilbakeblikk på kontakten med barnevernet

Nei, den kontakten vi har er helt fin, men det har ikke alltid vært slik J: Nei? F: Nei, det skal jeg hilse og si. De ville plassere Gro og Anders på et sånt mødre hjem, for de mente Gro var en dårlig mor, men da sa jeg stopp. J: Ville de plassere deg der uten at du ville, kunne de det da? (henvendt til mor) F: (Far svarer) Nei, de kunne jo ikke det. Men det lå jo under at hvis hun ikke gikk med på det, så ville de ta barna fra oss (...) J: Var det deg og Anders de ville plassere der da? Hadde du bare han da? F: Ja det hadde vi. M: Neieieie, det var både Anders og Mikael, han var 2 år (...)

Her protesterer Gro iherdig når hun mener Tor tar feil med hensyn til hvordan situasjonen var den gangen. Jeg prøver å få mer tak i hvordan Gro forsto det som skjedde:

J: Men de mente altså at du var en dårlig mor? På hvilken måte da? F: Nei, ho Gro er jo så stille, sier nesten ingenting når det er andre her. J: Mente de kanskje at du ikke klarte å stimulere barna godt nok da? M og F. (i kor) Ja, det var akkurat det de mente. F: Men det er bare tull. Ho Gro har aldri vært en dårlig mor (...)

Hvordan Gro hadde forholdt seg til barneverntjenesten uten Tors aktive involvering er det vanskelig å vite. Det er heller ikke et hovedtema i denne analysen. I samtalen med Gro og Tor fikk jeg et inntrykk av at de opplevde at deres protester hadde ført fram. Gro gjør så godt hun kan, og er dermed *ingen dårlig mor*. Da de selv ba om hjelp til å plassere den eldste gutten, var det fordi de var utslitt, det var gutten som var for utfordrende og vanskelig, og dette betrakter de som noe annet enn at de ikke strekker til

som foreldre. Foreldrene beskriver gutten som autist og funksjonshemmet, men svært aktiv, han er så hjelpetrengende at det ble for mye for dem. Når problemet flyttes fra foreldrenes evner og egenskaper til guttens problemer, blir det lettere å akseptere at de trenger hjelp. Samtidig som Gro og Tor har fått konkret veiledning i forhold til det yngste barnet gjennom bruk av videooptak av hverdags situasjoner, har de også fått hjelp til å konstruere et narrativ som gir mening for dem, som øker deres mestringssopplevelser og deres selvtillit. Slik blir meningen med tidligere hendelser refortolket i lys av senere konsekvenser, og i tråd med Mishlers (2006) perspektiver er disse foreldrene tilført kunnskap som gjør at de kan redefinere hvem de er og også revidere/bearbeide plottet i den bakgrunnshistorien de forteller om. Gro skapes som mor og omsorgsperson gjennom den samhandlingen som har foregått med barneverntjenesten. Dermed vektlegges og forstås nåtidige handlinger i lys av fortidige erfaringer, som en kontrast og en utvikling til mer deterministiske perspektiver på det som kan gå galt.

Når omfattende hjelpetiltak likevel ikke er tilstrekkelig

Også sosialarbeider Ingeborg har hatt langvarig kontakt med en familie der det har vært få eller ingen protester fra moren. Det handler om en familie med seks barn, der faren er død, og alle barna bor i fosterhjem. Det har de gjort i ca tre år. Ingeborg forteller om situasjonen både før og etter at barna ble plassert. Framfor alt legger hun vekt på hvordan de strevde med å forstå Karin:

Og mor ho er ei dame som ----- har et åpent fang, ho har gitt ungene sine mye kos ----- som nok har medført, eller det ser jeg i ettertid at det må ha hatt veldig stor betydning for dem, for det er stort sett kos ho har gitt dem, ho har ikke klart å gi dem så mye mer, men rammer og struktur og organisering av heimen, var det lite av, sjøl om hjemkonsulenten jobba mye med det, å få til lekserutiner, hygienerutiner, det var vanskelig (...) ei ganske umoden mor, ho er vel under den betegnelsen man kaller ressurs svak, uten at jeg har en veldig god definisjon av hva ressurs svak betyr (heee). Men vi gjorde noen evnetester for å finne ut av, for å prøve å se om det var noe vi kunne bygge på, om det var noe vi gjorde feil i vår veiledning eller, fordi vi syntes vi gav mye veiledning og likevel gav det ikke noe særlig resultater (...) og så lurte vi på om hennes evner ble svekka i forbindelse med hjernehinnebetennelse ----- eller om det var noe som---- (...) de rundt meg mente vel ikke det var noen forskjell, men jeg lurte på om det kunne knyttes til at vi ikke fikk til noen endring, eller om det var medfødt (...)

I sitt arbeid med denne familien har Ingeborg og hennes kollegaer lurt på om det kan være biologiske årsaker til at en omfattende veiledning til Karin ikke gav resultater. Når hun sier at det er kos hun stort sett har gitt dem, og at dette i ettertid oppfattes som betydningsfullt for barna, forstår jeg dette som at

det hun har gitt dem er en form for grunnleggende trygghet. I psykologisk teori framheves dette gjerne som noe av det mest grunnleggende barn trenger for å utvikle seg positivt. Det moren ikke har klart er å organisere hverdagen og hjemmet på en slik måte at den helhetlige omsorgen for barna ble tilfredsstillende. Dette på tross av den innsatsen som er gjort og som barnverntjenesten betrakter som omfattende veiledning til moren. Det ble etter hvert stilt spørsmål ved om Karin hadde fått en hjerneskade eller om det var hennes medfødte evner som begrenset henne. IQ-testene ble gjort av psykolog med henvisning fra lege, og det ble gjennomført to tester for å korrigere for at en dårlig dag skulle slå negativt ut. Ingeborg forteller at Karin hadde skåre i nedre del av normalområde (74) ”de tilbakemeldingene vi fikk og sånn som vi tolka resultatene var at evnene var ikke der, det var en del mangler og det var såpass store mangler, så det var vanskelig å få henne opp på et normalnivå ut i fra det som psykologen sa”.

Selv om Ingeborg senere i intervjuet understreker at evnetesten ikke ble brukt i Fylkesnemnda, forstår jeg fortellingen om Karin og de seks barna slik at det var denne testen som var *vendepunktet* i barneverntjenestens vurdering. Da de fikk bekreftet at Karin hadde begrensede muligheter for forståelse og læring, kom også det langvarige støtte- og veiledningsarbeidet i et annet lys. Fortellingen bindes sammen ved å knytte den omfattende hjelpen som er satt inn til den manglende framgangen moren har vist med tanke på å organisere hverdagen. På den måten legitimeres omsorgsovertakelsen av alle seks barna, selv om ingen av dem viste alvorlige symptomer på omsorgssvikt.

(..) Det var nok en lege som også så at her var det begrensa forståelse. Men det er jo en liten del av det, det er jo ikke det vi har bygd mest på, vi har bygga mer på den langvarige, helhetlige jobbinga vi gjorde. Vi hadde jo hjemkonsulenten som fikk veldig god kontakt med mor, ho har veldig tillit og er fortsatt i familien(...)

Selv om omsorgsovertakelsen som ble gjennomført, også legitimeres med uttalelser fra andre profesjonelle, er det de tiltakene som er satt inn i form av hjelp i hjemmet som framheves av sosialarbeideren. I fortellingen er det få refleksjoner knyttet til at det å ha eneomsorgen for seks barn er en krevende oppgave uansett sosial status og posisjon, og at det å bistå denne familien på permanent basis kanskje kunne oppfattes som et helt legitimt behov uavhengig av de evnene moren måtte ha for å mestre å organisere hverdagene for barna mer i tråd med barnevernets forventninger. På den måten kan dette også sees som et drama, der barneverntjenesten på tross av årelange forsøk på å gjøre moren selvhjulpen som omsorgsperson, mislyktes. Konsekvensen ble at oppmerksomheten ble flyttet fra tiltakene til karaktertrekk og egenskaper ved moren. Med andre ord, et motsatt plot av det som bandt fortellingen til Tove om Gros (og Tors) utvikling sammen. Dramaturgien er likevel annerledes enn i

fortellingene om Anna og Ida, Lisa og Sandra. Fordi Karin mangler evner, kan hun ikke selv klandres eller lastes for det som ikke ble synliggjort som problem eller kom til overflaten tidligere.

I likhet med Gro er heller ikke Karin en person som aktivt yter motstand eller tar til motmæle. Jeg traff Karin på barnevernkontoret og hun framsto i møte med meg som en velvillig, positiv, litt fåmælt kvinne. Også hun hadde mye godt å si om kontakten med barnevernet

J: (...) hvordan har det vært å ha den kontakten med barnevernet? Hva vil du si om det? M: På en måte så er det litt trygt da liksom å ha noen i bakhånd. Jeg hadde behov for det for å si det sånn (...)
J: Husker du hva som gjorde at du kom i kontakt med Barnevernet M: Det var vel pga alkoholforbruket til faderen i huset holdt jeg på å si (...)

Når Karin mener det var livsførselen til barnas far som gjorde at barnevernet kom inn i bildet, kan hun "frikjenne" seg selv og sitt eget ansvar for det som til slutt ble resultatet. Hun forteller at det var slitsomt å prøve å skjule mannens misbruk samtidig som både hun og barna måtte ta hensyn til han og være stille når han var hjemme i helgene. Slik Karin husker hvordan det var for mange år siden og slik hun konstruerer fortellingen om hvordan barnevernet kom inn i bildet, har hun utvist en stor evne til å balansere mellom å ta vare på barna og skjule mannens misbruk. Kanskje har hun gjort mer med de betingelsene hun levde under enn det de profesjonelle har oppfattet. Når omsorgssystemet vurderes uten at den sosiale livssituasjonen gjøres relevant, kan mer enn det som det er grunnlag for, komme til å bli festet til hennes karaktertrekk og manglende egenskaper enn til de mange oppgavene hun hadde å forholde seg til. Selv om Karin syntes at budskapet om at barna skulle i fosterhjem kom veldig tett på dødsfallet, sier hun at hun nå er tilfreds med det som har hendt

J: Var det andre muligheter de diskuterte med deg M: Ja, de sa det kunne jo bli at jeg hadde hatt liksom unga hjemme, men da var det andre som skulle komme og bestemme både over meg og over unga. Dem hadde jo flere sånne muligheter inne, men J: Opplevde du at du fikk ta stilling til det eller? M: Ja altså jeg sa jo i fra at sånn dere institusjon, som jeg kalte det da, at det hadde jeg ikke lyst til å ha. At det kom andre og bestemte over meg. Nei. J: Sånn ville du ikke ha det? M: Nei. Det ville jeg ikke ha. Greit nok. Jeg hadde fått hatt unga hjemme da, men da hadde jeg liksom kommet ned på dems nivå, men at det var andre som skulle bestemme over oss med hva dem fikk gjøre og ikke fikk gjøre og sånt noe. (...) Men nå vet jeg det at nå har gutta det godt og trives der dem er og det hele tatt. Jeg har sånn indre ro inni meg. Nei, men jeg har det. Jeg får ikke sagt det på noen annen måte altså. Nå har jeg det godt med meg sjøl (...)

Denne situasjonen kan forstås på ulike måter. En måte er at Karin fikk velge mellom to onder, enten ville hjemmet hennes bli gjort om til en institusjon, eller så kunne barna flytte i fosterhjem. Men det er også mulig å se det slik at hun fikk delta i prosessen og ta en beslutning ut fra det hun mente var best for seg selv og for barna. Slik hun reflekterer over situasjonen i ettertid, gir hun uttrykk for å ha akseptert

situasjonen. Hun snakker slik en god mor forventes å snakke "når barna har det bra, har jeg det bra". Prosessen har foregått slik at hun ikke kjenner seg overkjørt. Hun snakker også om en lettelse, om å slippe et stort ansvar. Karin kan med sitt utgangspunkt sies å ha konstruert en fortelling/ et narrativ som gir henne verdighet til å leve videre med situasjonen slik den er blitt. Hennes historie bærer ikke preg av stadige "kamper" om å bli trodd eller verdsatt av sosialarbeider og hjemkonsulent, her har alt nærmest bare ordnet seg til det beste for barna og også for henne som mor.

Følge på veien videre - Barnevernet som verdsatt støttespiller

Som nevnt er det en betydelig variasjonsbredde i hvordan moderskap beskrives og hva som vektlegges i sosialarbeidernes fortellinger. En tredje variant av moderskap er de mødrene som oppfattes som samarbeidsvillige og det jeg har valgt å kalle *handlingsorienterte mødre*, det vil si at de italesettes og kategoriseres *gjennom den interaksjonen som sosialarbeiderne har hatt med dem over kortere eller lengre tid, og den positive utviklingen eller innstillingen de viser*. I disse fortellingene posisjonerer sosialarbeiderne seg som støttespillere i mødrenes hverdag og de legger vekt på at de er tilgjengelig når vansker oppstår. Mødrenes fortellinger er preget av at de har noen å dele bekymringer med og å samarbeide om tiltak og omsorg for barnet(a). Det som altså binder sammen de fem fortellingene som er analysert i denne sekvensen, med andre ord det som kan sies å utgjøre plottet i fortellingene, er mødrenes betydning og aktive bidrag i samarbeidet med sosialarbeiderne og barnevernet. I flere av sakene fortelles det om *et vendepunkt* i samarbeidet. Det synes å handle om at mødrene fra å føle seg mistenkeliggjort fordi de ikke levde opp til uttalte normer for et akseptabelt liv og/eller kjente på en utilstrekkelighet og en ugyldiggjøring av sine posisjoner som omsorgspersoner og mødre til å bli anerkjent som nøkkelpersoner til kunnskap, observasjoner og erfaringer med barna. Fortellingene er med på å underbygge banale prinsipper i all hjelpekunst: Å bli møtt, forstått, bli vist respekt, og tatt på alvor er i en klientposisjon fundamentale forutsetninger for å oppnå tillit til den eller de som gjerne vil hjelpe (Kierkegaard 1859 i Levin 2004: 77). Beskrivelser av mødrene slik de posisjonerer av sosialarbeiderne og slik de posisjonerer seg selv er deler av mer helhetlig historier om hvordan barna blir forstått og posisjonert. Kunnskapens narrative struktur tydeliggjøres også her gjennom den måten informantene skaper meningsfulle sammenhenger i det de har erfart og opplevd. Gjennom den narrative analysen er sekvenser og konsekvenser koplet sammen, og på den måten tydeliggjøres et bilde av at kategorisering, altså hvordan personer og relasjoner blir forstått og fortolket i profesjonelt arbeid, er prosessorientert og i langt større grad en del av det løpende arbeidet enn det den idealtypiske

profesjonelle arbeidsprosessen legger opp til (Abbott 1988;Askeland 1994), og som den evidensbaserte kunnskapen og evidensbasert praksis hviler på (Vindegg 2009). Der er en avgrensning av problemet en forutsetning for at metoden virker (Sheldon 1986). Det tilbakeskuende blikket som er et framtrødende trekk også i disse fortellingene, synliggjør hva slags konsekvenser det fikk når mødrene som det her handler om, ble del av objektiviseringsprosesser som avgrenset og begrenset framfor å utvide og søke etter alternative innfallsvinkler til forståelse og handling. Det handler med andre ord om å se personene i sin sosiale, kulturelle og historiske kontekst (Bruner 1990;Perlman 1957;Richmond 1917).

Å vokse med oppgaven

Solrun er en sosialarbeider som tydelig posisjonerer seg selv i opposisjon til det hun beskriver som rådende oppfatninger og press fra lederen ved kontoret om korte intervensjoner og å avslutte kontakt med familier så snart som mulig. Solrun framhever det å være tilgjengelig for familiene når de trenger det, enten det er to ganger i uka eller med måneders mellomrom, som noe av det viktigste i profesjonelt barnevernsarbeid. Hun beskriver et skifte i den faglige tenkningen fra det å gjøre gode sosialfaglige vurderinger og gi familier direkte hjelp til en tenkning som sier at familier har godt av å prøve seg på egen hånd uten råd og veiledning og trenger de økonomisk hjelp til for eksempel barnehage eller SFO, er det sosialtjenestens ansvarsområde. Solrun eksemplifiserer dette med å fortelle om Klara og Knut som fikk sitt første barn da de var henholdsvis 16 og 18 år gamle. Hun har fulgt dem i godt og vel 8 år, og har vært tilgjengelig for dem når de har trengt noen å snakke med eller rådføre seg med

(...)Når som helst og det gjør de (heeee). Når de har bruk for meg så kontakter de meg--- hele døgnet, 24 timer. De har mitt mobilnummer og de har alltid kunnet det. Men det handler mer om meg igjen, de familiene som kjenner meg, som har meg, de har den muligheten, og jeg setter grenser ved å sende meldinger at jeg kan ikke ta telefonen nå, ringer deg om noen timer, eller jeg er på ferie, kan jeg ringe deg om 2 dager—men jeg gir tilbakesvar med en gang, så alle vet at i løpet av et par timer, så får de et svar på hvorfor jeg ikke tar telefonen, og for meg er det helt praktisk greit og fint, og det har disse hatt bestandig. Mor vil nok kanskje si at jeg er den mammaen hun alltid har trengt, og det kan nok være litt der, fordi, det var på en måte greiere å ringe meg, for så ble det gjort noe (...)

Solrun definerer her den profesjonelle oppgaven til det å være tilgjengelig for dette unge paret når de trenger en å konferere med i hverdagen eller når de trenger mer omfattende rådgivning. Fortellingen illustrerer hva som kan oppnås med en fleksibel tilnærming der det skilles mellom situasjoner som krever omfattende involvering og situasjoner som raskt kan avklares når tilliten og kontakten er på plass. Det Solrun framhever når det gjelder Klara er mestring og utvikling

(...) hun er en veldig, veldig flott jente som tør og som ikke viker unna, men som står i problemene og som ønsker å løse dem, som har egne idéer til det, men som også tør å be om hjelp og råd og prøver å følge opp. J: Slik at det å be om hjelp, det er ikke noe vanskelig? S: Nei, det er ikke noe vanskelig for Klara. Hun er meget oppegående og dyktig jente, moden jente. Hun er mye mer moden enn de fleste andre på 23 år og hun er mye mer moden enn pappaen.. Han tenker først på egne behov og egne situasjoner og det gjør ikke Klara lenger, og hun er helt klart en mamma (...)

Å være mamma framstilles her som en posisjon som kan utvikles, når Klara konstrueres i kontrast til Knut, får Solrun fram hva som kreves og forventes av en omsorgsgivende mamma. Det handler om å ha et bevisst forhold til det ansvaret hun har påtatt seg og om å prioritere barna foran egne behov.

Klara og Knut intervjuet jeg sammen og under deler av intervjuet deltok også Laurits på 8 år. De berømmer begge Solrun som har vært der for dem fra Klara var gravid 16 år gammel.

M: Ja, jeg føler litt at hun har vært sånn beskytter. Vi har - både jeg og Knut - hatt turbulente familiehistorier selv. Så mammaene våre da har gått på skolen sammen og sånn. Så med en gang Laurits ble født, så krangla de om alt. Om hvem som så babyen mest og alt liksom. Og da var Solrun god å ha rett og slett. Hun var en som kom og ordnet opp.

De forteller begge om presset de ble utsatt for da Klara ble gravid kort tid etter den første fødselen, da hun var 17 år gammel, og alle ville hun skulle ta abort, også Solrun. Men Klara klarte ikke å ta abort:

(...)M: Men det gikk bra da. Solrun har jo sagt det hun også at det har gått utrolig bra. Jeg er litt sånn at når folk sier at du klarer det ikke og ikke skal og kan og sånn, da blir jeg litt sånn at jeg skal og kan jeg (...) Hun kom jo opp her en gang da vi hadde krangla innmari. Så sa hun det dere krangler om det er faktisk helt normale problemer. Det er bare dere som er så unge enda, så dere skjønner det ikke.

I likhet med Solrun framhever Klara det positive som har kommet ut av de situasjonene som har vært vanskelige å takle, og poengterer at Solrun har vært en viktig støttespiller i mange ulike situasjoner. Klara og Knut har altså kontakt med en sosialarbeider som normaliserer både krangler og konflikter, og jeg oppfatter Klaras utsagn slik at hun har positive erfaringer med å arbeide med vanskelighetene framfor å løpe fra dem. I denne saken er sosialarbeider Solrun et bindeledd, en de kan støtte seg på når familienettverket svikter, som får dem tilbake på "utviklingssporet". Ved aktivt å forholde seg til en utfordrende fortid og legge vekt på det Klara og Knut har fått til, er sosialarbeider Solrun med på å støtte dem videre. Den største utfordringen for Solrun er å stå i mot presset fra ledelsen om å avslutte kontakten, for å oppnå "gjennomstrømning" i tjenesten. Gjennom sin fortelling posisjonerer Solrun seg som en del av nettverket til Klara og Knut, hun legger vekt på å være personlig uten å bli privat, og tegner

således et litt alternativt bilde av hva den profesjonelle oppgaven handler om. Dette vil bli nærmere belyst i kapittel 5 om tidsdimensjoner i det profesjonelle arbeidet.

Å ville det beste for barna

Sosialarbeider Synnøve har kontakt med en familie der moren er alene om omsorgen for tre barn, to gutter og en jente på henholdsvis 9, 7 og 6 år. Faren er helt ute av bildet etter mange voldsepisoder mot moren og de to eldste barna. Synnøve har kjent familien i noe over et halvt år, men de har hatt kontakt med barnevernet i flere år. Synnøve tror det er slik at det var morens kontakt i psykiatrien som meldte saken til barnevernet, fordi moren hadde så mye angst og frykt for faren til barna at hun ikke turte å gå ut.

S: (...) det var det som var bekymringen. Så nå ønsker mor kontakt med barnevernet. Det er bare basert på frivillig (...) Det hun har mest behov for det er den støtten og veiledninga, at hun vet at noen er der som hun kan spørre. Det er vel det som er det viktigste føler jeg da i hvert fall i forhold til henne (...)Men jeg er ikke bekymret for omsorgen der sånn i forhold til hva hun gir dem. Hun er oppriktig glad i dem, men om hun klarer å skjerme de fra hva hun tenker og gjør, det vet jeg ikke helt. Det er jeg ikke sikker på.

Synnøve forteller videre at Laura er veldig opptatt av barna, og står på for at de skal få det best mulig. Til tross for at hun er usikker på om Laura klarer å skjerme barna for sin egen angst og usikkerhet, er hun ikke bekymret for omsorgen som barna får. Dette er forskjellig fra den situasjonen sosialarbeider Trude beskriver, når det gjelder Anna. Spørsmålet er om det er Lauras aktive og oppsøkende holdning til barnevernet som gjør en forskjell, og som gjør at Laura i motsetning til Anna oppfattes som ansvarlig i sitt moderskap. Synnøve underbygger en slik tolkning når jeg spør hva hun har lært av å ha kontakt med denne familien:

S: Ja, jeg har jo lært spesielt det med på en måte å gå på mors premisser da. Er det ikke det så er det ikke vits i. Da kan jeg si hva jeg vil. Men faktisk det å støtte foreldre da i situasjonen de er i, kan gjøre at de blir - at de er gode foreldre. Bygger dem opp istedenfor å bryte dem ned mer enn det de er da. J: Kunne det tenkes at du kunne komme til å gjøre det også? Hvis du skulle gjøre det motsatte av å støtte henne, hva tenkte du at du kunne gjøre da? S: Nei at jeg buser ut med ---- Jeg har jo mine tanker om hvordan ting kanskje burde være. Altså, det er ikke alltid alt er optimalt. Men, ikke ha fokus på hva man *ikke* får til, og så prøve å støtte opp om det hun gjør og det hun får til

Synnøve løfter fram hva hun forbinder med det å være profesjonell, og legger vekt på at det handler om å holde tilbake egne umiddelbare reaksjoner og forholde seg konkret til den posisjonen den andre befinner seg i. Her trekkes det veksler på erfaringsbasert kunnskap om hva som fremmer samarbeid og

endring, de teoretiske forståelsene gjøres ikke eksplisitt, men kan forstås som de forutsetninger hun handler ut i fra (Kalman 2006: 58-59; Polanyi 1966).

Et eksempel er Synnøves overveielser da Laura nylig ba om at den ene sønnen skulle få bytte klasse fordi han ble ertet, dyttet og slått av andre medelever. Skolen delte ikke morens bekymring og avviste problemet.

S: (...) Og vi som en sånn tredje part. Skolen og mor. Så vår oppgave var da på en måte å trekke fram både skolen sine argumenter og mors og prøve å være litt mellom (...) sånn i forhold til det med skolen så ringer hun og forteller og ønsker å høre hva jeg syns og hva hun bør gjøre og... J: Det ligger en ganske stor tillit til deg i det da? S: Ja, da. Det er jo veldig bra -----at hun har det. Hun har veldig behov for at noen forstår henne da, så hun får støtte (...)

Gjennom denne fortellingen blir det tydelig at Laura henter støtte i hverdagen hos sosialarbeider Synnøve. Gjennom disse konkrete episodene skapes Laura som en positiv og hjelpsøkende mor som trenger barnevernet i sin samhandling med andre hjelpetjenester.

Laura selv presenterer seg i møte med meg som en mor som gjerne vil bidra til å støtte en undersøkelse der jeg er opptatt av hvordan hun opplever sin situasjon:

M: (...) For hvis vi sier nei, du kan ikke vite. J: Nei ellers kan jeg ikke vite M: Egentlig for 6 år siden jeg ville ha sagt nei. J: Ja, for da var det vanskeligere, det kan jeg forstå. M: Ja, fordi med barn og problemer, jeg fikk egentlig frihet, endelig, ja for vi bodde før i T da, og det var jeg som ba om hjelp i barnevernet (...) J: Det var du som ba om hjelp fra barnevernet. Hvor lenge har du hatt kontakt? M: Over 7 år, fordi da David ble født han var ikke så grei faren, veldig voldelig og... men i begynnelsen jeg prøvde å holde han, men det gikk ikke bra, det klarte ikke jeg, jeg var så svak, og jeg ble plutselig gravid og det klarte ikke jeg. J: Nei--- slo han, var han voldelig mot H også, slo han? M: Ja---- J: Hvordan var det for deg? M: Jeg har vært veldig syk, veldig syk og jeg hadde små barn og var livredd og klarte ikke gå ut og men nå--- (...) M: Å, jeg tenkte at jeg skal anmelde det, men det klarte jeg ikke for han sa, hvis du gjør det, han skal kidnappe barna, sånne trusler.

Hun forteller videre hvordan hun etter hvert kom seg vekk fra den voldelige mannen og har fått hjelp fra en psykolog ved DPS til å bearbeide alt hun har opplevd, både traumer fra hjemlandet og her i Norge med den voldelige mannen. Selv sier hun at hun har det mye bedre nå, men at hun trenger støtte når hun opplever at barna ikke har det bra.

M: (...) hvis jeg får problemer fra skolen med barna mine, jeg takler ikke, så får jeg vondt i hjertet ja, og jeg tenker, de får problemer fra andre barn, barna mine slår ikke tilbake, aldri. For det liker jeg ikke, jeg liker ikke at barna mine slår til andre, det liker jeg ikke. Jeg sa til dem, hvis noe skjer i skolen, gå og finn en person, gå og si til dem, hvis du får ikke hjelp, da kan du si til mamma og prate med sosiallærer, det er de som har ansvar. Men de klarte ikke å si til andre voksne, min andre gutt klarte ikke å si det til andre voksne, han har alltid sagt til meg da jeg hentet han på skolen, mamma han slo meg, han slår meg sånn, den gutten går i karate, i friminuttet og noen

ganger i klassen, han kaster blyant. J: Men---- vil du kalle det for mobbing eller----? M: Mobbing ja, men problemet var at læreren var ikke enig, de sa, å det var ikke han, for han sier det ikke selv, han har ikke sagt til læreren, han sa han hadde det bra. Det gikk i nesten 2 år og den gutten begynte å slå til Hans også, 2 år gikk det med muntlig klaging, og de sa, å vi passer på han. De sa bare to ord alltid, to ord fra læreren, men da det ble så ille, da begynte jeg --- J: Altså læreren sa to ord, at de andre ikke hadde gjort det? M: Ja, de sa vi skal *passse på*.

Lauras identitet som mor er sterkt knyttet til de vanskelighetene hun har opplevd, og det er også en slik subjektposisjon Synnøve velger å forholde seg til. Laura beskriver seg selv som svak, svak overfor en voldelig mann, men hun formidler samtidig styrke og pågangsmot når det gjelder å beskytte barna mot urett. Hun tåler ikke at skolen bagatelliserer problemene som hun mener at sønnen har, og trengte hjelp og støtte fra barnevernet til å få gjort noe med situasjonen. Her aktualiseres også kulturelle forskjeller i den forstand at Laura i liten grad stoler på verbale utsagn fra læreren når gutten sier noe helt annet. Hun sier at hun gjenkjenner sin egen angst fra tiden med den voldelige mannen når det skjer noe med barna. Når hun opplever støtte fra Synnøve i barnevernet blir hun bekreftet som mor og sin egen evne til å handle. Sosialarbeideren bygger opp om og støtter de initiativene som moren tar fordi hun mener at det også er best for barna.

Synnøve begrunner også sin tilnærming og samhandling med moren på et mer generelt plan. Det hjelper ikke å fortelle noen hva de bør gjøre, men bekrefte det de får til, altså en form for erfaringsbasert kunnskap, men som også synes å være forankret i implisitte teoretiske forståelser. Det er familiehistorien og de opplevelsene både moren og gutten har med seg, som blir styrende for Synnøves refleksjoner og handlingsvalg. Moren posisjoneres som den viktigste aktøren i barnas liv, og da er det hennes situasjonsbeskrivelse som gis forrang. Her gjøres det ingen forsøk på å definere og forklare moren hvordan det norske (skole)systemet fungerer. Synnøve velger i stede å alliere seg med moren og fungere som et bindeledd mellom henne og skolen. Moren myndiggjøres med dette som omsorgsperson, og får styrke til å stå imot det hun opplever som et utilbørlig press fra skolen. På den måten støttes hun i å arbeide seg ut av et handlingsmønster der hun (og barna) har vært offer for andres urett til selv å spille hovedrollen i sitt eget og barnas liv. Det er dette Synnøve har sett og forsøker å medvirke til, med andre ord gis det hjelp til en reorientering gjennom nye erfaringer. Lauras tidligere erfaringer vurderes ikke som et hinder for endring, men hennes bakgrunnshistorie gjøres relevant når Synnøve vurderer hvordan hun skal forholde seg. Fortellingen om klassebytte er et illustrerende eksempel på at den sosiale konteksten, herunder morens og barnas turbulente fortid, innlemmes i nåtidige vurderinger på en produktiv og meningsbærende måte. Tykke beskrivelser forklarer og nyanserer enkelthendelser, binder sammen flere fortellerstemmer og gir retning til handling. Fortiden betraktes ikke som noe denne moren

må kvitte seg med, men som en betydningsfull dimensjon ved hennes foreldreskap. På den måten får hun på en indirekte måte bistand til å bearbeide plottet i sin egen livshistorie (Mishler 2006).

Å bli tatt på alvor som mor

Sosialarbeider Kamilla har også kontakt med en mor, Petra og hennes 9 år gamle sønn, som har ”kjempet en del i forhold til skolen, og før man sånn helt visste hva som feilte gutten”. Kamilla omtaler samarbeidet med Petra som åpent og tillitsfullt

S: (...) jeg opplever at mor har veldig tillit til oss, jeg opplever at hun er trygg på oss. Hun er åpen og kan spørre om ting, og si ting som hun selv kanskje ikke synes er så positivt. J: Altså hvis hun er uenig. S: Nei, men hun legger ikke skjul på—hun kan for eksempel si at da sa jeg sånn og sånn og det var kanskje ikke helt lurt, altså det er ikke slik at hun sier det hun tror vi forventer, så jeg tror at hun opplever at det er greit å snakke med oss.

I likhet med Laura og også Klara og Knut kan vi forstå det slik at Petra har Kamilla og barnevernet som en støtte i hverdagen, noen hun kan lufte egne opplevelser med uten å måtte glatte over eller pynte på ting. Da jeg spurte Kamilla om hvordan hun oppfatter at en vanlig dag i familien arter seg, tegnet hun dette bildet av moren:

(...) mor gikk hjemme en stund, nå jobber hun noe. Jeg tror en vanlig dag går mye på å passe på å gjøre ting riktig for gutten. Han har fått noen diagnoser. Mor har lært en del om hva som er lurt og ikke lurt, hun går inn for det med hele seg--- J: Akkurat, så hun har et omsorgskrevende barn S: Det har hun og hun tar det veldig seriøst. Ikke sånn at det blir bare tragisk dette her, men hun er flink og legger til rette og har alltid han i tankene, det er sånn som jeg opplever det.

På en måte høres dette ut som en solskinnshistorie, og det var vanskelig å få tak i hvorfor barnevernet og ikke en annen hjelpetjeneste som BUP eller PPT er inne i bildet.

J: Ja, altså en gutt med individuell plan²² og noen vansker. Vi skal komme mer inn på hva det er. Men hva var utgangspunktet for at barneverntjenesten kom inn i bildet? S: Utgangspunktet var bekymring i forhold til hjemmet, fra skolen. Og det var en del trøbbel i forhold til samvær med far. Så skolen meldte bekymring. Han hadde ikke med seg det han skulle og atferden hans var

---

²² Alle som har behov for langvarige og koordinerte sosial- og helsetjenester tjenester, har rett til å få utarbeidet en *individuell plan* dersom personen selv ønsker det. Forskrift om individuell plan er hjemlet i helselovgivningen, sosialtjenesteloven og i lov om barneverntjenester. Planen skal være et verktøy og en metode for samarbeid mellom den som mottar tjenester og tjenesteapparatet, og mellom de ulike tjenesteyterne. Det skal til enhver tid være én tjenesteyter som har hovedansvaret for kontakt med brukeren og koordinering mellom dem som yter tjenester til brukeren. Initiativet til å få laget en individuell plan kan komme fra brukeren selv eller pårørende, men hovedansvaret for å utarbeide individuelle planer ligger i tjenesteapparatet.

http://www.helsedirektoratet.no/habilitering_rehabilitering/individuell_plan/ lastet ned 16.09.10

ikke slik den skulle være (...) Og vi var i kontakt med far og vi var i kontakt med mor og mor var egentlig fortvila. Hun var usikker på hvordan han hadde det hos far og hun var fortvila i forhold til skolen, for hun fikk jo en del negative tilbakemeldinger. Men etter undersøkelsen så var det jo tydelig at omsorgen var det ikke noe galt med. Det var gutten som krevde mye og kanskje trengte noe ekstra (...) jeg ser på det slik at, altså han kom uten å ha med seg ting for eksempel, og han kunne komme for seint, og så ser man jo at, og da kan jo andre tenke at her er det en mor som ikke gjør det hun skal, ikke sant. Men så var det jo det at hun kunne legge ting i sekken hans og han tok det ut før han gikk, ikke sant, eller han sa han ikke hadde med seg ting eller (...)

Her viser det seg at det er et omsorgskrevende barn og dermed krevende omsorgsoppgaver som forklarer hva moren har strevet med. Dermed flyttes fokus fra karaktertrekk og sviktende oppfølging fra moren til de utfordringene hun står overfor i møte med ulike offentlige instanser. Til tross for at det ikke er bekymringer knyttet til den daglige omsorgen som gutten får, fortsetter kontakten og tiltakene overfor gutten i regi av barnevernet.

Da jeg traff Petra og Sebastian hadde jeg snakket med Kamilla, og ville høre Petras oppfatning av kontakten med barnevernet.

J: Så da forsto jeg det sånn at det var skolen som meldte en bekymring eller? M: Skolen - bekymringsmelding og jeg og helsesøster. J: Akkurat. Samtidig? M: Samtidig ja. J: Til Barnevernet? M: Ja. J: Hva var din bekymring da? M: Bekymringen min var skolens oppfatning av Sebastian og meg. For det var liksom jeg som ble den store stygge holdt jeg på å si. For jeg hadde ikke kontroll over sønnen min. J: Nei---- M: Jeg sa det også at han gikk jo på ritalin fra barnehagen. J: Ok. Så det hadde han allerede da han begynte på skolen? M: Ja, men han ble apatisk. Vi prøvde en liten stund med litt mindre dose, men det gikk ikke (...)

Dette er en mor som selv tar kontroll og styring over situasjonen, slik posisjonerer hun seg som en ansvarlig mor som melder seg på sammen med de profesjonelle når de bekymrer seg for gutten. Når skolen oppfatter henne som problemet, melder hun selv en bekymring til barnevernet. På den måten kommer hun på offensiven, og får være med å definere situasjonen. Hun forteller om en svært aktiv gutt helt fra han ble født, om hvordan hun har søkt hjelp flere ganger, men blitt avvist med at han bare var en aktiv gutt, senere også om det hun oppfatter som udugelige profesjonelle som hun har samarbeidet dårlig med.

Da jeg fikk diagnosen på Sebastian og hadde rett, da var det sånn der at dere skal faktisk høre på mor. Så var det da å finne ut hva er Tourette. Hva gjør man med Tourette og sånne ting. Jeg har stått på hele veien. Selvfølgelig, jeg har vært frustrert. Det blir man jo. J: Men da følte du at du ble hørt. M: Ja. Og når Kamilla, barnevernet, kom inn i bildet, da endelig. Jeg blåser i hvordan dem uttalte seg om meg den gangen. Jeg trengte hjelp. Ja, jeg gjorde det. J: Sånn at det å ta i mot hjelp det er all right? M: Ja, det er det. Jeg trenger faktisk hjelp noen ganger. Det gjør vi alle. Enten det er sånn eller slik. Ja, det var betryggende for da visste jeg at uansett hvem som gjør noe galt, så er barnevernet der for barna. For barnet sitt beste. Ikke sant? J: Det tenkte du? M:

Ja. Det tenkte jeg (...) J: Slik at når skolen meldte til Barnevernet, var ikke det noe skummelt for deg. M: Nei. Jeg synes det var bra. Noe sted måtte vi begynne. Jeg visste jo ikke selv hvor jeg skulle begynne jeg heller rett og slett.

Jeg møtte en mor som i mange år har strevd med å forstå atferden til sønnen og forholde seg til alle innspill hun har fått fra ulike hjelpere. Hun framhever at det å få bekreftet en diagnose som hun selv hadde funnet fram til, har gitt henne mot til å stå på videre. Hun fikk med dette bekreftet sin posisjon som mor og hvor viktig det er at de profesjonelle faktisk lytter til henne og hennes erfaringer. Samtidig trenger hun hjelp til å legge til rette hverdagen for gutten, og derfor er hun opptatt av å framheve at hun er mindre opptatt av hva de måtte mene om henne bare gutten får hjelp. Når hun også signaliserer uforbeholden tillit til barnevernet, inviterer hun helt fra starten til dialog og samarbeid. Fortellingen til Kamilla er med på å bekrefte at dette også gjorde det enklere for de profesjonelle og barneverntjenesten å komme i posisjon. Vi kan se det slik at dette er en fortelling der morens posisjon nærmest ble forvandlet fra den uegnede eller tragiske, til en slags heltestatus når det gjelder sønnen og tilrettelegging for han. Situasjonen har hun selv snudd ved å alliere seg med dem som var bekymret. Den delen av hjelpeapparatet som ikke var villig til å høre på henne i utgangspunktet blir i denne fortellingen de tragiske figurene. Om Petra som mor hadde bestemt seg for at barnevernet representerte noe hun burde holde seg langt unna, ville dramaturgien blitt annerledes. Da ville gutten sannsynligvis kommet ut som den tapende parten (jfr også her Hydén 1995). Fortellingen illustrerer at diagnoser eller kategorisering kan være et helt nødvendig hjelpemiddel både for å utløse tiltak og midler og for å gi retning til hva slags hjelp som er hensiktsmessig for å legge til rette hverdagen for en familie som det er meldt bekymring rundt. Samtidig er denne fortellingen med på å synliggjøre at profesjonelle i alle deler av hjelpeapparatet står i fare for å trekke forhastede konklusjoner og tolke symptomer på for spinkelt grunnlag uten en åpen tilnærming der *den andres* perspektiv betraktes som en nødvendig forutsetning for en helhetlig forståelse (Levin 2004; Levin & Trost 2005).

Å bli møtt med respekt

Sosialarbeider Sølvi har kontakt med en familie med likhetstrekk til det Kamilla la vekt på selv om barna er i ulik alder og hendelsesforløpet er ulikt. Dette handler om Stian som fylte 16 år dagen før jeg intervjuet moren, og som da hadde bodd først i en institusjon og så i en ungdomsfamilie i ca halvannet år. Sølvi har arbeidet sammen med familien i vel ett år.

Det har vært bekymringer rundt omsorgssituasjonen hans i forhold til mor også. At hun hadde flere partnere og som på en måte levde et utstabilt liv da. Og det var bekymringer rundt at det var hasj i hjemmet der, ja----- Så det var på en måte, det var planlagt fylkesnemndsak der. Altså rett før han ble plassert på institusjonen da - det var to år siden ---- Ja-----Men det har vært bekymringer rundt mor og at Stian har hatt veldig sånn spesiell atferd ikke sant. Han har på en måte - han har ikke passa inn i skolesystemet. Han har liksom ---- han lærte ikke det han skulle og han hadde store lærevansker da.

Når gutten ikke fungerte på skolen ble dette satt i sammenheng med morens livsførsel, og Sølvi tror at dette også har påvirket morens samarbeid med barnevernet

Det har hun egentlig vært veldig tydelig på at hun har sagt at hun synes at samarbeidet med barnevernet har vært veldig varierende. At hun har følt at hun har blitt sett på som en dårlig mor og at hun har følt seg ----- fått veldig dårlig behandling. Ikke blitt møtt med respekt og sånn. Hun har jo hatt et veldig dårlig forhold til barnevernet til at det har blitt veldig bra (...)Ja, men i alle fall så ble mor "frelst" når hun kom dit (til institusjonen). Hun fikk så godt inntrykk av den plassen og de møtte henne helt sikkert på en veldig god måte. Tok i mot henne og hun følte at her ble hun godtatt og disse folka kan passe på Stian for meg liksom. Så jeg tenker at det er på en måte det som snudde det. Tror jeg da, uten at ho har sagt det sånn. Men da gikk jo hun med på dette her og dette følte hun var veldig riktig for Stian da.

Sølvi utdyper bilde av en mor som opplevde at hun ikke ble møtt og forstått, at det var henne det var noe galt med når gutten ikke fungerte på skolen. Det er et illustrerende eksempel på det som kalles "motherblaming" (Backe-Hansen 2001a), når det fantes trekk ved hennes livsførsel som kunne forklare hvorfor gutten hadde vansker på skolen ble det heller ikke gjort mer for å utrede gutten. Samtidig illustrerer også denne saken at det er mulig å snu et negativt bilde til et positivt samarbeid, når moren kommer i kontakt med sosialarbeidere som inkluderer henne som en viktig person og tar utgangspunkt i hennes erfaringer med gutten. Når moren blir lyttet til og tatt på alvor skjer det noe i samspeilet og med det endres også bildet av moren.

Moren Vigdis underbygger dette i samtalen med meg:

(...) jeg hadde store forventinger til barnevernet, men den ble jo ikke så god en veldig lang periode. Fordi at jeg var ikke flink nok kanskje til å uttrykke meg på den måten at de skjønnte hva jeg sa. Så det ble litt mye misforståelser kanskje. Jeg vet ikke. J: Så du tenker at det var du som ikke var flink nok. Det kan være de som ikke var flinke nok også eller? M: Ja, jeg synes det da. J: Så prøver du å ta det på deg. M: Nei, men altså jeg ser jo det. Det er jo to sider av samme sak. J: Det er jo ofte det. M: Men det er jo det at i dag - Sølvi er jo fantastisk. Vært veldig ydmyk og lyttende og hører faktisk hva jeg sier. J: Jeg fikk inntrykk av det jeg også. Men det er jo alltid artig å høre hvordan du som er den del av det, opplever det. M: Men de to andre som jeg hadde, de var ikke sånn. De hadde sine meninger. Og mine meninger de gjaldt ikke (...) J: Så der er det forskjell. M: Det er veldig stor forskjell. J: Det handler om at hun lytter? M: Ja, det handler om at hun lytter og jeg blir trodd. J: Hun tror på deg? Eller? M: Ja, det jeg sier det er - kanskje det jeg sier i utgangspunktet - for jeg prøver å være - jeg følte det at den gangen når jeg hadde så store

problemer at jeg kanskje ble for ærlig. Kanskje jeg sa for mye. Kanskje ikke jeg skulle sagt så mye. J: Du følte at det ble brukt mot deg? M: Det ble brukt veldig mye mot meg. Hvis jeg sa noe så ble jeg sittende tilbake med den følelsen at hun tror meg ikke. Hun tror virkelig at jeg jurer. J: Hva kunne det handle om for eksempel? M: Altså sønnen min - det altså - ingen av oss visste. Jeg har alltid sagt at et er noe galt med sønnen min. De har vel alltid sagt at det er noe galt med meg. J: Altså de andre som - skolen og sånn? M: Ja, skolen og de på barnevernet da. Ikke Sølvi men de to saksbehandlerne jeg hadde. For det gikk jo på - altså jeg fikk jo bare negativ kritikk for alt guttungen gjorde egentlig. Jeg måtte ta på meg ansvaret alt selv.

Vigdis legger vekt på at Sølvi møter henne på en annen måte enn de to andre sosialarbeideren hun har hatt kontakt med, og viser med eksempler hva hun opplever som den store forskjellen. Dermed bekrefter hun det perspektivet som sosialarbeider Synnøve framhevet i samarbeidet med moren Laura. Når sosialarbeideren tar utgangspunkt i situasjonen slik den oppleves av klienten/brukeren, skjer det en bevegelse i relasjonen (Kierkegaard 1859 i Levin 2004: 77). Det denne moren formidler er at hun har kunnet flytte fokus fra å være opptatt av hva hun sier og måten hun sier det på til et samarbeid om å skape en god og trygg tilværelse for gutten. Slik myndiggjøres hun som mor, og hun berømmer Sølvi for at situasjonen har endret seg. Samtidig reflekterer hun over sin egen rolle og sin egen posisjon i samarbeidet, når hun erkjenner at hun selv kanskje ikke alltid har vært flink nok til å formidle hva som var problemet. Videre reflekterer hun over at hun kanskje sa for mye, delte for mye av sine tanker om livet, de valgene hun gjorde, de relasjonene hun inngikk i. Slik denne moren forteller om det som har vært, tyder det på at hennes noe utradisjonelle måte å leve på, ble gjort til HELE problemet. Da ble også handlingsalternativene til hjelperne begrenset, og fokuset på hva gutten strevde med forsvant i en vedvarende bekymring for morens livsførsel. Slik har saken likhetstrekk med fortellingene om Anna og Ida, men denne saken har endret karakter. Vendepunktet kom da morens bidrag ble etterspurt og verdsatt. En slik fortolkning sannsynliggjøres også gjennom fortellingen til Sølvi. Når både mor og gutten posisjoneres som hovedpersoner som aktivt bidrar til bevegelse og endring, utvides også det profesjonelle rommet og flere handlingsalternativer blir tilgjengelige. Den normative kunnskapen om hva et godt eller normalt liv er (Eriksen 2001), suppleres med det som Polkinghorne (1995) etter Bruner (2004) benevner som narrativ kunnskap. Den sammenhengende historien gis mening og posisjoner og posisjonering gis betydning når hendelser og handlinger fortolkes profesjonelt. Vi skal i neste kapittel se at også en form for paradigmatisk kunnskap er helt sentral for å forstå hva gutten trenger.

”En kosesak”

Sosialarbeider Ingeborg har også hatt langvarig kontakt med en familie der samarbeidet framheves og moren omtales i svært positive ordelag.

(...) Men mor er i hvert fall ei dame som er veldig samarbeidsvillig, og veldig takknemlig, ho synes ho har fått mye hjelp fra hjelpeapparatet, vi får mye tilbakemelding, det er nesten en sånn kosesak etter hvert. Det har ikke alltid vært det, men (...)

Sissel har et langvarig rusmisbruk bak seg. Datteren, Lene, som er 13 bodde i fosterhjem fra hun var 2 ½ til hun var 4 ½ år gammel, og på den tiden var begge foreldrene innlagt i institusjon for å komme ut av misbruket. Jentas far er senere død av en overdose, noe som skjedde en helg hvor Lene var på besøk i det tidligere fosterhjemmet, men bodde fast hos far. Ingeborg forteller at Sissel ringte henne sent en lørdag kveld og fortalte hva som hadde skjedd. Da hadde hun blitt oppringt av politiet i byen. Sissel ville ha Ingeborg med til fosterhjemmet slik at de sammen kunne fortelle Lene hva som hadde skjedd. Dette oppfatter jeg som uttrykk for en tillitsfull relasjon mellom Ingeborg og Vigdis og at barnevernet ses som en reell hjelpetjeneste når det oppstår en krise i livet. Sosialarbeider Ingeborg forteller meg at veien fra et rusmisbruk til et ”vanlig” familieliv er lang, og at mye skal læres. De siste to årene har barnevernet hatt en miljøarbeider i hjemmet:

(...) så det var rett og slett å få struktur i hverdagen, om det gikk an å gjøre ting på en enklere måte--- og noe hjelp med økonomi, og litt på å styrke Sissel som mor i hennes rolle som mor, med å sette grenser og—ja. For ho har jo levd i et alkoholikerhjem sjøl, som ho sier ho hadde ansvar for sine småsøsken fra ho var 10 år omtrent. Men likevel så har ikke ho lært hva som er et normalt hjem, hva nå det er--- men det man kan se på som et vanlig ”A-4 hjem”, det har ikke ho lært, så ho har måttet lære alt dette som 30-åring, da måtte ho begynne å lære, da var ho rusfri og skulle begynne å ta ansvar for sitt eget liv og sin datters liv og hus og hjem--- så ho kunne jo mye, men ho har beskrevet det slik at ho følte ho trengte å lære litt om hvordan det er å leve i en rusfri familie (...)

I denne fortellingen blir det tydelig at det trekkes veksler på normativ kunnskap om hva et vanlig familieliv er (Eriksen 2001). Problemene rundt rusmiddelbruk er erkjent og tilbakelagt, og moren selv er opptatt av alt hun har gått glipp av på veien mot å bli en voksenperson. Likevel er det Sissel som mor som er hovedpersonen i fortellingen, og som aktivt medvirker i de tiltakene som tilbys henne og familien.

Sissel selv forteller om en lang vei ut av rusmisbruket, om opp- og nedturer, om negative erfaringer, men mest om at hun har fått mye hjelp og god hjelp, at hun flere ganger har blitt positivt overrasket både over behandlingsapparatet og barnevernet. Hun forteller om første gangen hun kom i kontakt med barnevernet i den kommunen hvor hun bor nå:

(...)Det var hun som er tidligere sjefen til Ingeborg. "Det er ikke noe å være redd for her". Jeg skjønnte ingen ting. Så det. Men det hadde jeg jo ikke heller. Dem har jo virkelig hjulpet meg med veldig mange ting og fått lov å gå to skritt fram og et tilbake att og blitt møtt på at det var viktig for Lene å få holde på med ridning (...) Ja, jeg føler det ja at dem har hatt en foreldrefunksjon for meg. I perioder føler jeg vel det. Så det er veldig fint. Jeg kunne bare stikke opp for en liten filleting (...)

Hun berømmer flere av hjelperne i kommunen og illustrerer hvor godt hun føler seg ivaretatt ved å fortelle om tilbudet like etter at faren til Lene døde. I et møte som ble kalt rusforum²³ hadde hjelperne oppsummert samarbeidet

(...) Da sa de noe om at i vårt tilfelle da så hadde det mange ganger vært viktig å gå ut av de vanlige "sånn gjør man ikke". Man lar jo ikke klienter få lov å ringe døgnet rundt. De har åpningstid fra 9 til 16, mens perioden rett etter Karsten døde og sånn, så fikk jeg jo to telefonnummer hvor jeg kunne ringe midt på natta. Jeg gjorde det aldri, men jeg visste at jeg kunne. Dem har liksom turt å gå litt ut av det (...) Så derfor så har liksom kontrasten vært så stor fra det jeg har opplevd nå og der. Så jeg vet ikke åssen det er andre steder, som sagt. Det er i hvert fall sånn jeg har opplevd det her, og da blir jeg jo møtt. Og de tør å være kreative opplever jeg. Ikke bare - vent skal vi se hva vi gjør da i sånne saker.

Sissel oppfatter at hun blir sett som en unik person og slik skapt som klient med utgangspunkt i den vanskelige situasjonen hun befant seg i. Hun blir ikke bare en av mange som tilpasses de institusjonelle rammene de profesjonelle også forholder seg til (Egelund 2003). Noe av dette kan hun sette ord på fordi hun ser kontrastene til det hun har opplevd i en annen kommune tidligere. Siden hun opplever at hun har trengt å lære mye av det som andre har fått med seg gjennom oppveksten, legger hun også vekt på at barnevernet har hatt "foreldrefunksjoner" for henne som voksenperson. Det er interessant hva som gjør at Sissel opplever støtten og veiledningen hun får fra barnevernet som en form for positiv foreldreomsorg, mens for eksempel Anna og Ida i stedet for å hente støtte, formidler at de bruker krefter på å beskytte seg og forsvare seg mot det de oppfatter som en form for invadering i hverdagslivet. Slik Sissel forteller om sitt liv, har hun levd et vel så turbulent liv som det Anna og Ida har gjort. Det er altså ikke fortiden i seg selv som synes å styre sosialarbeidernes kategoriseringsprosesser, men hvordan sekvenser og konsekvenser koples sammen og skaper kunnskap som det handles ut i fra (Bruner 2004; Bruner 1990; Riessman & Quinney 2005)

---

²³ Et tverrfaglig team med representanter fra NAV, sosialtjenesten, kommunehelsetjenesten og barnvernet som i tett samarbeid med moren legger til rette tiltak og tjenester som hun trenger, f.eks økonomisk rådgivning, samtaler knyttet til sosial og psykisk fungering.

Det akseptable og uakseptable moderskapet

Det er sosialarbeidernes tale om mødrene og mødrenes italesettelse av seg selv som så langt er løftet fram i dette kapitlet. Jeg har forsøkt å gi et bilde av hvordan mødre skaper seg selv og hvordan de blir sett og forstått av sosialarbeiderne. Jeg har vist eksempler på hvordan mødre blir kategorisert som gjenstridige, ustabile og uegnede, og hvordan de med sin pågåenhet og selvhevdelse skaper forvirring og usikkerhet blant de profesjonelle aktørene. For sosialarbeiderne er de velvillige mødre utfordrende på en annen måte enn de mødre som er mer selvhevdende og ustabile i sin livsførsel. Når mødre oppfattes å mangle forutsetninger for å tilrettelegge omsorgssituasjonen på en tilfredsstillende måte, kan det virke som om det er enklere både for dem selv og for sosialarbeiderne å posisjonere seg/dem som verdige mødre selv om de trenger omfattende hjelp og barna også flyttes ut av hjemmet. Mange av de problemene mødre forteller om eller strever med i hverdagen, passer ikke inn i de profesjonelles oppfatninger av hva et familieliv er eller bør være. Her er implisitte oppfatninger om hvordan livet skal leves, og ideer om hvordan moderskapet skal utformes. Innenfor en slik diskurs må foreldrene disiplineres slik at barna beskyttes og stimuleres i tråd med implisitte rådende oppfatninger. Den implisitte disiplineringen handler på den ene siden om å vise innsikt i sin egen fortid og sin egen utilstrekkelighet, men også om å innordne seg i de fortolkningsrammene som sosialarbeiderne har med seg. Praxisfortellinger som disse har en narrativ karakter i den forstand at det er foreldrenes bakgrunnshistorier og barnas utviklingshistorier som er i fokus. Sosialarbeidernes refleksjoner knyttes i liten grad til eksplisitt kunnskap. Det er ikke det samme som å si at praksisene er kunnskapsløse. Teoretisk kunnskap og erfaringsbasert kunnskap kan spores i kombinasjon med common-sense oppfatninger og forestillinger om normalitet og normativitet. I sosialarbeidernes kategoriseringer av mødrene, men også i mødrenes skaping av seg selv som klienter er det avvikende framtreddende. Rommet for normalitet blir derfor en interessant analytisk kategori. Hvordan avgrenses og defineres normale liv og normale handlinger? Hva er et ordnet familieliv i en norsk barnevernkontekst, hvem og hva definerer hvordan barn skal stimuleres og beskyttes, og hvilken posisjon gis barn i forhold til sine foreldre?

En måte å definere normalitet på er å si at summen av former for avvik til sammen skaper et bilde av en normalitet som et statistisk gjennomsnitt (Hylland Eriksen 2006). Bech-Jørgensen (1999: 19) framhever at normalitet ikke er en velavgrenset og entydig størrelse. Hvis det overhode kan snakkes om grenser, er de bevegelige, derfor glir normalitet og ikke-normalitet over i hverandre. Normalitet kan derfor sies å handle mest om *forskjeller*. Det er ikke avvikene eller handlingene i seg selv det er ulike oppfatninger om,

men det er betydningen de tillegges for det foreldreskapet som skal ivaretas. Med andre ord handler det om hvordan sekvenser og konsekvenser knyttes sammen til meningsfulle sammenhenger for den profesjonelle. Hvordan kan vi forstå at det avvikende i mødrenes liv i noen av fortellingene tillegges så stor betydning når variasjonsrikdommen i levemåter som aksepteres som normale er langt større i samfunnet i dag enn for en generasjon siden? Det gjelder blant annet for seksuell legning, familieformer og forholdet til religion, mat og klær. Egelunds (2003:77) tilnærming til en forståelse er å ta utgangspunkt i formålet med barnevernets arbeid. Barnevernets oppdrag er å identifisere familier som avviker fra oss andre på en måte som er *farlig* for barns utvikling, for så å behandle dem med inngrep som *normaliserer* dem. Men både identifiseringen og behandlingen støter på betydelige problemer, sier Egelund. For det første er det vanskelig å forutsi hvilke barn som vil ta skade av forskjellige typer av oppvekstfaktorer. Dessuten kan forvaltningsorienterte institusjoner i liten grad vise til effektive behandlingsmetoder. Den samme begrensningen kan nok også sies å ligge i mer rendyrkede behandlingsinstitusjoner. Ikke desto mindre er det samfunnsmessige forventninger til barneverntjenesten og til sosialarbeiderne at de kan foreta grensedragningen mellom normalitet og avvik og normalisere de unormale gjennom forskjellige typer av inngrep (ibid:77). Når det ikke er mulig å forutsi hvilke barn som vil ta skade av sine oppvekstvilkår, må andre målestokker for normalitet tas i bruk. Målestokken blir da om foreldrene ut fra allmenne og kulturelle forestillinger ansees for så normale at de kan ta hånd om barna sine. Når avvikene ikke er åpenbare, blir manglende konformitet med systemforventningene i seg selv et avvik fra normen, sier Egelund (ibid:78). Dette gir mening for å forstå variasjonene som inntreffer i de fortellingene der mødrene posisjoneres som samarbeidsvillige og handlekraftige.

Farskapsposisjoner til barnets beste – ekskluderende og inkluderende prosesser

Som nevnt i innledningen til dette kapitlet er det slik at fedrene er til stede på en annen måte enn mødrene både i sosialarbeidernes fortellinger og i intervjuene som jeg har hatt med familiene. Slik fedrene beskrives, tillegges de en annen betydning enn det mødrene gjør, de framstår som mer perifere i barnas liv, og de konstrueres gjerne gjennom den relasjonen de har eller har hatt til mødrene. I sosialarbeidernes fortellinger berettes det om farlige fedre som mødre har flyktet fra, om perifere fedre som i liten grad har kjent barna, det snakkes om rusmisbrukende fedre, om psykisk syke fedre, og om

fedre som er forsvunnet eller er døde. I flere av mødrenes fortellinger kommer det fram at mødrene er opptatt av å skjerme barna fra far eller definere og begrense den kontakten som er til stede. Noen av sosialarbeiderne gir også uttrykk for at det er mødrenes ansvar å regulere barnas relasjoner til fedrene. Men også når det gjelder fedrene finnes det variasjoner i materialet. Noen fedre snakkes om som betydningsfulle, men like fullt som utilstrekkelige omsorgspersoner for barna. Jeg har snakket med fire av fedrene til barna som er med i undersøkelsen. To av fedrene intervjuet jeg alene, og i to saker intervjuet jeg mor og far sammen. To av fedrene var døde på det tidspunktet jeg intervjuet mødrene og barna.

Å skaffe seg en far

Jeg skal starte fortellingen om fedrenes posisjon med den samme saken som den som introduserte kategoriseringen av mødrene. Trude er tydelig på at hun mener Anna har valgt feil fedre til sine barn (jfr. Backe-Hansen 2001a). Faren til Ola beskrives som en horekunde hun ble tvunget til å betjene:

S: (...) en mye eldre mann, som hun da fikk Ola med, og som gjorde alt han kunne for å ødelegge svangerskapet, men mot alle odds så fikk hun nå fram Ola, og klarte til slutt å flykte fra han, hvor da igjen halliken oppsøker henne, og sånn har det liksom--- og så oppsøker ekskjæresten henne (...) og så var det enten en hallik og en torpedo eller så var det to torpedoer som da på en måte oppsøkte henne i tide og utide, men hun mener hun klarte å forutsi det så da bare sendte hun Ola opp til mormor (...)

Trude er opptatt av hva disse opplevelsene har gjort med Ola, og tviler på at Anna klarer å hjelpe gutten med å bearbeide det hun forbinder med traumatiske opplevelser i hans første leveår. Hun skaper seg et bilde av denne faren og Olas reaksjoner på han i lys av den historien Anna han har fortalt.

(...) det kan godt være at hun kompenserer også, men at Ola har en historie, det er det jo ingen tvil om, den synes jeg hun har liten innsikt i hvordan håndtere. Men hun mener da at gjennom å snakke med Ola, så--- J : Altså at hun snakker med han? S: Jaaa, og det kan også være, men at hun på en måte, jeg syns på en måte hun er kjempetøff, på en annen måte synes jeg hun er svært naiv (...) Og faren til jenta er jo da denne flyttelasskaren som de ser en gang hver sommer eller noe sånt (...) jeg tror hun ser han hver gang hun drar til x, men han har aldri vært her på besøk, men hun syns det var så søtt en gang da Ola spurte, kan ikke du også være pappaen min, og hun syns det er søtt når han ringer og sier hvordan går det med barna mine--- for da tenker hun at han har en omsorg for begge barna, han har aldri vært på besøk, han ringer, det vet jeg ikke hvor ofte er, men det er ingen kontakt, men da syns hun at det er søtt, altså Ola har vel ikke sett han på flere år siden han kom hit, det skal jeg ikke si for sikkert. Og jeg tenker at hun har en sånn, hun har en sånn—når hun sier at han er jo så snill som spør hvordan det går med barna sine, så synes jeg det er en naivitet som preger hennes tilværelse, men så er hun kjempetøff også (...)

Her omtales og konstrueres to fedre som på hver sin måte representerer noe negativt for gutten. Trude våger ikke å tro på at Anna klarer å trygge gutten og bearbeide de erfaringene Ola har med seg. Hun er overbevist om at dette må ha vært traumatisk for gutten, og mener det ikke er tilstrekkelig at Anna snakker med han om det. Når så Anna forsøker å hjelpe Ola til å konstruere et narrativ som skaper mening for han, at han som er faren til søsteren også kan være faren hans, ser Trude bort i fra den betydningen dette kan ha for gutten. I stedet er det Annas dårlige dømmekraft som framheves. Det er mulig å forstå Anna slik at hun forsøker å hjelpe Ola med å skape en akseptabel historie om en far som det også kan fortelles om til venner og det nye nærmiljøet. Men "flyttelasskaren" ekskluderes som far når han ikke tar aktivt del i barnas liv, og i Trudes forståelsehorisont blir han også betydningsløs som farsfigur. Det er det psykologiske foreldreskapet, i betydningen de som stiller opp for barna sine, som gir betydning, den formen for meningsskaping som Ola og Anna driver med, avvises som naivt og virkelighetsfjernt. Vi kan forstå dette som en middelklasseorientert familiediskurs (Stefansen 2008) som fargelegger den profesjonelle forståelsen. Innenfor en slik diskurs blir barnets og morens forhandlinger om å skape mening i en sosialt vanskelig livssituasjon lite verdsatt. På den måten innlemmes i liten grad Olas og Annas erfaringer i Trudes konstruksjoner av deres liv og livserfaringer. Trudes italesettelse av de ulike posisjonene i denne familien gir signaler om at hun som profesjonell vet hva Ola trenger. Slik inntar hun en ekspertposisjon som ekskluderer Olas og Annas forsøk på å skape seg en akseptabel fortelling om en far, en fortelling som kan skape sammenheng i livet for Ola. Selv om sosialarbeider Trude gir uttrykk for å "vite" hva Ola trenger, komme hun ikke i posisjon til å skape de bevegelsene som hun mener er nødvendig. Framfor å alliere seg med Anna og Ola, og på den måten bekrefte det narrative de forsøker å konstruere, velger Trude å legge vekt på det mangelfulle ved en slik farsposisjon. Slik blir det også umulig for Anna og Ola å leve opp til de uuttalte forventningene og normene som legges inn i det profesjonelle arbeidet i denne saken (se blant andre Egelund 2003;Eriksen 2001)

Å opptre som far og kamerat

Sosialarbeider Marianne har ansvar for å følge opp tre barn som har bodd i fosterhjem i noen år. Hun omtaler begge foreldrene som rusmisbrukere, og faren som er død et par år tidligere, introduseres her gjennom morens relasjon og reaksjoner på han:

(...) hun er blitt mer åpen etter at han ble borte. Hun fikk liksom ikke lov til å si noen ting. Hvis hun sa noe, så fikk hun liksom kjeft i etterkant for det at hun hadde åpnet munn (...) Han var såkalt hjelper i det rusmiljøet. Han var veldig opptatt av å skulle hjelpe dem. Han jobba vel en tid i Blå Kors som frivillig, men jeg har en mistanke om at han var mer eller mindre rusmisbruker sjøl. At han skulle hjelpe dem og rusa seg sammen med dem liksom. I den stilen der. Han dro rusa folk hjem og hjalp dem og dro ut på natta og leita etter folk og. Han gjorde kanskje det i større grad enn å være hjemme og hjelpe mor og være sammen med ungene(...)

Vi presenteres for en far som har brutt med implisitte normer for hvordan en familiefar kan opptre. Han hadde en posisjon som hjelper for rusmisbrukere, men Marianne mistenker at han også fortsatte sitt eget misbruk samtidig som han dominerte familien og la bånd på morens utfoldelse. Til tross for dette, legges det vekt på at han har hatt noe positivt å tilføre barna. Den eldste gutten på nærmere 15 år, som jeg har kalt Harald, posisjoneres også i forhold til faren og beskrives av Marianne som en pappagutt.

(...) Det er ikke noe sånn bekymring rundt han liksom, annet enn at han ikke er den som åpner seg og fosterforeldrene har vært bekymra for at han ikke er blitt tilknyttet dem. Han har vært veldig sånn pappagutt (...) Og han og pappa har liksom vært sånn som har rusla ute nattetid og prata helt fra han var liten liksom. Gått tur også midt på natta. Det er litt sånn - jeg tror nok pappa har tatt ham som kameraten sin fra han var ganske liten (...) Han har ikke vist noen sorgreaksjon sånn----- han har ikke det. Men han sier at etter at pappa døde, så har han fått mer kontakt med mamma da (...)

Samtidig som Marianne beskriver en farsperson og en relasjon som på mange måter bryter med forestillingene om et akseptabelt foreldreskap, snakker hun også om dette forholdet som noe positivt og betydningsfullt for gutten. Det er et illustrerende eksempel på hvordan mor og far og barn konstitueres i forhold til hverandre. Marianne har forstått at han har vært en betydningsfull omsorgsperson for gutten til tross for at han har innlemmet gutten i sitt "tvilsomme liv". Det antydes at han kanskje har overvurdert gutten i den forstand at han har sett han mer som en kamerat enn som en sønn og et barn. Når dette likevel på en måte gis aksept, kan det være fordi det ikke er noen bekymringer knyttet til gutten bortsett fra noen antydninger om at tilknytningen til faren gjør tilknytningen til fosterforeldrene vanskelig. Han ønsker ikke i den grad som det forventes, "å bli barnet" til fosterforeldrene. Med bakgrunn i psykologisk tilknytningsteori vil et barn som Harald, som har levd sammen med sine biologiske foreldre til han var 7-8 år gammel, være knyttet til dem selv om omsorgssituasjonen ikke har vært optimal. En slik kunnskap tillegges gjerne stor betydning for den profesjonelle innsatsen i barnevernet (Bunkholdt 2002). I denne fortellingen ser vi et eksempel på at en slik tilknytning kan bli vurdert som et problem snarere enn en ressurs når nye relasjoner skal etableres og utvikles. Fokuset flyttes fra det positive i det gutten har fått med seg, til hans reserverasjoner når det gjelder de nye foreldrene. Det trekkes her implisitt veksler på teorier som ser relasjon som hovedmotoren i utvikling og forandring. Her er det kvaliteten på samspillet mellom barn og omsorgsgivere som vurderes som

avgjørende for styrken eller kvaliteten på den relasjonskompetansen barnet utvikler (Bunkholdt 2002; Schofield & Beek 2006; Storø et al. 2010). Når det kan knyttes negative trekk til foreldrene, i dette tilfelle til den posisjonen faren har hatt i guttens liv, kan den profesjonelle komme til å se bort fra nyansene i de erfaringene barnet har. Vi skal i kapittel 6 se hvordan Harald selv posisjonerer seg i dette bildet, og hvordan Marianne som sosialarbeider forsøker å balansere mellom en forståelse for guttens posisjon og hensynet til fostermoren.

En angrende far

Historiene til de to fedrene jeg snakket med alene og deres relasjoner til barna er svært forskjellige, men de har det til felles at de omtaler samarbeidet med barnevernet på en positiv måte. De fedrene som har stilt opp til intervju blir også mer tydelige i sine farsposisjoner enn de som kun omtales av sosialarbeiderne og mødrene. Sosialarbeider Herdis har hatt kontakt med en familie der mor og far har hatt oppveksten og tidlig voksenliv i et asiatisk land. Barna på 5 og 8 år er født i Norge og foreldrene jobber begge i helsesektoren

(...) Melding kom fra skolen for at gutten gråt og ikke turte å gå hjem. Det var på en måte begynnelsen på en barnevernssak da. At far slo gutten i oppdragerøyemed hvis han ikke gjorde det bra på skolen eller ikke oppførte seg bra da. Så meldinga først var veldig alvorlig. At både far og mor drev - mest far da - utøvde vold. (...) Så far var kjempelei seg. Han var nitrist og beklaget så veldig. Han gråt i alle møter og alle settinger----- og klart--- Usikkerheten vår i starten eller i hvert fall min - det var den dere - enten er det en far som oppriktig er bekymret eller som angrer så forferdelig med det han har gjort mot barnet sitt eller så er det en far som synes dette er helt forferdelig for han selv har ramla så høyt - altså forstå meg rett. Begge har gode jobber og dette var veldig skam i miljøet. Kjemperedde for å ta telefonen. Hva skulle de si til venner når ikke de har barna hjemme. Vi forstår jo hele den der pakka. Fra å være veldig vellykka med masse ressurser, så er barna faktisk tatt fra dem i ett nu (...) de har gjort en kjempejobb. Det mener jeg de foreldrene. Jeg tror aldri jeg har vært borte i en mer glanshistorie på en måte med foreldre i barnevernet. For de har gått den beintøffe veien å innrømme alt. Altså, far var kjempeåpen fra vi begynte å ha møte med dem og snakke med dem (...) Legger kortene på bordet. Griner en masse. Det må han jo få lov til. Det er jo tøft. Og ender opp i denne prosessen med å være takknemlig og klare å si det til sin sønn at takk for at du turte å si det. Altså, at du turte, faktisk den eneste måten vi kunne få hjelp med at vi har oppdratt dere med å slå. Nå begynner vi å innse hva det faktisk har gjort, og hva med deg, altså som far begynte å tenke og hvis han blir 12 - 13 år og jeg hadde fortsatt. Da ville vi aldri fått kontakt igjen. For han ville jo gått lenger og lenger bort fra far med bare redsel. For det er en far som jeg tror er oppriktig og mor også som elsker sine barn, og som ikke helt har tenkt over hva de gjorde med dem. For som far sa i går, i vår kultur er det utrolig frekt bare å kalle sin mor med navn. Når du da har en gutt som viser deg fingeren og sier fuck you, så er jo det en oppdragelse du er livredd for å miste

kontrollen på at barna dine skulle bli uoppdragne eller komme ut for dårlige venner eller. Så alt det har han på en måte tatt som begrunnelse, men det man merka var at etter hvert ble ikke det en unnskyldning. Det var mer. Det var feil. Det var utrolig feil (...)

Herdis beskriver her en nærværende far og en omsorgsperson som virkelig samarbeider, og det til tross for at advokaten hans har forsøkt å bagatellisere den volden som gutten fortalte om. Det er foreldrenes, og spesielt farens reaksjon og atferd, som gjør at Herdis blir overbevist om at dette er en angrende far, en far som har overdrevet sin autoritet og som ikke har skjønt hva slagene og volden gjorde med gutten. Det er således ikke selve volden eller guttens avsløringer som utgjør plottet i denne fortellingen. Det er *den angrende faren* som skaper mening, som binder sammen nåtid og fortid og som legger premisser for hvordan framtida skapes. Det er interessant å reflektere over om en norskfødt far kunne blitt forstått på samme måte, han kunne neppe forklare handlingene sine med at det er vanlig å slå i oppdragerøyemed der han kommer fra. Det finnes flere eksempler i materialet på at det etnisk norske gjerne blir selvfølgegjort i profesjonelle møter, og i en enhetskultur blir det i liten grad gjort forsøk på å forstå det som bryter med det alminnelig enten dette dreier seg om fraværende fedre eller fedre som overskrider grensene for autoritetsutøvelse. Norskfødte foreldre vil også være i en annen posisjon og vil ha flere barrierer i forhold til å ubetinget kunne innrømme at noe de har gjort eller måten de har opptrådt på har vært skadelig eller negativt for barna. Når tendensen til å bortforklare ligger nærmere, kan dette forstås innenfor en normaliseringsdiskurs. For å bli akseptabel må det uakseptable dekkes over eller bortforklares. Slik kan vi forstå at "jakten på sannheten" eller strevet med å gi mening til uforståelige hendelser også i mange saker kan bli et vedvarende prosjekt som kan stenge for å se hva barna trenger. Mer konkret betyr det at dersom sosialarbeideren i hovedsak er opptatt av å få kartlagt hva som faktisk har skjedd, og mindre opptatt av å få tak i hvordan foreldre og barn skaper mening i en kompleks tilværelse, og/eller forteller eller gjenforteller historien slik de forstår den, kan mye tid og oppmerksomhet gå tapt, ressurser som kunne vært brukt til profesjonelt endringsarbeid der det tas utgangspunkt i "der klienten er". Det sosialarbeideren og hennes kollegaer her gjør, er å følge familien i deres forståelser av hvorfor volden ble utført. Det snakkes med andre ord innenfor den diskursen som Sundell et al. (2007:43) benevner som den tredje diskursen der det viktigste redskapet i vurderingen av barns og foreldre sin situasjon, er deres egne beskrivelser av sitt hverdagsliv.

Peter utfyller dette bildet når han i samtalen med meg beskrev hvordan han opplevde det da barnevernet hadde hentet gutten på skolen, og kom hjem til dem der han ventet sammen med datteren som skulle til legen den dagen. Han var opptatt av å fortelle hvordan han i tråd med den kulturen han vokste opp i, oppfattet farsrollen og omsorgsoppgaven overfor sønnen, samtidig som han relaterer dette til det han oppfatter som den norske kulturen:

(...) Ja, Jeg jobber i helsevesenet og når jeg kjører rundt så ser jeg mange unger som går rundt og de banner og sånn, og jeg ville ikke det, jeg ville ha respekt, barna skal ha respekt, der vi kommer fra, fra hjemlandet er det den oppdragelsen vi har, det var det jeg ville, det var det eneste jeg var opptatt av (...) Ja, jeg hadde hørt om barnevernet, men jeg visste ikke mye (...) men jeg visste at det ikke er lov å slå barn i Norge. Men vi kom fra annen kultur, vi hadde annen oppdragelse, det gjorde mamma og pappa med meg J: De slo deg? F: Ja, ikke sånn vold (...) J: Men de slo deg F: Ja, sånn--- men ikke voldelig da, vi kaller det ikke det J: Hva kaller dere det da? F: Nei, det er sånn vi er vant til da. Men jeg er veldig glad min sønn har sagt i fra, jeg er ikke sint for det, og jeg er veldig stolt av sønnen min J: Men det må ha betydning at han ikke hadde det bra da. Eller? J: Nei, han hadde det bra, men han har sagt nå er det nok pappa, her i Norge er det ikke lov, og jeg aksepterer det (...)

Å være lydige og å vise respekt betyr for Peter noe annet i hans kultur enn i Norge, han hadde selv lært gjennom fysisk avstraffelse, og da var det naturlig for ham å bruke det samme overfor sønnen. Han avviser at det var snakk om vold, fordi de er vant til at det er slik oppdragelsen foregår. Samtidig understreker han at han er stolt av sønnen, som har satt grenser og sagt i fra hvordan det er i Norge. På den måten kan han som far også opprettholde en stolthet selv, skammen blir mindre når gutten kan framheves som kompetent og handlekraftig. Peter er ikke med på at sønnen har hatt det vondt, men han lar seg korrigere, og vil opptre annerledes overfor gutten i framtida. På den måten har han forstått og akseptert de kulturelle normene som gjelder i Norge, men også de kulturelle normene som gjelder for samhandling med profesjonelle hjelpeinstanser. Et mer hverdagslig begrep på den posisjonen denne faren inntar, kan være "å legge seg flat". Å gå med på barnevernets premisser, åpner nye muligheter både for foreldrene og gutten. Slik skyves også tradisjonell teoretisk kunnskap om voldens gjentakelsesrisiko til side. Uten at sosialarbeideren her tematiserer sitt teoretiske perspektiv, gir fortellingen indikasjoner på at det er en form for personlig svikt med utgangspunkt i sosial læringsteori det her trekkes veksler på når sosialarbeideren forsøker å forstå denne farens posisjon. Det åpner for andre handlingsalternativer enn om omsorgspersoner som utøver vold, kategoriseres som alvorlig syke eller avvikende, for eksempel en form for personlighetsforstyrrelse (Raundalen 2008). På lik linje med andre former for omsorgssvikt er årsakene til og konsekvensene av vold og voldsutøvelse

multifaktorielle. I den saken som her er belyst, forhandles det om versjoner og posisjoner som gjør far til en aktiv part i definisjonen av problemet. Det tas utgangspunkt i foreldrenes og barnets hverdagsliv og således nedtones både en medisinsk-sosial og sosio-legal diskurs når denne farens handlinger vurderes av barnevernet. Som Sundell et al. (2007) påpeker, er dette forståelsesrepertoar som har hatt og har en dominerende posisjon i barnevernets praksiser.

En hjelpsøkende far

Flere av familiene som har deltatt i undersøkelsen har en mangeårig kontakt med barnevernet. Sosialarbeider Vera har ansvar for ei jente på 9 år som bor i institusjon og som tidligere har vært i fosterhjem. Hun er hjemme hos far annenhver helg og en dag midt i uka. Moren forlot ektemannen og jenta da hun var 2 1/2 år gammel, angivelig fordi hun ikke orket å bo sammen med far som var syk og jenta som var veldig krevende. Vera presenterer far Einar ved å reflektere over hva hun har lært av ham:

Far er veldig fornøyd. Men når jeg sier at jeg har lært mye av far, da har jeg liksom lært på en måte at folk kan være så alvorlig syke, at folk da ofte får et forhåndsstempel. Men jeg kan si at jeg har helt glemt det når jeg snakker med far, så tenker jeg aldri på han som en psykiatrisk pasient eller at han har vært psykisk syk. Jeg synes han er en veldig oppegående mann. Men som han sier at når han har hatt sånn psykose som han har hatt, så blir du veldig sliten i hodet. Det henger med deg. Folk kan se veldig godt ut etterpå. Kommer seg veldig oppå og de fungerer på alle hold greit, men de har en slitenhet med seg i kroppen fra å ha vært i psykoser. Så da har jeg med meg akkurat den kunnskapen. Så er far veldig lett å samarbeide med---- ja. Jeg prøver liksom å oppmuntre han (...) Far har etter hvert blitt mye mer åpen. Når vi kommer inn på ting sier han at ja slik var det for tre år siden. Ja, det så vi også at det begynte da, mens han før har hatt kortene veldig tett her (viser ved å legge hendene foran seg). Det var liksom ingen problemer med Nora. Nå sier han det mer rett ut. Han forteller når de var i Syden hvordan jenta ble helt rabiatt. Kunne ikke gå. Bare sitte i en park og roe seg ned i flere timer, liksom. Det kommer nå. Så da tenker jeg, ja, han er mer trygg på meg (...) Han har forstått at jeg også vil det beste for Nora og han, og at han er blitt trygg, tror jeg (...)

Vera understreker at det er den direkte kommunikasjonen med Einar som hun legger vekt, ikke diagnosen eller kategorien andre har gitt ham. Gjennom denne sekvensen viser hun hvordan en slik tilnærming også gir henne utfyllende informasjon om Nora, kunnskap hun trenger for å tilrettelegge en best mulig omsorgssituasjon for henne. Vera og Einar har en felles oppgave i å arbeide for at Nora skal ha det best mulig, og de er enige om at det har hun ved å ha hovedbasen på den institusjonen der hun for tiden bor. Slik blir det ikke farens bakgrunnshistorie som gjøres relevant, men hva Vera i samarbeid med

faren kan gjøre for å skape gode nok omsorgsbetingelser for Nora. Når situasjonen nå er mer avklart og faren har fått tillit til Vera, åpner han også opp for å forstå nåtida i lys av det som skjedde da Nora var mindre. Dette gir samtidig mening til det som skjer med Nora i dag. Vi presenteres for en far som innser at han ikke kan ha jenta hjemme hos seg, men han kjenner seg betydningsfull når han får delta slik han gjør nå. Han blir informert og tatt med på råd når det planlegges endringer i opplegget rundt datteren. Innenfor en dramaturgisk forståelse framstår denne faren som en helt og en nøkkelperson i samarbeidet og oppfølgingen av Nora.

Einar på sin side fortalte i intervjuet med meg åpent om vanskeligheter i livet, at Nora var et krevende barn fra fødselen, at moren hennes forlot dem fordi det ble for krevende for henne, om sin egen sykdom og hvilke konsekvenser det fikk for jobben og tilknytningen til arbeidslivet. Han vektlegger hva disse erfaringene har betydd for han som person:

(...) Ja, det ligger litt i den evnen jeg har til å ta i mot og bruke hjelp. Det har jeg blitt fortalt. Jeg kan motta hjelp og jeg kan bruke den. Og det gjør jeg. Jeg trekker inn det som trengs hvis det trengs. Nå er jeg ikke redd heller. Spesielt lenger nå. Jeg har vært det. J: Du har vært det? F: Jeg hadde jo paranoid psykose da i hoveddelen. Og da er du redd selvfølgelig. Men da var jeg jo redd for alt. Da var jo leiligheten--- Jeg levde jo her. Det var jo veldig dramatisk da. Jeg husker ikke helt detaljer og sånn lenger, men det var jo stemmer og signaler og demontering av stikkontakter og avlyttingsutstyr osv osv - Hele repertoaret (...) Men så fikk jeg depresjon etterpå. Det er veldig vanlig etter sånn psykose har jeg skjønt. Du mister jo grepet ikke sant. Så var jeg innlagt for det også da (...) J: Hva synes du om den hjelpen du har fått da? F: Nei, jeg har fått uvanlig mye hjelp både i psykiatrien og i alt egentlig. Så det er vel få som har fått så mye hjelp som jeg har fått tror jeg. Det slipper jo aldri taket på meg helt da heller altså. Det er jo greit. Men, altså barnevernet har jo satt inn. Hun kunne jo ikke begynne på skole til vanlig tid og vi fikk jo, ikke sant, utsatt skolestart og de betalte jo barnehager og de vet jo nesten ikke hva godt dem skal gjøre. Det er jo ikke noen mangler av noen slag liksom, ikke sant, og vi samarbeider jo godt. Vi gjør jo det (...)

Einar posisjonerer seg som en far som har lært seg å ta imot hjelp og bruke den. Han har selv omfattende erfaring med hjelpeapparatet, og synes også å lytte til det som blir fortalt han. Med sine diagnoser og sin sykdomshistorie skriver han seg på den ene siden inn i en medisinsk-sosial diskurs (Sundell et al. 2007). Sykdomshistorien til Einar forklarer hvorfor omsorgsoppgavene for Nora ble for krevende for ham. Slik blir han paradoksalt nok også en ideell forelder for barnevernet å samarbeide med. På den andre siden er det fokuset på hvordan Einar forstår det som har skjedd tidligere, det jeg har kalt Veras prosessorienterte tilnærming, som bidrar til å få fram at Einar også har andre sider og kvaliteter som er

viktig for jenta i hennes utviklingsprosess. Og selv om Einar ble redd for hva som skulle skje med Nora da fosterhjemmet sa fra at de ikke orket mer, har Vera forstått Einar slik at dette også ble en slags bekræftelse på at Nora virkelig er et krevende barn, det var ikke bare han som ikke strakk til. Heller ikke et nytt hjem klarte oppgaven med å gi den omsorgen som Nora hadde behov for. Slik avlastes Einar for den byrden det kan være å ikke strekke til som far og omsorgsperson. Implisitt trekkes det her veksler på en bredere forståelsesmodell enn i mange av de andre fortellingene i materialet (Bronfenbrenner 1977). Jeg skal i kapittel 7 ved hjelp av flere sekvenser fra Veras fortelling belyse hvordan hun anvender og etterspør teori i jakten på en best mulig omsorgssituasjon for Nora.

Tvilsomme og betydningsfulle farsposisjoner

De fedrene som det fortelles om her, har vært til stede i barnas liv på ulike måter. Ingen av dem kan sies å leve opp til det som inkluderes i et adekvat og akseptabelt foreldreskap. Men de fedrene som innrømmer avvik eller innser sine egne begrensninger posisjoneres og posisjoneres seg selv både som samarbeidsvillige og takknemlige, og kan således sies å avlaste sosialarbeiderne for diffuse bekymringer. Når sosialarbeiderne aktivt etterspør fedrenes forståelser og oppfatninger, utvides og nyanseres forhold som i utgangspunktet oppfattes som dramatiske, og som innenfor en medisinsk-sosial diskurs eller en sosial-legal diskurs ville kunnet begrense sosialarbeiderne til å avdekke svikten og overgrepet og beskytte barnet. Dette må ikke forstås som en strategi som underkjenner barnets perspektiv eller barnet som en sårbar aktør i hjelpeprosessen. Det er snarere eksempler på at en multifaktoriell forståelse og prosessorienterte tilnærminger også kan gi en utvidet forståelse av barnets posisjon. Likeledes kan en slik posisjon gi retning til å arbeide for å utvikle relasjonen mellom foreldre og barn snarere enn å begrense den selv i de sakene der omsorgspersonene svikter.

Det er de fraværende fedrene det knyttes størst bekymringer til i dette materialet. Det søkes etter kunnskap og informasjon om og på hvilken måte disse fedrene med sin livsførsel har påvirket barna, og det forventes eller søkes lagt til rette for at andre omsorgspersoner skal kompensere for fedrenes utilstrekkelighet eller normbrudd overfor barna. Det trekkes her veksler på en form for psykologisk kunnskap som posisjoneres barn som passive mottakere av omsorgspersonenes påvirkning. Samtidig ser vi at i tilfeller der fedrene innrømmer at relasjonen til barnet har vært utfordrende og at de har handlet feil eller på sviktende grunnlag, er det i langt større grad fedrenes posisjoner med tanke på nåtid og framtid som vektlegges i sosialarbeidernes fortellinger. Dette materialet er for lite til å kunne trekke

tydelige skillelinjer mellom synet på mødre og fedre som omsorgspersoner. De sakene som er belyst, kan likevel gi noen indikasjoner på at fedrenes tilskrives andre posisjoner enn mødrene i barnevernet. Det kan se ut til at det er noe større beredskap på å ta i bruk bredere forståelsesmodeller for å forstå fedre som ikke strekker til enn mødre som strever med omsorgsoppgavene. Det er ingen av sosialarbeiderne som på en eksplisitt måte tematiserer de sosiale vanskene og det strevsomme livet mange av disse mødrene har hatt i kraft av en turbulent oppvekst, anstrengt økonomi og aleneomsorg som *reelle* og forståelige hindringer for å by barna optimale utviklingsbetingelser (Andenæs 2004).

Oppsummerende refleksjoner

I dette kapitlet har jeg presentert analyser av hvordan sosiale kategorier som mor og far blir konstruert av sosialarbeidere i det norske barnevernet, og hva slags kunnskap som gjøres relevant når de profesjonelle forsøker å forstå de posisjonene som foreldre selv inntar og de posisjonene de tildeles eller oppfattes å ha. Gjennom det narrative perspektivet har blikket vært rettet mot hvordan sosialarbeiderne kopler sammen hendelser og gir dem plass og betydning når foreldreposisjoner beskrives og reflekteres over. Når en turbulent bakgrunnshistorie ses som hindringer for organisering og håndtering av dagliglivet, er det de sosiale avvikene og mødrenes karaktertrekk som framheves. På tilsvarende måte fortelles det om bekymringer knyttet til den betydningen fraværende og avvikende fedre har for barna. Disse fortellingene er dermed strukturert på en annen måte enn de fortellingene der det er samhandlingen mellom mødrene og sosialarbeiderne som synes å være konstituerende for den kategoriseringen som foregår. Når mødrene og fedrene kategoriseres som hjelpsøkende, velvillige og samarbeidsvillige framfor gjenstridige eller ambivalente, er det muligheter, vendepunkter og den gjensidige dialogen som framheves. Empirien illustrerer med andre ord at *mødre og fedre konstrueres som omsorgsgivere gjennom sine bakgrunnshistorier og sine evner til selvrefleksivitet både over egen historie og barnets utviklingshistorie*. De kategoriseringsprosessene som er analysert, viser at *bakgrunnshistoriene til foreldrene blir brukt og fortolket på ulike måter*. I de fortellingene der fortida fungerer som det sammenbindende skjellettet eller plottet i historien, oppfattes gjerne det som har skjedd som et hinder for videre utvikling. *Når nåtida utvides på den måten at fortid innlemmes i et sammenbindende nå, blir posisjonene mer dynamiske og utviklingsperspektivene annerledes*.

Det å posisjonere seg som klient, det vil i denne studien si som mor eller far innenfor barnevernets rammer, kan også forstås som det å takke ja til å inngå i et normaliseringsprosjekt der forventningene er

utydelige og i liten grad eksplisitt definerte. De selvrefleksjonsprosesser som foreldre i kontakt med barnevernet forventes å innta og dele med de profesjonelle, kan betraktes som en form for rekvalifisering, altså en gjenervervelse av kunnskap og ferdigheter til foreldreoppgavene, som kan ha gått tapt som følge av egne vanskelige oppvekstvilkår og /eller psykososiale vansker tidligere i livet. Det implisitte i et slikt perspektiv er at det å ha omsorg for barn og legge til rette gode utviklingsbetingelser, er noe vi alle antas å være født med eller ha i oss. Stefansen (2008: 28) betegner fenomenet som det *prerefleksive foreldreskapet*, som vil si "det som bare skjer, og som skjer hele tiden, uten at handlingen springer ut av strategiske overveielser". Innenfor en slik forståelse forbindes det å ikke leve opp til standardene som alle forventes å kjenne til, men som likevel i liten grad defineres, med avvik og normbrudd. Når avvikene erkjennes utjevnes avstanden slik at (sam)spillet kan fortsette på de profesjonelles premisser. Når mødre og fedre yter motstand og samtidig bretter ut et komplekst og konfliktfylt liv bryter de med de akseptable og aksepterte kategoriene knyttet til barneomsorg og foreldreskap.

De kategoriseringsprosessene som er analysert i dette kapitlet kan tyde på at den kunnskapen som er tilgjengelig for sosialarbeiderne, eller den kunnskapen de velger å ta i bruk, i liten grad er innrettet på å *utvide* normalitets- og mulighetsrommet. Den narrative kunnskapsstrukturen viser seg tydeligst i de fortellingene der sosialarbeiderne legger vekt på å følge mødrene i deres bevegelser og forståelser av hva barna og de selv trenger av oppfølging og hjelp. De posisjonene mødre og fedre selv inntar i møte med profesjonelle barnevernsarbeidere, får stor betydning for hvordan de blir sett og hørt og hvordan deres historier blir fortolket og forstått i en videre kontekst. Det er bevegelige og prosessorienterte posisjoner som beskrives, likeledes den gjensidige påvirkningen og innflytelsen aktørene har på hverandre.

I kapittel 1 ble det vist til et skille mellom generaliserbar teori og normativ teori (Saleebey 1988) Den første formen generer kritiske tanker og spørsmål, er smidig, induktiv og åpen og derfor mottakelig for ny informasjon, mens den normative teorien er deduktiv og abstrakt og tjener som en struktur der menneskelige handlinger kan beskrives eller forklares. De empiriske tekstutdragene kan tyde på at den paradigmatisk kunnskapen om barns utviklingsbetingelser som de profesjonelle har med seg fra utdanningen, er dominert av teorier om avvik og (be)handlingsmodeller som skal sørge for å få de som faller utenfor tilbake til en form for normalitet. Dette kan også sies i være i tråd med barnevernets oppdrag og mandat (Egelund 2003). De kulturelle redskapene sosialarbeiderne trekker vekslers på, kan synes å være dominert av målsettinger der motsetningsfylte relasjoner eller tilstander bør elimineres

eller fjernes. Med andre ord, kan det synes som *det er en overvekt av normativ teori i de kunnskapsformene som tas i bruk*. På den andre siden har vi sett at en narrativ struktur også *gir retning til gjenfortellinger av komplekse og vanskelige hendelser og til å rekonstruere identitetsdannelser*. Når konteksten for forståelse utvides, trekkes det også veksler på et bredere kunnskapsrepertoar. Det åpner også for alternative meningskonstruksjoner knyttet til det som har skjedd og det som foregår.

Så langt er det slående i hvor liten grad mødrenes og fedrenes sosiale situasjon trekkes inn i den meningsskapingen som foregår blant sosialarbeiderne. Det er snarere foreldrenes evner eller manglende evner til å skape seg selv som foreldre i en senmoderne²⁴ kontekst med mangfoldige valgmuligheter, som er gjenstand for vurdering og en form for direkte og indirekte kontroll. De sosiale kategoriene konstrueres og rekonstrueres i profesjonelle møter og praksiser, og dette foregår i liten grad som strømlinjeformede eller lineære prosesser. Det er få spor av det som kan kalles en brukermedvirkningsretorikk når mødre og fedre konstrueres som en del av en større fortelling. Dette er overraskende i lys av at brukermedvirkning og empowerment er framhevet og vektlagt som sentrale perspektiver i et moderne barnevern (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005) og også nedfelt i lovverket som regulerer tiltakene som settes inn og tjenester som tilbys (Sandbæk 1996, 2002b). Heller ikke maktperspektiver er eksplisitt tematisert, men framtrer både som en produktiv kraft og en form for dominans når foreldreskap kategoriseres og mødre og fedre tildeles posisjoner som omsorgsgivere overfor sine barn. I de videre analysene vil flere dimensjoner ved de profesjonelle praksisene og hverdagspraksisene bidra til å kaste et bredere lys over hva det forhandles om og hvordan det foregår. I neste kapittel rettes blikket eksplisitt mot ulike tidsdimensjoner i det profesjonelle arbeidet.

---

²⁴ Det senmoderne eller senmoderniteten er Anthony Giddens (1996[1991]) begrep og refererer til den aktuelle eller nåværende utviklingsfasen av moderne institusjoner. Begrepet knyttes til *globalisering* og oppbrudd i tradisjonelle verdier og til *individualisering* som innebærer at alle livsområder er preget av valg og refleksivitet, og dermed også flere menneskeskaptede risikomomenter. Det senmoderne kontrasteres gjerne til det postmoderne, eller 'ettermoderne' som gjerne forbindes med det helt relativistiske, at alt er bra bare det fungerer for det enkelte individ.

Kapittel 5

Tid som virkemiddel og forklaringskraft i det profesjonelle arbeidet

Det forrige kapitlet handlet om hva slags kunnskap og kulturelle forestillinger som gjøres relevant når sosialarbeiderne beskriver foreldrene i en barnevernssak. Gjennom narrative analyser av sosialarbeidernes fortellinger og mødre og fedres fortellinger var oppmerksomheten rettet mot hvordan sosiale kategorier som mor og far blir skapt og forstått av sosialarbeiderne, nærmere bestemt hvordan de blir forstått som omsorgsgivere i møte med profesjonelle hjelpere. Gjennom analysene av de kategoriseringsprosessene som løpende foregår, har jeg konstruert tre forskjellige mønster. Det dreier seg om foreldre som jeg har kategorisert som gjenstridige, ustabile eller fraværende, foreldre som ble oppfattet som velvillige, men likevel utilstrekkelige og foreldre som snakkes om som samarbeidsvillige og handlekraftige på tross av ulike personlige belastninger. Posisjoneringen av foreldrene får også betydning for foreldrenes oppfatninger av barnevernets posisjon og for deres og barnas videre utvikling. I flere av fortellingene så vi at foreldrenes og også barnas fortid ble oppfattet som et hinder for å skape bevegelser i relasjoner og posisjoner. Dette viser seg særlig i de fortellingene der sosialarbeiderne strever med å skape meningsfulle sammenhenger i barnas og foreldrenes livssituasjon og bakgrunnshistorie.

I dette kapitlet skal jeg belyse mer konkret hvordan *tid* på ulike måter gjøres relevant i sosialarbeidernes fortellinger. I denne sammenhengen brukes tid som analytisk perspektiv for å utdype de ulike kunnskapsmessige posisjonene som italesettes i fortellinger om en barnevernssak. Også her vil utdrag fra intervjuer med foreldrene bidra til en utvidet forståelse av handlinger og hendelser som sosialarbeiderne legger vekt på. I første omgang var det som nevnt i kapittel 3 fortellinger som hadde et sterkt fokus på foreldres fortid som fanget min oppmerksomhet og som gjorde meg nysgjerrig. Jeg ble opptatt av hvordan vi kan forstå den betydningen som fortida får i sosialarbeidernes fortellinger om foreldrene når det er barnets aktuelle og framtidige omsorgssituasjon som er gjenstand for vurdering og som det skal tilrettelegges for. Når et slikt fokus var skapt, ble jeg oppmerksom på at også andre tidsdimensjoner virket som strukturerende faktorer for samhandlingen mellom de ulike aktørene. Fortellingene rommer både den kronologiske tiden og den eksperimentelle narrative tidsmodellen der menneskelig handling ikke bare forstås i tid, men også gjennom erindring. Som det er redegjort for i kapittel 2 er det innenfor

et slikt perspektiv et sentralt poeng at meningen eller forståelsen av tidligere hendelser kan refortolkes i lys av senere konsekvenser. Slik kan det enkelte individ også redefinere sin egen posisjon eller identitet og revidere/bearbeide plottet i sin egen (livs)historie (Mishler 2006; Ricoeur 1980).

Jeg har valgt å organisere den videre framstillingen langs to ulike tidslinjer, selv om det i noen tilfeller også vil være glidende overganger mellom disse tidslinjene.

- Nåtid og framtid som strukturerende faktorer for det profesjonelle arbeidet, herunder tid til rådighet, tid som ressurs og tid som knapphetsfaktor
- Fortid som konstruksjonsmodell for forståelser av foreldrenes og barnas aktuelle livssituasjon

Tid som virkemiddel i det profesjonelle arbeidet

Det er sosialarbeidernes fortolkninger og forståelsesrepertoar av barnets omsorgssituasjon og med det hvordan foreldrene utøver sine omsorgsoppgaver som kan sies å være både inngangsbilletten til samarbeidet og begrunnelse for de tiltakene som settes inn og videreføres i barnevernet. I forrige kapittel viste jeg hvordan kategorisering av hendelser og handlinger og det å skape orden og oversikt er vedvarende prosesser i det profesjonelle arbeidet. I kapittel 1 la jeg vekt på at et økende fokus på effekt og effektivitet legger press på sosialarbeiderne når det gjelder å begrunne hva de gjør og hvorfor de handler som de gjør. Sosialt arbeid har vært kritisert for å være dominert av prosesstenkning på den måten at hvis metodene ble brukt "riktig" så ville resultatene komme av seg selv (Sheldon 1986). I forbindelse med at resultater fra de første eksperimentelle studiene i USA ble presentert, viser Sheldon til at faget sosialt arbeid var uvant med å definere på forhånd hva en tenker seg å oppnå (ibid.). Dette kan være basert på den feilslutningen at når en arbeider etter definerte metoder, så er det ikke nødvendig å definere spesifikke mål. Også senere er det påpekt at for eksempel ulike former for hjelpetiltak i barnevernets regi, har kunnet pågå i årevis uten at de har blitt evaluert. I 2009 kom det en endring i lov om barneverntjenester som pålegger barneverntjenesten å evaluere alle hjelpetiltak som er igangsatt²⁵. Et interessant spørsmål i forlengelsen av denne problemstillingen er hvilke rammer som

---

²⁵ Lov om barneverntjenester: § 4-5: "Oppfølging av hjelpetiltak. Når hjelpetiltak vedtas, skal barneverntjenesten utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan. Barneverntjenesten skal følge nøye med på hvordan det går med barnet og foreldrene og vurdere om hjelpen er tjenlig, eventuelt om det er nødvendig med nye tiltak, eller om det er grunnlag for omsorgsovertakelse. Tiltaksplanen skal evalueres regelmessig." Endret ved lov 19. juni 2009 nr. 45 (i kraft 1. juli 2009 iflg. res. 26. juni 2009 nr. 874).

skapes og utvikles av tiden som oppfattes å være til rådighet. På hvilken måte blir tidsfaktorer retningsgivende for vurderinger som gjøres og hvilke muligheter og begrensninger framtrer når tid løftes fram som analytisk kategori i fortellinger om pågående barnevernssaker?

Tid som knapphetsfaktor *og* ressurs

Fortellingen til sosialarbeider Vera innleder analysene om tid som knapphetsfaktor og ressurs i profesjonelt arbeid. Vera forteller hvordan hun har arbeidet med å forstå omsorgssituasjonen til 9 år gamle Lars, som et par år tidligere ble tilbakeført til moren Marit, etter å ha vært plassert i fosterhjem. Moren hadde flyttet, og saken ble overført til det kontoret der Vera arbeider.

S: Jeg leste lite grann i mappa. Det var så mye papirer. Veldig mye papirer og kunne ikke gå i gjennom hele den saken der. Leste litt om hvorfor han var blitt gjenplassert og sånn og sånn og sånn (...)

Vera forteller videre at det i samtaler med Marit etter hvert viste seg at det var ingen planlagt tilbakeføring, det bare ble sånn, fordi at da Marit en dag kom tilbake til fosterhjemmet etter samvær med gutten, så åpnet ikke fosterhjemmet døra. Da ble han boende hos moren. Gutten flyttet med andre ord ikke tilbake til moren fordi hennes livssituasjon eller forutsetninger var endret, men fordi fosterhjemmet på en indirekte måte sa fra at de ikke ønsket å ha gutten boende. Det er i all fall slik Vera med hektiske arbeidsdager har forstått at det foregikk. Da hun fikk ansvar for saken, hadde gutten støttekontakt og det var en miljøarbeider i hjemmet:

(...)Jeg stusset over begrunnelsen at miljøarbeideren var inne fordi at mor skulle få mer selvtilit. Vi stusset litt over det, og tenkte ja, ja. Det er vel det de har sett da og travel hverdag og alt dette her, det var liksom tilrettelagt så jeg gikk ikke så veldig mye inn i hele greia.

Mangel på tid gjør at Vera ikke stilte flere spørsmål ved de tiltakene som var igangsatt. Hun og hennes kontor valgte å videreføre tiltaket med miljøarbeideren, og så ble gutten søkt inn på BUP, for det sto også i papirene at det var det behov for. En travel hverdag fører altså til at sosialarbeideren baserer sitt videre arbeid på de beskrivelsene og bestillingene som er gitt av tidligere saksbehandlere. I profesjonelt arbeid er en slik framgangsmåte både hensiktsmessig og nødvendig, det interessante her er at Vera slik hun forteller om det, ikke tok seg tid til å undersøke de forholdene hun stusset ved. Samtidig opplevde Vera selv at det tok tid og at det var vanskelig å få kontakt med moren

(...) Hun (Marit) sa rett ut at jeg trenger lang tid før jeg begynner å stole på deg. Så fikk jeg klarhet i at hun også hadde vært et barnevernsbarn, så jeg syntes ikke det var så veldig rart alt dette her (...)

Her bringes morens fortid som barnevernsbarn inn og gjør situasjonen mer forståelig for Vera. Denne ene setningen signaliserer en mer allmenn diskursiv forestilling om at foreldre som selv har vært i kontakt med barnevernet, ofte har egne problemer som gjør foreldreoppgavene vanskelige. Vera slutter fra andre saker hun kjenner, til denne morens situasjon. Det kan også oppfattes som en form for erfaringsbasert kunnskap som sosialarbeidere i barnevernfeltet tar for gitt, at de står overfor en slags "sosial arv" som det skal mye til å bryte, og som dermed inngår som en selvforklarende årsak til nåtidige vansker. Etter noen flere samtaler med moren begynte det å skurre mer og mer, miljøarbeideren stilte også spørsmål ved alt moren ikke mestret, og behandlerne i psykiatrien syntes heller ikke morens omsorg var god nok:

(...) Det tenkte jeg også. Her er det faktisk omsorgssvikt i hjemmet, gikk det opp for meg. Hos en gutt som har vært plassert, da har vi på en måte ikke noe valg. J: Hva handlet den omsorgssvikten om? S: Det handlet om at mor så ikke gutten. Jo, hun så gutten sin. Hun var fryktelig redd for han. Men følelsemessig så var hun ikke til stede for gutten. Så når jeg observerte dem hjemme, så det ut som en gutt som hele tiden så på mor for å se reaksjoner J: Var han avventende eller redd? S: Han var usikker på mor. Altså, han var ikke en trygg gutt, og jeg følte liksom av og til, hvordan skal jeg si det—at hun gjorde narr av han. Og veileda miljøarbeideren veldig på dette, at vi burde gjøre noe med dette her (...)

Når tid benyttes som analytisk blikk, kan vi på den ene siden se at en travel hverdag og knapphet på tid nærmest fører til at det går litt automatikk i arbeidet. Tiden strekker ikke til for å gjøre egne selvstendige vurderinger. Men etter en tid med egne observasjoner, informasjon om morens fortid og bekymringsmeldinger fra andre, endrer saken karakter. Det handler da ikke lenger om en mor som bare trenger å bygge opp selvtillit, men om en mor som verken klarer å følge opp daglige rutiner eller gi gutten den tryggheten han har behov for. En utredning av moren og gutten i en barnepsykiatrisk dagavdeling konkluderte med at primært burde gutten plasseres eller så burde moren og gutten få et tilbud i sammen. Dette ønsket ikke moren. Når også guttens fortid gjøres relevant, konkluderer Vera og kollegaene i barnevernet med at en ny plassering av gutten er uaktuelt. Vera begrunner dette med at det er et overordnet mål å unngå nye *brudd* for gutten. De har diskutert det i gruppa på kontoret og mener det er lite realistisk at gutten vil klare å knytte seg til nye omsorgspersoner. Vera mener faren er stor for at han vil forsøke å sprengte så mange grenser at han må flyttes enda en gang. Kunnskapsmessig trekkes det her veksler på tilknytningsteoretiske perspektiver. Det faktum at han allerede har bodd i fosterhjem,

gjør at de vil satse alt på å få det til å gå i hjemmet. En ny flytting av gutten assosieres med brudd som for en hver pris må unngås. På den måten framheves også kontinuitet som norm. Hvilke redskaper har så sosialarbeideren til rådighet for å skape trygge rammer for gutten hjemme hos moren? Vera sier at hun innkalte moren og understreket alvorret i situasjonen, at hun måtte samarbeide, ta tak i livet sitt og problemene sine. Vera kaller det selv en moralpreken, samtidig som hun understreket overfor moren at de ville støtte henne, og være med henne hele veien. For "å få det til å gå" settes det inn et nytt "privat tiltak" i tillegg til miljøarbeideren.

(...) De har gjort veldig god jobb for barnevernet, og jeg ble anbefalt av andre saksbehandlere her at de som kunne skape en endring, det var dette tiltaket. Samtidig som de er helt på bølgelengde med mor, og mor --- der har det vært bare sånn altså. Mor har møtt dem - skeptisk som bare det - og de har bare blitt sånn (...) Men ettersom jeg forstår så jobber de også litt sånn med premiering. At gutten får premiering når han gjør noe bra. Så veileder de mor veldig intenst. De har fått 50 timer i måneden til å være hjemme der. Vi har foreløpig satt det til ett år. Mens mor stoler på dem, og det tror jeg er veldig viktig. Mor stoler på dem og mor stoler på at det de sier at det skal føre fram. Det tror jeg er kjernen i et godt arbeid, at man har den troen. Tiltaket sier at de allerede har sett litt endring. Mor er blitt tryggere på seg selv. Hun er ikke så oppfarende (...)

Sammen med den miljøarbeideren som har vært inne i familien over lengre tid med 20 timer i måneden, får mor og gutten altså til sammen 70 timer intensiv oppfølging i måneden, noe som utgjør bortimot et halvt månedsverk. Vera framhever trygghet og tillit mellom moren og hjelperne, at tiltaket har vist i andre sammenhenger at de kan få i gang endringsprosesser. Det at moren har tro på endring framheves som avgjørende. Med andre ord tillegges morens posisjon stor betydning når formålet med tiltaket vurderes. I barnevernsammenheng må dette oppfattes som et omfattende tiltak. I tillegg til at moren har tro på tiltaket, er det omfanget målt i antall timer som brukes på veiledning i hjemmet over tid, som det legges vekt på, og ikke en klart definert metode eller eksplisitte mål om hva moren eller gutten skal oppnå. Vera sier at de (i tiltaket) er generalister, har lang erfaring fra barnevernet, at moren og gutten skal få mestingsopplevelser sammen ved at de forsterker det som fungerer, målet er å få mor opp til "et godt nok nivå". Moren har overfor Vera gitt uttrykk for at hun er fornøyd, og har uttalt at slik hjelp skulle hun hatt den gangen gutten flyttet tilbake til henne to år tidligere. Slik forstår moren fortiden i lys av nåtiden og de nye erfaringene hun får gjennom kontakten med profesjonelle hjelpere. I tillegg til denne formen for intensiv veiledning knyttet til foreldreoppgavene og praktisk hjelp til å skaffe ny bolig og få orden på egen fysisk helse, har moren også kontakt med voksenpsykiatrien for sin egen del.

Jeg gjorde mange forsøk på å få til et intervju med Marit. Flere avtaler ble avlyst i siste liten, fordi noe akutt hadde oppstått eller det kolliderte med et møte i hjelpeapparatet. Det er framhevet i andre

undersøkelser at foreldre som er i kontakt med barnevernet og andre hjelpinstanser opplever at de i lange perioder er heltidsbeskjeftiget med å følge opp avtaler (Sandbæk 2002). Fortellingen til Vera tyder på at denne moren har et strevsomt liv og det er mye som skal følges opp. Det at hun prioriterer et møte med barnepsykiatrien framfor forskeren er åpenbart fornuftig. Samtidig innebærer alle hjelpetiltakene at denne moren har en stor oppgave med å holde orden på logistikken, når skal hun møte hvor og hva representerer den ene instansen i forhold til den andre. Jeg var særlig interessert i å få spurt henne om hun forsto hensikten med alle tiltakene og hvordan hun som aktør i sitt eget liv opplevde all hjelpen hun ble tilbudt, noe jeg altså ikke lyktes med.

Det kan stilles spørsmål ved om *tiden* brukes på en hensiktsmessig måte, og om det også kan bli for mye og for sprikende hjelp. I dette tilfelle krever det mye av moren å skulle administrere hjelpen og gjøre bruk av den veiledningen hun får. Også Vera skal koordinere og styre hjelpetiltakene slik at de fyller de målsettingene hun har satt for arbeidet i familien. I stedet for å bruke *tid* sammen med Marit og Lars velger hun som profesjonell sosialarbeider å administrere "tiltak" som andre utfører. Slik skiller dette barnevernsarbeidet seg vesentlig fra det som for eksempel vektlegges i psykoterapeutisk behandling. I psykoterapiforskningen og i studier av profesjonell utvikling er det *kvaliteter* ved terapeuten og arbeidsalliansen *mellom* pasient og terapeut som framheves som det mest betydningsfulle for utfallet av behandlingen (Orlinsky & Rønnestad 2001). I psykoterapisammenheng er det altså betydningen av relasjonskvaliteten i det profesjonelle arbeidet som er særlig relevant for utfallet av behandlingen. Rønnestad (2008:208) mener at flere temaer fra studier av psykoterapi og psykoterapeuter er av mer generell karakter og antas å være relevante for de menneskebehandlerne profesjonene. Veras fortelling om Marit og Lars illustrerer at sosialarbeiderens knapphet på tid utløser "tiltaks pakker" som kjøpes utenfra. Sosialarbeidere i barnevernet velger eller henvises i mange tilfeller til å søke å nå sine målsettinger *gjennom* tiltak som andre hel- eller halvprofesjonelle aktører driver sammen med foreldre og/eller barn, og jobber altså ikke direkte gjennom relasjonen som de etablerer til foreldre og barn (Levin 2004: 82-84). Dette trenger ikke i seg selv å bety at resultatet blir dårligere, men det utfordrer det profesjonelle arbeidet på andre måter enn det den mer direkte klientkontakten gjør. Vera må i dette tilfelle basere sine løpende vurderinger av barnets omsorgssituasjon på fortellinger fra to forskjellige miljøarbeidere som samhandler med moren mange timer i uken. I tillegg er Marit og Lars også henvist til henholdsvis voksenpsykiatri og barne- og ungdomspsykiatri som kommer med sine vurderinger av relasjonen mellom moren og gutten. Fortellingen til Vera viser hvordan hun gjennom å innhente informasjon fra andre forsøker å forstå og legge til rette en bedre omsorgssituasjon for den 9 år gamle gutten. Hun understreker samtidig at hun også har observert gutten sammen med moren og hatt

regelmessige samtaler med dem begge. Saken belyser den betydningen som tidsdimensjoner og bruk av tid får for hvordan livsløp blir forstått og hva slags tilnærminger som velges. I dette tilfelle kan en omfattende tidsbruk i hjemmet sammen med Marit og Lars forstås som en måte å kompensere for den mangelfulle omsorgen som man regner med at gutten får fra moren.

En så sammensatt og kompleks fortelling som det Vera beretter her, illustrerer at bruk av tid i seg selv er en relevant variabel i profesjonelt endringsarbeid. Tiden det tar å skape endring, er i mange sammenhenger en sentral faktor i arbeidet. Det innebærer at det å bruke tid, forstått som intensiv oppfølging eller veiledning som også strekker seg ut i tid, eksplisitt må tydeliggjøres i målsettinger for arbeidet. Hvis det ikke skjer, vil hjelpetiltak som varer over tid eller som foregår flere dager/timer i uken kunne oppfattes som lite målrettet og lite profesjonelt. Barnevernstatistikken viser at mange barn og foreldre har kontakt med barneverntjenesten over mange år. Hvis tid i hovedsak knyttes til effektivitet, og blir ensbetydende med tidsavgrensede evidensbaserte intervensjoner, vil handlingsrepertoaret kunne bli dreid i en retning som ikke fanger opp den eksisterende variasjonen i problemområder.

Å opponere mot for stramme tidsrammer

Fokus på tidsdimensjonen i profesjonelt arbeid kan utdypes ytterligere gjennom Solruns fortelling. Sosialarbeider Solrun som mer enn gjerne ville stille opp som informant i denne undersøkelsen, er opptatt av å illustrere hvordan tidene har forandret seg i barnevernet, og hvordan nettopp dette med tidsbruk har bidratt til å endre hennes posisjon og hennes faglige rammer. Hun oppfatter seg selv som litt motstrøms, som har lojaliteten og det faglige engasjementet knyttet til de foreldrene og barna som hun har kontakt med. Det er ikke gjennomstrømning av saker som er hennes målestokk i arbeidet.

Solrun har valgt ut en familie som hun har fulgt gjennom mange år. Det startet med at moren Klara kom sammen med sin far til barnevernet da hun var 14 år gammel. Han ba om hjelp og støtte fordi han var alene om omsorgen for en tenåringsjente, og hadde tro på at i barnevernet der var det hjelp å få. Solrun har så fulgt denne familien gjennom ulike faser og livskriser. Klara er nå midt i 20-årene, har omsorgen for 2 barn på 7 og 8 år og er samboer med barnas far. Solrun legger vekt på den personlige kontakten, og at hun er der for Klara og for samboeren når de trenger det. Kontakten har variert fra perioder med intensiv oppfølging til lange perioder med "stikk-innom-besøk" og sms-kontakt. Solrun opplever nå et

press fra lederen ved kontoret om å avslutte arbeidet i familien, og hennes refleksjoner over før og nå, kan illustrere noe av det som flere av informantene er innom når det gjelder hva de kan bruke tid på.

(...) På det tidspunktet (da Klara og faren kom til barnevernet) så var barnevernet her i kommune mer den måten man jobbet på. Man tok i mot henvendelser, man sa at man ønsket å bidra til å hjelpe folk i en vanskelig situasjon (...) mer enn å se på hva slags bekymringsmeldinger som kom. Fordi vi trodde at når folk henvendte seg så hadde de et hjelpebehov. Og det var en god tanke og det gjorde at hele begynnerforløpet ble på en bedre måte (...) jeg tror i dag så trengs det så mye mer dokumentasjon, presset på barneverntjenesten er så mye større at selv om vi skal jobbe forebyggende, selv om vi skal gå inn og sette inn hjelpetiltak, så avviser vi mange flere sånne saker i dag, og tenker at andre tjenester, helsestasjon, PPT, psykiatri kan gå inn og støtte, hjelpe og kartlegge, og det er mer alvorlige saker som kommer til oss. Og så handler det også om at det er skifte av ledelse som gjør at man tenker annerledes. Og det merker jeg hvert fall som har vært her i mange år J: Slik at den faglige tenkningen har mye å si? S: Ja, den har mye å si, men den endrer seg kanskje mye i takt med samfunnet, men også med personer som kommer inn i lederposisjoner, fordi jeg vil hevde at den tidligere lederen som var leder her i 20 år var utrolig sterk faglig, og hadde klare etiske tanker om mye (...) hvis hun så at det ble gjort en god sosialfaglig vurdering i sakene, og at familiene fikk direkte hjelp, så aksepterte hun det, og så stilte hun selv opp som en leder i politiske møter og gav forklaringer på hvorfor man gjorde som man gjorde, hvorfor det var mangler på visse nivåer. Men i dag er det ikke sånn og presset fra både statlige myndigheter og Fylkesmannen gjør at alt skal dokumenteres, og jeg ser at som saksbehandler så sitter man hvert fall halvparten, om ikke 70 % ved skrivebordet, skrivebordsarbeid og man har utrolig lite kontakt med familier og samtaler med dem (...) nå har jeg de siste 4-5 årene prøvd å tilfredsstille alle krav, men ser at jeg må bruke dobbelt så mye tid utenfor arbeidstid for i det hele tatt å opprettholde kontakten og nivået med brukerne. For jeg mener man skal kjenne familiene og familiene skal kjenne oss, og da er det jo litt morsomt når du stilte spørsmålet, hva med dette barnet. Dette barnet som du nå skal intervju vil nok ikke se på meg som noen dame fra barnevernet, eller noen utenfra som kommer inn og skal gjøre noe, men mer en voksenperson som kommer og snakker med mamma og pappa, og som snakker med barna sammen i vanlige situasjoner, og når mor og far har hatt vanskeligheter, så har vi samlet begge barna og mor og far og både vært til psykiatrisk sykepleier eller noen andre og hatt en ny part inn for å drøfte noen problemstillinger, men jeg har vært der som den trygge personen, som familien kjenner, så for barna er jeg bare en voksenperson som er der.

Solrun legger avgjørende vekt på å *bygge bærende relasjoner* til de familiene hun jobber med og at dette er noe som tar *tid*. Hun kjenner familiemedlemmene og de kjenner henne. Hun legger vekt på kontinuitet i relasjoner, og framhever at dette er av stor betydning både for barn og foreldre og for innholdet i det profesjonelle arbeidet. Hun bruker lite tid til å lure på hvordan fortiden vil kunne påvirke det som foregår her og nå eller det som skjer framover. Sammen med familien har hun skapt og holdt ved like meningsfulle sammenhenger i barnas liv og i de voksnes liv, på den måten kan hun i lange perioder også opprettholde kontakt mer på avstand. Likevel erkjenner hun at for å rekke over alle krav

som stilles, og for å kunne jobbe slik hun tror og mener er viktig, så strekker ikke tiden til. Solrun forstår kravene som stilles til henne i lys av sin egen fortid som sosialarbeider, og på den måten kan hun også være tydelig på hvilke rammer som trengs for å kunne gjøre godt faglig arbeid. Når sosialarbeiderne legger vekt på å følge foreldre og barn over tid, vil det profesjonelle arbeidet kunne handle om å være medkonstruktør av en ny eller litt annerledes historie med nåtiden som utkikspunkt. Fortidige hendelser og handlinger vil bli gjenfortalt og kan således brukes aktivt i det pågående endringsarbeidet (Mishler 2006).

Beretningen til sosialarbeider Marianne er også med på å belyse hva som skjer når tiden blir en knapphetsfaktor, og man kan bli pålagt å administrere tiltak framfor å være aktivt deltakende sammen med dem det gjelder. Marianne har ansvar for å følge opp tre søsken som bor i fosterhjem. I tillegg til de fire obligatoriske besøkene i året har Marianne vært den som har kjørt moren til fosterhjemmet, når hun skal ha samvær med barna der. Jeg spør Marianne hvordan hun vurderer den ordningen

J: For jeg har inntrykk av at de kan få noen andre til å følge opp samvær for eksempel, men det har du ikke tenkt på. S: Jo, dem har tenkt på det nå ---J: Noen over deg? S: Ja, for å få frikjøpt meg for litt tid (...) På mange måter så er det jo all right for jeg trenger mer tid, så ser jeg jo det at da mister jeg den kontakten. Og det er veldig all right den kontakten fordi at jeg henter mor, kjører bortimot en time vi to (...) og da har vi nedover igjen og, å snakke litt om forventinger hun har til samvær og hjemover igjen og hva vi prata om og. Så jeg er ikke helt villig til å--- kanskje at vi må - jeg får følge opp samværet i hvert fall en gang i mellom for å holde kontakten (...) Det er nå som jeg kjenner dem jeg får mer av historien og du får mer forståelse av hvordan ting er også (...) J: Så det handler om tid dette her da eller? S: Ja, For det tar mye tid. Da er jeg opptatt en gang i måneden fra 12 til 4 på ettermiddagen(...) På en måte så kan det veies opp av det andre. For det blir ikke nødvendig for meg å dra 4 ganger i fosterhjemmet i året. Det blir ikke nødvendig kanskje å dra og ha samtale med mor med jevne mellomrom, for jeg ser henne faktisk jevnlig. Jeg behøver ikke høre hvordan det går for det vet jeg (...) Det er ikke så mange saker man egentlig følger opp sånn som har så ofte samvær heller.

Det Marianne formidler illustrerer noe av det samme som Solrun snakker om, hvor viktig det er å kjenne foreldrene og barna gjennom *direkte dialog*, og at den tiden som går med til slik jevnlig kontakt også fortjenes inn igjen ved at andre formelle møter eller oppfølgingsbesøk blir overflødige. Kjøreturene med moren til fosterhjemmet og praten med fostermor når moren er sammen med barna, gir Marianne innblikk i hvordan barna har det i fosterhjemmet, og hvordan samarbeidet mellom fosterforeldrene og moren fungerer. Samtidig møter hun barna i hjemmet der de bor, og observerer dem i mer naturlige omgivelser enn om det skulle arrangeres særskilte samtaler med barna. Den profesjonelle posisjonen blir annerledes når hjelpetiltak og oppfølging skal administreres gjennom andre. Hvordan tid blir forstått og

anvendt, har både indirekte og direkte implikasjoner for hva slags kunnskap som aktualiseres og utvikles. Denne fortellingen peker også på et klassisk dilemma i sosialt arbeid, nemlig forholdet mellom forvaltning og behandling. I en klassisk artikkel spør Christiansen (1977): ”ja, om vi hadde bedre tid – hva ville vi gjøre da?” Forfatteren antyder at de profesjonelle da ville få andre og større problemer inn på seg. Med andre ord forstår jeg det slik at knapphet på tid kan være et hinder både for å oppdage problemer i familiene og det å engasjere seg i tilstrekkelig grad og konkret nok i det saken handler om. I de tre sakene jeg her har vist til, får vi innblikk i komplekse og omfattende livssituasjoner, det samme observerte Christiansen i sitt arbeid på 60 – og 70-tallet: ”deres problemer er vedvarende, sammensatte og av en slik art at de gjør krav på et behandlingsaspekt i tillegg til den forvaltningsmessige siden av saken”. Mye har skjedd i norsk barnevern siden 1977, derfor er det interessant at noen av de samme grunnleggende problemstillingene som sto på spill den gangen, så lett kan gjenkjennes i fortellinger fra dagens praksiser.

Ny kunnskap gjennom alternativ tidsanvendelse

Også sosialarbeider Sølvi tematiserer bruk av tid i sitt samarbeid med moren Vigdis og sønnen Stian som nå bor i fosterhjem. I forrige kapittel ble saken brukt til å illustrere hvordan oppfatningen og samarbeidet med moren endret seg når hun opplevde å bli møtt med respekt på institusjonen, og tatt på alvor i sine forsøk på å formidle at det var ”noe galt med gutten”.

(...) Den har vært over flere år, og det har vært mange forskjellige saksbehandlere i denne saken her. Det har vært stor utskifting på kontoret, så jeg har nå hatt den i ett år da. Nei, litt over et år har jeg hatt den. J: Jeg har hatt inntrykk av at du hadde jobba her i lang tid. S: Nei da. Jeg begynte her i (...) Jeg begynte her i fjor sommer jeg, og så har jeg gått bare i 70 %. Dette her er den saken jeg har jobba mest med. Jeg har hatt veldig mye kontakt ---- Men jeg har ikke fått lest så mye på historikken. Det har hele tiden vært så mye som skjer her nå. J: Men da er vel det også et uttrykk for at det ikke har vært nødvendig da? S: Historikken? Altså, det er jo fordi at omsorgssituasjonen har på en måte vært ivaretatt synes jeg da gjennom at han har vært på den institusjonen og fått et veldig godt samvær med mor da, i forhold til at hun ser selv at hun ikke kan ha Stian hjemme igjen. Hun er veldig tydelig på det at hun ikke har kapasitet til det da. Og jeg føler meg veldig sikker på at hun ikke ombestemmer seg på det. Så derfor har vi holdt på den frivillige plasseringen da.

Her understrekes det at når Sølvi som saksbehandler engasjerer seg og bruker tid *sammen* med moren for å legge til rette et godt tiltak for Stian, blir det lite vesentlig for Sølvi å prøve å få oversikt over alt som

har skjedd tidligere. Dette i motsetning til for eksempel Trude som i sin forståelse av Anna i kapittel 4 strevde med å få en slik oversikt. Sølvi setter fokus på den aktuelle situasjonen og framtida. I tiden som Sølvi har brukt til å arbeide med denne saken, inkluderes også et tett samarbeid med fagteam i det statlige Bufetat, utredning av gutten ved et statlig kompetansesenter, og samtaler med de som gikk over fra å være ansatt på institusjonen (som ble nedlagt) til å bli fosterforeldre for gutten. Det var disse fagfolkene som i tillegg til moren, kjente gutten og visste hva som krevdes av oppfølging. Selv om hovedansvaret for å skaffe omsorgstiltak ligger til statlige Bufetat, illustrerer denne saken den betydningen det har at også den ansvarlige saksbehandleren i kommunen er aktivt med i alle skrittene som tas. I denne saken er det et *felles fokus og tid brukt til samarbeid og tilrettelegging* som er plottet eller skjelettet i fortellingen. Den nevropsykologiske utredningen av gutten ved det statlige kompetansesenteret bidro med en form for paradigmatisk kunnskap som kan sies å inngå i den narrative kunnskapen som Sølvi hadde tak i fra før.

J: Han har ikke hatt noen diagnose? S: Nei, det har han fortsatt ikke. Men han ble utreda på x kompetansesenter i november - desember før jul. Der hadde han stått på venteliste i ett år før han kom inn. Jeg vet ikke om du har hørt om det. Det er sånn nevropsykologisk utredning. Så han var der i tre dager for å bli utreda. Og så hadde vi et sånt oppsummeringsmøte med han psykologen og ho pedagogen der i fra i desember og så kom rapporten i februar-mars. Og der ble det da konkludert med dette der at han har en medfødt organisk dysfunksjon som gjør at han har vansker med automatisk innlæring av grunnleggende ferdigheter. Han tar ikke opp læring sånn som andre. Han snapper det på en måte ikke opp. Han må på en måte ha en firkant og så må han ha det repetert 10.000 ganger i stedet for to. J: Så det er ikke sånn at når han første har lært noe, så? S: Når han først har lært det, så har han lært det. Det tar ufattelig lang tid før han lærer det da. J: Det kan handle om alt ---- Det å sitte ved bordet for eksempel? S: Nei, det tror jeg nok han fikser. Men for eksempel det å pusse tennene sine, det har han fortsatt ikke lært. Altså, han kan pusse, men han gjør det ikke uten at en på en måte står over han og ser at han gjør det. Sånne veldig grunnleggende ting da har han ikke lært, og det er på en måte ingen som har skjønt hvorfor, og det har gått utover mor at hun har ikke klart å lære gutten sin noe som helst. J: Så da har det vært lagt på omsorgssvikt... S: Ja, det har vært lagt mye på omsorgssvikt, så mor føler nok dette som en enorm lettelse at hun har fått dette på papiret at han har faktisk noe oppe i hjernen som ikke fungerer som det skal. Som gjør at han bruker lenger tid enn andre da på å lære. Men at han kan lære, konkluderte de med, at han kan lære. Men at han da trenger på måte å ha konkrete knagger å henge det opp på. For det har de sagt på institusjonen og at han klarer å justere forventinger etter personene. At han kan forbinde noe med en som heter Tor da (jeg bare finner på et navn). Når han ser han, da skal jeg gjøre det. Men han gjør ikke det automatisk i en leggesituasjon med en annen person. Altså----- han gjør på en måte lite av seg selv og han har ingen indre impuls til å gjøre ting. Han setter ikke i gang med noe selv. Han blir liksom bare

sittende liksom apatisk da, hvis han ikke får noen andre som setter han i gang med noe. Jeg kjenner Stian veldig lite selv. Jeg har jo bare pratet med han på møte og han har vært med meg og kjørt. Vi har jo pratet sammen, men jeg har ikke sett han så veldig mye sånn der i det praktiske ...

Tidsdimensjoner aktualiseres på flere nivåer i denne fortellingen. Familien har hatt kontakt med ulike hjelpeinstanser i årevis, og alt gutten ikke har mestret har vært tolket som dårlig oppfølging og etter hvert omsorgssvikt fra moren. Når det så blir tatt initiativ til en grundig utredning av guttens lærevansker, viser det seg at det er en medfødt organisk dysfunksjon, og således mangel på tilrettelagt opplæring som kan forklare mye av guttens manglende ferdigheter. Selv om dette også tok tid, og han heller ikke nå har noen diagnose, har undersøkelsen fritatt moren for skyld og mye av ansvaret for at gutten er som han er. Når fortida så vurderes med nåtida og den nye informasjonen som utkikspunkt, endres også synet på mye av det som har gått forut. De samlede ressursene blir brukt og rettet mot å legge til rette for en god utvikling for gutten. Da betyr det mindre at Sølvi har brukt relativt lite tid på å bli godt kjent med gutten eller observere han i dagliglivet. Sølvi har disponert og prioritert tiden til de oppgavene hun har vurdert som viktige etter hvert som de har dukket opp. Slik blir det den sammenhengende historien og fortellingen som også gir mening for Sølvi og ikke bruddstykker av informasjon hun får fra ulike instanser.

Utdrag og fortolkninger av tre ulike fortellinger illustrerer hvordan tidsdimensjoner gjøres relevant på flere nivåer i arbeidet med barn og foreldre som er i kontakt med barnevernet. Tidsfaktoren eller mangel på tid oppleves som et hinder for grundige undersøkelser, og mer tid som en ressurs i den direkte samhandlingen med foreldre og barn. De sammensatte fortellingene viser også at selvfølgeliggjorte eller selvforklarende fenomener som det at moren selv har vært barnevernsbarn eller at moren oppfattes å leve et ustabil liv, kan inngå i den profesjonelle forståelsen og hindre at andre mulige årsaksforklaringer til problemet blir undersøkt. Slik går tiden, og verdifulle år av barnas liv kan bli brukt på tiltak som snarere forsterker enn reduserer problemene. Det er *den kronologiske tidsmodellen* som er virksom når handlinger og hendelser følger etter hverandre, og det i liten grad stilles spørsmål ved den form for orden dette skaper. Når sosialarbeider Solrun kjemper for å tenke annerledes om den tiden hun har til disposisjon enn det hun blir pålagt fra sine ledere, utfordrer hun en slik sekvensiell eller lineær tidsforståelse. Det samme gjør både Vera og Sølvi når de på ulike måter tar i bruk tid som et virkemiddel i tilrettelegging av gode nok omsorgsbetingelser. Tid brukt på nye og alternative måter bringer ny informasjon inn i systemet. Slik virker narrativ tid, narrativ kunnskap og paradigmatisk kunnskap sammen

i bevegelige profesjonelle prosesser (Bruner 1990; Polkinghorne 1995). Sagt på en annen måte, *tid skaper og strukturerer kunnskap*, og tid kan brukes som et aktivt virkemiddel i profesjonelt endringsarbeid.

Fortid som konstruksjonsmodell for forståelser av foreldrenes og barnas aktuelle livssituasjon

I dette underkapitlet skal jeg med empiriske eksempler og det narrative perspektivet illustrere hvordan fortid kan forstås både som et hinder for utvikling, og som en kilde til å skape ny mening eller ny erkjennelse i det profesjonelle arbeidet. Det innebærer at fortid på linje med andre fenomener innlemmes i en videre kontekst, og bidrar eller brukes aktivt i den faglige meningskonstruksjonen. Når sosialarbeider Trude sier at Anna må legge fortida bak seg, trekker hun veksler på kunnskap som ser en vanskelig oppvekst som et hinder for senere vekst og utvikling, med andre ord en kronologisk tid som fungerer som en lineær kausal modell. Ricoeur (1980) poengterer at for å *gi mening* til det som har skjedd eller *forklare hvorfor* noe kunne skje, er en kronologisk tidsmodell ofte utilstrekkelig. Gjennom plottet eller det sammenbindende skjelettet vil sekvenser av hendelser og menneskelig handling kunne forstås ikke bare gjennom tid, men også gjennom erindring. For å forstå et plot er vi med andre ord avhengig av en forforståelse av hva menneskelig handling er. Både fortid og framtid eksisterer i vår forestillingsverden gjennom hukommelse på den ene siden og forventninger på den andre. Nåtida eller et sammenhengende nå har dermed både fortida og framtida i seg.

Fortid tematiseres på flere måter i materialet. Jeg innledet kapitlet med å peke på at det var fortellinger om foreldres fortid som i første omgang fanget min oppmerksomhet og som ledet til en ytterligere utforskning av tidsdimensjoner i det profesjonelle arbeidet. I denne delen skal jeg presentere analysene av hvordan fortid gjøres relevant i sosialarbeidernes og foreldrenes fortellinger, og hva slags kunnskapsperspektiver som ligger til grunn for de fortellingene som er konstruert.

Fortid som predikerer framtid

Jeg skal først vende tilbake til Veras fortelling om Marit og sønnen Lars. Det er hverdagslivet og kontakten mellom moren og sønnen som er tema for de hjelpetiltakene barnevernet administrerer i denne familien. Nå intervjuet med Vera leses og analyseres med fokus på det narrative, som en sammenhengende historie, trer fortida både til moren og gutten fram som legitimerende forklaringer.

Omtalen av gutten vil bli nærmere analysert i kapittel 7, her rettes oppmerksomheten mot beskrivelser av moren.

(...) hun har mye ballast med seg. Ballast hun ikke tør å kjenne på. Samtidig så er hun veldig pliktoppfyllende overfor foreldrene (...) Jeg synes ikke at forholdet styrker henne. Det drar henne ned(...)Men jeg har også sagt til miljøarbeideren at hun må sørge for at mor opprettholder kontakten med DPS, fordi de er kjappe å skrive ut hvis folk ikke møter (...)Og så er ikke jeg så veldig sikker om man behøver grave opp alt grums i fortiden. Nå er ikke jeg psykolog. Så de får vurdere det selv. Det er noe med det. Hun har nok lagt lokk på mye (...)

Vera er både kunnskapssøkende og undrende i mange av sine refleksjoner rundt den lille familien. Samtidig er hun innskrevet i de faglige diskursene som omgir barnevernfeltet og andre profesjonelle hjelpetjenester der psykopatologi og avvikforståelser brukes som forklaringsmodeller når problemer blir utredet (Andenæs 2000;Backe-Hansen 2001a;Egelund 1997, 2003;Sandbæk 2002a). I et tidligere utsnitt så vi at Marits fortid som barnevernsbarn var med på å gi mening til Veras forståelse av nåtidig fungering. I utdraget over utdypes denne forståelsen. Begrepet ballast rommer i dette tilfelle en ustabil oppvekst som først og fremst legitimerer omfattende nåtidige hjelpetiltak. Med andre ord er det en kronologisk tidsmodell som er styrende for Veras fortolkninger av morens livssituasjon. Å forholde seg til sin egen fortid, forstås innefor en slik kausal modell som å grave i gammelt grums. For å kompensere for alt det negative fortida fører med seg, forstår jeg det slik at Veras anliggende er å bygge faglige nettverk rundt moren og gutten, slik at omsorgen skal "bli god nok". Barnevernets oppgave begrenses på den ene siden til å følge med på hva som skjer med moren og gutten i kontakt med alle de andre hjelpeinstansene som er inne i bildet. På den andre siden er Vera også konkret i sine refleksjoner over hva moren trenger. Målet eller kanskje snarere middelet er å gi henne mestringsopplevelser, mer tro på seg selv og mer selvtilitt, og jeg blir nysgjerrig på hva det innebærer:

J: Og igjennom å bygge opp mor så tenker man at det skal komme gutten til gode? S: Jeg tror at når mor ser at det gjør en endring i samspillet mellom disse at hun ser det fungerer. Da fører det til mestringsopplevelse. Da får hun en bedre tro på seg selv og mer selvtilitt. J: ----- Du sa hun var trygdet. Hun er ikke i jobb eller noe sånt? S: Jeg tror ikke hun har vært noe videre i jobb. Hun har vært sosialklient og så tok miljøarbeideren, den første som var inne, kontakt, eller jeg sa til mor at hun må ta kontakt med lege og så får hun snakke med legen. Da hadde mor åpnet seg for legen og kommet med litt av det hun bar på. Han hadde da satt henne på trygd. Han sa du har så mye at du må ta tak i alt dette her, og han hadde søkt henne inn på DBS. Samtidig så holder nok mor dette litt sånn----- Jeg får veldig lite vite hva egentlig hun bærer i seg, men jeg vet om denne sykdommen. Jeg vet at hun har vært et barnevernsbarn. Jeg vet det har vært en del i hennes bakgrunn, og jeg vet at hun hadde en søster som døde av stoff, og at den andre broren har vært ute på kjøret og litt sånn. Så jeg vet at hun har nok hatt----- J: Så hun har ingen sårne

mestringsopplevelser gjennom skole eller jobb da? S: Nei, det tror jeg ikke og jeg forstår at på skolen så hadde hun en del konsentrasjonsproblemer, og jeg tror Marit sa at hun trodde hun hadde litt sånn problematikk i henhold til ADHD. At hun var veldig mye sånn ukonsentrert samtidig så vet jo vi at dårlig omsorg kan feiltolkes som ADHD. Så jeg er ikke sikker. Men jeg håper på en måte at mor nå får den hjelpen som hun har behov for. Det følger disse miljøarbeiderne opp. Men den første miljøarbeideren hun følger opp dette med mor. Oppnår kontakt eller har kontakt, bare har kontakten hun skal ha. Og jeg føler og da--- for mor hadde nok ikke tro på meg når vi da - hadde nok ikke det. Nei. Og hun kom inn - at den saken kom til meg som en lett sak - og jeg sa ja til en lett sak. Og så viser det seg at det var en veldig tung sak og jeg har jo hatt altfor mye å gjøre i en del år. Saken ble litt sånn - altså jeg kunne ha jobbet mye bedre i den saken, men jeg var ikke klar over før jeg liksom gradvis begynte å oppdage at dette er ikke noe lett sak. Dette er jo faktisk en jobbesak. Men så har jo de andre vært inne i bildet, så jeg har ikke sagt noe før nå. Men sånn er det å jobbe i barnevernet. Vi er på etterskudd.

I dette utdraget blir det tydelig at det er foreldreoppgavene som skal gi Marit mestringsopplevelser. Det er altså relasjonen mellom moren og gutten det arbeides med, og i liten grad den sosiale situasjonen og en videre kontekst. Når Vera utdyper hva hun har fått med seg av Marits bakgrunn og oppvekst, får vi et bilde av en vanskelig sosial situasjon, men dette synes å ligge utenfor det området som barneverntjenesten er opptatt av. Opplysningen tjener likevel til å understreke hva slags kunnskap som skaper mening for Vera i hennes bestrebelser med å forstå guttens omsorgssituasjon. Til tross for all mulig velvilje og innsats for å skape "gode nok" omsorgsbetingelser for gutten, er det "ballasten" til mor som synes å forklare bekymringen for gutten. I likhet med bakgrunnshistorien til Anna som Trude strever med å få tak i, fortelles også Marits historie på en måte som gjør dette til en tung og vanskelig sak. Vera håper de hjelpetiltakene som er i gang skal hjelpe, men hun har samtidig mye informasjon som gjør henne rådvill. Det synes i liten grad å være slik at morens bakgrunnshistorie gir retning for handling utover at hun følges tett opp av miljøarbeidere mange timer i uken. Eller kanskje er det slik at det nettopp er morens bakgrunnshistorie som er med på å legitimere de omfattende hjelpetiltakene som er i gang.

Fortid kan altså gi mening til aktuelle og nåtidige hendelser og handlinger. Samtidig er det slik at fortiden også skapes gjennom nåtidige og aktuelle forestillinger. Livshistorier konstrueres alltid retrospektivt, ved å se tilbake med nået som utkikspunkt. Fortellingen til sosialarbeider Trude er også med på å illustrere kraften som ligger i konstruksjoner av fortidige hendelser og handlinger. Trude er kommet inn som saksbehandler nummer to, fordi Anna har klaget på at kommunikasjonen med hovedsaksbehandler ikke fungerer godt nok. Under et felles hjemmebesøk et par uker før intervjuet fant sted, arrangerte de samtalen slik at Trude intervjuet Mari (hovedsaksbehandler) om hennes kontakt med Anna og barna.

Tema for samtalen var barnevernets bekymring for den daglige omsorgen Anna gir barna, herunder å forklare hvorfor de hadde bedt om en sakkyndig utredning av moren og barna.

Ideen var at Mari skulle forklare seg ordentlig, for vi tenkte at det kunne være mulig at hun ikke hadde gjort det, og at hun skulle få litt---, ja få litt kritisk innblikk i vårt arbeid, altså at vi stiller oss kritisk til vårt eget arbeid --- samtidig som hun skulle få øse ut av seg det hun mente var gjort feil.

Her åpnes det altså opp for at den profesjonelle innsatsen ikke har vært tydelig nok eller god nok, og gjennom åpent å reflektere over hva som er gjort, skal Anna som mor få innblikk i hvordan barneverntjenesten har tenkt rundt sitt eget arbeid. Trude syntes samtalen og hjemmebesøket gikk greit, men hun konkluderte med at "uenige er vi uansett, enten hun blir hørt eller ikke". Det er også innhentet rapporter fra barnevernet i den kommunen Anna bodde før. Trude forteller en lang historie om Annas oppvekst og tidlige voksenliv, et liv som har vært preget av massiv mobbing fra moren, overgrep fra faren og vold fra broren, at Anna selv har drevet med rusmisbruk og levd et liv med omfattende trusler fra faren til det eldste barnet, fra halliker og torpedoer

(...) barneverntjenesten i X kommune, jeg synes de har gjort gode undersøkelser, de kommer med gode, omfattende rapporter--- ja gode og gode, jeg synes disse barna burde vært plassert ved fødsel, men det er nå en helt annen sak (...) mor har en massiv historie og jeg tenker at etter 6 år i barnevernet, jeg tror nesten ikke jeg har hørt noe verre (...) altså med den historien hennes så skjønner jeg godt at hun har en enorm skepsis og angst (...) jeg tenker det at det er helt naturlig at hun ikke tar inn over seg hva den eldste gutten har vært utsatt for, og jeg synes ikke hun er lydhør for hva en 5-åring er i stand til å forstå—for hun mener at hun beskyttet gutten (...) at gutten har en historie, det er det ingen tvil om, det synes jeg hun har liten innsikt i hvordan håndtere, men hun mener da at gjennom å snakke med gutten (...)

I en barnevernkontekst er innholdet i Trudes fortelling om Anna og barna gjenkjennelig og forenlig med en alminneliggjort kulturell storyline²⁶. Det at mødre som er i kontakt med barnevernet har en turbulent bakgrunn, overrasker ikke de som kjenner feltet. Likevel understreker Trude her at hun tror knapt hun har hørt en verre historie. Det er den relative vektningen av Annas fortid som vakte min nysgjerrighet. Hvordan kan vi forstå den røde tråden av bekymring som gjennomsyrrer denne fortellingen, hvordan kan det ha seg at Trude, som også er ny i saken, stadig vender tilbake til Annas fortid, og at den aktuelle interaksjonen og Annas kontakt med ulike deler av hjelpeapparatet så konsekvent fortolkes i lys av hennes fortid? Også gutten oppfattes å ha opplevd ting som vurderes som skadelige, og Trude er sterkt i tvil om moren er i stand til å ta vare på og beskytte gutten etter alt han har opplevd. Spørsmålet blir

---

²⁶ En storyline defineres som en på forhånd gitt kulturell fortelling som subjekter tyr til for å beskrive situasjoner og hendelser, og som de beskriver seg selv innenfor (Davies & Harré 2001[1990]), jfr. fotnote 7, side 39.

hvilke muligheter mødre i en slik situasjon har til å posisjonere seg som ”gode nok” og skape og utvikle identiteter som er forenelig med barnevernsarbeiderens perspektiver.

En alternativ fortelling om Anna kunne være at dette handler om en mor som er eneforsørger for to barn. Hun har brutt opp fra et storbymiljø der hun pleide omgang med et miljø som hun selv beskriver som destruktivt både for henne og gutten som da var i førskolealder. Anna innrømmer at hun har eksperimentert med rusmidler, men avviser at hun har hatt store rusproblemer. Hun har etablert seg i Y kommune, der hun forsøker å bygge opp en ny tilværelse for seg selv og barna. Anna har fortalt at hun selv manglet mye i sin egen barndom med foreldre som slet med sine egne liv, hun har følt seg mobbet og urettferdig behandlet på skolen, hun er fortsatt var for anklager og urettferdig kritikk og sliter med å stole på at andre voksne vil henne vel. Både barnehagen og skolen uttaler seg overveiende positivt om barna og om Anna som mor. Barnevernet er likevel bekymret fordi moren mangler nettverk og barna vil derfor kunne bli isolerte og passivisert sammen med bare moren. Det ble iverksatt en ny undersøkelsessak noen måneder tidligere etter at fastlegen meldte bekymring for guttens omsorgssituasjon. Bakgrunnen var at moren hadde glemt å ta sønnen med til en blodprøve som legen mente hun burde forstått var viktig for sønnens helsetilstand. Sosialarbeiderne synes det kan være vanskelig å forholde seg til Anna, fordi hun både vil og vil ikke ha hjelp, og hun kan bli sint når hun får kritikk eller føler seg misforstått.

En slik fortelling ville gitt sosialarbeiderne et annet utgangspunkt for samhandlingen med Anna. Den fortellingen som Trude formidler om Anna og barna kan i Ricoeurs og Mishlers terminologi oppfattes som en ”ukritisk tidsmessig konstruksjon der tid er representert som en lineær serie av øyeblikk ”og tause antakelser. Hvis vi ønsker å forstå hvordan individer lærer, endrer seg og utvikler seg må vi ha et alternativ til en lineær tidsmessig kausal modell, en modell som åpner for handling i nåtid mot en ønsket framtid. I Trudes fortelling er ikke blikket innrettet mot at meningen med tidligere hendelser kan refortolkes i lys av senere konsekvenser eller posisjoner, og at individer kan redefinere hvem de er og revidere/bearbeide plottet i sin egen livshistorie. Når fortid betraktes som et uforanderlig fundament for å predikere framtid, begrenses også det profesjonelle handlingsrommet (Mishler 2006: 37).

Da jeg intervjuet Trude hadde jeg allerede truffet Anna og intervjuet henne. Etter noen innledende runder om hva som er hensikten med min undersøkelse spurte jeg Anna om hun kunne beskrive gutten for meg, og hun la da vekt på at i likhet med henne selv har han spesielle evner og interesser.

(...) Og så er han veldig sånn, jeg tror han er tidlig ute med tenåringsfakter og sånn, han er 10 år, det er greit nok---- men—han er veldig, han føler seg annerledes enn andre barn J: Gjør han det? M: Ja, altså innvendig føler han seg større enn det han er---- J: Sier han det eller? M: Ja, han er veldig opptatt av vitenskap og stjernegreier, astronomi, ikke astrologi---J: Astronomi ja---M: Ja og så har vi visse evner i vår familie som gjør at han kan se og vite ting som andre ikke kan se og vite--- jeg er maken J: Å ja? M: Ja, jeg prøver å si det til han, ikke snakk om de evnene, bare vær et barn og gå ut og lek--- men han vil ikke ha leker, han har beholdt litt lego, det er det han vil ha, ellers er det data og playstation og bøker og naturen (...) Jeg ber han ti stille for jeg vet ikke hvordan det er, jeg har blitt mobbet hele livet mitt, så jeg har ikke lyst at han skal ende opp sånn, han er en veldig følsom gutt, så—J: Du har blitt mobba for det samme? M: Ja, ja, ja jeg har alltid vært aleine, jeg har aldri hatt venner, jeg har kanskje hatt en eller to venninner, men det er ikke daglig kontakt og det er det ikke fremdeles—men jeg har vendt meg til det da, så det går bra, men jeg vil ikke at han skal ende opp sånn, for å være ensom når du er mindre det---J: Nei, det er ikke godt---M: Nei--- og å være ensom når du er eldre er heller ikke godt, men du kan jo se på det på en annen måte, at du er som du er (he, he) jeg vet jeg er aldri aleine, aldri aleine (...)

I denne fortellingen, som inngår i en større fortelling, aktualiseres også tidsdimensjoner i morens forståelse av gutten. Han er tidlig ute sammenlignet med andre barn og han føler seg annerledes. Det bekymrede blikket for forståelse vil kunne dreie seg om at moren ser gutten som en kopi av hennes selv når hun legger vekt på at han i grunnen ikke er helt som andre barn. Men det er også mulig å oppfatte dette som en beretning om en mor som ser sønnen sin som et litt unikt barn som må veiledes og beskyttes mot å dele for mye av sine spesielle erfaringer med andre. Anna er opptatt av å gi sønnen en mer positiv oppvekst enn det hun selv har hatt. Hun bruker sine egne erfaringer når hun anbefaler gutten å holde de spesielle evnene for seg selv. På den måten vil hun beskytte ham mot stigmatisering fra omgivelsene. Det handler om å balansere mellom å være vanlig og uvanlig for å bli akseptert i jevnaldergruppa. Når Anna videre beskriver hvordan hun arbeider med å skape et trygt liv for seg og ungene, inkluderer også hun sin egen og barnas fortid. I hennes historie er det ”de spesielle evnene, de sterke sansene, beskjedene hun får på øret” som forklarer de valgene hun har gjort. Både selvmordsforsøk og eksperimentering med rus forstås som virkemidler for å komme bort fra eller dempe forsterkede sanseintrykk. Gjennom livet har hun lært seg å holde munn om sine spesielle evner, som barn ble hun mobbet, og i psykiatrien er slike sterke sanseintrykk blitt oppfattet som ”å høre stemmer” og å være schizofren. Selv oppfatter hun det som har skjedd og de beskjedene hun får fra sine skytsengler som en voldsom styrke

(...) men siden jeg har de evnene jeg har og ser annerledes på livet, så kolliderer det veldig med barnevernet sine meninger av og til (...) den hjelpen jeg har blitt tilbudt har ikke passet, ikke før jeg kom inn i et alternativt miljø, for jeg visste ikke at det fantes andre mennesker som også er sånn faktisk (...)

Anna viser i intervjuet med meg at hun med sin spesielle tilnærming til livet, har vansker med å nyttiggjøre seg den hjelpen hun blir tilbudt og at hun med sine perspektiver er på kollisjonskurs med barnevernet. Det er likevel ikke de spesielle evnene til Anna som bekymrer Trude mest selv om hun lurer på hvordan det påvirker gutten:

(...) hun opplever jo at hun er et medium, hun er en sånn shaman, ja--- det vil si at hun kan flytte ting med tankene og hun kan se ting og hun kan forutsi ting--- det er i og for seg mange som tror og mener de er det, men spørsmålet er hvordan dette påvirker gutten, vi er litt usikre på hvordan hans rolle i dette er, fordi hun mener at de som mener at de er shamener, det er genetisk overførbart, sånn at gutten har også sånne healingevner og sånn mener hun (...)

I motsetning til psykologer som Anna selv forteller at hun har vært i kontakt med, oppfatter jeg det slik at Trude ikke patologiserer Annas spesielle evner, men de finner det likevel bekymringsfullt at Anna drar gutten med i sin spesielle verden.

Siden Trude var ny for Anna da jeg intervjuet henne, var hun villig til å gi henne en sjanse, men hun har ingen god attest til barnevernet som system, og hun innrømmer at hun selv kan være vanskelig å kommunisere med.

(...) jeg blir veldig ironisk og sarkastisk når jeg føler meg truet, jeg føler meg faktisk truet av de, men det kan være oppveksten min som gjør at jeg har den trusselfølelsen. (..)ja de sitter og påstår at de hører og lytter til foreldrene, ja det gjør de kanskje, men de bryr seg ikke om hva som blir sagt. Det kan hende at de hører hva jeg sier, men de bryr seg ikke om det for de har bare bestemt seg, sånn virker det da (...)

Det er ikke slik at Anna forneker eller prøver å legge skjul på en vanskelig oppvekst. Også Anna forstår sine egne reaksjoner i lys av sin fortid, slik den blir fortolket av henne selv og hjelpeapparatet. Før jeg går nærmere inn på hvordan vi kan forstå de ulike fortellerposisjonene til Trude og Anna, skal vi se hvordan fortid håndteres i en av de andre fortellingene og er med på å legitimere en intensiv oppfølging av familien.

Sosialarbeider Berit har vært presentert tidligere og som miljøarbeider forteller hun fram sin historie om Ida som har omsorgen for fire barn. Etter noen innledende runder om hvem familien består av, går miljøarbeideren videre med detaljerte beskrivelser av morens barndom og oppvekst, hennes kompliserte relasjoner til egen mor og far, ungdomsår delvis i Norge, delvis i utland, og et langt voksenliv med flere menn og barna i utland før hun slo seg ned i den aktuelle kommunen for et par år siden. Som jeg viste med et lite utdrag i kapittel 2 mener miljøarbeideren det er viktig å fortelle om begynnelsen for at jeg

skal forstå helheten. Historien handler om at Ida følte seg avvist av moren under hele oppveksten, og det fortelles at grunnen kan være at hennes mor, altså mormoren til barna, fikk et barn med sin egen far, med andre ord en incestsak

(...) Mormor har sikkert da et vanskelig forhold til Ida fordi hun er jente i forhold til det ho sjøl har vært opptatt av i barndommen. Når far er hjemme, blir Ida veldig avholdt av far som er anleggsarbeider, men når far er ute så blir ho veldig krenka av mor, fordi ho antakelig er en trussel for mor i forhold til far, og sin historie. Så det her er en mamma som du vil møte som er veldig krenka, en veldig krenka person, hele barndommen sin (...)

Miljøarbeideren forsøker i denne fortellingen å skape mening både for seg selv og meg ved å gå tilbake i Idas historie. Berit forstår også Idas behov for å overbeskytte sine egne barn i lys av denne historien.

Men hun presiserer at dette også er blitt bedre etter at hun har jobbet intensivt med moren i over ett år. Kontakten er trappet ned til noen timer i uken

(...) S: Alt er blitt bedre. Mor er blitt bedre— J: Ja, på hvilken måte har hun blitt bedre? S: Nei til å forstå, viktigheten av for eksempel å la den yngste få lov å leke ute, sende ho på 12 på leirskole uten at ho sitter på ho, holdt jeg på å si, det har vært et kjempeproblem for ho, ho forteller jo sjøl at når M skal dra på håndballtrening så har ho lyst til bare å skrike når ho sykler ut av gården og skal dra liksom. For da har ho ikke kontroll. Så ho beskriver jo en del helt sånne konkrete ting, men det klarer ho nå, ho klarer å holde det for seg sjøl J: Det vet du? S: Det vet jeg, for jenta er jo på treningene J: Ja, men at ho klarer å holde det for seg sjøl, mener jeg? S: At ho er engstelig for at dem skal gå. Generelt så forteller ho dem at ho er redd for pedofile for eksempel, at ho er engstelig for at det skal skje dem noe. Det snakker ho altfor åpnet om. Men det har avtatt både i form og innhold, men at det er helt borte det er det ikke. Det tror jeg aldri vi kan få til heller med henne. Så der må de forhåpentligvis få en trygghet da ved erfaring at folk stort sett er ganske alright.

Jeg viste i kapittel 4 at Ida berømmer Berits innsats i familien, men at hun samtidig føler seg overkjørt på noen områder når hun for eksempel forteller:

Jeg kjenner ungene mine best selv, og det irriterte meg mange ganger at hun undervurderte meg som mor. Det likte ikke jeg. Det er der jeg måtte slutte å arbeide sammen med Berit. Jeg måtte bare slutte der jeg, for det nytter ikke at man setter seg inn i en familie så intensivt at man prøver å overta en rolle. Og det var det ho gjorde (...)

Berit velger å ramme inn fortellingen om sitt arbeid med Ida og barna ved å gå tilbake til Idas barndom og oppvekst. På den måten trekkes det en lineær forbindelse mellom Idas erfaringer tidlig i livet og den aktuelle livssituasjonen. Hennes hjelpebehov forstås i lys av det hun har opplevd tidligere. I et slikt lys er det også mulig å forstå Idas opplevelse av at Berit ikke slipper taket, at hun fortsetter å definere henne som hjelpetrengende med et vedvarende behov for å få korrigert sine handlinger og sin væremåte overfor

barna. Idas framstilling av kontakten med miljøarbeideren kan være et eksempel på at en lineær og kausal forståelse kan forbli et uforanderlig fundament for å predikere framtid (Mishler 2006: 37). Empirien i denne undersøkelsen gir indikasjoner på at innenfor en slik forståelse er det liten oppmerksomhet rettet mot å revidere plottet i mødrenes livshistorier, og rette blikket framover mot et felles mål. Vi kan i slike tilfeller også snakke om lukkede betydningssystemer (Berger & Luckmann 2004 [1966]: 45-46 jfr. side 57-58 her) i den forstand at den teoretiske eller paradigmatisk kunnskapen brukes for å konstatere hvordan virkeligheten eller enkeltpersoner er, altså noe stabilt og essensielt, framfor meningsskapende prosesser i den aktuelle kulturelle konteksten som for eksempel disse mødrene lever i og har erfaring med. Å være opptatt av hvordan fortid får betydning i den kontinuerlige meningsdannelsen gir inngang til andre og utvidede forståelser enn om fortid kun betraktes som årsak til at den enkelte handler som hun gjør (Levin & Trost 2005: 22). Det å tolke sameksistensen mellom den hverdagsvirkeligheten som beskrives og de teoretiske og kulturelle perspektivene som det trekkes veksler på, er en av utfordringene i profesjonelt arbeid. Det innebærer som Berger og Luckmann (2004 [1966]: 45-46) skriver å stille spørsmål ved fenomener og begreper som tas for gitt. Eller som Denzin (1999: 312-313) framhever, språk både reflekterer og skaper den sosiale virkeligheten, å beskrive mening er også å tilskrive mening. Mening er forankret i kulturelle kontekster og derfor er også det kunnskapsrepertoaret som det trekkes veksler på i det empiriske materiale i denne undersøkelsen, deler av mer overgripende Diskurser i sosialt barnevernsarbeid (Taylor & White 2000: 39) Det er således ikke den enkelte sosialarbeiders kvalifikasjoner som er det interessante, men hva slags kunnskap som er i omløp og tas i bruk i det praktiske arbeidet.

Fortidens forklarende kraft

Det at de profesjonelle observerer og definerer situasjoner annerledes enn foreldre som de samhandler med, er heller ikke oppsiktsvekkende i en barnevernkontekst. Hvordan kan vi likevel forstå at noen av disse mødrenes posisjon oppfattes så forskjellig av mødrene og av de profesjonelle barnevernsarbeiderne? Hva slags kulturelle forståelser og hva slags kunnskapsrepertoar har de tilgang til når de beskriver sine erfaringer og vurderer framtidige handlinger? Hvordan kan vi for eksempel forstå at Anna ikke kan dele sin bekymring med Trude og Mari når det gjelder guttens spesielle evner? Kan det være slik at mens Annas prosjekt er å prøve å hjelpe gutten med å finne sin posisjon blant jevnaldrende ved å dempe og tone ned det særegne, så er Trude og Mari på jakt etter avvikende mønster og kjennetegn hos moren og hos gutten? Der moren ser fortiden som en produktiv kraft som hun har med

seg, kan lære av og bruke for å legge forholdene til rette for gutten på en bedre måte enn det hun selv har opplevd, der ser de profesjonelle i denne sammenhengen fortiden som en slags smittekilde, som begrensende faktor, som en lineær, kumulativ faktor som vil kunne ødelegge et skjørt barneliv. Ida er opptatt av at en del av hennes problemer ligger utenfor det som miljøarbeideren og barneverntjenesten kan hjelpe henne med. Strategien kan forstås som en måte å opprettholde en selvrespekt på, å posisjonere seg som mer enn en mor som trenger hjelp til å organisere hverdagen. Slik Ida konstruerer sin fortelling i intervjuet med meg, kan en rimelig fortolkning også være at hun i samarbeidet med Berit også har erfart at hun har gått for langt inn i sin egen historie, og at denne er blitt brukt mot henne i situasjoner der hun strever med å posisjonere seg som en ansvarlig mor.

Ved å fokusere på narrative elementer i sosialarbeidernes fortellinger om mødrene og i mødrenes selvpresentasjoner, kan vi skape avstand til subjektene motivasjoner og intensjoner og i stedet undersøke hvordan narrative modeller og kunnskapsforståelser materialiserer seg i aktørene og setter rammer for subjektene handlinger. Narrativ analyse kan således bidra til forståelse av hvordan individer gir mening til ulike livshendelser, likeledes hvordan subjekter engasjerer seg i konstruksjoner av egne og andres identitet. Mishler (2006:36-37) etter Ricoeur bruker metaforen "en dobbel tidsakse" ("a double arrow") for å gi mening til det fenomenet at aktuelle/nåtidige forestillinger skaper både fortiden og det motsatte, nemlig framtida ("present (and future) anticipations shape the past as well as the reverse") (Mishler 1999:2). Når livshistorier konstrueres retrospektivt, ved å se tilbake med nået som utkikkspunkt, blir plottet bestemmende for det hele, likeledes måten det ender på, fortellerens aktuelle posisjon i lys av det som har hendt. På den måten vises og dokumenteres "en dobbel tidsakse"(Mishler, 2006:36). Når den profesjonelle forstår barnas og foreldrenes aktuelle situasjon i lys av en lineær kausal modell og i liten grad er opptatt av å prøve å refortolke tidligere hendelser sammen med dem som skal hjelpes, vil dette også påvirke hva slags håp og hvilke mål som settes for et framtidig utviklingsarbeid. Den doble tidsaksen kan bidra til nye forståelser og nye utviklingsmuligheter. Tid blir da noe man har, en ressurs som retrospektivt kan forme nye fortellinger og skape nye muligheter framover, ikke noe man helst bør kvitte seg med eller som setter grenser for hva man kan gå inn i.

Å skape seg selv gjennom bevegelige identiteter

Mishler (1999:20) argumenterer for at narrativer er presentasjoner der "individuals 'speak' their identities", og at dette utfordrer aktuelle forestillinger om selvet. Mishler ser på identitet som en

kollektiv term som refererer til en dynamisk organisering av subidentiteter. Annas prosjekt kan oppfattes som et forsøk på å binde subidentiteter sammen, hun har tilgang på sin historie, og prøver aktivt å ta med seg sine erfaringer og lære av det som har vært opplevd negativt for henne. Hun legitimerer også tidligere handlinger som rusmisbruk og selvmordsforsøk ved å se det som løsninger på forsterkede sanseintrykk, ikke som noe hun ble drevet inn i (jfr. Järvinen, 2005:31) Subidentiteter kan enten være i konflikt eller tilpasset hverandre. Følgelig kan også atskillelser, diskontinuitet, tilfeldigheter og overganger knyttes til dannelsen av identitet og identiteter. Mishler framhever prosess framfor status og forming framfor tilstand. Narrative modeller som knytter identitetsdanning til en lineær utviklingslinje, vil gi lite rom for å utforske det endringspotensialet som ligger i vendepunkter eller uventede hendelser.

Det er Annas fortid, slik Anna har fortalt om den og slik andre har nedfelt den i skriftlige rapporter, som binder Trudes fortelling sammen, og det er forestillinger om hvilke konsekvenser en slik fortid kan ha for å utøve godt nok moderskap som fortelles fram. Slik konstrueres en storyline som er nedfelt i vestlig kultur, det er de første barneårene som er utslagsgivende for mestring og veivalg senere i livet. Når sosialarbeider Berit presenterer Ida for meg som en krenket person, en krenket mamma, er det hennes kategorisering av Ida etter å ha lyttet til Idas bakgrunnshistorie. Vi kan se det slik at sosialarbeiderne er innskrevet i etablerte faglige og kulturelle forståelser av hvordan vi alle preges av erfaringer i tidlig barndom og oppvekst (Bruner 1990). Fransson (2009) har i sitt avhandlingsarbeid vist hvordan barn og unge som har vært under barnevernets omsorg, tynges av sin fortid gjennom de erfaringene de har med seg og måten deres fortid gjøres tyngende på i møte med institusjoner og andre. For mødre som kommer i kontakt med barneverntjenesten kan deres barndomsopplevelser og tidligere livserfaringer fungere som legitimerende forklaringer på en vanskelig livssituasjon. Hvis man i profesjonelt hjelpearbeid retter blikket mer mot de sosiale og kulturelle funksjonene av hvordan en historie blir fortalt, vil de subjektive oppfatningene av fortid også kunne brukes konstruktivt til å skape og vedlikeholde endringsprosesser.

Mishler (2006:37) byr på en slik alternativ modell for den narrative – og utviklingsorienterte forskningen, det han kaller en narrativ/eksperimentell tidsmodell. I slik forskning rettes blikket mot de psykologiske, kulturelle og sosiale funksjonene av hvordan en historie blir fortalt og konteksten den blir fortalt i. Det sentrale spørsmålet er hvorfor historien blir fortalt på akkurat denne måten i denne gitte konteksten, hvordan fortelleren velger ut og samler erfaringer slik at de bidrar kollektivt til plottet i historien.

Narrative modeller og kunnskapsdanning

Ved å undersøke hva slags narrative modeller informantene gjør bruk av i sine fortellinger, kan jeg også søke å få tak i hva slags kunnskap eller diskurser disse modellene er forankret i. Jeg skal vende tilbake til Trudes hovedbetyrning som handler om hvordan Annas historie som barn og voksenperson preger hennes barneoppdragelse og kontakt med barna

(...) det vet jeg ikke for det er ikke tydelig nok for meg (...) jeg tenker at hele hennes historie er så massiv at klarer hun å gi barna det de trenger? Nei, det kan jeg ikke nok om J: Og det tenker dere at en sakkyndig vil kunne si noe om? S:Nei, jeg vet ikke jeg, barnevernet vet ofte like mye som de sakkyndige, men en god sakkyndig tror jeg kan si mye mer om hva dette gjør med et menneske (...) har mor så mye med seg selv å gjøre at hun ikke klarer å se barna? Men det tror jeg også at gjennom å observere nok samspill, gjennom å ha nok samtaler med mor, så ville jeg også tenke at jeg over noe sikt også vil kunne se noe av det, hvordan blir barna ivaretatt. Men hvis man bare skal gå inn og ta en sånn utredning, så tenker jeg at det har jeg ikke nok kunnskap om--- og noen (sakkyndige) synes jeg har vært flinke til å se det(...) Men jeg husker også at en psykolog sa, vet du hva, nå må barnevernet begynne å stole noe på seg selv, og de fleste sakkyndige rapporter man får, de kunne man skrevet selv, for det er egentlig bare kopi av det som står i våre journalnotater, hva vi har observert og sett(...)

Trude har sagt til Anna at i stedet for at hun skal leve i uvisshet om hva som foregår, så vil de med en sakkyndig utredning få noen klare hentydninger til hvor de bør gå videre. Trude reflekterer videre og sier at hun tror Anna egentlig har omsorgsevne, men at den blokkeres av hennes egen historie. For å opparbeide seg kompetanse, må hun "legge historien bak seg" og hun må ta i mot "massiv veiledning". Hun må "sensitiviseres" på barna og lære seg og ikke "projisere" sitt eget liv over på dem.

Trude søker etter kunnskap som ligger utenfor den hverdagsvirkeligheten hun kan dele med Anna. Trude skriver seg med dette inn i en profesjonell kunnskapsdiskurs, der ideen er at det finnes en objektiv og gyldig kunnskap som danner basis både for forståelse og handling. Gjennom å avdekke tidligere hendelser i morens liv og utforske hennes indre struktur, søkes det etter holdepunkter og svar på hvorvidt hun vil klare å ta hånd om barna. En tilsvarende oppfatning kan vi spore i Berits fortelling om Ida der hennes livshistorie med gjentatte krenkelser oppfattes som inngangsporten til å forstå familiens aktuelle livssituasjon. Likeledes i Veras fortelling om Marit. *Innbakt i en slik forståelse ligger også en oppfatning om at kunnskap kan predikere framtidig atferd og utvikling.* I Trudes fortelling oppfattes ikke opplevelser i barndommen og tidlig voksenliv som erfaringer som må bearbeides, for eksempel gjennom psykologisk behandling, men som et fenomen Anna må kvitte seg med ved "å legge det bak seg". Ideen om at intensiv profesjonell veiledning vil kunne bidra til en bedre omsorgssituasjon for barna er interessant i lys av den begrensende kraften som oppfattes å ligge i fortiden. Ambivalensen når det

gjelder hva som er sikker kunnskap og hvordan den i så fall konstrueres, viser seg i utsagnet om at de fleste sakkyndigutredningene kunne Trude ha skrevet selv. Det er med andre ord sjelden at en sakkyndig bringer fram noe annet enn det hun selv er i stand til å observere. Gjennom å bruke TID sammen med moren og barna, mener Trude at hun ville kunne observere familien og gjøre tilsvarende vurderinger som det en sakkyndig kan. Jeg forstår utsagnet slik at det er TIDEN som begrenser snarere enn kunnskap om hva hun skal se etter.

Oppsummerende refleksjoner

Jeg har i dette kapitlet vist med empiriske eksempler at tidsdimensjoner brukes både som virkemiddel og forklaringskraft i profesjonelt barnevernsarbeid. En narrativ, eksperimentell tidsmodell åpner for andre fortolkninger, andre forståelser og andre handlingsvalg enn den kronologiske tidsmodellen der tid er noe som er der, som begrenser eller setter grenser for profesjonell samhandling. Ved å aktivt forholde seg til tid som noe som kan påvirkes eller rekonstrueres både i praksis og i forskning, kan kunnskap skapes og utvikles i handling. I neste kapittel skal jeg presentere analyser av sosialarbeidernes forståelser av barnas posisjon og utviklingsbetingelser og drøfte hvilke kunnskapsmessige implikasjoner dette har for det konkrete barnevernsarbeidet.

Kapittel 6

Mellom beskyttelse og deltakelse

Kunnskapskonstruksjon av barns omsorgsbehov

I de to forrige kapitlene er det i hovedsak kunnskap og kunnskapsanvendelse knyttet til foreldrenes posisjon i det profesjonelle arbeidet som har vært analysert. I dette kapitlet skal blikket rettes mot barnas posisjon og posisjonering i den profesjonelle kunnskapsanvendelsen. Gjennom de analytiske spørsmålene som er stilt til materialet forsøker jeg å få tak i hvordan barna forstås i relasjon til sine omsorgsgivere og de institusjonelle rammene de er en del av. Mer konkret er jeg opptatt av hva slags kunnskap sosialarbeiderne trekker veksler på og hvordan sosialarbeiderne får tilgang til kunnskap om barnas situasjon og posisjon når det er ulike syn på hva barnet trenger og/ eller sosialarbeideren er usikker på om barnets omsorgssituasjon er god nok. I dette kapitlet er det særlig den delen av problemstillingen som handler om på hvilken måte sosialarbeiderne får tilgang til barnas perspektiver i sine vurderinger av deres omsorgsbehov og utviklingsbetingelser, som vil bli besvart. Det er barnas oppfatninger i forhold til de voksnes vurderinger som er det interessante i forhold til undersøkelsens problemstilling. Barnas posisjonering er i denne studien med andre ord interessant i den grad de kaster lys over den profesjonelle kunnskapsanvendelsen. Når jeg i framstillingen har valgt å vurdere kunnskapsanvendelsen knyttet til barnas situasjon i et eget kapittel er det å forstå som et analytisk grep og ikke som et forsøk på å rendyrke den ene posisjonen uavhengig av den andre. Et sentralt fokus i analysene vil her, som i de andre kapitlene, være hva slags interaksjons- og samhandlingsposisjoner som gjøres relevant i de ulike fortellingene. Før jeg presenterer forskerfortellingen om de posisjonene barna tildeles i den profesjonelle kunnskapsanvendelsen, skal jeg skissere trender i kunnskapsutviklingen og dreininger i synet på barn i nyere teoretiske perspektiver og i framstillinger om barns utviklingsbetingelser.

Fra mottaker til aktør

Overskriften her er lånt fra tittelen på en norsk fagbok (Sandbæk 2001a), der et hovedfokus var å gå gjennom hvordan nyere velferdsforskning har beveget seg fra å se mennesker som passive mottakere av velferd til å bli sett som reflekssive og handlende aktører som gjør seg erfaringer med og påvirker velferdspolitikken på ulike måter. Dette gjøres uten at tradisjonelle velferdsspørsmål om hvordan

strukturell ulikhet begrenser menneskers muligheter og valg utelates (Williams et al. 1999). Det legges vekt på at i barneforskningen og i barnevernforskningen har det de siste tiårene vært et økende fokus på barnet som aktør og barnet som eget rettssubjekt (Backe-Hansen 2001b; Sandbæk 2001a; se også Stang 2007). En slik utvikling knyttes i første rekke til det som gjerne kalles et nytt syn på barn og barns status i samfunnet gjennom en videreutvikling av teoretiske perspektiver i sosiologien og i psykologien.

Barndomssosiologien tar som utgangspunkt at barn er aktive i kraft av seg selv, de imiterer eller tilpasser seg ikke bare voksne. Barn er tvert i mot handlende subjekter som konstruerer sin sosiale virkelighet og de tar selv initiativ til ulike sosiale handlinger (James et al. 1998). Innenfor et slikt syn ses barndom som en sosial konstruksjon i den forstand at det er barndommen som institusjon som skaper en fortolkende ramme for å forstå menneskets første leveår. Barndom er dermed ikke noe naturgitt eller universelt, og barns behov og barns utviklingsbetingelser kan følgelig oppfattes forskjellig avhengig av de kulturelle fortolkningsrammene. Det er særlig den tradisjonelle utviklingspsykologien, der barn framstilles og behandles som passive mottakere av behov som voksne skal definere og fylle, som er utfordret gjennom et slikt (nytt) syn på barn. Det er på samme tid anført at utviklingspsykologien har forlatt synet på barnet som passive mottakere av behov og omsorg, og at særlig nye retninger innen psykologien har beveget seg bort fra å se barnet som styrt av lovmessige utviklingsstadier (Sandbæk 2001b: 161; Sommer 2003; Stern 2003, 2007). I de to forrige kapitlene har vi sett flere eksempler på at tradisjonell psykologisk teori tjener som underforstått fortolkningsramme når mødre og fedre og barn blir vurdert som omsorgsgivere og omsorgsmottakere for hverandre. Det er således ikke gitt at en dreining i teoriutvikling og i teoretiske perspektiver i forskningsprosjekter, nedfelles som retningsgivende eller dominerende perspektiver i praksisfeltene og hos den enkelte sosialarbeider i møte med barn og foreldre.

En dikotomisering mellom barnet som aktivt og barnet som passivt kan sies å være lite fruktbar, og få vil i dag være uenige i at den kulturelle konteksten preger synet på barn og barns utviklingsbetingelser. Det vil likevel kunne stå strid om den relative vektingen mellom barnet som aktivt og barnet som passivt og mellom kulturell organisering og universelle behov. Kulturpsykologien eller det som i bredere forstand forstås som et sosiokulturelt perspektiv oppfattes gjerne som en brobygger mellom den nye barndomssosiologien og utviklingspsykologien (Sandbæk 2001b: 161; Toverud et al. 2002), og som en eksponent for det kulturelt kompetente barnet som er i aktivt samspill med sine omgivelser fra fødselen av. Forståelse er i et slikt perspektiv en sosial prosess og en aktivitet som alltid er forankret i en kulturell og historisk kontekst (Bruner 1990). Dermed fremmes også et syn på barn som handlende aktører i møte med sine omsorgsgivere og signifikante andre. Kulturpsykologien henter inspirasjon fra den

sosiokulturelle tradisjonen som har røtter i den tidlige Sovjet-psykologien med Lev Vygotsky som sentral eksponent. Senere har blant andre Bruner, Lave & Wenger og Engeström & Seljö videreutviklet perspektivene når det gjelder læring og utvikling og dermed også den kunnskapsforståelsen som legges til grunn for profesjonelle handlinger. Også symbolsk interaksjonisme, som legger vekt på *handling* og at mennesker 'blir' gjennom det de gjør, snarere enn at de 'er' stabile individer, kan sies å inngå i en slik tradisjon. Den enkelte skaper seg selv på nytt og på nytt, og trekker tidligere erfaringer inn i nye handlinger og samhandlingsprosesser (Levin & Trost 2005: 199).

Beskyttelse og deltakelse

FNs barnekonvensjon som markerte 20 årsjubileum i 2009, er implementert i den norske barnvernlovgivningen. På den måten er norske myndigheter og profesjonelle yrkesutøvere forpliktet av de rettighetene som er nedfelt i konvensjonen. Imidlertid er flere prinsipper både i loven og i konvensjonen gjenstand for fortolkning og utøvelse av skjønn, og det pekes til stadighet på at i en del enkelttilfeller og overfor grupper av barn, som for eksempel enslige mindreårige asylsøkere, er norsk praksis på kollisjonskurs med de universelle rettighetene som barn har i henhold til FN's barnekonvensjon. Også i andre land som har ratifisert barnekonvensjonen i sin lovgivning, påpekes det at barns rettigheter til stadighet underordnes andre hensyn. Archard (2009)²⁷ viser for eksempel til britisk praksis der barns (les unges) rett til å uttale seg underordnes de profesjonelles vurderinger når viktige spørsmål skal avgjøres. Et eksempel som trekkes fram, er livsforlengende behandling ved alvorlig sykdom. Men også i barnevernssaker vil barns rett til medbestemmelse kunne komme i annen rekke dersom beskyttelsesbehovet vurderes som viktigere enn barnets egne ønsker og avveininger.

Barns rettigheter blir gjerne kategorisert under fire overskrifter selv om det framheves at det er betydelig overlapping. Rettighetene er heller ikke rangert i forhold til hverandre og må således leses i sammenheng (IFSW 2002). I den engelske teksten er det de fire Pene som rammer inn barnets rettigheter: Provision, Protection, Participation, Promotion. Det dreier seg både om retten til beskyttelse (protection) – noe som kan forstås som en passiv rett, og om retten til deltakelse og medvirkning (participation) – som kan forstås som en aktiv rett, og disse rettighetene vil som nevnt kunne komme i konflikt med hverandre. Det vil også være glidende overganger mellom barns rett til deltakelse og det å ansvarliggjøre barn for forhold de i kraft av å være barn ikke kan ha ansvar for. Sandbæk (2001b: 162)

---

²⁷ Key note speaker Nordisk Barnevernkongress i Bergen 2009: <http://www.nbk2009.no/>

framhever for eksempel at barn også må ha rett til *ikke* å uttale seg i saker som angår deres framtidige omsorgssituasjon, og mener at det bør arbeides videre med problemstillinger knyttet til ansvarliggjøring av barn uten å svekke deres juridiske rettigheter. Slike problemstillinger er stadig like aktuelle. I den norske faglitteraturen og i statlige styringsdokumenter kan det likevel spores et gradvis perspektivskifte fra midten av 1980-årene og fram til i dag når det gjelder synet på barn og deres muligheter til deltakelse. Denne bevegelsen er drevet fram av mer differensiert profesjonell kunnskap om barns kompetanse, men også av politiske og ideologiske debatter (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005: 18; St.meld.nr.40 (2001-2002)). Selv om det tas til orde for at barn skal ta aktivt del i sin egen sak på alle stadier i en barnevernssak, finnes det ingen enkel tilgang til barnets syn eller barnets perspektiv i enhver sammenheng. Flere har problematisert tendensen til en idyllisering eller automatisering av et brukerperspektiv når det gjelder barn (se for eksempel Ulvik 2005) og det er tatt til orde for å skille mellom et barneperspektiv og barnets perspektiv (Juel 2004; Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005: 21). Også her aktualiseres forholdet mellom retten til beskyttelse og retten til deltakelse. Barn i kontakt med hjelpeapparatet er både kompetente, handlende *og* sårbare aktører (Sandbæk 2004) og vil kunne posisjonere seg annerledes enn det voksne med sine perspektiver forventer og ønsker å legge til rette for. Som vi skal se viser empirien i denne studien en større variasjon i barns uttalelser enn det de profesjonelle synes å være i posisjon til å fange opp eller vektlegge.

Det er det narrative perspektivet som er den analytiske tilnærmingen til også å forstå barnas posisjon i møte med den profesjonelle kunnskapen. Utfordringen er både i praksis og i forskning å forstå og fortolke utsagn i den konteksten de blir framsatt. En kunnskapsinteresse rettet mot barns forståelser og opplevelser gjennom å lytte til deres egen stemme, gir ikke automatisk ny forståelse. Barn kan gjøres til objekter i analysen selv om de er kommet til orde i intervjuet (Ulvik 1997). I tillegg er barn på samme måte som voksne innlemmet i diskursive forestillinger om hva det til en hver tid er legitimt og korrekt å gi uttrykk for eller mene (se for eksempel Pettersen 2005). I fortellingene om og av barna i denne studien er det kunnskapens narrative struktur som rammer inn forståelsen av barnas posisjon og de voksnes og barnas meningskonstruksjon. Ved å ha som utgangspunkt at nåtida eller den aktuelle situasjonen må forstås i lys av fortida og at fortida alltid forstås med nåtida som utkikspunkt - og at framtida skapes i lys av de forventninger vi har om hva som kan oppnås gjennom alternative fortellinger eller handlinger, er det mulig å få tak i alternative forståelser og meningssammenhenger. Hva som oppfattes som avvikende på hvilke tidspunkt, hva som innlemmes i det akseptable og hva slags handlinger som skisseres for å etablere tilfredsstillende omsorgsbetingelser har vært i fokus i analysen. Å se barn som aktører betyr ikke

at de er uavhengige av sine voksne omsorgspersoner. Tvert i mot vil barn både bli posisjonert og posisjonere seg selv i forhold til sine foreldre og /eller de som er i deres sted.

I fagmiljøene har det vært bekymringer knyttet til at sosialarbeiderne i det norske barnevernet i for liten grad samhandler og samtaler direkte med barna (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005; Slettebø & Seim 2001). I et slikt perspektiv er det sentralt å minne om at den kontakten og det samarbeidet som sosialarbeideren har med foreldrene også har til hensikt å skape en bedre situasjon for barna. Derfor er det verken mulig eller fruktbart å ha et ensidig fokus på hva barna selv sier når et barneperspektiv er i fokus. Like viktig er det å analysere hvordan de profesjonelles stemmer posisjonerer barna, og ikke minst i hvilken grad og på hvilken måte foreldrenes syn på barnets situasjon inngår i den profesjonelle kunnskapen som vektlegges når det samhandles om barn og deres omsorgssituasjon. Samtidig konstrueres det ofte motsetninger mellom et barneperspektiv og et foreldreperspektiv. Dette bygger på en oppfatning om at for mange foreldre får for mange sjanser, at det gripes for sent inn, slik at når barn tas under omsorg er de så skadet at de er vanskelige å hjelpe. Likedan framheves det at sosialarbeiderne lettere identifiserer seg med foreldrene enn med barna og at de derfor ikke ser hvordan barna egentlig har det (Killén 1991). Den empirien som finnes på dette området fra før er begrenset, men det kan se ut som om det generelt går bedre med de barna der det tidlig ble satt inn omfattende hjelpetiltak enn med de barna som fikk hjelp da de var relativt store (Clausen & Kristofersen 2008). Her må det likevel manes til forsiktighet når det gjelder fortolkninger. Undersøkelsen til Clausen og Kristofersen er basert på registerdata om barns levekår, de tiltakene som er satt inn fra barnevernet er ikke eksplisitt undersøkt verken med kvantitative eller kvalitative data. Det er imidlertid gjennomført intervjuundersøkelser med barnevernsbarn som er blitt voksne, og noen av dem uttaler at barnevernet burde grepet inn tidligere (Follesø et al. 2006). Men også her er det variasjon i de uttalelsene de tidligere barnevernsbarna kommer med. Noen legger blant annet stor vekt på at de fikk opprettholde kontakten med sine biologiske foreldre og søsken da de måtte flytte i fosterhjem. Den undersøkelsen jeg har gjennomført, kan kaste lys over hvordan barn konstrueres i forhold til sine foreldre, og hvordan de blir sett og forstått både av foreldrene og av sosialarbeiderne i barnevernet. Barnas egen stemme er her et viktig supplement til det bildet som de voksne tegner.

Barn med varige omsorgsbehov

De barna som inngår i datamaterialet har som barn generelt med seg ulike erfaringer og opplevelser, fordi de helt fra starten har utfordret sine omsorgsgivere i ulik grad - samtidig som omsorgsgiverne har hatt ulike forutsetninger for å takle både sin egen og barnas livssituasjon. Noen av de barna jeg fikk anledning til å snakke med, hadde åpenbare vansker med å ta del i alminnelig sosial kontakt, og dette ble for flere forklart og forstått som en kombinasjon av medfødte skader og en turbulent eller lite stimulerende start i livet. Som jeg har vært inne på i de to tidligere kapitlene der den analyserte empirien er presentert, synes det å være enklere for foreldrene å akseptere at barnevernet er på banen når barnet blir definert som særlig omsorgskrevende. Det kan også virke som om endringsambisjonene dempes blant de profesjonelle når barna er diagnostisert med skader eller tilstander som kan forklares biologisk og ikke forstås som et resultat av sviktende omsorg.

Et eksempel er Nora som på intervju tidspunktet bodde på institusjon, men som tidligere har bodd i fosterhjem. Hun hadde i følge faren fem diagnoser, hvorav noen sykdommer var medfødt. Sosialarbeider Vera var svært engasjert i at hun skulle få all den hjelpen hun trenger og den mest optimale omsorgssituasjonen, men varer samtidig nøktern på hva som kan oppnås. Det er sosialarbeider Vera som tydeligst reflekterer over at noen barn kanskje vil trenge bistand og hjelp gjennom hele livet. Det samme synes å være tilfelle for Line som har en medfødt hjerneskade samtidig som "moren manglet forutsetninger for å se hva hun trengte fra starten". Under intervjuet kommuniserte Line mer gjennom lek og aktivitet enn gjennom ord, blant annet viste hun meg hvordan hun stelte en dokke som var sår og "trengte" ny bleie. I et psykodynamisk utviklingsperspektiv ville en slik form for kommunikasjon kunne fortolkes som uttrykk for tidlige savn, ja kanskje til og med som en form for opplevde overgrep, men det ligger utenfor rammen for denne studien å fortolke slike signaler ut fra ett møte og ett intervju. Både sosialarbeider Brit og moren Sandra mente jenta hadde det trygt og godt i det fosterhjemmet hun bodde. Jeg fikk inntrykk av en inkluderende fosterfamilie og en fostermor som sjenerøst innlemmet moren og søsteren i jentas nåværende liv.

Anders som bor i en barnebolig med døgnbasert omsorg, beskrives også som et barn som aldri vil kunne bli selvhjulpent, og lederen i denne boligen, som jeg intervjuet, mente at både Anders og foreldrene måtte være svært glade for at de bor i den kommunen de gjør. Hun uttalte at det overhode ikke sto på ressurser når det gjaldt å tilrettelegge omsorgssituasjonen for gutten. Det var inngått klare avtaler om

samvær mellom gutten og foreldrene, samtidig som det ble utvist fleksibilitet når dette var ønsket fra foreldrene.

Slik det fortelles om sekvenser og konsekvenser når det gjelder barnas omsorgsbehov, synes det å være enklere å oppnå samarbeid med foreldrene om de barna med diagnoser som peker mot varige omsorgsbehov. Det betyr ikke at sosialarbeiderne nedtoner eller overser symptomer eller mangler, snarere at åpenbare symptomer på en måte legitimerer at barna får være mer i fred. Sagt på en annen måte virker det som disse barna blir forstått mer på sine egne premisser, og ikke ut fra underliggende og diffuse endringsmål knyttet til foreldreomsorgen eller samværsituasjoner mellom foreldre og barn. Jeg skal utdype det siste nærmere med flere empiriske eksempler.

Å posisjoneres som barn når samarbeidet mellom omsorgsaktørene er konfliktfylt

Ola er tidligere beskrevet i tekstutdrag fra intervjuene med både Trude og Anna i kapittel 4.

Sosialarbeider Trude er opptatt av hva det har gjort med Ola at han har vært vitne til vold og uro i hjemmet de første leveårene, og har liten tro på at Anna med sin historie kan hjelpe Ola med å bearbeide de traumene hun mener han har med seg. Trude underbygger sin bekymring for gutten ved å henvise til karakteristikk og vurderinger som er gitt av andre

(...) Ola høres ut som en veldig forsiktig kar, og søsteren er nok ganske krevende tror jeg, eller høres veldig krevende ut, men litt som mor også sier at Ola er blitt en form for hakkekylling hos henne, og det siste besøkshjemmet, som heldigvis ble avsluttet, de sa noe om at de burde være i hvert sitt besøkshjem for Ola tar så mye ansvar overfor søsteren J: Akkurat, så denne gutten, det er ikke sånn at han er kommet hit og skolen er bekymra og--- S: Nei, skolerapporten til Ola den fikk vi nå for ikke så lenge siden, den var i utgangspunktet helt fin den, det var ikke noe, han fungerte på skolen, faglig, ikke så bra med lekser, men flink og pliktoppfyllende tror jeg (...) Men i og for seg, Ola sin skolerapport, den var helt ok, men jeg syns, han er flink og har god atferd, men slurver med lekser, og de sier også at det er god oppfølging fra mor, men at det er en del forsoving, men det refererer de til som mors helse (..) Akseptert forsoving--- så uten at rapportene er spesielt bekymringsfulle i den ene eller andre enden, bortsett fra det med jenta, så syns jeg jo at de teller ikke så mye i og for seg (...)

Det er bekymringsfulle trekk ved Ola som Trude velger å framheve i denne sekvensen. Det trekkes veksler på kunnskap og forestillinger som vektlegger hva som kan gå galt med barn som vokser opp i miljøer preget av ustabile voksenpersoner. Trude velger å se nærmest bort fra skolerapporten, som

beskriver at gutten klarer seg bra på skolen og at moren følger godt opp. Dette er særlig interessant når vi tar i betraktning at Trude på intervjutidspunktet ikke selv hadde truffet guten, men baserer sine bekymringer på beskrivelser og rapporter fra andre. Det er noe som får henne til å holde fast i det som er bekymringsfullt. Anna som mor snakker på sin side om hvordan hun prøver å tilrettelegge hverdagen for barna, og hvordan hun forsøker å få sine egne behov til å gå i hop med det barna trenger.

M: Jeg vil ikke ha så mye TV titting da... Jeg tror det sløver dem (he,he), spesielt eldstemann, han kan sitte og se på TV hele dagen hvis han får lov. J: Ja, det er det vel mange barn som kan (...). M: han på 10 syns jo det er kjedlig å leke med hun på 3, mens hun på 3 syns jo storebror er super--- og så er det jo egentlig masse konfliktløsning i løpet av dagen da----- begge to er--- akkurat som ikke de går sammen på en måte, han vil ikke leke med henne, og hun går og griner og sutrer for at han ikke vil leke med henne--- og masse sånn (he,he) akkurat nå syns jeg det er veldig strevsomt, rett og slett--- jeg prøver å tenke ut løsninger og---- jeg har sett på sånn TV show då, sånn super-Nanny opplegg--- Egen tid til barna som en skal innføre--- sånn at de blir fornøyd begge to. Nei--- så har vi noenlunde faste måltider---jeg prøver å hive de ut når det er fint vær, for jeg syns de kan være ute---- så jeg vet ikke, det skjer ikke så veldig mye her egentlig, vi tar ting som de kommer og---

Her forteller Anna hvordan hun prøver å lære seg andre og nye foreldreferdigheter enn de hun har tilegnet seg, og da er det ikke kontakten med de profesjonelle hun framhever, men et TV-program som retter seg inn mot å styrke foreldres omsorgskompetanse gjennom enkle og visualiserte eksempler. Kanskje kan vi forstå Annas refleksjoner mer ut i fra hvordan foreldrerollen var da hun selv var barn enn de tidsaktuelle trendene der tendensen er at foreldre gjennomorganiserer dagen for barna, og følger dem tett opp i deres mange gjøremål. Hun planlegger ikke for barna, men "tar ting som de kommer". På den måten overbeviser hun heller ikke Trude og hennes kollega som synes å være opptatt av hva slags foreldrestrategier hun har for å stimulere barna på ulike områder og "kompensere for vanskelige småbarnsår". Dette kan forstås som en kulturkollisjon mellom det Anna som mor står for og den senmoderne diskursen om barn og barneoppdragelse som synes å være målesokken for Trude og hennes kollega i møte med denne familien (Stefansen 2008;Stefansen & Farstad 2008). Anna framhever hvordan et beinbrudd og en alvorlig blodsykdom hele siste året har vært en belastning for Ola fordi han har måttet holde seg helt i ro. Når han nå kan være mer i aktivitet er hun opptatt av å gi han positive opplevelser.

Nå er han på leir, vannaction i Sverige, sånn moro med vann da--- Så han er der og koser seg--- Han har hatt det veldig trist det siste året da--- så jeg tenkte nå får han bare reise ut og kose seg så mye han kan--- Og siden de ikke fant ut hva dette med blodplatene var da, så har han ikke fått lov å gjøre noen ting da---- i hele vinter, hele fjor sommer--- ikke spille fotball, ikke ake, ikke stå på ski, han skulle være veldig forsiktig så han ikke dunket seg og fikk blåmerker og sånn, og han er jo veldig glad i å stå på ski og ake og spille fotball---

Anna beskriver altså en gutt som liker å være fysisk aktiv, men hun sier lite om hva hun har gjort for å gi han andre stimuli mens han var satt ut på grunn av sykdom. Da jeg spurte Trude hva barnevernet hadde gjort i denne situasjonen svarte hun at dette hadde barnevernet lagt seg lite opp i. På den ene siden nærer altså barneverntjenesten en dyp bekymring for denne gutten, på den andre siden unnlater de å engasjere seg og gå inn med støttende tiltak når gutten rammes av det som antas å være en alvorlig sykdom. Det som Trude framhever, er at gutten ble isolert fordi han ikke kunne være med på uteaktiviteter sammen med andre barn. Det er med andre ord morens manglende ressurser, nettverk og sosiale kompetanse som tiltrekker seg barnevernets oppmerksomhet framfor guttens hverdagsliv og utviklingsbetingelser. En slik forståelse skriver seg delvis inn i en trend der barnvern sees som det Marthinsen (2003) benevner som en anstendigjøring av mennesker i "symbolsk belastede livssituasjoner". Selv om det i denne saken er få spor av tilbud som kan øke morens og guttens sosiale kapital (Bourdieu 2006 [1983]) og redusere opphopningen av symbolske byrder, er det i et slikt perspektiv kvaliteten på og ressurstilgangen i barnets familie som er avgjørende for barnets tilgang til anerkjente og anstendige posisjoner. Når den sosiale kapitalen i form av deltakelse i formelle og uformelle nettverk tillegges større og større betydning "for et godt liv", vil mange av de som faller utenfor kunne havne i en "marginaliserende kjede" der den relative fattigdommen har både materielle og sosiale kjennetegn (se også Veland 2004).

Slik både Trude og Anna hadde presentert gutten, var jeg spent på om jeg ville få noe ut av han i det hele tatt. Jeg snakket med Ola dagen etter at han kom hjem fra leir i Sverige, og han fortalte opprømt om hva han hadde opplevd og hvordan han selv tok initiativ til å bli med på turen

(...) G: Kjempegøy J: Du reiste sammen med noen? G: Ja, jeg reiste sammen med Terje og Marius og Sindre. J: Så fint, hvem var det som fant på dette da? G: Nei----- Terje og Marius går i samme leirklubb, og så på skolen så hørte jeg de snakket så mye om det og så fikk jeg lyst, og så spurte jeg om jeg kunne være med og så sa de at jeg måtte bare ringe til faren til Terje (...)

Ola hadde altså ingen vanskeligheter med å komme i gang da jeg spurte hvordan leiroppholdet hadde vært. I møte med meg presenterte han seg som en engasjert, aktiv og handlekraftig gutt og nevnte flere kamerater som han hadde det morsomt sammen med. Han fortalte også levende om alt som foregår på skolen, i undervisningen og i friminuttene og hva han likte å gjøre hjemme. På grunn av sykdommen har han hatt et eget opplegg i friminuttene der klassekameratene har vekslet på å være sammen med han

inne i stedet for å være ute å leke. På mine detaljerte spørsmål om hva som skjer skritt for skritt fra han står opp til han går og når han kommer hjem fra skolen var han påpasselig med å understreke at slik de gjør det, er det greit

(...) Mamma våkner sånn--- rett før vi går omtrent, men det går greit (...)når hun legger seg om kvelden, så sover hun til jeg skal gå eller skal begynne å gå, og så hviler hun seg på dagen når jeg kommer hjem fra skolen J: Åja---- G: Men det gjør jo ingenting då-----

Denne gutten har forstått at hverdagen hans er litt annerledes fordi hans mamma har behov for mye søvn og hvile, og kanskje har han erfart at andre foreldre eller andre profesjonelle stusser på at han selv smører matpakke og at mamma ikke står opp og legger ting til rette for han. Derfor understreker han overfor meg at "det går greit" og "det gjør ingenting". Anna fortalte meg før vi gikk på rommet hans at han var redd for barnevernet, derfor var hun nøye med å understreke at jeg ikke kom derfra. Mot slutten av intervjuet spurte jeg Ola litt om erfaringene med barnevernet

J: Hva er det du er redd for da? G: For at de skal ta meg vekk herfra J: Å ja---- er det noen grunn til å tro det da? G: De har jo prøvd på det før--- (lavmelt) J: Har de-----?----- Kan du fortelle om det eller? G: Nei, det må du spørre mamma om---- for det kan ikke jeg huske, jeg var så liten da--- (...) Jeg har bare snakket med NN fra barnevernet---J: Mange ganger eller? G: Nei, to---J: Har han vært hjemme her da eller? G: Ja---- J: , men kunne du---- kunne du spørre han om hva han tenkte eller? G: Nei! J: Du turte ikke det? G: Nei, jeg gadd ikke heller, det var han som spurte. J: Det var han som spurte ja---- kanskje du kunne spørre han også--- Har du tenkt på det--- hvis det er noe du lurar på eller er redd for---- G: Neieiei--- ja det vet jeg--- J: For det er litt dumt hvis du skal gå rundt og være redd----- Men det er mamma som har fortalt deg at de prøvde det en gang før da? G: Naaa, men jeg kan huske det--- J: Du kan huske det----- ja----- at de kom? G: Ja. J: Men hva var det som hadde skjedd da da? G: Nei, det får mamma forklare (...)

Gutten trekker klare grenser for hva han vil snakke om, det konfliktfylte overlater han til mamma. Måten han ordlegger seg på, tyder på at han vet at dette er et spenningsfylt område, og jeg er ingen fortrolig person for Ola. Jeg oppfatter omtalen av samtale med saksbehandler i barnevernet i samme retning. "Jeg gadd ikke spørre" er et signal om at det er barnevernet som vil ha tak i hans tanker og opplevelser, Ola tror ikke han får noe igjen for å åpne seg i slike samtaler. Heller ikke på dette området er det grunn til å mene at han skiller seg vesentlig fra andre 10-åringer. Trudes oppgitt over Anna som tror at hun kan hjelpe gutten med å bearbeide guttens opplevelser ved å snakke med han om det som har hendt, er interessant i denne sammenhengen. I sin profesjonelle tilnærming er Trude lite opptatt av det Mishler (2006) kaller den doble tidsaksen, der historier kan gjenfortelles slik at de gir mening med nåtida som uttkikspunkt. Vi kan oppfatte Ola slik at han stoler på at mamma håndterer det som foreldre har ansvar

for. Ut fra engasjementet han viste rundt sin egen hverdag i samtalen med meg, synes han å leve godt med at hans hverdager kanskje er litt annerledes enn det andre barn på samme alder opplever. Nå er det selvfølgelig slik at heller ikke jeg fikk del i alle Olas tanker om sitt liv og forholdet han har til mamma og til jevnaldrende. Men intervjuene med Trude, Anna og Ola selv reiser interessante spørsmål om hvem som legger premissene for barnets liv og hvem som definerer hva som er skadelig, hva som er bekymringsfullt, hva som er annerledes og hva som er helt ok, selv om det skiller seg noe fra det livet de fleste barn lever i dag (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005). De profesjonelle synes å være lite opptatt av hvordan de kan bidra til å skape meningsfulle sammenhenger i livet til Ola. Implisitt trekkes det veksler på kunnskap som legger vekt på beskyttelse og skjerming fra situasjoner som kan oppleves som belastende for en 10-åring. Slik konstrueres også denne gutten mer som en passiv mottaker av (mangelfull) omsorg enn som en aktivt handlende aktør, som selv er *med* på å forme sin egen hverdag og sin egen virkelighetsforståelse.

Vi skal se hvordan Harald som bor i fosterhjem, har løst sin situasjon med to sett foreldre. Han er også introdusert tidligere i kapittel 4 som kameraten til far. Harald er 14 år, og han har bodd i fosterhjem sammen med to yngre søsken i nærmere tre år. Jeg har tidligere vist hvordan faren ble posisjonert i forhold til gutten, og hvordan guttens relasjon til faren kunne oppfattes å stå i veien for at han knytter seg til fosterforeldrene. Hva barn og foreldre skal være for hverandre er både kunnskapsmessig og kulturelt forankret. Barn som bor i fosterhjem skal ikke bare tilpasse seg nye omsorgspersoner og finne sin posisjon i en ny familie og et nytt nettverk. De forventes gjerne også å gi noe tilbake og på den måten inngå i gjensidighetsskapende relasjoner med sine "nye foreldre" (Ulvik 2005).

Harald forteller meg at han har det bra i fosterhjemmet, at det går bra på skolen og at han trives sammen med både nye og gamle venner. Men han forteller også mye om sitt forhold til foreldrene, han skulle ønske han kunne være mer sammen med mamma, men har avfunnet seg med situasjonen slik den er. Det faget han liker best på skolen er tegning, det er han flink til, og han tror det er medfødt, for mamma liker også å tegne. Slik forankrer han seg tydelig til sitt biologiske opphav. Dette fikk meg til å spørre litt om forholdet til fosterforeldrene

J: Hva kaller du Bjørg og Per? G: De kaller jeg Bjørg og Per. Jeg kaller dem ikke mamma og pappa. Det blir litt feil. Jeg hørte om folk som kaller fosterforeldrene sine for mamma og pappa J: Ja, jeg har også hørt det. Går det an å ha to mammaer? G: Nei, ikke for meg. J: Ikke for deg nei. Ikke sant. Det er sånn man sikkert bare må kjenne på. G: Så for meg så blir det feil å kalle Bjørg

mamma (...) J: For meg høres det ut som hverdagen og sånn er ganske grei for deg? G: Ja. Har ikke problemer med noe alkohol eller rus eller venner eller. Det har jeg ikke. J: Kjenner du noen som har det? G: Jeg vet om noen som drikker i helga - masse - som har litt problemer hjemme og sånn. Det vet jeg om. Det er ikke så mange heldigvis da. J: Er det sånne folk som du kjenner fra skolen og sånn? G: Ja. Men jeg har jo blitt advart veldig til å ikke bli - ta rus og prøve da pga. mamma og pappa. De har hatt rusproblemer.

Harald er tydelig på hvordan han plasserer seg i forhold til fosterforeldrene. De har en annen posisjon enn mamma og pappa har. Han har erfart og opplevd hva rusen førte med seg for mamma og pappa, og er klar på at det skal han ikke inn i. Likevel understreker han hva mamma og pappa betyr for han

J: Hvordan oppfatter du liksom dette her da? Er dette noe du har lyst til eller? G: Ja, å være hos mamma har jeg veldig lyst til. J: Du har det? G: Jeg gleder meg hver gang jeg skal dit. J: Skulle du ønske at du kunne være der mer eller? G: Ja, mye mer. Skulle gjerne ha sett mamma mye, mye mer. Hadde ikke gjort noe det. J: Nei. Men hvorfor tror du at du ikke får se henne mer da? G: Jeg vet ikke. Problemer med det ene og det andre. J: At mamma har problemer? G: Ja. Det er vel derfor. Hun har jo sagt at hun skal gå til sak da mot barnevernet igjen, men det ser ikke ut som det blir noe (...) J: Men det må jo være en grunn til at barnevernet mente at dere ikke kunne bo hjemme? G: Det må ha vært det. Det er noe som ikke henger i hop der. Men det kan jo være det at det var foreldresvikt, at dem rett og slett ikke greide å passe på oss. J: Men husker du noe av hvordan det var å være hjemme på den tiden da? G: Jeg føler at jeg hadde det bra da. J: Du gjør det? G: Jeg følte ikke at mamma og pappa brukte noe eller noe sånt. J: Og hverdagene de var ... G: De var greie. Føler jeg da. Jeg hadde venner og sånt på skolen og ... J: Og når du kom på skolen og... G: Ja, noen ganger så kom jeg vel ikke. Da forsov vel pappa seg. Det er det jeg mener med sånn foreldresvikt. Pappa var jo ganske lenge oppe om natta (...) Det var veldig tungt da pappa døde. Det er vel noe av det tungeste jeg har opplevd i livet. Han brukte vel stoff da og drakk mye. Så da svikter jo leveren. J: Ja, det er det man tenker på når man hører om det i hvert fall. Akkurat. Så det er ingen som har prøvd å forklare det på noen annen måte? G: Nei. Det er det ikke. Så skjønnte jeg det selv og. Jeg var jo såpass gammel at jeg skjønnte det (...) Han var jo min beste venn da, holdt jeg på å si. J: Han var det ja. G: Vi trivdes sammen. J: Han kunne du snakke med? G: Han kunne jeg prate med og han forsto meg. Det gjør for så vidt mamma og, mens jeg kunne prate mer åpent med pappa enn jeg kunne med mamma (...) G: Det er litt rart fordi barnevernet sier at det var så mye bråk og sånn hjemme, men jeg kan ikke huske noe. J: Det er litt rart. G: Det synes jeg er litt rart. Akkurat det at dem påstår det, men jeg husker ikke det. Men jeg vet ikke. Og jeg kan ikke ha glemt noen sånne episoder. Jo, jeg kan ha glemt det, men hvis det hadde vært noe - la oss si voldelig hjemme da - så glemmer man ikke det så lett. J: Nei, jeg vil ikke tro det. G: Fordi det er sånn som sitter.

I samtalen med meg forsøker Harald å skape sammenheng i livet sitt ved å se tilbake på fortida med nået som utvikingspunkt. Han forteller en litt annen historie enn det sosialarbeider Marianne gjør. Jeg oppfatter det slik at det er de positive opplevelsene han legger vekt på, og som han tar vare på uten å bagatellisere at foreldrene har hatt problemer. På den måten rommer han både det som kunne være utfordrende og vanskelig da han fortsatt bodde hjemme, og det som han er glad i og setter pris på i relasjonen til

foreldrene. Gutten reflekterer over om han kan ha glemt det som barnevernet framhever som problemer, men bestemmer seg for at slik kan det ikke være. I et psykologisk psykodynamisk perspektiv kan hans refleksjoner fortolkes som uttrykk for noe han har fortrent. Dette er imidlertid ikke direkte tematisert i Mariannes refleksjoner over hva gutten har opplevd, men kan kanskje forstås som et slags underliggende premiss for måten hun forstår situasjonen på. I et narrativt perspektiv er Haralds fortelling et illustrerende eksempel på hvordan han skaper mening og sammenheng i sitt eget liv og at det å få tilgang til barns meningskonstruksjon kan utvide den profesjonelle kunnskapsproduksjonen. Han forteller mer om den relasjonen han har med mamma:

(...)Mamma har også hjulpet meg en del. J: Med hva da? G: Ho har jo fått fortalt meg ting jeg lurur på og sånn da. J: Nettopp, for du lurur litt. G: Jeg lurur jo selvfølgelig på noe. Jeg føler at jeg får ærlige svar derfra da. J: Du lurur på hva som er hennes historie og sånn? G: Ja, noe det. Hun er kristen. Og hva Gud og masse sånne ting betyr for henne da. J: Det er jo flott det da at du kan snakke med henne om sånne ting. G: Vi sitter jo og prater. Når jeg er hos henne, så prater vi sammenhengende i tre timer. J: Dere gjør det? G: Ja, vi har mye å prate om. J: Dere har det? G: Ja. Nok å ta av. J: Dere finner tonen? G: Det gjør vi J: Så det er ikke sånn at det er så lenge siden, at det er vanskelig? G: Nei, det er det ikke. For meg så hjelper mamma meg da, så vi sender en del meldinger og sånt med hverandre (...)

Dette er en gutt som gir uttrykk for å reflektere mye over sin egen livssituasjon og som forsøker å finne sin posisjon mellom to sett foreldre. Han har akseptert at han skal bli i fosterhjemmet, men han legger vekt på at det er mamma han kan snakke med og som han er fortrolig med. Slik han snakker, posisjonerer han seg som en handlende aktør, og han styrer selv hvem han slipper tett innpå seg. Det er samtidig dette som bekymrer de voksne som gjerne vil få tilgang til mer av Haralds refleksjoner om sin egen situasjon. Sosialarbeider Marianne presenterer gutten slik:

Han har nok vært en litt voksen herremann hele veien liksom. Han er den som har hatt lett for å få kontakt med voksne og blitt betraktet som høflig og ordentlig og kan liksom prate med alle om vær og vind og veldig med alle, men ligner kanskje litt på pappa da. Han forteller veldig lite om hvordan han har det sjøl. Han er en litt sånn lukka type J: Sånn at han kan gi inntrykk av at han er--- S: Velfungerende og ----J: Mer enn det han egentlig er eller? Sliter han på noen måte da eller? S: Det ser egentlig ut som det går greit med han. Jeg hadde en ordentlig prat med han nå i høst. Det var også i forhold til mamma. Så jeg var liksom redd at han var bekymra for mamma (...) Han sa at han ikke tenkte så mye på det, han følte at han var hjemme i fosterhjemmet. Han sa det. Men---- fosterhjemmet jobbet veldig i forhold til lekser med å få han i gang og. Han er liksom av type distré og glemmer ting og er treg, kaller de ham. Tenker at det er landsdelsgenene, for mor og far er egentlig fra en annen del av landet da (...) I hvert fall sånn fostermor har slitt, særlig med Harald. Hun får ikke noe igjen liksom. Hun føler at hun legger til rette og ... J: Det er det--det er disse forventningene om å få noe igjen--- S: Det er noe med det.

Så hun får veiledning på det da. J: Kanskje det er noe av det viktigste man kan gjøre. S: Så kanskje hun aldri får mer (...)

Også rundt denne gutten er det en slags beredskap på å fange opp problemer. Det forventes nærmest at han skal vise fram noen vanskeligheter med den historien han har. Når han ikke gjør det, går bekymringen i retning av at han er en gutt som har tatt og kanskje fortsatt har for mye ansvar for mamma. Marianne har sjekket dette med gutten selv, men ikke funnet holdepunkter for det. Hun slipper likevel ikke helt taket i problemstillingen fordi hun mener at gutten sier så lite. Dette handler også om hvilke forventninger som generelt stilles til en 14-årig gutt. Han beskrives som lukket og reservert, men slik kan han også kategoriseres som en ganske alminnelig 14-åring. På linje med Trude som bekymrer seg om Ola, kan vi også forstå denne situasjonen slik at det barnevernet prøver å få til, er å avlaste Harald når det gjelder de sosiale og symbolske byrdene som her representeres av moren. På den måten tilføres han sosial kapital i form av kommunikative ferdigheter og verdien av å dele med andre det som kan ha vært vanskelig og annerledes (Bourdieu 2006 [1983];Marthinsen 2003;Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005). Jeg opplevde gutten som mer åpen enn mange andre 14-åringer jeg har snakket med. I samtalen med meg satte han ord på og utdypet hvorfor han opplever at kontakten med mamma er god for han. Det er hun som hjelper han til å forstå og få sammenheng i livet. Harald og Mariannes fortelling er et eksempel på at barn i fosterhjem har mye å leve opp til. De skal ikke bare skikke seg bra, og tilpasse seg den nye familiens regime, Harald forventes også å gi noe tilbake til fosterforeldrene. Fosteremor vil ha verbale bekreftelser på at hun er ok, at det hun gjør er bra for gutten og at han setter pris på hennes omsorg. Harald på sin side ser ikke fostermorens strev med å få han til å gjøre lekser. Sett fra hans perspektiv kan det virke som om han i likhet med svært mange unge på 14 år, mener han gjør mer enn nok lekser og at dette er noe han styrer selv. Hvis fosteremor opplever at mamma til tross for at hun ikke har daglig omsorg, fortsatt får tilgang til gutten på en annen måte enn det hun får, kan dette forstås som en opplevelse av ubalanse i forholdet. Sosialarbeider Marianne har fanget opp noe av det spenningsfylte i situasjonen og understreker at fosteremor får veiledning på hvordan hun skal forholde seg til Harald. På den måten forsøker sosialarbeideren å sette gutten i sentrum, og hun stiller opp med tiltak som er nødvendig ut i fra det som oppstår underveis.

I intervjuet med moren til Harald, Maria, kom det fram at også hun savner en tettere kontakt med Harald og de to andre barna. Hun understreket to ganger at hun ikke hadde noe ønske om å ta dem ut av fosterhjemmet. Det er der de har kameratene sine og skolen sin, ”men jeg vil gjerne ha litt mer kontakt føler jeg. Når de har mulighet”. Maria forteller at de er i et tidligere beredskapshjem en gang i blant, og

da synes hun heller de kunne kommet til henne og være over fra lørdag til søndag. Hun forstår ikke hvorfor dette ikke er mulig. To timer i fosterhjemmet en gang i måneden med alle tre og så to timer med et av barna innimellom hjemme hos seg, synes hun er for lite. Hun får ikke anledning til å følge med i deres utvikling.

M: Det skjer ting bak min rygg som ikke jeg har visst om og kanskje kommer frem noen måneder etterpå. Så som Harald, han har hatt alvorlige smerter i brystet og har vært på trening og fotball og besvimt, og det forteller han meg lenge etterpå. Alt har vært bare bra ikke sant. Han mellomste sliter på skolen og minstejenta har også sine store utbrudd og har vanskeligheter. Jeg får ikke visst hva som egentlig skjer med ungene mine. Det er jo mine unger. Det er sånne ting som jeg vil ha greie på i hverdagen og her og nå. Ikke bare få høre det lang, lang tid etterpå liksom. Men masse sånne ting. J: Du vil gjerne delta litt mer i hverdagen deres? M: Ja, jeg vil gjerne delta litt mer og visst litt mer og ha litt mer innflytelse og ha litt å si. Men det er vel sånn da når dem er i fosterhjem. Det er fosterhjemmet som bestemmer og sånn som til juletiden i fjor, så følte jeg veldig på det her. Huff, om jeg bare fikk være i lag med ungene mine noen timer på julaften. Bare for å gi dem pakkene og at vi kan være litt sammen. Det synes jo barnevernet ikke hørtes så dumt ut. De kunne jo høre med fostermor, men hun tok ikke i mot fremmede i jula liksom. J: Sa de det? Er du en fremmed i fosterhjemmet? M: Ja. J: Så det du hadde ønsket deg, det var å få lov å være der noen timer? M: Ja, et par, tre timer på julaften formiddag eller noe sånn. Bare for å være sammen med ungene mine de timene. Julene er for meg veldig tøffe da. Ungene har det jo sikkert bra. Jeg vet ikke. Det er ikke så nøye hvordan mor har det, vet du. Det er ikke det.

Denne sekvensen illustrerer hva slags avstand moren opplever mellom seg og fosterhjemmet.

Fostermoren betrakter barnas mor som en fremmed, som virker forstyrrende inn i den familien hun er i ferd med å skape seg. Dette er fosterforeldre som ikke har egne barn fra før og kanskje er det også derfor de er valgt ut til akkurat disse barna, siden det ble prioritert at barna skulle bo sammen. Barna har jevnlig kontakt med moren og hun besøker dem i fosterhjemmet en gang i måneden. Det kan derfor ikke være av hensyn til barna at hun ikke kan få komme på besøk julaften. Det kan være interessant å sammenligne en slik holdning med det som skjer i andre oppsplittede familier. Skilte foreldre som strever med relasjonen seg imellom, strekker seg ofte langt og tilbringer gjerne julaften sammen, nettopp av hensyn til barna. Moren utdyper relasjonen til fostermor

J: Harald er altså 14, snart 15, og når de blir litt større så kan de jo egentlig bestemme litt selv da. M: Men jeg synes det er masse vi har mista altså. De årene der er jo helt borte. Får ikke igjen dem. J: Nei, det gjør du ikke. M: De verdifulle årene. Så synes jeg ingen ting om fostermora. Hun liker ikke meg heller da. J: Huff, så dumt da. Vet du hva det handler om. M: Nei. J: Hva er det du ikke liker da? M: Hun har en veldig sånn rar holdning overfor meg og sier at det er min skyld at ungene er tatt og alt det der er min skyld. Hun baksnakker meg på en måte. Sånne ting som ----- J: Baksnakker. Snakker hun til ungene om deg? M: Ja. Men ungene sier jo litt dem også.

Minstejenta sa at det var fostermor som sier at det er din skyld at de ikke bor hjemme, sa hun. Det er ikke så lenge siden hun sa. Det er egentlig ingen som gjorde feil. Men jenta blir redd (...)

Jeg har ikke intervjuet fostermoren og har ikke hennes versjon av saken. Men jeg var vitne til en episode mellom fostermor og den yngre søsteren da intervjuet med Harald var over, og denne episoden forsterker inntrykket av at fostermor strever med å finne sin posisjon i forhold til barnas opprinnelsesfamilie. Da jenta spurte om de skulle på ferie til mormor i år også, ble hun skarpt avbitt med at slik som mormor hadde oppført seg sist de var der, kom ikke det på tale. Situasjonen var ikke lagt til rette for at jeg kunne spørre mer om hva det innebar, men det var et kraftfullt uttrykk overfor et lite barn, og fostermoren ble ikke sjenert av at jeg var til stede. Det moren forteller kan tyde på at hun oppleves som en klamp om foten, og at fostermoren vil ha minst mulig med henne å gjøre. Kanskje er det også i et slikt lys vi kan forstå Haralds ønske om å være mer sammen med mamma. Hans fortelling tyder på at hun har fortalt ham en historie om sin egen bakgrunn og hva som skjedde i hjemmet før barna måtte flytte, som han har slått seg til ro med. Når fostermoren er ute etter å fordele skyld, kan dette også være grunnen til at Harald er tilbakeholden med å dele for mye med henne.

Saken illustrerer at sosialarbeidere i barnevernet har en vanskelig jobb når de skal arbeide med å skape gode omsorgsbetingelser for barna *gjennom* andre. Marianne forsøker åpenbart å balansere mellom å gi moren det hun har "krav på" og sørge for at fosterhjemmet finner ordninger som de kan leve med. Det som skiller fosterforeldreskap fra biologisk foreldreskap er at det er oppsigelig. I en annen sak som en av de andre sosialarbeiderne jeg intervjuet fikk assosiasjoner til, forteller sosialarbeider Brit at hun til slutt gikk inn for å redusere samværet med moren der det var bestemt at de to barna skulle vokse opp i fosterhjemmet. Disse fosterforeldrene mente at alt det som skjedde mens barna var på besøk hos moren var negativt. Dette kunne dreie seg om at moren ba inn andre barn mens de var hos henne og at barna fikk lov til å se på film. Brit insisterte videre på at de barna det her var snakk om, skulle slutte i behandling i barnepsykiatrien etter tre år og få en normalisert hverdag, mens både behandlerne og fosterforeldrene mente det var så mye i barnas liv som måtte repareres at det burde fortsette. I dette tilfellet mente sosialarbeider Brit at fosterforeldrene opptrådte mer som behandlere enn som foreldre. Løsningen ble en delvis imøtekommelse av fosterforeldrenes ønsker i det hun gav etter og reduserte samvær med moren av frykt for at fosterforeldrene skulle si opp kontrakten. Dette fikk hun moren til å gå med på.

Vi ser at det er flere hensyn som skal avveies når barn får "nye foreldre". Harald har funnet sin vei og sine strategier. Ola er i en annen posisjon, han bor hjemme sammen med moren og søsteren, men han sier at han er redd for at barnevernet skal komme og ta han bort. Når han er nøye med å understreke at det er greit slik som det er hjemme, tyder det på at han har kjennskap til at i andre hjem organiseres hverdagen noe annerledes. Slik kan vi si at også Ola må skape seg selv innenfor de normene som eksisterer om ansvarlig foreldreskap. Barn som forventes å kunne utvikle symptomer, men som likevel ikke gjør det, synes på et vis å overraske disse sosialarbeiderne. Det utvikles en form for beredskap på å lete etter tegn på at ikke alt er som det skal være med barna. Dette kan bidra til at det i praksis investeres mindre i å hjelpe barna med å posisjonere seg imellom det som betraktes som det optimale, det gode eller det vanlige, og det som betraktes som bekymringsfullt, vondt eller uvanlig. Når sosialarbeiderne er opptatt av å normalisere barnas dagligliv slik som sosialarbeider Brit fortalte om, er det gjerne andre aktører som fosterforeldre og spesialisthelsetjenesten som holder fast i et beskyttelsesperspektiv. Den narrative kunnskapen utvikles gjennom den sammenhengende historien som forsøkes skapt og suppleres med en form for paradigmatisk kunnskap som ligger som underliggende premisser i sosialarbeidernes forståelsesrepertoar (Andenæs 1997; Backe-Hansen 2001b; Ulvik 1997). Mer konkret handler det om at utvikling i hovedsak forstås som en lineær prosess og det oppstår en ubalanse når omsorgspersoner eller andre livsbetingelser opptrer slik at det bryter med det "vanlige". På den andre siden er disse fortellingene et uttrykk for at også barn har potensiale til å skape seg selv på nytt og på nytt, og håndtere både motsetningsfylte situasjoner og sammensatte foreldrerelasjoner. Den profesjonelle oppgaven vil i slike situasjoner handle det om å få tak i barnas egen meningskonstruksjon, og samtidig utfordre egne kulturelle oppfatninger og forestillinger (Levin & Trost 2005: 199). Det som både Ola og Harald på hver sine måter uttrykker, er at de er posisjonert som alle andre barn. Ved å definere situasjoner som vanlige, kan vanskelige situasjoner gjenskapes som alminnelige, og slik koples det gode og det som kan være vanskelig sammen til et meningsfullt hele.

Å skape mening i det som er annerledes

Slik jeg forstår Ola og Harald er de gutter som har med seg andre erfaringer enn det de fleste barn har. Ingen av dem forteller noen detaljer fra det de har opplevd, men de kjenner til og har blitt fortalt om rusmisbruk og bråk da de var mindre. Ut fra intervjuene med både sosialarbeiderne, mødrene og dem selv er det lite som tyder på at disse erfaringene skaper alvorlige problemer i disse guttenes hverdagsliv. Men den tradisjonelle utviklingspsykologien er rik på teoretiske perspektiver om hva som kan gå galt når

barn utsettes for ustabile relasjoner tidlig i livet. Det er trolig en slik forståelseshorisonnt både Trude og Marianne trekker veksler på når de gir uttrykk for bekymring for disse barna. De profesjonelle synes her å være usikre på om barna har den beskyttelsen de trenger når de ikke får direkte tilgang til barnas tanker og opplevelser. Det synes å være risikofaktorene som disse barna er bærere av som på ulike måter utgjør plottet i fortellingene (Parton 1999). Ulvik (2002) har med bakgrunn i sin empiri om fosterbarn og fosterforeldre konstruert ulike diskurser om det kulturelt adekvate barnet, og den ene kaller hun diskursen om det gjensidighetskompetente barnet. Inspirert av Giddens (1996[1991]) og hans begrep "the pure relationship" eller "det rene forholdet" kan vi bedre forstå hva som kjennetegner nye relasjonsmodeller ikke bare i voksne parforhold, men også i forholdet mellom barn og foreldre. Det er individet som er i sentrum framfor generasjons - eller aldersmessige posisjoner. Den rene relasjonen begrunnes ikke i plikt, ansvar eller formalitet, og opprettholdes så lenge hver av partene har nytte av den. I et slikt perspektiv vi kan forstå noe av den bekymringen som er rundt Harald, han inngår ikke i tilstrekkelig grad i en gjensidighetskapende relasjon, og det oppstår en ubalanse når fostermor gir mer enn hun får igjen.

Manglende gjensidighet er også et argument som gjerne brukes mot å plassere barn som er kategorisert med relasjonsskader eller tilknytningsforstyrrelser, i fosterhjem. Bunkholdt (2010: 120) viser for eksempel til at en familie eller et familieprosjekt kjennetegnes av at medlemmene er samlet om å utvikle, dele og realisere noen felles verdier og normer og å nå noen felles mål. Hun framhever videre at for å lykkes med et slikt familieprosjekt som å se at ungene i familien tar i mot omsorg og svarer på det ved å utvikle seg og trives, må det være *gjensidighet* og dermed *relasjon* mellom barn og foreldre. På den måten mener hun at det er *relasjon* som er hovedmotoren i utvikling og forandring. Slik blir det hevdet at "det statlige bufetat viser manglende forståelse for og dermed manglende hensyn til de barn og unge som ikke har relasjonsmessige forutsetninger for å finne en plass i en familie, og som kan ødelegge familiers arbeid mot å skape slike relasjoner og slik gjensidighet som er forutsetninger for utvikling" (ibid:120). Det argumenteres på denne bakgrunnen for at noen barn, også de under 12 år, trenger et miljø med andre forventninger enn gjensidigheten i et familiemiljø. Disse barna trenger å være omgitt av fagfolk som har kompetanse til å starte det arbeidet som kan gjøre dem i stand til *etter hvert* å gå inn i gjensidige og utviklende relasjoner, og derfor hevdes det at for noen barn vil den tradisjonelle institusjonen være det klart foretrukne omsorgsalternativet for kortere eller lengre tid (ibid:121). Et slikt ståsted reiser også viktige problemstillinger for det profesjonelle arbeidet med barn som har relasjoner til foreldre som på ulike områder ikke innfrir forventningene til hvordan en adekvat omsorgsgiver skal

opptre. Både Ola og Harald har slike erfaringer om enn på forskjellige måter. Direkte samtaler med disse barna om hvordan de har det og hvordan de opplever hverdagen sin, kan være lite utviklingsfremmende, dersom de samtidig mottar direkte eller indirekte signaler om at de foreldrene de har relasjoner til ikke er akseptert eller inkludert som betydningsfulle personer for dem. Vi kan tenke oss at så lenge moren til Harald nedvurderes som betydningsfull for ham i hans liv, må han fortsette med å holde de to verdenene adskilt. Han får da mindre plass til den nye familien og til å inngå i gjensidighetsskapende relasjoner med dem. Hvis moren på en mer naturlig måte ble inkludert som en betydningsfull person i Haralds og søknenes liv, ville han kanskje hatt mer kapasitet til å gi noe tilbake til fosterforeldrene. Han må selv skape seg dette rommet og dele oppmerksomheten mellom mamma og fosterforeldrene.

Et sosiokulturelt eller et kulturpsykologisk perspektiv på barns utviklingsbetingelser, legger vekt på organisering av dagliglivet og at samspillet mellom foreldre og barn inkluderer noe mer enn at de er omsorgsgivere og omsorgsmottakere for hverandre (Andenæs 2002; Sundell et al. 2007). Haavind (1987) framhevet tidlig poenget med at mødrenes sosiale posisjoner stort sett er blitt oversett i studier av barn og barns utvikling. Det har medført at andre sider ved mødrenes liv og ting de har å gjøre, er blitt oversett, noe som i neste omgang blir til anklager eller unnskyldninger for at de ikke tar seg enda mer av barna. Dette kan ut fra en litt annen vinkel forstås som det samme fenomenet Marthinsen (2003) er opptatt av når han framhever de sosiale byrdene mange av de familiene som er i kontakt med barnvernet er bærere av. Haavind hevder at studier av mødre som sosiale personer rett og slett er nødvendig for å forstå innholdet i omsorgen og dermed barns utviklingsbetingelser. Hvis kvinner bare blir studert som mødre for barn, går man glipp av å se det store spekteret av betydninger om verden som formidles gjennom mødrenes totale livssituasjon. Andenæs (2002) går videre og sier at gjennom måten vi forsker på, skaper vi også modeller for hvordan det utforskede skal forstås. Den empirisk baserte utviklingspsykologiske forskningen har særlig vært interessert i å finne fram til faktorer som kan ha skadelig effekt på barns utvikling. Dette kan i neste omgang ha ført til at skadelige faktorer i miljøet, har blitt en modell for forståelse. "Når omgivelsene gjøres om til et sett med faktorer, og det avvikende gis en særlig forklaringskraft, kan mødre reduseres til defekte omsorgstiltak, og det kulturelt alminnelige kan bli liggende uopplyst" (Andenæs 2002: 143). Andenæs framhever at hvis barnet sees som en sosial deltaker og en meningsskapende aktør i eget liv, vil det gi en teoretisk ramme som gjør hele dagen og innrammingen av den faglig relevant. Da er det barnets bevegelse gjennom dagliglivet som må gjøres til gjenstand for utforskning, vurdering og støtte. Anliggende til Andenæs i denne sammenhengen er at det

må legges arbeid i å kartlegge de voksnes organisering av dagliglivet gjennom hele døgnet med et særlig fokus på hvordan hendelsene blir forstått av de som deltar (ibid:144).

Å akseptere foreldre som betydningsfulle for barna

Jeg vil gå et skritt lenger enn det Andenæs gjør, og argumentere for at det også er nødvendig å ha et blikk for det som er kulturelt *ualminnelig* når barns utviklingsbetingelser skal vurderes og utforskes. Ola og Harald er to av mange barn som strever med å finne sin posisjon i omsorgskulturer som preges av andre verdier og andre normer enn de som til en hver tid gjennomsyrrer majoritetskulturen i samfunnet. Den profesjonelle paradigmatisk kunnskapen kan ikke alene bidra til å finne svar på hva slags hjelp og støtte disse barna trenger i sin hverdag. Det er de voksne omsorgspersonene *og* forskeren(e) som må fortolke barnas meningskonstruksjon og forsøke å få tak i hva som kan bidra til en meningsfull barndom innenfor de rammene de er en del av. Fortellingene til og om Harald og Ola kaster lys over spenningene mellom en medisinsk-sosial diskurs (Sundell et al. 2007) eller det vi også kan kalle en risikodiskurs (Parton 1999) som retter hovedblikket mot beskyttelse av barnet *og* avviser erfaringer og følelser som er en del av barnas historie og hverdagsliv – og en mer rommelig utviklings- eller hverdagslivsdiskurs som anerkjenner foreldrenes ønsker om å gjøre det beste for barna. Å beskytte barn vil ofte handle om mer enn å innlemme dem i hverdagsaktiviteter og familieliv som er innenfor normene for det allment akseptable. Det å anerkjenne deres historie og inkludere og anerkjenne opprinnelsesfamiliens betydning, vil kunne gi barna et større rom for også å dele det som de kan ha opplevd som problematisk og konfliktfylt. Det å erkjenne at barn ofte utviser stor lojalitet overfor foreldre som har vist seg utilstrekkelige og eller har sviktet på ulike måter, må gis kunnskapsmessig oppmerksomhet, og utfordrer til utvikling av et større profesjonelt handlingsrepertoar. Å analysere barns meningskonstruksjon på tvers av omsorgsnivå, kan bringe fram fellestrekk ved barns posisjon som det er viktig å ta høyde for uavhengig av hvem som har det daglige omsorgsansvaret. Slik kan vi også få mer kunnskap om hvilke forhold som ikke kan løses bare ved å flytte barn fra en omsorgsbasis til en annen. Vi skal se nærmere på hvordan flere av barna som er representert i materialet blir posisjonert og hvordan de posisjonerer seg selv i det som de selv forteller og det som fortelles om dem.

Å anerkjenne mamma og se sammenhenger mellom før og nå

Som inngang til en utvidet kunnskap gjennom det barna forteller, skal jeg her presentere analyser av fortellingene til Oda og Sander og se dem i forhold til analyser av det de voksne velger å legge vekt på i sine fortellinger om de samme barna. Også de profesjonelles syn på mødrenes posisjon i forhold til barna er en del av denne analysen.

Oda på 13 år har bodd i fosterhjem sammen med en to år eldre søster fra hun var 3-4 år, og begge har hatt jevnlig kontakt med moren etter at de flyttet fra henne. I kapittel 4 ble jentene introdusert som barna til Lisa, som selv innså at hun ikke klarte å ivareta barna på en tilfredsstillende måte på grunn av et omfattende rusmisbruk. Vi så i kapittel 4 også hvordan Åsne beskrev moren som utfordrende og krevende, at hun kunne se at hun gjerne ville stille opp for døtrene, men at hun ble fort sliten og Åsne trodde at hun kanskje aldri ville klare å følge opp jentene slik hun som profesjonell mener er viktig. Åsne uttalte at hun ikke visste om moren hadde endret seg, men mente likevel at hun selv hadde fått et mer positivt syn på Lisa den siste tiden.

Da intervjuetidspunktet med Oda ble avtalt med fostermor pr telefon, signaliserte hun en utrygghet i forhold til hvordan Oda ville oppfatte intervjuet. Fostermoren mente det ikke var bra for Oda om hun ble usikker på hvor hun skulle bo framover. Siden det var moren som hadde samtykket i at jeg kunne intervjuer Oda, var ikke fostermor kjent med formålet for undersøkelsen. Den posisjonen fostermor inntok kan forstås innenfor diskursen om fosterhjemmenes tvetydige status, og en voksenposisjon som også har beskyttelse av barnet i fokus. Med det mener jeg at det her kan virke som om de voksne er redde for at det å bringe på bane eller snakke om hvordan barna oppfatter sin situasjon vil kunne skape en uro i barnets livssituasjon, som ikke er bra. Det er interessant i dette tilfelle fordi jeg oppfattet Oda slik at hun var vel vant til å bevege seg i mellom fosterhjemmet og moren. Hun understreket at hun var hjemme i fosterhjemmet, men ville også gjerne være mer sammen med mamma.

I likhet med Harald kan heller ikke Oda huske situasjoner som hun opplevde som vanskelige da hun bodde hjemme hos mamma. Til forskjell fra sosialarbeider Åsne som ikke vet om Lisa har forandret seg, legger Oda derimot stor vekt på hva som er forskjellen på å være sammen med mamma før og nå.

J: (...) litt tilbake--- du kan altså ikke huske så mye fra den tiden du bodde hos mamma. P: Jeg tenkte kanskje at det var sånn det var å bo sånn hjemme liksom. J: Tenkte at kanskje mammaer sov om morgenen, at det var vanlig at det gjorde mammaer--- P: Det var jo noen ganger ho sto

opp og, men noen ganger så sov ho, og så sov mamma litt på dagen kanskje og så prøvde vi å--- så vaska vi for ho og litt sånn— J: Gjorde dere? P: Ja. J: Da var du jo ikke så veldig stor? P: Nei, vi var kanskje ikke så veldig flinke, men vi prøvde jo så godt vi kunne for å hjelpe mamma da--- J: Dere tenkte at mamma var sliten da? Og det var hun vel også. Man blir jo gjerne sliten av å drive å ruse seg--- men nå er hun jo, eller hun sa jo til meg at hun hadde jo holdt på med dette en god stund da--- men nå er hun der oppe, på X. P: Ja, nå synes jeg det er gøy å være hos mamma (glad i stemmen) J: Er det forskjellig fra før? P: Ja, ja, veldig forskjellig. J: Hva er det som er største forskjellen da? P: Nei, nå har ho mer råd til ting, og så har ho mer tid og nå er ho mer sammen med oss da, mens før så var ho kanskje sammen med en venninne eller sånn og snakka med ho da vi har hos ho kanskje. J: Sånn at ho hadde ikke så mye oppmerksomhet på dere? P: Kanskje ikke så veldig mye, men ho hadde jo litt da, men ikke så mye som ho har nå, så nå syns jeg egentlig det er veldig dumt å dra hjem når jeg har vært hos ho i helga---- (...) J: Men så nå var mamma i en litt annen situasjon igjen også, skulle ha baby. P: Ja. J: Hva syns du om det da? P: Jeg fikk jo kanskje litt sånn sjokk i begynnelsen, men jeg er veldig glad i babyer, så jeg--- jeg er veldig glad i babyer, så jeg syns ikke det er noe dumt, det syns jeg ikke. J: Nei--- må bare bli litt vant til det P: Jeg gleder meg og veldig til ho skal ha baby da--- J: For da kan du stille litt med den---- P: Ja, men jeg håper jo først at det skal gå bra med mamma da (...) J: Er du bekymra for henne nå eller? P: Ikke nå, når jeg ser åssen ho--- når vi er hos henne nå, så er jeg ikke så veldig bekymra egentlig. J: Når du ser at det går bra eller? P: Ja. J: Hva er det som er annerledes da? P: Ehhh, ho er liksom ikke sånn at ho må være inne hele tida, eller slappe av eller se på TV, ho kan være ute med oss og gå i gymsalen og--- ho kan jo ikke akkurat spille fotball med oss nå da, men ho ser jo på oss, og når vi har håndballkamper og sånn i helga, så er hun med og ser på oss, og det er veldig gøy da. J: Ja, det må være gøy. For det orka hun ikke før da eller? P: Nei, for ho sa det før at ho hadde tenkt å være med og se på oss, men så har ho liksom ikke kommet da før, men nå hvis ho sier at neste gang dere skal spille så vil jeg være med å se på dere, så er ho med nå liksom J: Du kan rett og slett stole litt mer på henne da? P: Ja. J: For det skal man jo liksom kunne med voksne. Ja---- Det virker jo som du har det ganske greit da? P: m. J: Du ser fornøyd ut på en måte P: Jeg er fornøyd. J: Du er det, det er jo flott. Du skal fortsette å bo her, skal du ikke det? P: Jo--- jeg tror det. Mamma skal jo bo litt lenger på X og jeg kan jo ikke flytte opp der. J: Nei, det er vel ikke et bra sted for deg å være, eller noen av dere. P: Nei, men jeg syns det er veldig gøy der oppe når vi er, men ikke til å bo der da, det er jo ikke et sted hvor vi kan bo. Men jeg har jo veldig lyst til å flytte hjem til mamma, det har jeg, men jeg vet at det er sånn som er best liksom.

Som vi ser er det ikke en helt bekymringsløs 13-åring som forteller hvordan hun opplever før og nå, og kanskje har hun brukt mer krefter på å lure på hvordan det er med mamma enn 13-åringer flest. Det er likevel lite som tyder på at hun har tatt et hovedansvar for mammas liv. Når hun sier at de kanskje trodde det var slik det var å bo hjemme, er det en påminnelse om at barn kan akseptere og tilpasse seg ulike og forskjellige livssituasjoner. Innenfor andre kulturelle kontekster ville ikke det å ta et tidlig ansvar for seg selv deler av dagen tolkes som særlig bekymringsfullt. Tidligere vestlig forskning og utviklingspsykologisk teori peker i retning av at det er uforutsigbarhet og uvissheten om voksne er til å stole på, som setter flest spor og som gjør at det kan være vanskelig å stole på voksne senere i livet (se for eksempel Killén 1991). Odas uttalelse om at de kanskje trodde det skulle være slik, er interessant

nettopp med nåtida som utkikkspunkt. Når hun vurderer situasjonen i lys av nåtida har hun også med seg fortellingen til moren om at det var hun som skjønnte at hun ikke klarte å ta vare på dem. Slik fremmes et blick på moren som i tillegg til det hun ikke mestret også tok ansvar og ville det beste for barna. Odas historie inneholder også fortellingen om det første fosterhjemmet jentene bodde i, som de måtte flytte fra fordi fostermoren ikke var snill. Da Oda fortalte om dette, hadde jeg allerede hørt morens versjon.

(..) J: Før du bodde her, husker du noe særlig fra det, du var jo ikke så stor da? Da du bodde hos mamma. P: Ehhhh, du skjønner vi var hos en annen dame og, en som ----J: Ja det fortalte mamma meg om. P: Ja, og der var det ikke så bra da, for ho var ikke noe snill, så--- J: Var det sånn at hun slo dere? P: Ja, hun var litt slem. Det var derfor vi ikke fikk være der mer da siden hun var litt gær`n. J: Var hun gær`n, hvordan det da? Hvordan arta det seg? P: Hva sa du nå? J: Hvordan, hvordan, hva skjedde liksom? P: Ehhhh -----J: Kunne hun slå deg uten at du hadde gjort noen ting eller? P: Ja, hvis jeg kasta opp for eksempel, hvis jeg var syk, men søstera mi tok meg veldig mye i forsvar da, så det var egentlig ho som fikk mest, kjeft og litt sånn forskjellig. J: Det høres forferdelig ut. Og dette var også et fosterhjem? P: Ja, men mannen hennes han var jo snill da, men han gjorde jo ingenting når ho var slem heller, så. J: Åååå, så hun var liksom litt, var hun litt forstyrra sjøl eller? Eller hvordan forsto du det? P: Jeg forsto bare at ho var sinna hele tida, egentlig, jeg tenkte ikke på at ho kanskje hadde noen problemer eller sånn. J: Nei, det er jo ikke så lett for ei jente på 6 år og tenke det da--- men tenker du ofte på det nå eller, det som skjedde der? P: Ikke så veldig egentlig--- nei, jeg tenker egentlig ikke så veldig mye på det (...) J: Men sa du fra til mamma da at hun ikke var snill eller? P: Ja, nei fordi vi hadde fått streng beskjed om at vi ikke skulle si noe da, så da turte vi egentlig ikke det da, men mamma ho merka det etter hvert da, hun syntes vi hadde så ille mye merker når vi hadde vært der, så ho skjønnte nok litt etter hvert, så fortalte vi det da hun spurte oss(...)

Det var moren som tok affære og meldte fra til barnvernet om at barna ikke kunne bo i det fosterhjemmet mer. Derfor vet Oda at mamma også har tatt vare på henne, og da hun var liten og bodde hos mamma skjønnte hun heller ikke at det var rusen som gjorde at mamma ble sliten. I likhet med flere av de andre fortellingene til barna i materialet, er det mulig å legge ulike blick på Odas historie. Vi kan se henne som ei jente som er forsømt tidlig i livet, som har hatt mye ansvar sammen med søsteren, som er blitt truet til å tie om mishandling i det første fosterhjemmet, med andre ord et barn i risiko, som må beskyttes slik at hun får oppleve å leve et ordinært og stabilt barneliv i en familie som ser hennes behov og deltar i hennes utviklingsprosjekt. Innenfor en risikodiskurs kan det stilles spørsmål ved om vi kan stole på at det hun nå forteller er i overensstemmelse med det hun faktisk har opplevd. I et narrativt perspektiv er det ikke sannhetsgehalten i det som det fortelles som er det sentrale, men hvordan historien gir mening for Oda i dag, hvordan hun rekonstruerer sin egen historie med nåtida som

utviklingspunkt. Analytisk kan vi ta i bruk den doble tidsaksen og forstå på hvilken måte et slikt perspektiv bidrar til å skape mening og sammenheng for Oda.

I kapittel 4 så vi at sosialarbeider Åsne i liten grad hadde lagt merke til eller var opptatt av å se etter Lisas utvikling. Hennes fortelling var konstruert rundt at Lisa gjerne vil, men at hun ikke tror hun kan endre seg. Oda sier i intervjuet at hun ser for seg at i stedet for å være på avlastning hos fosterforeldrenes sønn og hans familie en gang i måneden, vil hun heller være hos mamma. I dette tilfelle vil det kunne oppstå motsetninger mellom en form for paradigmatisk og deterministisk kunnskap som Åsne som profesjonell trekker veksler på og den narrative kunnskapen Oda legger vekt på når hun ser nåtida i lys av fortida. I likhet med Ola og Harald vil også Oda ha behov for voksne omsorgspersoner og profesjonelle tilretteleggere som anerkjenner de store skrittene moren har tatt for å få orden på livet sitt. Dette vil kunne gjøre det enklere for Oda både å la være å skjule det hun måtte oppleve som vanskelig eller å ende opp i en ren idyllisering av morens endringsprosess. I likhet med Ola og Harald kan vi se Oda som en kompetent aktør i eget liv, som søker bekreftelse på sine egne observasjoner og opplevelser.

Vi skal se nærmere på hvordan Sander oppfatter sin posisjon og hvordan han posisjoneres av de voksne han har rundt seg. Også Sander på 12 bor på en gård med hester og ridesenter, der han har oppgaver som han sier han trives med. Sander flyttet til fosterhjemmet sammen med en eldre bror ca tre år tidligere, de fire andre søsknene er i tre andre fosterhjem. Sander og broren er de som har flyttet kortest, og han har derfor ikke måttet bytte skole eller fotball-lag. Mamma kan komme og se på når han spiller kamper fordi hun ikke bor langt unna. Sander var også kjent i fosterhjemmet fra før fordi han hadde hatt det som besøkshjem tidligere. Sosialarbeider Ingeborg forteller at det var uaktuelt for fosterforeldrene å ta i mot bare en av de guttene som hadde vært der på avlastning. Hvis de skulle tilby noe mer, ville de ha begge to. På den måten vet Sander at fosterforeldrene har valgt han, det var ikke nødvendig å lete etter et nytt hjem som passet. Som vi så i kapittel 4 og som vi skal se mer av i kapittel 7 er hovedhensikten med fosterhjems plasseringen er å normalisere barndommen til Sander og de fem søsknene.

Heller ikke Sander forteller om dårlige minner fra den tiden han bodde sammen med mamma og pappa. Han sier at han hadde det greit før og han har det greit nå. Han trives på skolen og er glad i å spille fotball. I tillegg har han oppgaver på gården som han trives med. Han går tur med hunden og han gjør reint i fjøset. Fostermoren hadde tilrettelagt det slik at intervjuet ble gjennomført i garderoben på

ridesenteret, og det var tydelig at gutten var godt kjent der også. Sander er en ganske ordknapp gutt, som ikke bruker mange ord på å fortelle hvordan han har det. Jeg oppfatter det slik at han presenterer seg som en selvdrevet gutt, han velger å gjøre lekser når han kommer fra skolen, før middagen, for da har han gjort unna pliktene og kan ha fri resten av kvelden. Han gjør heller ikke for mye av det andre unger gjerne må stoppes på. Han sitter lite på dataen, men ser litt TV om kvelden, Simpsons og fotball. Da jeg spurte hva han ville valgt hvis jeg sa han kunne gjøre det han ville, så ville han valgt fotball. Det norske favorittlaget hans kommer fra den byen der faren til fosterfar bor.

J: Haneby ja. Hvorfor det? Har du noen tilknytning der eller? G: Vi har jo slekt der i fra da. Per og de da. J: Per og de ja. G: Faren til Per bor jo der. J: Og du har jo vært her før og du. Så de bor i Haneby? G: Ja. J: For jeg skjønnte at du hadde bodd her i – vært i besøkshjem her før du flytta hit. G: J: Hvor ofte var du her da da? G: Vi var her hver helg nesten, tror jeg. Jeg husker ikke jeg. Vi var der nesten hver helg ja. J: Hver helg? G: Ja. J: Så ofte? G: Ja. Hvis det ikke var hver helg så annen hver. J: Men det du husker er i hvert fall at du har vært her mye da? G: Ja. J: Og da kjente du familien og foreldrene til Per og sånn tidligere også da eller? Kunne du være med til dem på besøk og sånn? G: Ja.

Det er ikke mye Sander forteller, men han svarer greit på spørsmål om hvordan hverdagen er og hva han liker å holde på med. Den narrative analysen av samtalen med Sander gir et bilde av at dette er en gutt som får fortidige erfaringer til å passe inn i det livet han har nå, han synes ikke det er så store forandringer som har skjedd etter at han flytta, selv om han bekrefter at det er litt forskjellig fra å bo hjemme hos mamma. Hun har fortalt meg at hun er glad for at han får god oppfølging med lekser i fosterhjemmet, for det var ikke hun så flink til. Man Sander mener i likhet med Harald at det trenger han ikke så mye hjelp med. Han har jevnlig kontakt med mamma og de søsknene han ikke bor sammen med. Sander bruker vi-form når han snakker om slekta til fosterfaren. Det tyder på at han kjenner seg inkludert i sin nye familie. Når han er så ordknapp kan det selvfølgelig være et uttrykk for at det er noe han "brenner inne med", som er for vanskelig å snakke om. Men inntrykket jeg fikk av han, stemte godt med de beskrivelsene som både sosialarbeider Ingeborg og moren Karin gav av gutten. I denne saken var det heller ikke noe snakk om at han ikke gir noe tilbake til fosterforeldrene, det later til at han får skape "seg selv" gjennom det han gjør og den han vil være. Sosialarbeider Ingeborg understreket at Sander var den av de seks guttene hun kjente dårligst, og det kan vel også ha sammenheng med at han er litt ordknapp. I denne saken later det heller ikke til å ha vært noen rivalisering mellom fostermor/far og moren. Moren gir uttrykk for at hun er glad for at han er der han er, når hun nå ikke kunne ha barna hjemme. Det kan være slik at fosterforeldrene, som har fire eldre barn selv, er i en annen posisjon i

forhold til Sander og broren enn det for eksempel fosterforeldrene til Harald er. Det at gutten trives i hverdagen og på en uproblematisk måte tilpasser seg nye rutiner, er kanskje i seg selv en god nok bekreftelse på at de duger som (foster)foreldre. Det er ingen som forsøker å gjøre han til noe mer enn den han er og det han liker å holde på med. Når også mamma får være den hun er uten forventninger om at hun burde være annerledes, trenger heller ikke gutten bekymre seg om det. På et siste spørsmål fra meg om hva han svarer hvis jeg spør hvordan han har det, så svarer han BRA og legger trykk på det ordet.

Forskningen til Ulvik (2005) viser at fosterforeldre har klare forventninger både til barna og til seg selv og forhandler fram relasjonen seg imellom. Det selvskapende barnet gir retning til de voksnes utviklingsstøtte og korreksjonsvirksomhet (ibid:252). Det handler for eksempel om si fra hva en vil ha, å lære seg å velge selv og å oppøve sensitivitet på egne behov. I tilfelle med Sander later det til at disse forhandlingene har dreid seg om praktiske gjøremål i hverdagen og på gården mer enn det å ønske å korrigere eller trekke gutten mot spesifikke utviklingsmål. Det er hjemkonsulenten som har kjent Sander, alle søsknene og moren over en tiårs periode som er tilsynsfører for gutten og broren. Dette la sosialarbeider Ingeborg vekt på som en bevisst prioritering fra barnevernets side for å skape kontinuitet for barna. Den gode matchen mellom Sander og fosterforeldrene kan sees som et resultat av målrettet profesjonelt arbeid, der fosterforeldrenes perspektiver og oppfatninger av barneomsorg ble sett i forhold til hvordan denne gutten er og det han har behov for. Samtidig er det slik at fosterhjemmet ble valgt fordi de hadde vært besøkshjem, og således visste de voksne omsorgspersonene rundt gutten at han trivdes der og kunne tenke seg å bo der. Fortellingene til Harald og Oda og Sander kan si oss noe om hvor sentralt det er at fosterforeldrenes utviklingsmål for barna ikke er for ambisiøse i den forstand at de vil prøve å gjøre dem til andre personer enn de er. Det at det tidligere livet innlemmes i den nye tilværelsen og at nære omsorgspersoner, enten dette er biologiske foreldre eller tidligere fosterforeldre, også gis en naturlig plass i barnas liv synes å være sentralt for at barna skal oppleve at de har tilhørighet og kan skape mening i det som har vært og det som er. Dette er kunnskap som lar seg analysere fram når sentrale aktører i barnas liv og barn i ulike omsorgssituasjoner blir innlemmet i datamaterialet.

Å få hjelp til å tolke barnets signaler

For å få fram mer av den variasjonen som er representert i materialet, skal vi se på hvordan sosialarbeider Ingeborg og moren Sissel posisjonerer datteren Lene og skaper utviklingsmål for henne

med utgangspunkt i hennes helhetlige omsorgssituasjon. Lene har bodd i fosterhjem fra hun var 2 ½ til hun var 4 ½ år gammel, og flyttet tilbake til foreldrene etter at de hadde vært innlagt i rusinstitusjon over lengre tid og begynte "å få orden på livet sitt". Foreldrene var da ikke lenger samboere, og fordi faren hadde kommet lengre i behandlingsløpet enn moen, fikk faren daglig omsorg med hyppige samvær med moren. Etter hvert bodde jenta annen hver uke hos hver av foreldrene. Vi har i kapittel 4 sett hvordan Sissel lovpriste samarbeidet både med barnevernet og andre hjelpeinstanser i kommunen der hun nå er bosatt. Samtidig forteller hun om et hardt arbeid for å etablere seg som rusfri, og finne sin posisjon som mor i en "vanlig familie". Hun er selv vokst opp med en rusmisbrukende far og det hun kaller en "medavhengig" mor. Med det mener hun at hennes egen mor brukte all sin energi på å skjule farens alkoholmisbruk, og at hun viet lite oppmerksomhet til Sissel og hennes to yngre søsken. Hun forteller dette for å understreke hvor opptatt hun er av at hennes egen datter ikke skal få ansvar for hennes rehabiliteringsprosess. Samtidig er jenta en viktig del av hennes liv og den nye familien med mors samboer, en stesøster og en halvbror, og denne familien skal finne ut av sine relasjoner med hverandre.

Sissel flyttet inn til storbyen da hun var 17 år, og begynte å jobbe og ruse seg. 10 år etterpå ble hun mor til Lene. Da hadde hun vært til behandling i to forskjellige institusjoner, og hun stakk fra det ene oppholdet da hun var tre måneder på veg med Lene. I likhet med Lisa, moren til Oda, forteller også Sissel om hvor god hun ble til å lure og manipulere, "det er kanskje det som er største gaven - å bli kvitt alt det". Når hun med nåtida som holdepunkt og den lange veien med både opp- og nedturer, forteller om fortida er hun klar på at hun rusa seg både i svangerskapet og etter at Lene var født.

J: Men hvordan klarte du svangerskapet da? M: Nei, det gikk ganske greit. J: Du rusa deg da også? M: Ja. Jeg gjorde det. Men jeg hadde kontakt med helsesøster. J: Det virker ikke som Lene har fått skader av det? M: Nei, men jeg har vært redd for det. J: Du har det? M: Ja, klart. J: Det er mange som har sagt det. Men hvordan var det når hun var født da. Hadde hun noen abstinenser da? M: Hun var veldig liten. Så vidt over 2 kilo. Så hun hadde vel en lang periode med - ja, dem kalte det vel kolikk, men jeg tror hun hadde abstinens. Men det ble aldri liksom. For jeg var tilbake i den kommunen min da (...) Og da Lene var 2 ½ år så flytta vel jeg og faren hennes litt fra hverandre - ja. J: Men du bodde da i hjemkommunen? M: Ja, da bodde vi H. Men det var veldig greit for meg å skylde på han. Ikke sant? I og med at jeg hadde jo fått et barn. J: Du var mor. M: Og da ruser man seg jo ikke. Så jeg holdt meg skjult veldig lenge. J: Ja, for hvis det var noe så var det han som hadde rusa ... M: Så det kunne jeg jo bruke både overfor Barnevernet og Sosialkontoret og alle (...) Så var jeg hjemme sammen med Lene og så skulle vi bytte da på en måte, for da var jeg i sånn familiebehandling etter som han (faren til Lene) var pasient der, og så skulle jeg i behandling. Og i mellomtiden ventet jeg her og sånn, og så skar det seg helt for meg. Karsten kom tilbake og det ble bare rus og bråk så da kom dem og hentet Lene.

Sissel forteller så at Lene ble akutt plassert av barnevernet i en annen kommune enn der hun bor nå. Barnevernet gikk ikke med på at Lene skulle få bo i et hjem der hun var kjent, nemlig hjemme hos en av dem som arbeidet i barnehagen til Lene og som også tidligere hadde stilt opp for Sissels familie. Etter omfattende drøftinger hvor også ledelsen i kommunen var involvert, fikk Lene flytte fra beredskapshjemmet til den familien hvor hun var kjent. Sissel er opptatt av å skape sammenheng i Lenes historie og forstå de reaksjonene hun har vist.

M: Hun husker veldig tydelig de der tre ukene hvor hun var plassert i beredskapshjemmet. J: Hun kan huske det? M: Ja, hun kan huske det. J: Da var hun to? M: To og et halvt ja. Og når hun første begynte å snakke om det, så sier hun mamma - for at når vi var der og besøkte henne så snakket hun ikke. Hun sluttet å prate. Så bare lekene og så sier hun når jeg var der så stilte de meg inne i et skap. Og jeg måtte bare spise hundemat sammen med hunden. Så når hun var en seks-sju eller fem-seks år fabulerte hun slik. Så skjønte jeg at det var på en måte hennes måte å sette ord på hvor jævlig det var. Det var jo ikke sant. Selvfølgelig gjorde de ikke det. J: Får ikke håpe det. M: Nei, det kan jo ikke være det. Uff nei. Er du gal. J: Det var hennes opplevelse? M: Det var hennes måte å virkelig få fram hvor fælt det var for henne. At dem ikke var noe snille og - hun hadde jo ikke så mye språk heller. Så sånn at det har kommet sånn i ettertid at hun har kommet med disse - men det er mange år siden nå altså. Det var helt sånn i begynnelsen hun var sånn fem. Sånn som Henrik er nå. Jeg hører hans fantasier. Det er skjeletter inne hos meg hele tida og det er jo liksom. Jeg tror det var hennes måte å virkelig - altså så fælt var det. Hun måtte bruke sterke bilder, når hun først sa noe om det.

Sissel er tydelig på at Lene ikke er upåvirket av det som har skjedd, og har søkt råd når hun ikke har forstått reaksjonene hennes

(...)Jeg husker at første ukene når jeg skulle ta over når hun flytta fra fosterhjemmet, så begynte hun å sitte ved senga si og dunke hodet i veggen og skreik på far sin. Og når hun kjørte til far sin, så satt hun der og dunket hode i veggen og skrek på meg. Hun mista helt begrepet hun. Hun begynte å tisse og berse på seg. Da var hun 5 år. Sto bak gardina og turte ikke å gå ut. Hun var med meg inn i butikk og sånn, så gikk hun å kjente i lomma si. Mamma jeg kan ikke gå i gjennom kassa. Jeg tror jeg har stjålet noe. Hun var helt sånn.. Dette går jo ikke. Ikke fikk jeg lov å holde rundt henne. Ikke fikk jeg sitte hos henne på sengekanten. Ingen ting. Så ringer jeg til faren og sier dette orker jeg ikke mer. Jeg må kjøre ned att til fosterhjemmet for det går ikke. Det klarer vi ikke. Så skrev vi opp en lang liste og så tok jeg med meg den til han psykologen på institusjonen. Så sa jeg nå må du høre litt på meg for dette går ikke. Så remsa jeg opp hele denne lista og så sier han at hvis du ikke tåler dette, så kan ikke du ha Lene. Dette er hele ho, ment han da. Hvis du gir opp nå, så er det kjørt. Så ble det akkurat noe som ..... Og da gikk det to til tre uker så ble alt dette borte hos Lene også. Forsvant alt det rare. Da fikk jeg lov å holde rundt ho. Fikk lov å spørre om hvorfor hun gråt og slutta med alt dette rare greiene som skremte vettet av meg. Og når jeg fiksa ho på en måte litt selv da når det var plass til å gjøre det, og det tror jeg at hun gjør nå også. Jeg opplevde at hun gjorde det mye i forhold til faren sin også. Hun har sagt ganske ettertrykkelig i fra at hun vil være unge. Jeg vil leke. Jeg vil leve. J: Ikke passe på de voksne? M: Nei. J: Nei. M: Jeg må bare videre, sa hun. Kan på en måte ikke stoppe opp (...)

Da hele den nye familien senere skulle til familiebehandling i en institusjon etter at faren til Lene var død av en overdose, protesterte Lene

(...)jeg var litt frustrert fordi jeg var så opptatt av at Lene måtte få noe hjelp rundt dette med faren hennes og så fikk jeg liksom bare beskjed om at jeg hele tida måtte ta det og det skulle skje på Lene sine premisser. Så var jeg veldig frustrert for at jeg satt der med mitt og klarte ikke helt å skjønne hva som var mitt og hva som var Lene sitt og. Det er jo vanskelig enda inn i mellom ..... Men dem var så tydelige. Jeg opplevde dem så dyktige og tydelige på alle plan. Det var veldig, veldig bra. Så det hadde vi god nytte av alle. J: I og med at det gikk i den takten som du på en måte ---M: Ja, jeg fikk lov å gå i den takta jeg måtte og dem klarer selv om vi var der som familie, så opplevde jeg at hver og en av oss på en måte ble møtt akkurat der vi var (...) J: Og så sa de at Lene måtte ta det i sitt---? M: Ja, for da gikk hun - først så ville ikke hun - hun satt jo i bilen da, første dagen. Skulle ikke inn. J: Skulle ikke være med inn heller nei? (...) M: Det sto sykehus på et skilt nede i veien her og hvis du og Hans-Kristian har noen problemer, så får dere ordne opp i det uten meg. J: Sa Lene det? M: Ja, ikke snakk om hun skulle dit. Men så kom det noen jenter som bodde der og banka på bilvinduet hennes og på døra hennes. Så var det stall der med hester. Da var det gjort. Og så skulle hun jo ikke prate med noen, men hun psykologen hun snakka med for at hun fikk til en samtale. Sånn som jeg sa. Det må du. Da får du bare si at dette vil du ikke. Men du skal på den. Og psykologen sykla med henne borte i stallen og jeg var jo så frustrert for jeg tenkte at dette blir ikke ordentlig (...)Jeg ville ikke tulle med det. Så var jeg gira for jeg måtte få vite hva som skjer og jeg trenger en prat med Lene og jeg trenger - jeg har så mye jeg vil si til henne - vi må høre. Lene sier ja jeg skal ta det med meg sier Lene. Så sier psykologen at hun har ikke noe behov for å snakke med deg (...)Hæ, nei hun har ikke noe behov for å høre på deg, men du kan få være med å se hva vi har gjort. Vi har tegnet et sånt familiekart vi og driver sånn. Nei, nei, jeg må si til - jeg har så mye jeg skal si. Så ble hun helt ..... Så var det helt greit. J: Det klarte du altså? Det tok du? M: Ja, det var bare deilig. J: Det var kanskje deilig å slippe det ansvaret? M: Veldig ja. Det eneste jeg sa var at det er to ting jeg må si: Jeg var veldig glad i pappaen din, og at jeg savner han veldig. Og den dagen du trenger noe svar eller noe rundt det, så har jeg det. Og det var greit. Da var det ikke noe mer. Så jeg vet ikke hva helt åssen utbytte hun hadde - vi fikk jo sånne masse ark etterpå da med sånn evalueringer J: Så kan det jo hende at hun rett og slett ikke har noe større behov? M: Nei, altså hun sa jo det. Men Lene har en ganske sterk evne til å lege seg selv altså(...)

Denne fortellingen om Lene og Sissels prosess med å følge datteren i hennes utviklingsprosess er vevet sterkt sammen med morens egen utviklingsprosess. Dett er en fortelling om utfordringer og forutsetninger for hvordan slike prosesser lar seg kombinere. I barnevernslitteraturen er den psykologiske utviklingsteorien knyttet sammen med en allmennkulturell forståelse om at det alltid er barnets behov som må prioriteres foran de voksnes behov (Killén 1991). Også Sissel er innskrevet i den samme diskursen når hun for eksempel beskriver sin egen opptatthet av at Lene måtte få hjelp til å snakke etter at faren hennes døde. Gjennom den psykologhjelpen som Lene fikk da de alle var innlagt, fikk Sissel hjelp til å reorientere sin egen oppfatning, og se Lene slik hun skaper seg selv. Lene skal

posisjonere seg som barn i en familie der hvert enkelt familiemedlem har sin historie som er forskjellig fra det de andre har med seg. Under institusjonsoppholdet ble de avlastet for daglige plikter og ansvar og hver enkelt ble møtt av fagfolk ut i fra der de da befant seg. Dette satte i gang positive utviklingsprosesser både hos Lene og hos Sissel, og slik historien fortelles fikk fortida mening for dem ut i fra de posisjonene de var i. Her er det morens stemme som er gitt plass. Dette har sammenheng med at Lene hadde ombestemt seg da jeg var hjemme hos dem for å intervju og ville ikke snakke med meg. Likevel var hun til stede under deler av intervjuet med moren, og på den måten fikk jeg et godt inntrykk av hvordan hverdagen hennes hang sammen, mellom hjemmet, skolen og ridesenteret. Det var en avslappet og rolig tone mellom mor og datter, og jeg forstår i ettertid også bedre hvorfor Sissel ikke ønsket å presse Lene til å snakke alene med meg. Med den historien som Lene har og den Sissel og Lene har sammen, var det viktig for moren å ta Lene på alvor, respektere hennes grenser og la henne få lov å leve det vanlige livet hun vil skape seg. Når hun ikke vil, skal hun slippe å måtte fortelle om igjen hvordan hun har opplevd sin egen oppvekst. Lene har opprettholdt jevnlig kontakt med fosterhjemmet der hun bodde i to år, og dette er også med på å skape sammenheng i hennes liv.

Sosialarbeiderens stemme er heller ikke brakt inn i denne fortellingen. I kapittel 4 kategoriserte sosialarbeideren dette som en "kosesak". Det sosialarbeideren gjør i denne familien nå, er å følge med fra sidelinja, støtte opp både om hverdagsaktiviteter, for eksempel Lenes rideaktiviteter, og de behandlingsbehovene som moren har hatt og fått hjelp til å få i gang. Det er morens refleksjoner rundt sin egen og datterens utviklingsprosess som er i fokus for Ingeborg, samtidig har flere kommunale tjenester gått sammen om å bistå moren i alt hun trenger hjelp til og lære på nytt. For Sissel har dette vært kreative løsninger der de profesjonelle har tatt utgangspunkt i det hun trenger og ikke hva slags ferdigproduserte tiltak de kan sette inn som svar på et behov.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg hatt et hovedfokus på barnas posisjon i den profesjonelle kunnskapsdanningen, nærmere bestemt på kunnskapskonstruksjoner av barns omsorgsbehov. De praksisene som er beskrevet viser at premissene kan være ulike og at flere stemmer er sentrale når barnas posisjon skal fortolkes og forstås. Det er særlig forutsetninger for de profesjonelles forståelser av det enkelte barnets meningskonstruksjon som er løftet fram i dette kapitlet. De fortellingene som er analysert, illustrerer en spenning mellom ideen om barns behov for beskyttelse, og en mer aktørorientert kunnskapsposisjon der barn ses som medkonstruktører av sitt eget liv og sine egne livsbetingelser. Når barnas egne fortellinger

løftes fram, nyanseres det beskyttelsesfokus som de profesjonelle synes å være innskrevet i. Analysene viser at flere av disse barna har skapt seg en posisjon i mellom to sett foreldre eller i mellom det som er vanlig for de fleste andre barn og den hverdagen de selv er en del av. Mer konkret viser intervjuene med barna at de resonerer rundt sin egen fortid og kopler sammen sekvenser og konsekvenser til meningsfulle sammenhenger. Analysene viser også hvor viktig det kan være at foreldre og andre omsorgspersoner får hjelp til å tolke barnas signaler og sette disse inn i en videre kontekst enn den de selv er en del av. Det betyr også at både de voksne omsorgspersonene og de profesjonelle hjelperne kontinuerlig utfordres til å jobbe med sine egne posisjoner overfor barna. En overfokusering på middelklassenormer som det eneste vanlige og alminnelige, kan gi barn som lever i familier med andre verdier, sosiale byrder som skapes av velmenende voksne, snarere enn at de er reelle belastninger for barnet. Flere av fortellingene til barna peker i retning av at de profesjonelle må forholde seg kritisk til sine egne forståelser. Det er ikke gitt at den beste hjelpen barn kan få, er å bli skjermet for det de tidligere har opplevd. Det å anerkjenne deres tilknytning til biologiske foreldre eller andre nære omsorgspersoner, kan også representere en avlastning på den måten at barna kan forholde seg til foreldrene som *både* betydningsfulle og utilstrekkelige. For å få tilgang til barnas meningskonstruksjon, må det de sier fortolkes i en kontekst som rommer barnets egen aktive deltakelse. I neste kapittel er det kunnskap og kunnskapsprosesser som danner premisser for et mer konkret endringsarbeid som er tema for analyse.

Kapittel 7

Reparasjon og normalisering - Et ordnet familieliv til barnets beste

Jeg har i de foregående kapitlene presentert analyser av hvordan sosialarbeidere gjennom sine gjenfortellinger av profesjonelle praksiser kategoriserer fenomener, problemer og personer. Mer spesifikt har jeg vist og drøftet hvordan tidsdimensjoner og tidsmodeller rammer inn og konstituerer profesjonell kunnskap og jeg har analysert kunnskapsposisjoner knyttet til barnas situasjon i det profesjonelle barnevernsarbeidet. Dette kapitlet skal handle om hva slags kunnskap som gjøres relevant når det snakkes om endring og endringsprosesser, nærmere bestemt hva sosialarbeidere i praktisk barnevernsarbeid har ambisjoner om å oppnå og mer konkret hvordan de tenker at de sammen med foreldre og barn kan nå de endringsmålene som de profesjonelle mener er til barnets beste.

Som Abbott (1988) vektlegger, er det en indre sammenheng mellom diagnostisering, konklusjoner og behandling i profesjonelt arbeid. Dette var også Richmonds (1917) poeng da hun skrev boka *Social Diagnosis*. På bakgrunn av konkrete observasjoner framhevet hun viktigheten av en grundig kartlegging av problemet for derigjennom å kunne jobbe mer målrettet og systematisk. I kapittel 2 viste jeg til at diagnostisering og behandling kan sees som medierende handlinger, det vil si at diagnostisering eller kartlegging av problemer er en måte å bringe informasjon inn i det profesjonelle kunnskapssystemet, mens behandling bringer informasjon tilbake. Det innebærer for eksempel at når et tiltak eller en bestemt tilnærming viser seg å ikke føre til en ønsket endring, vil det kunne sås tvil om problemet var kartlagt godt nok eller om det kan være andre grunner til at barnet eller de voksne ikke følger opplegget som er igangsatt. De analyserte fortellingene i denne undersøkelsen viser for eksempel at når mødre er gjenstridige, sier seg uenige eller ikke følger opp forslag fra sosialarbeiderne, vendes blikket gjerne mot karaktertrekk eller egenskaper ved mødrene, som igjen kan forklare hvorfor det ikke skjer endringer i barnets omsorgssituasjon. Hvordan nåtid knyttes sammen med fortid og framtid får stor betydning i slike prosesser. I en barnevernkontekst der familiens helhetlige sosiale situasjon har betydning for hvordan problemer blir oppfattet og forstått, har jeg valgt å bruke "kategorier" og "kategoriseringsprosesser" framfor "diagnoser" og "diagnostisering" og "endring" og "endringsprosesser" framfor "behandling". I praktisk barnevernsarbeid er det både eksplisitte og implisitte forestillinger om hva som skal og bør være

resultatet av den profesjonelle innsatsen. Empirien illustrerer på ulike måter at det å intervensere for mye kan oppfattes like galt som det å intervensere for lite.

I dette kapitlet skal jeg presentere analyser av fortellinger der blikket er rettet mot hva slags kunnskap som gjøres relevant når de profesjonelle sosialarbeiderne snakker om hvordan barna skal hjelpes og hvordan de definerer målene for innsatsen. De analytiske spørsmålene som er stilt, skal belyse hva det er sosialarbeiderne prøver å få til. Hvilke ideer er det som skapes om hvilke endringsprosesser som er nødvendige for at barna skal få hjelp/leve gode liv? I hvilken grad formuleres det klare målsettinger om hva som skal/bør oppnås innenfor hvilke tidsrom? Det er den narrative framstillingen og det jeg ser som plottet eller også skjelettet i fortellingene som har vært styrende for de analytiske kategoriene som organiserer den videre framstillingen:

- Å forebygge brudd og reparere sammenbrudd
- Å få gjennomslag og skape gjennombrudd i samarbeidet
- Å bedre barnets utviklingsmuligheter

Før jeg presenterer de empiriske analysene skal jeg gå gjennom toneangivende teoretiske perspektiver i den norske og den internasjonale barnevernlitteraturen de siste tiårene. Dominerende teorier og lovgivning gjenspeiler samtidig et komplekst samspill mellom utviklingen i velferdspolitikken, hva som til enhver tid forstås som sosiale og mellommenneskelige problemer og hva slags profesjonell hjelp som tilbys barn og foreldre. Det som gjerne betegnes som nye metoder og tiltak i et moderne barnevern (Schjelderup, Omre & Marthinsen 2005) er eksempelvis utformet og etablert som et *samarbeid* mellom det offentlige og det private eller mellom profesjonelle og familiene i den hensikt å legge livet bedre til rette for foreldre og barn, og på den måten gi barna bedre utviklingsmuligheter. Det innebærer med andre ord at sosialt arbeid kan sies å operere i spenningsfeltet mellom å bidra til å løse eller avhjelpe sosiale og mellommenneskelige problemer og det å ha en sentral oppgave i det sivile samfunnets livspolitik (Ferguson 2001;Giddens 1996[1991]).

Stabilitet og kontinuitet som ledetråder

I faglitteraturen om barnevern framheves *stabilitet* og *kontinuitet* i barnets omsorgssituasjon som et mål, et middel og en indikator på om et barn har tilfredsstillende omsorgsbetingelser. Verdier, lovverk, politiske føringer og fagkunnskap er nært bundet sammen. Lov om barneverntjenester bygger på

rådende fagideologi og fagkunnskap, og særlig på kunnskap som støtter opp under rådende verdisyn (Havik 2004: 84). Når målet om stabilitet i barnets dagligliv kommer i konflikt med ønske om kontinuitet i relasjonene til omsorgspersonene, har det i faglitteraturen vært argumentert for å prioritere barnets behov for stabilitet framfor kontinuitet (se for eksempel Bunkholdt 2002). De ulike orienteringene kan knyttes til to ulike psykologiske retninger innen psykodynamisk psykologi. Objektrelasjonsteorien legger avgjørende vekt på at barnet har integrert forhold til nære omsorgspersoner i tidlig barndom og ser dermed på tidlige brudd i nære relasjoner som skadelige for den senere utviklingen. Selvpsykologien som er en videreutvikling av objektrelasjonsteorien (Karterud et al. 1997) ser selvet som et mer dynamisk system der utviklingen av et kjerneselv skjer i et dynamisk samspill med det tripolare selvet²⁸ så sant barnet får anledning til å speile seg i andre og ta imot bekræftende svar og reaksjoner fra omgivelsene.

Skytte (2002: 34-39) drøfter hvilken betydning forskning og praksis har tillagt stabilitet og kontinuitet i barns liv når barn anbringes eller plasseres utenfor hjemmet. Også hun framhever at man tradisjonelt har vektet stabilitet høyere enn kontinuitet. Med henvisning til to store amerikanske forskningsprosjekter skjernes det ofte mellom det som i Norden har fått navnet behovslinjen (Goldstein et al. 1980 [1973]) og relasjonslinjen (Fanshel & Shinn 1978). Skytte framhever at disse retningene ikke skiller seg vesentlig fra hverandre når det gjelder teoretisk grunnsyn om hva barn trenger for å utvikle seg og ha det godt. Det kontroversielle spørsmålet er hvordan barn som plasseres utenfor hjemmet, kan sikres en konstruktiv utvikling. Begge perspektivene har som utgangspunkt at det vil være et traume for et lite barn å bli skilt fra sine primære omsorgspersoner. Men mens behovslinjen har som premiss at det er mulig å "omstamme" barnet slik at det løser seg fra sine foreldre eller omsorgspersoner og knytter relasjoner til nye foreldrefigurer, vil en med utgangspunkt i relasjonslinjen anse det som et stort tap og

---

²⁸ I boka "How does Analysis Cure?" (Kohut et al. 1984 i Karterud et al. 1997) beskriver Kohut selvet som et dynamisk system med tre "poler": Det grandiose selvet, det tvillingsøkende selvet og det idealsøkende selvet. Disse tre polene er forankret i dybden i det han kaller kjerneselvet ("the nuclear self"). Kjerneselvet er det "sentrum" i en selv som opplevelsesmessig ligger til grunn for at vi overhodet kan snakke om et selv i betydningen, meg selv, mitt selv, som noe distinkt, særegent, atskilt fra andre, som har en enestående historie og et enestående perspektiv på verden. Kjerneselvet er ikke noe som er der fra begynnelsen av, men det har sine røtter eller forløpere. På et eller annet tidspunkt i tidlig barndom smelter det sammen og fra da av er de mest grunnleggende utviklingsbetingelsene i mennesket gitt. Kohut snakker i denne forbindelse om selvets "design" og selvets "nuclear program". For behandlere som har en forankring i Kohuts perspektiver, er det behandlerens tolkning av klientens relasjonserfaringer og hans/hennes forståelse av disse tolkningene som bidrar til en restaurering av selvet og den nye historien som blir skapt gjennom terapien. Det er altså tolkninger i betydningen forklaringer som er virkemidlet i behandlingen. Senere er selvpsykologien videreutviklet og narrative perspektiver har fått en større plass enn de hadde tidligere. I barnevernet kommer spenningen mellom betydningen av innsikt versus relasjonserfaringer tydelig til uttrykk når barn som opplever tidlige brudd med nære omsorgspersoner skal hjelpes.

tomrom for barnet å bli skilt fra sine nære omsorgspersoner før den basale kontaktutviklingen er oppnådd i 3-5 årsalderen. Ved adskillelse eller brudd etter den tid utgjør den psykologiske forelderen en sentral del av barnets livshistorie og identitetsutvikling. Hvis andre voksne skal tre inn som foreldrefigurer og identifikasjonspersoner, er forutsetningen at barnets primære relasjon respekteres og vedlikeholdes. Fagpersoner som bekjenner seg til behovslinjen vil legge vekt på at kontakten med biologisk familie skal trappes ned slik at barnet får best mulige betingelser for å knytte seg til sine nye omsorgspersoner. Barnets historie skal skapes nå og i framtida, fortida er på lengre sikt et spørsmål som barnet selv må ta stilling til i framtida (Skytte 2002: 36). Relasjonslinjens forkjempere begrunner viktigheten av å opprettholde kontakten mellom barnet og dets biologiske opphav med at det rett og slett har betydning for barnets utviklingsmuligheter og personlighetsutvikling. Barnet må derfor hjelpes til å finne en syntese mellom sin historie, nåtid og framtid. Flere av de empiriske eksemplene i forrige kapittel kan illustrere dette perspektivet. Skytte (ibid.) poengterer at det finnes forskning som støtter begge disse synene (se også Hessle 1988).

De to linjene i psykologisk utviklingsteori kan gjenkjennes som spenninger i konkrete barnevernssaker, og i den norske debatten om hvilke omsorgsbetingelser og omsorgsarrangementer som er best for barn som ikke kan bo sammen med sine biologiske foreldre, men også i saker der det er tvil om den omsorgen foreldrene gir er god nok. Slike debatter har en tendens til å gli over i ideologiske og sosialpolitiske argumenter når forkjempere for et bestemt syn prøver å få gjennomslag. Brønserud & Dessaus (2001) forsøker å overskride motsetningene og mener det gir bedre mening å betrakte stabilitet og kontinuitet som forskjellige dimensjoner ved det samme forholdet enn å se dem som reelle motsetninger. Dette illustrerer de ved å differensiere mellom målsettinger knyttet til ulike tidsdimensjoner. Stabilitetsaspektet har primært et fokus på her og nå, mens kontinuitet knyttes til en dimensjon som også innlemmer fortid og framtid. I Mishler (2006) og Ricoeurs terminologi er det den lineære tidsforståelsen som har hatt gjennomslagskraft i den tradisjonelle utviklingspsykologien, der et viktig aspekt har vært å predikere framtid ut i fra hendelser og opplevelser i de første leveårene. På samme måte er det innenfor en lineær tidsforståelse beskyttelse av barnet og skjerming mot forhold som kan oppleves som motsetningsfylte eller konfliktorienterte som framheves. Felles for de dominerende diskursene innen barnevernsarbeid både nasjonalt og internasjonalt er et fokus på ulike risikomomenter knyttet til barns utvikling (Parton 1999). Slike perspektiver synes å ha sin forankring både i ulike psykologiske teorier som til dels står i motsetning til hverandre, og i institusjonelle forestillinger om hva som kan gi barn de beste utviklingsbetingelsene.

Et slikt ståsted inviterer derfor også til utforskning av hvordan vi skal forstå risiko og risikokultur ved begynnelsen av det 21. århundre, der familiemønstre og institusjoner endres og utvikles i et stadig raskere tempo. Giddens (1996[1991]: 12) bidrar til en utvidet forståelse når han legger vekt på at selve moderniteten framstår som en risikokultur. Det betyr ikke at det sosiale livet er mer risikofylt enn tidligere, i alle fall ikke i samfunn som karakteriseres som høyt utviklet. Det Giddens legger vekt på, er at under modernitets betingelser trekkes framtida konstant inn i nåtida ved hjelp av den refleksive organiseringen av kunnskapsmiljøer. Det innebærer at det tenkes i "risikobaner" når det skal vurderes i hvilken utstrekning det er sannsynlig at prosjekter eller utviklingsløp vil avvike fra et forventet resultat. Når vi tar i betraktning at moderne og senmoderne institusjoner preges av mobilitet og at abstrakte systemer er både foranderlige og motsetningsfylte, innebærer dette at de fleste former for risikovurdering vil romme adskillige uberegnelige faktorer. Med andre ord utfordres også fenomener som stabilitet og kontinuitet som ledetråder i profesjonelt arbeid med barn og unge innenfor en slik forståelsesramme. Helt konkret innebærer det at det er vanskeligere enn før å kontrollere de betingelsene som antas å skape gode utviklingsbetingelser for barn og unge. Når alt blir mer åpent og relasjoner i større grad knyttes til en gjensidig forpliktelse enn til ytre kriterier som slektsbånd eller sosiale forpliktelser, blir det også vanskeligere å argumentere for en gjennomregulering av det enkelte barnets oppvekstbetingelser. Et eksempel er hva bruken av sosiale medier har betydd for utviklingen av sosiale kontaktformer de siste årene.

Risiko og valgmuligheter

Moderne sosialt liv kan i følge Giddens (1996[1991]: 14) sies å være preget av prosesser som reorganiserer tid og rom i den forstand at sosiale relasjoner løsrives og løftes ut av lokale og bundne sammenhenger. Dermed påvirkes også innholdet i det sosiale hverdagslivet på den måten at den enkelte aktør i langt større grad enn tidligere må posisjonere seg innenfor at virvar av valgmuligheter og tilbud. Parallelt med dette utvikles det systemer av akkumulert ekspertise eller kunnskap som også representerer et mangfold av autoritetskilder. Dermed gis det også divergerende og til og med motstridende handlingsalternativer. Tvil er på den måten et gjennomgående trekk ved den moderne kritiske fornuft (ibid:11). Således er heller ikke kunnskapen sikker i den forstand at den gir entydig retning til handling. Giddens framhever at under vilkår som er preget av usikkerhet og mange valgmuligheter får begrepene *tillit* og *risiko* en særlig betydning. En grunnleggende tillit eller trygghet som etableres mellom et spebarn og dets omsorgsgivere fungerer som en slags vaksinasjon og et

beskyttende hylster mot alle de potensielle trusler og farer som selv de mest trivielle hverdagsaktiviteter rommer. En særlig risiko er således til stede for de barn som ikke har etablert en slik grunnleggende tillit til sine omgivelser. Men selv om Giddens fokuserer på selvets utvikling er ikke hans perspektiv primært psykologisk. Det er framveksten av selvidentitetsmekanismer som er formet av – men som også former modernitetens institusjoner – som framheves. Innenfor denne forståelsesrammen sees ikke selvet som et passivt vesen determinert av påvirkning utenfra. Ved at individer skaper sine selvidentiteter, bidrar de også til sosial påvirkning. Selvidentitet forstås ut fra dette som en reflekstivt organisert streben etter å opprettholde sammenhenger og revidere biografiske fortellinger. I moderne sosialt liv og i det senmoderne samfunn får derfor begrepet eller fenomenet *livsstil* en særlig betydning. Jo mer det tradisjonelle mister taket, forstått som det vi er vant til og stoler på, eller standardiserte måter å handle på, desto mer tvinges den enkelte til å treffe valg om livsstil blant mange forskjellige muligheter. Spørsmålet er hvordan grupper eller enkeltindivider med manglende eller begrensede valgmuligheter, posisjoneres innenfor en slik tankemodell. Moderne institusjoner som barnevernet kan sies å være, inngir håp om frigjøring og myndiggjøring, men slike institusjoner skaper også mekanismer som gjør det mulig snarere å undertrykke enn å realisere selvet.

Å forvalte "det gode liv"

Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. (2005) søker å forklare hvorfor det blir stadig flere tiltak og flere barn og familier som får hjelp fra barnevernet. De mener at den sterke veksten i antall barn som mottar hjelp fra barnevernet i Norge, verken kan forklares med antall barn i befolkningen eller med at det er flere barn som har det så dårlig at de må flyttes fra foreldrene. Det vises til nyere forskning både nasjonalt og internasjonalt som synes å vise at økningen heller kommer av at det er utviklet stadig nye tilbud om å hjelpe foreldre med oppdragelsen eller dannelsen av sine barn.

En slik utvikling kan forstås i lys av en mer overordnet dreining i oppfatningen av velferdssamfunnets oppgaver. Det kan for eksempel hevdes at mye av det sosiale arbeidet som tilbys eller foregår i barnevernets regi, kan sies å ha en sentral rolle i det sivile samfunnets livspolitik, en politikk som handler om å legge livet til rette slik at hver enkelt skal kunne skape seg et så fullverdig liv som mulig (Giddens 1996[1991]; se også Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005). Når slike spørsmål reises, aktualiseres en spenning mellom psykologiske perspektiver, en mer sosiologisk samfunnsorientert forståelse og spørsmål som knytter seg til politisk moralfilosofi/teori. Et kjennetegn ved moderne samfunn kan være det John Rawls kaller *pluralismens faktum* (Rawls 1993:36 i Eriksen & Molander 2008:

162). I dette ligger det en erkjennelse av at borgerne har ulike oppfatninger av hva som er godt og ettertraktet, og de profesjonelle må således i mange sammenhenger støtte seg på det som kan kalles *tynne* fortolkninger av de godene de mener å forvalte til beste for dem som søker eller tilbys hjelp. Samtidig som de profesjonelle ikke uten videre kan gjøre krav på å ha en privilegert tilgang til det "objektivt gode", kan de heller ikke ta utgangspunkt i det som kan kalles en ren subjektivism og forfekte at det ene er like bra som det andre. Denne spenningen aktualiseres på en særlig måte innenfor barnevernets hjelpetjenester, der det gode materialiseres gjennom prinsippet om *barnets beste*. De profesjonelle utfordres her som i andre velferdstjenester til å finne en vei mellom en ideell forestilling om "det gode" og en preferanseavhengig vurdering av hva som er til den enkeltes beste. Eriksen og Molander (ibid.) støtter seg på Rawls (Rawls 1993) når de skriver at det alternativet som byr seg er å skjule til "primærgoder" forstått som goder en hver person vil kunne ønske seg uavhengig av hva hun for øvrig måtte ønske seg. Dermed må den profesjonelle kunne henvise til det som gjerne kalles allmenne interesser i sine avgjørelser, dog med et forbehold om og en erkjennelse av kritiske overganger eller ulike terskler i menneskelig livsførsel. For den enkelte profesjonsutøver vil dette representere en utfordring når det gjelder problemstillinger som forbindes med å være forvalter av "det gode liv". Det er her snakk om en kulturell dynamikk som i tillegg til å berøre profesjonenes normative fordringer også får betydning for den kognitive kunnskapsanvendelsen. På den ene siden kan en anta at den kunnskapsmessige asymmetrien mellom de profesjonelle og klientene avtar som følge av en tiltakende kunnskapsutvikling og tilgang på informasjon. Men samtidig er kunnskap og informasjon ulikt og ujevnt fordelt mellom ulike klientgrupper. Barn og foreldre i kontakt med barnevernet har gjennomgående langt flere sosiale byrder enn den alminnelige befolkning. Kunnskap og informasjon kan betraktes som en form for kulturell kapital (Bourdieu 2006 [1983]) som eksklusivt tilhører de som behersker det rådende språket og de sosialt aksepterte normene. I dette universet utspilles også en mer generell tendens som Eriksen og Molander kaller en profesjonalismediskurs. Det innebærer et større forventningspress om mer og presis håndtering av problemer og større krav til profesjonalitet. Det skjer med andre ord forskyvninger i den asymmetriske epistemiske relasjonen mellom profesjonelle og klienter, noe som også vil kunne påvirke den interaksjonen som foregår i praksis. Perspektivet synliggjøres blant annet gjennom en stor tro på at mer kunnskap og bedre kompetanse skal løse de dilemmaene som de profesjonelle i barnvernet stilles overfor (NOU 2009:8)

Når jeg her velger å trekke fram slike teoretiske distinksjoner og divergerende syn som råder i praksisfeltet og i samfunnsdebatten, er det for å gi en bakgrunn og en inngang til de temaene som er framtrede i det empiriske materialet.

Å forebygge brudd og reparere sammenbrudd

Det å forebygge brudd eller reparere brudd i nære relasjoner er et hovedfokus og en ledetråd for endringsarbeidet i flere av sakene som framfortelles. Ideer om hva tidlige brudd eller svik har gjort med foreldrenes fungering er også til stede i flere fortellinger.

Sosialarbeider Vera er den som tydeligst tematiserer brudd i barns relasjoner til nære omsorgspersoner. Hun framstår som en engasjert og aktiv fagperson som også synes det er viktig å bidra til forskning om det hun og andre i barnevernet holder på med. Da hennes kollegaer ikke fant saker eller familier som egnet seg for undersøkelsen, eller de hadde for mye å gjøre til å kunne stille opp og la seg intervju, tok Vera på seg et ansvar for å bidra til forskning, og gikk ut og spurte tre av familiene hun arbeidet med. En far og to mødre samtykket i å være med i undersøkelsen, men en av mødrene lyktes jeg aldri å få et intervju med. Den ene jenta mente ikke fostermor det var forsvarlig å belaste med et intervju. Dette er nærmere omtalt i kapittel 3. I den ene saken er det vansker som oppstår når et fosterhjem sier opp avtalen fordi barnet er for vanskelig, som opptar Vera, og i en annen sak tematiseres dilemmaer knyttet til å flytte barn som allerede har opplevd brudd gjennom å flytte til og fra biologiske foreldre og fosterforeldre. Hun arbeider både med det som kalles omsorgssaker og med hjelpetiltakssaker²⁹, og framhever at for henne er det viktig med en viss variasjon:

Fordi det jeg har følt på - for nå har jeg jobbet med fosterhjem i snart 10 år - og det jeg har følt på av og til det er at disse barna går veldig inn i hjertet på meg. Jeg ser jo det veldig klart og tydelig. Jeg tror jeg ser de barna mer enn de som er på tiltak. For de bor hjemme hos foreldrene, men det er vi som har omsorg for disse barna som er under omsorg. Av og til - det skjer veldig mye trist i fosterhjemmene også - det blir brudd og det å se disse barna som blir helt utenfor. De vet ikke hvor de skal hen. Ofte så har en ikke funnet nytt fosterhjem til de--- De blir plassert midlertidig, og da har jeg følt lite grann på at dette er for tungt. Dette går for mye inn i meg. Jeg blir ikke deppa, men litt sånn nedfor. Jeg tenker litt for mye på dette her. Så det jeg gjorde klart for sjefen, at å jobbe bare fosterhjem, det føler jeg blir for tungt for meg. Selv om jeg bryr meg veldig mye om de barna jeg har på tiltak også, og når jeg ser situasjonen blir vanskelig i hjemmene, så bryr jeg meg mer og mer og ser at dette hjelper ikke. Det jeg setter inn, det hjelper ikke. Da blir det og litt forsterka. Vi har jo en del barn som egentlig har det ganske greit. Der er en del problematikk, men det er ikke sånn at vi tenker noen ganger på 4-12 eller en plassering. J: I fosterhjem? S: Ja. At vi må plassere disse barna som er på tiltak. J: På tiltak ja. S: Jeg liker litt den jobbingen der med at jeg ser det går greit med familien, og at jeg får til noe der. J: Som en kontrast til det andre? S: Ja, spesielt når jeg føler jeg stamper mye i fosterhjemssaker da, så har jeg liksom den opplevelsen at jeg får til noe allikevel---- der. Jeg har på følelsen at jeg trenger det, og var veldig klar på det. Det er flere som har gått over i fosterhjemsgruppa, som nå

---

²⁹ I medhold av barnevernloven mottar barn som bor hjemme sammen med foreldrene ulike former for *hjelpetiltak* når barnevernet gir hjelp eller utøver ulike former for kontroll (§ 4-4). Barn som er plassert utenfor hjemmet, mottar *omsorgstiltak* enten i form av fosterhjem eller institusjonsopphold (§ 4-12).

har jobbet i godt og vel ett år, ikke har orket lenger. Som ikke klarer det og sier rett ut at: Jeg burde gjort som deg. De burde ha gjort noe annet også.

Her ordsetter sosialarbeideren de belastningene hun selv opplever i arbeidet. Det er ingen av de andre sosialarbeiderne som gir uttrykk for at de har bedt om variasjon eller satt betingelser i arbeidssituasjonen og begrunnet dette med de emosjonelle belastningene som arbeidet medfører. Dette synes også å være lite anerkjent blant profesjoner som har sin hovedforankring i tjenester som Lipsky kaller street-level bureaucracy (Lipsky 1980). Til sammenligning framheves det å balansere eller regulere de emosjonelle belastningene i arbeidet som en forutsetning for profesjonell utvikling for terapeuter fra ulike profesjoner innen det som med en samlebetegnelse kalles psykoterapiforskningen (Rønnestad & Skovholt 2003a; Skovholt 2001: 17). Veras refleksjoner er uttrykk for hvor viktig det er å håndtere de personlige belastningene som arbeid med barnevernssaker medfører. Det er det personlige ansvaret for barna som tematiseres i Veras utsagn, og hun framhever spesielt de tilfellene der det skjer brudd i relasjonene til barnas nære omsorgspersoner.

Analysene av intervjumaterialet viser at *brudd* er sentralt i alle de tre sakene Vera ble intervjuet om. Det gav meg en mulighet til å utforske hvilken betydning en og samme fagperson tillegger brudd som fenomen når hun forteller om de endringsprosessene hun har arbeidet for å få på plass, vedlikeholde eller endre. Det handler om Nora på 9 år som på intervjutidspunktet bodde på barnevernsinstitusjon etter at fosterhjemmet hun hadde bodd i i tre år "sprakk", det vil si at fosterforeldrene sa opp avtalen fordi de var utslitte, det handler om Lars på 9 år som tidligere har bodd i fosterhjem og som på intervjutidspunktet var flyttet tilbake til moren, og det handler om Isca på 14 år som bodde i sitt tredje fosterhjem etter at det første måtte gi opp på grunn av alvorlig sykdom i fosterhjemmet og det andre gikk i oppløsning da fosterforeldrene skilte lag.

Å søke kunnskap om relasjonsbrudd

Jeg skal starte med hvordan Noras livssituasjon blir forstått av Vera, herunder hva hun har lært av andre fagfeller og hva hun har formidlet til Einar som far og sine overordnede i systemet for å få gjennomslag for å videreføre institusjonsoppholdet for Nora. I likhet med de fleste andre sosialarbeiderfortellingene i materialet, har også fortellingen om arbeidet med Nora og Einar en klar narrativ struktur. Vera starter fortellingen der hun overtok ansvaret for saken, ca tre år tidligere. Nora bodde da i fosterhjem, og Vera

ble raskt oppmerksom på at dette var en jente som fosterhjemmet hadde vansker med å takle. Da fostermoren ringte og sa hun ikke orket mer, ble det fortgang i utredningen som de ventet på ved BUP. Hun fikk diagnosen *reaktiv tilknytningsforstyrrelse*

(...) Jeg vet ikke helt hvorfor eller bakgrunnen til BUP da for de fikk alle papirene fra barnevernet, og de snakket med far. De gjorde en undersøkelse og snakket med fosterforeldrene og snakket litt med meg, og endte opp med den diagnosen. Og den diagnosen har de opprettholdt etter at hun var på Statens Senter til utredning(...): Men hvordan oppfattet du den diagnosen? S: Jeg har vært borte i en del med reaktiv tilknytningsproblemer, og det er på en måte den tyngste diagnosen man kan ha. Men som jeg oppfatter det er de som virkelig kan gjøre noe i en sånn sak, er liksom ikke BUP, men det er fosterforeldrene. At barnet trenger veldig trygge rammer, fortutsigbarhet. Alt dette som liksom tilhører barnevernet. Men jeg så også at den familien var så sliten at de hadde gått nattevakt, de var 5 stykker om Nora. De var oppe om natta og sjekket. Hvor er det hun sover? Vi kunne sette inn nattevakt. De kunne få en sånn baby call sånn at de visste at nå gikk hun ut av døren. Men de var på en måte nå så slitne at de bare tenkte at de orket ikke mer.

På den ene siden gav denne diagnosen Vera en forklaring på hvorfor fosterhjemmet hadde brukt opp de ressursene de hadde. På den andre siden blir hun i sin kunnskapssøking oppmerksom på at det kanskje nettopp er dette tiltaket, altså et fosterhjem, som kan hjelpe Nora til en bedre tilværelse.

Døgnkontinuerlig tilsyn lå imidlertid utenfor det den aktuelle fosterfamilien kunne mestre. Løsningen ble en midlertidig institusjonsplass

(...) Ja, og da jeg forsto litt mer av denne tilknytningsforstyrrelsen, tenker jeg at det verste vi gjør nå, det er å bryte igjen. Allerede på forhånd, vi hadde da begynt å jobbe for å få et fosterhjem til henne gjennom institusjonen, og det la vi bare helt på is. Vi tenkte vi kan ikke gå videre med fosterhjem nå, tenk om det bryter. På institusjonen så viste hun alle disse tingene også. Hun sov ikke om nettene. Hun kunne sove noen timer hun, og så var hun lys våken. Sto opp. Ritalinen fungerte ikke. Det var sånn frem og tilbake. Satte seg ned og hørte ikke, ble borte. Så vi tok kontakt og med epilepsisenteret for å få en utredning der. Far og meg stilte opp i møte med dem. Hun gikk med elektroder og sånn, men de fastslo at hun hadde ikke epilepsi, heldigvis. Det var veldig bra (...)

Vera forteller hvordan hun aktivt har arbeidet for å få utredet alle symptomer som Nora viser. I dette tilfelle er det teori og klinisk erfaring fra arbeid med barn med tilknytningsforstyrrelser Vera forsøker å få innblikk i. Hun konkluderer med at Nora skal bli værende på institusjonen der de ved hjelp av veiledning fra psykolog ved den lokale BUPen legger trygge rammer for Nora. Samtidig skal hun som saksansvarlig overbevise sine overordnede om at dette er nødvendig, med andre ord befinner hun seg i spenningsfeltet mellom hva teoretiske perspektiver forklarer og gir indikasjoner på og de institusjonelle og økonomiske rammene hun arbeider innenfor:

(...) Jeg ønsker ikke at vi gjør noen ting og så går Nora tilbake til et eller annet. Og det har jeg sagt her på kontoret til sjefen min, at sånn må det bare bli, at det er vi som har ansvar for jenta. Det er vi som har den juridiske omsorgen. Altså, vi kan ikke spille på et barns liv. Og hvert fall ikke for å spare penger (...) Jeg klarer ikke å sitte og se på at vi gjør feil, eller at vi ikke gjør det. Det er jenta som trenger så mye når hun har fått de diagnosene, så er det ikke snakk om å gjøre noe annet. Da følger jeg de rådene jeg får samtidig som jeg og lærer. For hun overleverer kunnskap til meg og. J: Ja, det er klart. Så du lærer hele tiden av-- Hva lærer du mest av synes du? S: Altså jeg har lært veldig mye av det psykologen forteller. Jeg tenker på--- og det var min ide altså. Jeg har ofte sagt om disse barna som vi plasserer i fosterhjem, de får en veldig utprøvningsperiode. De er så vanskelige og sånn. Men veldig mange av våre barn har relasjonsskader. Altså, de har gjerne ikke en skikkelig sånn---- men de har relasjonsskader i varierende grad. Og det er ikke så rart at de spiller ut en del ting, akkurat som Nora gjorde i fosterhjemmet med at hun er her og der og må ta i mot og litt sånn. Så derfor har jeg sagt til sjefen min at vi trenger å lære mer om dette. Jeg må vite mer. Og det er så viktig at vi klarer å overlevere i fosterhjemmene, at de ikke bare tror de har fått en oppdragen unge, men at det at ungen spiller det ut, er faktisk det at hun blir bedre(...)

Vera forteller her om sin egen læringsprosess, hvordan hun bruker den konkrete kunnskapen hun får gjennom å tilrettelegge for Nora til å arbeide aktivt for å øke kunnskapsnivået i kollegagruppa. Et overordnet anliggende for henne er å forebygge sprekke i fosterhjemmene og brudd i barnas relasjoner til voksne. Her aktualiseres forholdet mellom behovslinjen og relasjonslinjen i plassering av barn utenfor hjemmet (se blant andre Skytte 2002: 34-39) og spørsmålet om hva som skal til for å reparere de relasjonsskadene hun antas å ha.

I kapittel 4 viste jeg et tekstutdrag der Vera beskriver samarbeidet med faren Einar og der han gir uttrykk for hvor fornøyd han er med den hjelpen han har fått. I intervjuet med ham spurte jeg hvordan han forsto situasjonen til Nora:

J: Du sa innledningsvis at det var mange diagnoser. Tilknytningsforstyrrelser sa du? F: Ja, jeg synes det blir så voldsomt. Hun har en reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Den er jeg klar over. J: Hvordan oppfatter du det? F: Nei, jeg oppfatter som hun har veldig god tilknytning til spesielt meg. Jeg vet ikke jeg. J: Du forstår ikke helt hva det handler om, den reaktive tilknytningsforstyrrelsen F: Nei, altså jeg----- J: Det er psykiatrien som har sagt at hun har det da? F: Ja, det har hun hatt lenge. Men at hun har ADHD - det er jeg klar over. Og så har hun depresjon og det med angstnevrosen som er høyt. Og så har hun en hjerneskade i tillegg. J: En medfødt? F: Ja, en medfødt. J: På hvilken måte gir den seg utslag? Er det på konsentrasjon eller? F: Nei, vi vet ikke helt. Det er en sånn - jeg husker ikke navnet på det jeg - men det er ----- Men vi var på epilepsisenteret med henne da, for å se om hun har epilepsi. Og det har hun heldigvis ikke. Men hva det gjør vet vi ikke enda faktisk.

I intervjuet med faren ble det tydelig at han i liten grad er blitt forklart eller har vært opptatt av hva dette med reaktiv tilknytningsforstyrrelse innebærer. Han framheves som en betydningsfull person for Nora, og mener også selv at han er det (jfr. Fanshel & Shinn 1978). Han har også slått seg til ro med den informasjonen han har fått. Innledningsvis fortalte han at han har vært alene med Nora siden hun var 2 ½ år, da forsvant moren nærmest over natta. I følge faren var det ingen kontakt mellom moren og Nora i flere år, men han kjenner til at det har vært noe kontakt den siste tiden. Einar forstår det slik at noe gikk i stå for moren til Nora før hun forsvant, at hun isolerte seg hjemme sammen med Nora. Samtidig understreker han at Nora helt fra fødselen var et utrolig krevende barn med store reguleringsvansker. Når hun så senere har fått til sammen fem diagnoser, kan det være slik at reaktiv tilknytningsforstyrrelse bare inngår som en av flere diagnoser som gir han en forklaring på de vanskelighetene både han, et tidligere besøkshjem og fosterhjemmet har opplevd. Han forteller:

(...) Jeg sa det at Nora har det vanskelig og sånn. Jeg ringte der en lørdagskveld (et besøkshjem som var inne i bildet for flere år siden) og sa jeg vet det. Jeg vet at Nora er vanskelig eller har det vanskelig. Men hva skal jeg gjøre med det? Bortsett fra å gi henne klær, kjærlighet, møte opp ditten og datten. Men at hun har en atferd som tyder på at hun har det veldig vanskelig. Det er ikke så lett for meg å styre da. Og det fikk vi et navn på. Vi har flere navn på det og vi har medisiner for det. Det er omfattende problemer. Det er spesialskole og det er oppfølging for livstid mest sannsynlig og medikamenter store deler av livet. Der har du det. Det kunne vi ikke sette ord på da før vi fikk disse utredningene (...) Fosterhjemmet var jo i knestående (...) Hun sov ikke. Hun kunne sove lite grann på gulvet liksom på badet her og noen timer kanskje i løpet av døgnnet, ikke sant? Hun kapitulerte av utmattelse. Men nå er hun vesentlig bedre. J: Det kan jo høres ut som det rett og slett ble en for stor oppgave i et hjem da - et vanlig hjem? F: De sier i BUP at det er ikke for vanlige folk. Jeg har akkurat nå vært i et ansvarsgruppemøte nå på onsdag (...)

Diagnosene har gitt Einar som far en aksept for at Nora er vanskelig. Det gjør også at han åpent forteller hvordan han selv har opplevd henne. I følge Vera sa han i flere år at alt fungerte greit da han var sammen med henne. Saken kan sees som et eksempel på at diagnoser både kan forklare og avlaste og gi retning til handling. Jeg oppfatter det slik at Vera i samarbeid med institusjonen, spesialisthelsetjenesten og far forsøker er å legge til rette for utviklingsbetingelser for Nora som tar hensyn til at hun trenger både stabilitet og kontinuitet, og at det ikke er nødvendig å velge det ene på bekostning av det andre (Brønserud & Dessaus 2001). Med det mener jeg at faren inkluderes som en betydningsfull omsorgsperson selv om han ikke kan ha det daglige omsorgsansvaret for Nora.

Å forbygge nye relasjonsbrudd

Vera har med seg denne kunnskapen i sitt arbeid med å skape gode nok omsorgsbetingelser for Lars på 9 år som er flyttet hjem til moren etter å ha bodd i fosterhjem. Jeg har brukt saken til å illustrere hvordan tid kan oppfattes både som knapphetsfaktor og ressurs i profesjonelt arbeid i kapittel 5. Som vi så er den overordna begrunnelsen til Vera også i denne saken at *nye brudd* må unngås, og det er satt inn omfattende hjelpetiltak i hjemmet for å få det hele til å gå.

S: Ja----- Hun reiste fra gutten en gang før (for å besøke en kjæreste), og jeg har fortalt at den gutten han har så mye brudd nå. Bl.a. med mor, med far, med fosterhjemmet som han antageligvis er blitt glad i, at du skal ikke reise fra han. Det skal være veldig trygt. Når du reiser i fra han, så skal han veldig forstå hvorfor, og 14 dager fra gutten det blir for lenge. Så nå har hun han med, samtidig så når vi bygger opp et besøkshjem så er vi også veldig redde for at de ikke holder, at det blir et brudd der også, ikke sant? J: Ja, det er den store risikoen med den type tiltak (...). S: Jeg ville gjerne hatt litt sånn knytta til en institusjon, for det hadde vært noe som kunne vart lengre, samtidig så vet man ikke om disse folkene da er der bare i kortere eller lengre perioder, men i hvert fall noen fortsetter. At det kunne være trygt og godt for denne gutten. Og så tenker jeg at dette er en gutt som også er litt relasjonsskada. Jeg kan jo ikke sette diagnosen, men når du ser på historien hans, så er det brudd, på brudd, på brudd og det må jo ha gjort noe med denne gutten (...)

I Veras tankegang er det slik at når barn opplever brudd med nære omsorgspersoner, kan det føre til relasjonsskade (se Fanshel & Shinn 1978). Derfor bygger hun opp tiltak rundt moren slik at hun skal bli tryggere i sin posisjon som mor. Dette skal forebygge en ny plassering av gutten. Vera er opptatt av å regulere morens handlingsmønster og konkret fortelle henne hva hun må gjøre for å skape gode omsorgsbetingelser for gutten

Det er der vi er nå at mor skal se at ting hun gjør, det fungerer, at gutten blir tryggere og at hun blir tryggere. At de skal få disse mestringsopplevelsene (...) Akkurat nå så har hun (miljøarbeideren i det ene tiltaket) veldig store håp om at dette kan gå greit, og jeg håper for guttens skyld at vi får mor opp til et godt nok nivå (...)

Begrepet håp er interessant i denne sammenhengen. Fra et kunnskapsteoretisk perspektiv kan det innvendes at i slike saker er det ikke nok å håpe. Vi må vite. Men denne saken er samtidig et illustrerende eksempel på en situasjon der det ikke finnes sikker kunnskap. Alle observasjoner og samtaler som det fortelles om, peker i retning av at det er moren som ikke klarer å skape trygge nok og forutsigbare rammer rundt gutten. Derfor er også de hjelpetiltakene som er igangsatt, rettet inn mot å hjelpe moren med å håndtere hverdagen på en bedre måte. I dette ligger det en form for regulering, men også en disiplinering for å kompensere for alt Marit ikke har fått med seg i sin egen oppvekst og

tidlige voksenliv. På den ene siden legges det inn både ressurser og håp i at dette skal gi gutten bedre utviklings- og oppvekstbetingelser. På den andre siden er Vera opptatt av at hun kanskje ville jobbet annerledes med saken dersom hun hadde fått bedre informasjon fra de som tidligere hadde ansvar for saken.

Hadde vi visst - sånn som jeg har følt det - jeg har ikke sagt det til mor, for å skjerme mor for en del ting. Hadde dette vært et vanlig tiltakssak, med en gutt som ikke har vært plassert, så ville jeg jobba mer ut i fra at dette er en 4-12 sak. Nå får vi prøve å få masse ting i orden, og hvis ikke det går, så blir det en plassering. Men jeg ser at når gutten har vært plassert, så er det et annet dilemma, vi må være veldig forsiktige med hva vi gjør. Kanskje det er bedre at han bor i et hjem som ikke er hundre prosent, altså godt nok, men at han kan få en positiv utvikling likevel med tiltak--- hjelpetiltak J: Du visste ikke når du fikk saken at han hadde vært plassert før? S: Jo, jeg visste det, men jeg fikk også følelsen av at når de snakket om saken og mappen og alt det her, så-- -- nå er han tilbakeført til mor og det går så bra. De hadde en miljøarbeider inne for å gi mor mer selvtillit, og hun skulle følge opp mor, ja, ja, og så bare støttekontakt til gutten, de hadde ingenting inne for å få mor og barn til å fungere, de er bare inne for mor sin del, så det var ingenting som tilsa at dette er en "jobbesak" (...)

Vera mener at mer presis og sikker informasjon om hva som hadde skjedd tidligere, ville gjort problemet tydeligere og arbeidet enklere for henne. Samtidig er det nettopp det usikre, det tvetydige og det som løpende foregår i morens og guttens liv som i stor grad konstituerer den kunnskapen hun benytter seg av. Når det går opp for henne at guttens historie er preget av *brudd, på brudd, på brudd* er det den kunnskapen som styrer hennes ideer om hva slags endringsarbeid som er forsvarlig og tilrådelig i denne familien. Som profesjonell befinner hun seg i et spenningsfelt der hun forsøker å skape sammenheng mellom de teoretiske perspektivene hun har med seg, den informasjonen hun får og de observasjonene hun selv gjør i samtaler og samhandling med moren og gutten *og* de fortolkningene som gjøres av andre profesjonelle som er involvert. I kapittel 5 viste jeg et tekstutdrag der Vera refererer til en utredning i BUP som konkluderte med omsorgssvikt. Hun viser hvordan hun har resonnert sammen med sine ledere, og har fått de med på at de ikke har noe valg. Men hun tematiserer også dilemmaet hun er i når andre instanser konkluderer så entydig:

(...)BUP sa også det at den gutten trenger så mye og de kunne ikke gi det fordi at mor ville ikke klare de forpliktelsene og masse sånn. Det var veldig negativt følte jeg. Marit var også veldig liksom - altså hjelpeapparatet som ikke er i den linja der, vi følte dette kunne vært gjort på en mer skånsom måte. Vi har diskutert det både med nåværende leder og de som var her før. Hva gjør vi med Lars? Vi har landet på at vi må prøve å få dette til å gå. J: Hjemme? S: Ja. Det er en gutt som har vært plassert. De vet ikke helt. Det er veldig ulike oppfatninger om hva som skjedde i det fosterhjemmet. Marit legger det på at fosterhjemmet både slo og alt. Saksbehandler som hadde saken mener at det var ikke riktig. Jeg sitter med ingen sannhet (...)

I dette uklare farvannet skal Vera navigere. Når de har landet på at de skal prøve å få det til å gå med hjelpetiltak, kjenner hun et ansvar for å skjerme moren mot alt for mange negative uttalelser. Der BUP kan fraskrive seg ansvar fordi de ikke tror på morens muligheter til å følge opp, står Vera med ansvaret for guttens omsorgssituasjon. Det er hun som må sette sammen alle de små fortellingene til en sammenhengende historie som kan forsvares både overfor moren og overfor det øvrige hjelpeapparatet. Det er gutten som er hovedpersonen, som skal skjermes for flere brudd og mot for mye usikkerhet i hverdagen. Vera skal forsvare det hun gjør med usikker kunnskap og et forventningspress om at hun klarer å ivareta guttens omsorgsbehov. Hun utvikler sine resonnementer og begrunner sine handlinger ved å sette sammen en fortelling som gir mening for henne. Skjelettet i historien er bruddene som gutten har opplevd. Slik blir begivenhetenes orden på den ene siden framstilt både som årsaksforhold og som begrunnelser for de endringstiltakene som er iverksatt, samtidig som de kan stenge for andre alternative forståelser og handlinger. Fortellinger som denne er ikke lineære, de er snarere sirkulære eller spiralformede med klare teleologiske trekk (Lindholm 2001). Mer konkret er en slik fortellerstruktur et analytisk perspektiv på hvordan vi kan forstå hensikten eller målet med prosessbaserte tilnærminger. Denne fortellingen tydeliggjør hvordan forståelse utvikles underveis, og hvordan sosialarbeideren arbeider med å sette sammen enkeltepisoder og ny informasjon til meningsfulle sammenhenger. Dette er en annen kunnskapstradisjon enn den bevegelsen som legger vekt på å søke etter kunnskap med best mulig effekt. Dilemmaet i slike saker er at selv om en skulle komme fram til at innsatsen ikke virker slik den var tenkt, finnes det ikke noe klart alternativ å sette i stedet. Det er ikke gitt at "en ny familie" vil sikre barnet gode og stabile omsorgsbetingelser. Flere av fortellingene i dette materialet underbygger at også den underliggende diskursen om at flere barn burde vært tatt under omsorg, er problematisk.

Å reparere sammenbrudd

En tredje fortelling som også Vera har ansvar for, kan være med å underbygge hvordan det å sette sammen en fortelling av hendelser og handlinger utvikler forståelser og resonnementer og legitimerer de handlingene som velges. Det handler om Isca som er 14 år, og som på intervjutidspunktet bodde i sitt tredje fosterhjem. Livshistorien til Isca har ikke barnevernet fått helt tak i:

(...)Ja. Det er en litt rotete historie. Vi klarer ikke helt å få tak i hele forhistorien hennes. Det kan virke som at mor fikk jenta da hun selv var 15 år. At hun reiste i fra barnet en gang da barnet var fire måneder eller ett år, og reiste til Norge. Moren hennes var bosatt her i Norge. At hun reiste

tilbake og hentet Isca. Og Isca kom opp her. J: Hvor gammel var hun da? S: Ja, det er og litt varierende. Det står at hun ble henta opp her da hun var ett år. En plass står det da hun var tre år. Men i hvert fall så hadde jenta bodd hos sin far i hjemlandet mens mor var borte. Og hun har bodd hos en tante. Men i hvert fall så reiste mor tilbake med henne og leverte henne igjen tilbake til hjemlandet. Og så kom barnet her skikkelig når hun var 3 - 4 år. J: Så historien hennes før hun er 3-4 ---- S: Den er veldig uklar for oss. J: Men det som er sikkert er at mor har vært til og fra? S: Ja. Så jenta kom opp her og vi får heller ikke vite eller forståelse for egentlig hva mor brødfødde seg med. Altså hvordan eller hva slags økonomi hun hadde i den tiden. Om hun fikk sosialhjelp eller om hun jobba er litt sånn frem og tilbake. Det ser ut som det har vært litt av hvert. J: Når du sier det - tenker du da på prostitusjon og sånn? S: Altså vi har ikke uttalt det her i barnevernet. Det er bare sånn undring---- J: Tanker--- S: Tanker-- Vi vet at Isca har hatt veldig angst for å gå inn i hus--- men det er bra igjen nå. Så saken ble vel opprettet her i – det var vel 2001--- J: Da jenta var omtrent 7 år (...)

Det er undring mer enn presise uttalelser om hvilken risiko som har preget oppveksten til denne jenta, som her tematiseres. Barnevernshistorien til jenta må også kunne kalles rotete med flere oppbrudd og flyttinger. Moren, Carmen, ble alvorlig syk en tid etter at barnevernet kom inn i bildet, og Isca bodde vekselvis hos moren og mormoren og hennes kjæreste. Etter flere alvorlige meldinger blant annet om at jenta ikke kom på skolen, ble det reist sak for fylkesnemnda og barnevernet lyktes med å finne et fosterhjem hvor fostermor kom fra det landet der Isca er født. Dette fosterhjemmet måtte si opp avtalen etter kort tid fordi fostermor ble rammet av en alvorlig sykdom. Hun ble plassert i et nytt fosterhjem der begge foreldrene var norskfødte. Da Vera overtok ansvaret for saken, begynte hun å få meldinger fra fosterfar om at jenta var vanskelig. Hun utagerte på skolen, var ukonsentrert, og fosterfar mente det var fordi moren ringte altfor mye til Isca. Vera forteller så en lang historie om hvordan hun under det første hjemmebesøket, ble klar over at noe var galt

(...) Det var det kaldeste hjemmet jeg noen gang har vært i. Det var en atmosfære - det var kaldt fra liksom å si god dag, ta i handa og gå inn i stua. Jeg pakket meg inn, og det var varmt nok i rommet. Det var så kaldt. Alt var kaldt! Isca satt på kjøkkenet og spiste mens disse fosterforeldrene kom ut med alt de strevet med. Det var ganske mye, med Isca som ikke oppførte seg som de ville. Det positive var at hun sov og spiste godt. Ellers hadde de problemer med alt. Lukka person og vanskelig. Hørte ikke etter og ditten og datten (...)

Vera beskriver sine egne følelsesmessige reaksjoner i møte med dette fosterhjemmet. På den måten understreker hun hvordan en form for praktisk fornuft, en intuitiv reaksjon på at noe var galt ble tillagt betydning (se for eksempel Goldstein 1990). Fosterforeldrene ble bedt om å definere hva de trengte hjelp med og de ba om betenkningstid et par måneder. Midt i en høytid sprakk så det hele. Da hadde fosterfar

kastet fostermor og Isca ut av huset. Barnevernet klarte å skaffe en midlertidig bolig slik at fostermor fikk tenkt seg om. I følge Vera gjennomgikk fostermor en livskrise i denne tiden, og Isca ble involvert i familiehemmeligheter som Vera synes at barn skal skånes fra å ta del i. Det endte med et nytt brudd for Isca, selv om det ble gjort mange forsøk på å legge forholdene til rette for fostermor. På et tidspunkt ble også en tante i utlandet kontaktet, og spurt om hun kunne ta seg av Isca. Grunnen var at jenta hadde bodd hos henne de første årene av sitt liv. Moren ble vurdert som uegnet. Vera mobiliserte et av sine andre fosterhjem som besøkshjem for Isca i denne perioden og så flyttet hun inn i det tredje fosterhjemmet. Det ble arbeidet med å skape sammenheng i livet for Isca, med andre ord skjeles det her både til stabilitet og kontinuitet i arbeidet med å finne gode løsninger.

Akkurat, da det bruddet skjedde, så var det liksom som om Isca var helt lukka, vi fikk ikke så mye ut av henne, men vi skapte åpninger ved at Hanne som bodde i samme hus (den midlertidige boligen til fostermor og Isca), var der veldig lenge slik at Isca hadde muligheter og hun gikk litt opp og kontakta Hanne, jeg satt jo litt lenger borte--- men hun hadde muligheter hver dag. Og ute i besøkshjemmet, det var ingen reaksjoner på Isca der heller, men hun tok det nok ut på skolen, for der kunne hun fly opp i et veldig raseri, tålte ingenting. Hun var litt farlig sånn som skolen sa, hun kunne ta en stein og pelme etter andre barn og hun oppsøkte lærerne, hun sa ingenting, men ville være nær lærerne. Og vår konklusjon ble vel at hun står nærmere læreren enn hun står sine egne fosterforeldre. Hun har aldri snakket om den fosterfaren, enda det var han som henta henne og fulgte henne opp og---- men Isca hadde en ting som hun mestra, og det var fotballen J: Å ja, var hun god til det? S: Hun er utrolig god til det (...)så hun hadde den mestringsen der. Den har vi fortsatt med hele tiden, så jenta er jo på kretslaget. Men hun har jo problemer med å komme seg dit da--- og vi tror nok at--- og det har jeg sagt til fosterfar at vi tror nok kanskje Isca har en reaktiv tilknytningsforstyrrelse, eller i hvert fall et snev av det J: En slags tilknytningsforstyrrelse. S: Ja, når jeg tenker på hennes barndom, har bodd hos en pappa, har bodd hos en tante, og vi kontakta til og med tanten i utlandet for å høre om hun kunne være fostermor, denne tanten som hun kjente, om vi eventuelt kunne sende henne på besøk dit en periode, for vi forsto at tanten hadde hatt henne i ca 3 år. Så vi prøvde mange utveier, og vi prøvde virkelig å få til ting

Når Vera forsøker å forstå Iscas atferd og symptomer, trekkes det veksler på tradisjonell utviklingsteori. Vera finner forklaringer i de ustabile omsorgsrelasjonene hun angivelig har hatt de første leveårene. Når det også oppstår problemer i det tredje fosterhjemmet, og Isca ikke mestrer noe av det som betyr svært mye for henne, konkluderer Vera med at hun tror Isca har en reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Hun har også forsøkt å knytte bånd tilbake til hennes barndom ved å forsøke å engasjere tanten som en omsorgsperson

(...) Jo, det nye fosterhjemmet kjører henne alle plasser, følger henne opp både her og der, men hun kommer seg liksom aldri til start. Og da hadde fosterfamilien spurt litt mer, eller prøvd å

finne ut, og da sa hun, hun forsto ikke hva treneren sa på krets laget----- hun strever med så mye som vi ikke tenker på, sant--- J: For da hadde hun gått fra et mer sånt lokalt lag til et krets lag, fordi hun var så god? S: Ja, hun er veldig flink--- men hun forsto ikke hva han sa, og det blir den forutsigbarheten borte for henne da--- alt dette som hun har veldig behov for. Altså, hun har aldri fått den diagnosen som jeg sa, reaktiv tilknytningsforstyrrelse, men jeg har, når jeg veileder fosterforeldrene, så tenker jeg på den diagnosen--- forutsigbarheten, tryggheten alt ligger i den diagnosen. Så de har gjort en veldig god jobb, jeg har spurt om de vil ha avlastning, det ønsker de ikke, for det får de hos sine sønner (...)

Det er psykologisk teori som skaper likevekt også i denne fortellingen (Goldstein et al. 1980 [1973]; Skytte 2002). Det fortelles om hvordan det arbeides med å hindre sammenbrudd og reparere brudd og legge forholdene til rette slik at Isca skal oppleve stabilitet sammen med betydningsfulle voksne som kan forstå hennes reaksjoner og møte henne med det hun trenger. Den siste sekvensen er samtidig et illustrerende eksempel på at årsaken til at barn ikke mestrer ting i hverdagen, kan være mer konkret enn at de sitter fast i vanskelige opplevelser fra de første leveårene. Da fosterforeldrene ble konkrete, viste deg seg at det var språket som hindra jenta i å synes det var attraktivt å komme seg på trening. Den manglende språkforståelsen knyttes til mangel på forutsigbarhet, men kan innenfor en annen forståelsesramme også oppfattes mer konkret og pragmatisk. Når et barn ikke forstår hva treneren eller læreren sier, blir det vanskelig å følge opp slik som det forventes. Da vil både et barn som Isca og et hvilket som helst annet barn kunne miste interessen for det som foregår. Saken tydeliggjør også at det er mer enn en ytre familiestruktur som må fungere for at barn i fosterhjem skal finne seg til rette, og fosterforeldre skal klare foreldreoppgavene.

Paradigmatisk kunnskap i samspill med resonerende narrativ erkjennelse.

Jeg har presentert tekstutdrag og analyser av tre forskjellige saker med ulike forløp, fellesnevneren kan sies å være brudd i barnas relasjoner til nære omsorgspersoner tidlig i livet. Det å reparere brudd, hindre nye brudd eller dempe konsekvensene av brudd blir både et mål for arbeidet og innholdet i det konkrete hjelpearbeidet. Brudd og sammenbrudd i biologiske familier og i fosterhjem er for de fleste barnevernsarbeidere en del av det daglige arbeidet. Sosialarbeider Vera understreker gjentatte ganger og på ulike måter det store ansvaret hun føler for å skape gode nok omsorgsbetingelser for disse barna. Samtidig opererer hun med rammebetingelser der hun som fagperson må dele ansvar og oppgaver både med legpersoner og andre profesjonelle aktører. De tre sakene synliggjør hvilke krefter og motkrefter den enkelte profesjonsutøver har å forholde seg til, og hvilken kompleks virkelighet de må arbeide med å

skape orden i. I alle disse sakene trekker Vera veksler på det hun kan av psykologisk utviklingsteori når hun forsøker å legge til rette gode nok omsorgsbetingelser for barna. Samtidig etterspør hun mer kunnskap om konsekvensene av en bestemt diagnose, nemlig reaktiv tilknytningforstyrrelse, og hun er søkende i forhold til hva disse barna helt konkret trenger. Spørsmålet som kan reises i forlengelsen av dette er om og på hvilken måte mer og bedre innsikt i psykologisk teori kan gi profesjonelle sosialarbeidere bedre forutsetninger for å hjelpe det enkelte barnet. Vera er selv inne på at det disse barna trenger, er trygghet og forutsigbarhet innenfor rammer der stabile omsorgspersoner kan følge barna i deres bevegelser, og også tåle de avvikene og den utfordrende atferden de gjerne viser. Det er også i en slik retning Vera arbeider når hun gjennom sine fortellinger om barna og foreldrene viser hva hun legger vekt på, hva hun observerer, hvem hun forsøker å alliere seg med, og hva hun forsøker å skape av bevegelser og endringsprosesser. På den måten illustrerer også disse fortellingene at det i det sosiale endringsarbeidet trekkes veksler både på *paradigmatisk* kunnskap og den *narrative resonerende* kunnskapen som er innrettet mot å forstå det unike i den enkeltes handlemåte. Det er den tidsmessige konteksten og den komplekse samhandlingen mellom personer og situasjoner som særpreger den narrative erkjennelsen (Polkinghorne 1995: 11). Det innebærer at Vera vil ha lite bruk for generell kunnskap om barns tilknytningsforstyrrelser dersom hun ikke hele tiden har det enkelte barnets utviklingsprosess for øye. I dette bildet inngår også kunnskap om omsorgsgivernes muligheter og begrensninger.

De siste 20-25 årene er det i en nordisk kontekst gjort flere studier om hvordan det går med fosterbarn, hva som synes å gå galt og det er pekt på hvilke forhold som bør ivaretas eller utvikles (Andersson 1995; Børjeson & Håkansson 1998; Hestbæk 1997; Vinnerljung 1996 se også Killén 1991). Desseau og Brønserød (2002) oppsummerer forskningen, og peker på forhold som må tas i betraktning når barn plasseres utenfor hjemmet. De påpeker at fosterhjems plasseringer rommer flere faremomenter, og at disse truer med å undergrave selve hensikten med å plassere barn. Det som særlig framheves, er det misforholdet som eksisterer mellom hva en familie er og hva familien som institusjon kan forventes å håndtere i forhold til de utfordringer som mange barn representerer (se også Storø et al. 2010). Det er blant annet også disse spenningene som på ulike måter gjenspeiles i fortellingene til aktørene i de sakene Vera har ansvar for.

I den offentlige debatten er det barnevernet som hjelpetjeneste som mislykkes når fosterhjem sprekker og barn må omplasseres. Det kan synes som et paradoks at samtidig som barn som plasseres i fosterhjem, gjennomgående har mer alvorlige vansker i vår tid enn tidligere - og familiemønstrene er i

sterk endring, så øker troen på fosterhjem som det gode og til og med det beste plasseringsalternativet for alle barn som ikke kan bo sammen med sine foreldre.

Å få gjennomslag og skape gjennombrudd i samarbeidet

I kapittel 4 har jeg under den analytiske kategorien *Følge på veien videre – barnevernet som verdsatt støttespiller* - belyst hvordan sosialarbeiderne Synnøve, Kamilla, Sølvi og Ingeborg oppfatter sitt samarbeid med mødrene i de sakene de forteller om. Disse mødrene deler sine bekymringer med barnevernet og samarbeider om å legge til rette best mulige utviklingsbetingelser for barna. Det er ikke livshistoriene eller problemenes art og omfang som skiller disse mødrene og disse barna fra de andre mødrene og barna som er med i undersøkelsen. Det er snarere de samarbeidsrelasjonene som etableres og de posisjonene sosialarbeideren og klienten(e) inntar i forhold til hverandre som er forskjellig.

Å handle på mors premisser

Selv om moren Laura og hennes tre barn har med seg omfattende voldserfaringer, omtaler sosialarbeider Synnøve samarbeidet med Laura og barna som en "lett sak" som hun ville ha avsluttet dersom Laura hadde vært klar for det. Men så lenge saken krever minimalt med innsats fra Synnøves side og hun opplever at hun er en reell støttespiller for Laura i hennes omsorgsoppgaver, fortsetter kontakten. Barna mottar hjelpetiltak i form av at de deltar i aktiviteter på bydelens "gjestehus" en ettermiddag i uka. Synnøve omtaler dette som et aktivitetstilbud til barna, og tematiserer *ikke* den indirekte kontrollen med hvordan barna utvikler seg, som også ligger i et slikt tiltak. Det Synnøve framhever er at arbeidet foregår på morens premisser. Jeg viste i kapittel 4 et tekstutdrag om klassebytte for den ene gutten. Selv om læreren og skolen gikk imot dette, valgte Synnøve å støtte moren for å få det igjennom. Et annet eksempel Synnøve framhever, er at når moren ikke ønsker at barna skal gå på SFO, så har de ikke forsøkt å presse dette gjennom, selv om barneverntjenesten mener barna som er tospråklige, ville ha utbytte av å gå der. I et tekstutdrag i kapittel 4 understreker Synnøve at det hun har lært i denne saken er at det er viktig å handle på mors premisser og ha fokus på det hun får til. "Å støtte foreldre da i situasjonen de er i, kan gjøre at de blir--- at de blir gode foreldre". Synnøve utdyper valget hun gjorde når hun støttet moren i at gutten skulle bytte klasse:

(...) jeg vet nesten ikke hvordan jeg skal forklare det. Men i forhold til det med skolen da, så kan jeg mene at det viktigste er at han faktisk fortsetter der han er, fordi at jeg opplevde kanskje også at det var det beste ----- Men så ser jeg det at det å støtte mor, det er hun som er mor, det er hun som vet best, så da blir det jo bra. Skulle vi trekt henne ned på det, så hadde det bare blitt krise. J: Hvis dere hadde stått på deres----- standpunkt? S: Ja, og stått sammen med skolen på det at du burde virkelig la han fortsette her. Det er feil vurdering av deg og--- Det hadde blitt helt feil----- Det tenker jeg i hvert fall----- det har jeg lært. J: Hvis det nå skulle dukke opp en situasjon hvor du på en måte er relativt overbevist om at mor tar feil? S: Hvis det går på omsorgen for barna og den blir dårligere, så skal vi absolutt være tydelige der. Man skal være tydelig. Det er ikke det jeg mener. Det er kjempeviktig. Vi skal også være tydelig på hva vi tenker. Men det er forskjellige måter å gjøre ting på og da og si ting på. Jeg tror foreldre setter pris på at vi er tydelige, samtidig som du viser forståelse for hva de tenker, altså at vi er lydhøre på hva de tenker og ønsker.

Dette tekstutdraget understreker en holdning som vektlegger å støtte opp om morens posisjon som omsorgsgiver. Siden jeg tidligere hadde gjennomført flere intervjuer der fokuset for mulige endringsstrategier var annerledes, ble jeg opptatt av å spørre mer spesifikt om hva slags type kunnskap Synnøve har hatt mest bruk for i denne saken

S: Ja, si det----- Det er så mye vet du. Det er på en måte ikke noe spesielt. I forhold til mor litt sånn etikk. Ja, altså hvordan komme i posisjon. Samtaler med barn. Altså samtaler med barna i forhold til ----- ja--- Det er jo - altså man tar jo fra alt. Jeg tror ikke det er noen spesiell kunnskapsform jeg har brukt mest her. J: Nei---- S: Ikke som jeg har vært bevisst på i hvert fall J: Nei---- Det er en integrert del av det du gjør--S: Det blir litt sånn her og der litt eklektisk holdt jeg på å si. Det har jo vært mye samtaler. Det er på en måte det som har vært greia.

Denne sekvensen er illustrerende for det flere av sosialarbeiderne svarer når jeg spør direkte om hva slags kunnskap de benytter seg av, og om det er kunnskap de skulle hatt mer av. Begrepet kunnskap og innholdet i den blir for flere noe det er vanskelig å artikulere i abstrakte termer. Begrepet praktiske synteser (Grimen 2008) kan være en treffende betegnelse på det Synnøve her formulerer. Samtidig er utsagnet også med på å understreke kunnskapens narrative struktur. Det har vært mye samtaler, sier Synnøve, og det er gjennom disse samtalene at kunnskapen tydeliggjøres og utvikles. Hun har vært sosialarbeider i 3 år, men er tidligere omsorgsarbeider med erfaring fra arbeid med eldre både i hjemmetjenester og i institusjon. Hun har også jobbet med gatebarn i en annen verdensdel, og har fått et perspektiv på at selv om ressursene er begrenset, og de har alt for mye å gjøre i den barneverntjenesten hvor hun er ansatt, så oppfattes det meste bra i forhold til det barn i mange andre land blir tilbudt.

J: Men her har du altså vært ett år ja. Hvordan henter du faglig påfyll? Eller har du ikke oppdaga at du trenger det? S: Jeg trenger masse. Man kan jo for lite hele tiden. Det er det som er

spennende i jobben her da at det er så mye man ikke kan. J: Så det synes du at det er mye du ikke kan? S: Ja. Ja. Absolutt. Det er jo masse jeg ikke kan nok om. J: Som hva da? S: Alt. Man merker det altså. For eksempel bare i samtaler med barn er det spesielt mye ting å lære. Det er hele tiden i forhold til alle de temaene vi har----- Vold, seksuelle overgrep, konflikter mellom foreldrene. Det er jo bare så stort at en blir jo aldri ferdig utlært der altså. J: Er det liksom da å lære mer om - altså teori om liksom hvordan man skal forstå ting og sånn? S: Teori og selvfølgelig praksis. Jeg lærer jo hver dag bare av å være her. En suger jo til seg alt når man er på kurs. J: Får du gått på kurs da? S: Ja. Jeg har vært på - så er det noen ting jeg spesialiserer meg i - altså vi er delt opp litt i hva vi skal være gode på da. J: Hva er ditt speciale? S: Det jeg får lov til det er seksuelle overgrep og vold og samtaler med barn. Så det er de tinga jeg synes er spennende. Så er det på en måte jeg som går da hvis - jeg og et par andre hvis det er noen kurs i forhold til seksuelle overgrep og ----- Så vi er på en med å utarbeide nye rutiner og sånn da. J: Her på kontoret? S: Ja. Vi har vanvittig mye vold, så der trenger vi masse. J: Dere har mye vold, ja. S: Det er i hovedsak det vi har..J: Er det tilgang på kurs om vold? S: Ja, og så samarbeider vi - vi har fått et godt samarbeide med familiekontorene som også har fått sånne voldsteam og sånn -----

Det interessante med denne sekvensen er at Synnøve betrakter det som en del av jobben og som en del av det å være profesjonell å stadig søke ny kunnskap, at hun aldri kan nok, og at hun lærer hver dag ved å delta i det profesjonelle samarbeidet med andre og i samtaler med de barna hun er der for å hjelpe og tilrettelegge for. Denne holdningen kan også forklare hennes tilnærming til samarbeidet med Laura. Synnøve lærer selv gjennom å delta i et praksisfelleskap og den samme tilnærmingen legger hun til grunn i sitt arbeid med foreldre og barn. Det er ikke først og fremst den generaliserte teoretiske kunnskapen Synnøve framhever, men å lære i praksis og i samarbeid med andre (Wenger 1998).

Å få gjennomslag for hva som er problemet

Det er samarbeid og alliansebygging som også preger arbeidet og samhandlingen i flere av de familiene de andre sosialarbeiderne forteller om. I Kamillas og Sølvis fortellinger dreier det seg om gutter som mødrene og flere andre instanser hadde vært bekymret for i lang tid. Begge disse mødrene har tidligere kjent seg mistenkeliggjort som dårlige mødre, i den forstand at det var deres skyld at barna ikke fungerte i samspill med andre barn og voksne. Begge opplevde det derfor som en stor lettelse at barna deres fikk diagnoser. Med dette fikk de gjennomslag og anerkjennelse for at det de hadde forsøkt å formidle over langt tid, fikk et navn og en forklaring. Som mor forteller Petra at hun etter hvert gav blaffen i hva andre syntes om henne bare gutten fikk hjelp. Med bakgrunn i sine erfaringer har hun mer tillit til barnevernet enn til barnehage, skole og helsesøster. Selv om flere andre hjelpeinstanser er inne i bildet, er det kontakten med barnevernet og sosialarbeider Kamilla Petra framhever som det trygge ankerfestet.

Gutten har en miljøarbeider som han trives godt sammen med og som både Kamilla og Petra har stor tillit til. Kamilla legger vekt på at miljøarbeideren håndterer balansen mellom alminnelige samvær og det å trene gutten i å takle det som for han er mer utfordrende sosiale situasjoner. De er enige om at den planen de har for hva som skal gjøres, kan brytes. Dersom gutten for eksempel ønsker seg "kosekveld" hjemme hos miljøarbeideren framfor å dra ut på aktiviteter, blir det slik. På den måten bygges det opp en ramme rundt gutten som støtter moren i hennes omsorgsoppgaver. Det handler om å bruke dagliglivets mange gjøremål og aktiviteter til å utvikle og videreutvikle barnets ferdigheter. Slik blir også det som kan kalles hverdagskunnskap en helt sentral del av det barnevernet spiller på i det profesjonelle endringsarbeidet.

Kamilla framhever noe av det samme som Synnøve la vekt på da jeg spurte hva hun hadde lært av å arbeide i denne familien:

S: ----- Tja ----- Jeg tenker at nettopp denne familien er et godt eksempel på at, det med foreldrene, det at de sitter og vet så mye, kanskje man ikke er flink nok til å lytte, fordi mange ganger har jeg tenkt at det eneste du trenger er en bekreftelse på det du vet. For å bli litt sånn sterk og trygg, for det ligger jo der, så det er det eneste jeg liksom kommer på (...). J: Som du kommer på ja. At man skal være litt tilbakeholden med å bare vite --- S. Ja, ja, og så kan man jo si at det er sånne fine ord som man hele tida snakker om, og det er klart at folk kjenner seg sjøl best og høre på dem og--- men det er ikke sikkert at man er like flink til det bestandig, allikevel. J: Absolutt ikke. Det er vel det som er noe av kunsten i alt profesjonelt arbeid da--- S: Sånn at her synes jeg på en måte jeg har fått en sånn påminnelse, litt sånn bevis på at de vet mye. Og sterkere og sterkere blir dem, jo mer bekreftelse de får på seg sjøl, jeg tenker ikke bare på de i barnevernet, jeg tenker på alle, en styrka tro på deg sjøl som foreldre.

Her framhever Kamilla hvordan hun aktivt bygger på den kunnskapen moren selv har om guttens hverdagsliv og fungering og hvordan dette også tillegges stor betydning i det profesjonelle arbeidet. I saken som sosialarbeider Sølvi fortalte om, fikk gutten som 15-åring diagnosen medfødt organisk dysfunksjon, noe som innebærer at han har store omsorgsbehov. Mer konkret handler det om at nesten alt han skal gjøre, fra tannpuss til det å komme seg på skolen, må han settes i gang med. Fokus ble med dette flyttet bort fra at det var moren som ikke strakk til som omsorgsperson til å handle om hvordan forholdene måtte legges til rette for gutten. Han har siste halvannet år bodd i en institusjon med tett voksenkontakt og få ungdommer, og Sølvi framhever at dette har vært svært positivt både for gutten og moren. Hun ser sine oppfatninger i kontrast til det godkjenningsmyndigheten har lagt vekt på da de ikke gav institusjonen ny avtale:

(...) Det er på en måte blitt holdt på at det å leve sammen sånn er en ---- å ha mange voksne tilgjengelig og det å være tilstede. De har ikke hatt noe mer metode enn det da. Å følge opp sånn der i dagliglivet. Det har jo sjølsagt - de skriver rapporter og de ordner alt sånn, men de har ikke hatt gode nok synlige resultater da kanskje. Det er sikkert en grunn til at de ikke har fått en ny avtale. Men mitt inntrykk er kjempepositivt

Det er dagliglivets situasjoner som er utgangspunkt for endrings- og utviklingsarbeidet med denne gutten. Da institusjonen ble nedlagt som følge av mangelfulle planer, ble det arbeidet aktivt fra det statlige fagteamet med å videreføre opplegget gutten hadde innenfor noen av de samme rammene. To av de profesjonelle som tidligere arbeidet ved institusjonen, ble godkjent som en såkalt ungdomsfamilie for gutten, og det betyr at han bor i de samme bygningene og forholder seg til de samme voksenpersonene som tidligere. Saken er interessant fordi den aktualiserer ulike syn på hva som skal være målsettingene med et omsorgstiltak, og hva et slikt tiltak representerer til forskjell fra det å bo i en familie. Også her er det de profesjonelles evne til å ta moren på alvor og som en følge av det, morens positive inntrykk og innstilling, som blir vektlagt når sosialarbeider Sølvi skal begrunne hvorfor tiltaket har vært bra for Stian.

S: Hun var veldig negativ til at han skulle plasseres på en institusjon. Men så fikk ---- det var fagteam da som foreslo denne institusjonen for Stian. (...) Det er en institusjon - en stiftelse da - så det er på en måte som en ideell organisasjon, så alle som jobba der bodde der sammen med sine familier. Så det var som et stort kollektiv, et medleverskap³⁰ som det heter(...)Ja, men i alle fall så ble mor frelst når hun kom dit. Hun fikk så godt inntrykk av den plassen og de møtte henne helt sikkert på en veldig god måte. Tok i mot henne og hun følte at her ble hun godtatt og disse folka kan passe på Stian for meg liksom. Så jeg tenker at det er på en måte det som snudde det. Tror jeg da, uten at ho har sagt det sånn. Men da gikk jo hun med på dette her og dette følte hun var veldig riktig for Stian da. Så de folka der har gjort en kjempejobb med samarbeid og oppfølging og det har hatt veldig mye å si for at ting er som det er nå (...)

Da jeg intervjuet moren Vigdis la også hun vekt på at hun opplevde et vendepunkt i sitt første møte med institusjonen. Hun reiste alene uten Stian for å vurdere tilbudet:

M: For første gang kanskje i mitt liv ble jeg møtt med respekt og åpne armer. Jeg holdt på å dette på veggen jeg altså. Det var helt fantastisk. Jeg har bare positive ting å si om den institusjonen, og det er så synd at det måtte legges ned som institusjon. For det er det mest fantastiske jeg - for

---

³⁰ Kollektivbehandlingen som er basert på medleverskap/bofellesskap, der voksne og ungdommer bor og lever sammen. Ideen er at bofellesskapet gir ungdommen stabil voksenkontakt over tid, noe som skaper trygghet og forutsigbarhet, og som gir et godt utgangspunkt for relasjonsbygging.

de menneskene som bor der, de er helt fantastiske. J: De som driver det. Som jobber der? M: Ja, de bor der. De jobber og bor der og fungerer som et kollektiv. Det er masse idealisme der og ... J: Så det følte du på en måte var et sted hvor sønnen din kunne bo? M: Her kan vi prøve oss fram tenkte jeg da. J: Så da sa du på en måte ja? M: Ja. Jeg sa ganske kjapt ja da, for Stian er jo også en sånn liten spiral som går nedover for han hadde en del kontakt med faren sin som ikke har så veldig god innflytelse på han. Og jeg begynte å bli litt sånn nervøs, for at jeg er redd for at han skal komme i feil selskap. Han er så lett å lede, ikke sant---- Så jeg begynte å få litt sånn panikk også. Men jeg var ikke villig til å sende han på en vanlig institusjon, men jeg var villig til å flytte her i fra hvis at det fortsatte(...)

I likhet med sosialarbeider Sølvi legger også moren vekt på at dette omsorgsarrangementet hadde likheter med et familiearrangement med raushet og idealisme og ildsjeler som engasjerer seg i å legge til rette livet for de barna som bor der. I kontrast til dette reflekterer Vigdis over den første tiden hun hadde kontakt med barnevernet. Hun hadde store forventninger, men kontakten ble ikke så god:

(...) Fordi at jeg var ikke flink nok kanskje til å uttrykke meg på den måten at de skjønnte hva jeg sa. Så det ble litt mye misforståelser kanskje. Jeg vet ikke. J: Å nei. Så du tenker at det var du som ikke var flink nok. Det kan være de som ikke var flinke nok også eller? M: Ja, jeg synes det da (...) Sølvi er jo fantastisk. Vært veldig ydmyk og lyttende og hører faktisk hva jeg sier. Men de to andre som jeg hadde, de var ikke sånn. De hadde sine meninger. Og mine meninger de gjaldt ikke J: Så der er det forskjell M: Det er veldig stor forskjell. J: Det handler om at hun lytter? M: Ja, det handler om at hun lytter og jeg blir trodd.

Vendepunktet kom da moren møtte fagpersoner som hun opplevde tok henne på alvor. Det får henne også til å reflektere over at hun kanskje selv ikke var så flink til å gi uttrykk for hvordan hun oppfattet situasjonen. Å bli lytta til og trodd på, betyr i denne fortellingen at de profesjonelle tar utgangspunkt i livshistorien til gutten og den forståelsen moren har av hva han trenger. De samme refleksjoner gjøres av forskere fra Nederland som i en antologi fra 2003 belyser identitetskonstruksjoner i en casestudie som er knyttet til et familieveiledningsprosjekt. Med utgangspunkt i et konkret case viser forskerne at ved å konsentrere seg mer om forholdene rundt barnet i familien, ville familieveilederne hatt større muligheter til å oppnå en avtale med moren når det gjelder oppdragelsen av gutten (van Nijnatten & Hofstede 2003: 110). Saken som Stian og moren Vigdis illustrerer på en tydelig måte hvordan moren i dette tilfelle slapper av og overlater ansvar til de profesjonelle. Når de profesjonelle ser noe av det samme som hun har sett, etableres en gjensidig tillit som først og fremst kommer gutten til gode. Det at foreldrene får gjennomslag for sine erfaringer og det å skape gjennombrudd i samarbeidet med foreldrene viser seg å være sentrale forutsetninger for å kunne legge til rette gode utviklingsbetingelser for barna.

I dette underkapitlet er det flere eksempler på at foreldrenes kunnskap om egen og barnas livssituasjon innlemmes i sosialarbeidernes fortellinger og gjøres til et viktig premiss i det profesjonelle arbeidet. Det handler ikke om å legge til side teoretisk eller erfaringsbasert kunnskap for å tilfredsstillende foreldrene eller unngå vanskelige diskusjoner. Kunnskapens narrative struktur viser seg her i de refleksjonene som gjøres i intervjusituasjonen samtidig som de strategiene og tilnærmingene det fortelles om, er forankret i gjennomtenkte vurderinger av hva som er best for barnas både på kort og på lang sikt. Samtidig gir intervjuene med foreldrene innblikk i hva de institusjonelle rammene har å bety både for hvordan det samhandles og hva det samhandles om (Goffman 1971; Juhila 2003).

Å bedre barnets utviklingsmuligheter

Det empiriske materialet i denne undersøkelsen viser at det er stor variasjon når det gjelder omfang og innretning på den hjelpen barn og foreldres tilbys. En slik variasjon kommer også til uttrykk i det spennet som finnes i barnevernets tiltakskjede - fra full (omsorgs) overtakelse og hyppig og aktiv involvering til et arbeid i partnerskap med foreldre og barn om familiestøttende- og aktivitetsorienterte tiltak for barna. Valg av konkrete tiltak gir likevel begrenset informasjon om hvordan samhandlingen foregår og hva som er målet for den profesjonelle innsatsen for det enkelte barnet. Jeg har med flere empiriske eksempler vist at sosialarbeiderne inntar ulike posisjoner når det gjelder foreldrenes håndtering av sine omsorgsoppgaver. I de konkrete fortellingene gjenspeiles også ulike kunnskapsposisjoner og normative forestillinger om hva som er til barnets beste.

Hva som er et fullverdig liv og et godt liv er i hovedsak et normativt spørsmål. Det som *kan* undersøkes empirisk, er hvilke forståelser eller diskurser som er i omløp når grensene for normalitet og avvik utfordres. Empirien i denne undersøkelsen, det vil si fortellingene om ulike familieliv og foreldre/barnrelasjoner og hva som tilbys av hjelp og endringstiltak, bidrar til å kaste lys over tvetydige og innforståtte eller selvfølgegjorte perspektiver og diskurser. Et underliggende premiss synes å dreie seg om en normalisering av familielivet og barndomserfaringene til barna. Barna i sakene det fortelles om, er ulike med hensyn til symptomer, erfaringer og omsorgssituasjon. Når det for eksempel gjelder Ola (10), Anders (9) og Michael (5), Steven (8), Line (10), Tuva (10), Oda (13), Sander (12) og Harald (14) forstår jeg det slik at barneverntjenestens overordna mål er å skape omsorgsbetingelser som gjør hverdagen for barna mer lik den hverdagen andre barn har. Ola, Michael, Steven og Tuva bor hjemme sammen med enten mor eller mor og far, Anders bor i en barnebolig, mens Line, Oda, Sander og Harald

bor i fosterhjem. For de barna som bor hjemme, er oppmerksomheten rettet mot hva foreldrene må gjøre og hvordan de må endre seg for å bli gode nok som foreldre, mens for Line, Oda, Sander og Harald er skjelettet i fortellingene å tilrettelegge hverdagen på en slik måte at de har det som andre barn, og slik at kontakt og samvær med biologiske foreldre ikke virker forstyrrende inn i den hverdagen som er bygget opp i fosterhjemmet. Vi skal se nærmere på noen av fortellingene som belyser slike posisjoner.

Å komme i posisjon for å skape endring

Ola har vært presentert både gjennom fortellingen til Trude der hun posisjonerer moren og hennes forhold til barna, gjennom fortellingen om å skaffe seg en far og gjennom mine analyser av hvordan han selv posisjonerer seg som barn i en familie der det er stilt spørsmål ved om omsorgsbetingelsene er gode nok. Det var et beinbrudd med påfølgende sykehusopphold og kontroller etterpå, som utløste ny bekymringsmelding fra fastlegen. I kapittel 4 vises et tekstutdrag der Anna snakker om hva som skjedde da hun glemte å ta gutten med til blodprøvekontroll. Hun omtaler det som "den lille tua som veltet et stort lass", det vil si hun oppfattet at blikket ble rettet mot hennes fortid og at alt som hadde skjedd før "ble gravd opp på nytt". Det Trude og hennes kollega lurer på er i hvilken grad og på hvilken måte Annas fortid "smitter" over på barna

(...) og vi er usikre på hvordan mors verdensforståelse preger barna, om det er bra nok. Jeg tror egentlig at man kunne tatt en sånn avgjørelse selv, men så tror jeg man lener seg litt på en sakyndig sånn at ansvaret ikke blir vårt, jeg tror det. Men jeg synes det er en god ide å ta en sakyndig, for vi vet ikke nok og vi kommer ikke helt i posisjon og jeg tror jeg vil si at nei, jeg føler ikke at jeg har nok kunnskap. I noen situasjoner så føler jeg at jeg vet mer enn nok, men i denne familien, og det kan kanskje ha noe med at jeg ikke har nok kunnskap, og at jeg hvert fall ikke kjenner familien godt nok(...)at hun har omsorgsevne det tror jeg, men om denne evnen blir lukket fordi hun ikke klarer å opparbeide seg den kompetansen som hun må, altså jeg tror at, noen har jo på en måte ikke evner, noen har ikke omsorgsevne, kanskje fordi de i utgangspunktet har manglende ressurser eller, ja at de er så dårlige at de ikke har evnen til å ta omsorg for andre---- men jeg tenker at mor egentlig har en omsorgsevne, men at det blir blokkert for hun klarer ikke å opparbeide seg den kompetansen hun trenger for å ta vare på barna, for den kompetansen er liksom avhengig av at hun 1. tar imot massiv veiledning og 2. klarer å legge mye av den historien bak seg, og jeg tenker at--- psykisk helse beskriver mor som--- hun har mye angst og har vært sosialt hemmet lenge, og den har hun blitt bedre på, altså hun har på en måte noe utviklingspotensiale, men jeg tror den kompetansen hun må ha for å se barna og møte de på deres behov uten å på en måte bringe inn sin egen historie, den er jeg veldig usikker på.

Her snakker Trude innenfor en psykologisk forståelsesramme, der tankegangen er preget av et deterministisk og prognostisk perspektiv. Det er bearbeiding av tidligere erfaringer Trude ser som nøkkelen til å bedre morens omsorgsevne, samtidig som hun er usikker på om dette er mulig. Her aktualiseres inneforståtte perspektiver fra en eldre egopsykologi og en mer moderne selvspsykologi (Karterud et al. 1997). Håpet er at en sakkyndig skal vise vei. Om det kommer av at Trude selv mangler kunnskap som en sakkyndig psykolog har, eller om hun kjenner familien for dårlig, er Trude usikker på. På den ene siden sidestilles kunnskap med "å kjenne familien", på den andre siden er hun på jakt etter fagkunnskap hun selv ikke har, eller har for lite av. Trude har også festet seg ved Annas væremåte, og hvilken virkning dette har på barna:

(...) så har ikke hun noen opplevelse av at hun blir veldig kategorisk, enten så liker hun deg eller så hater hun deg, og med mor da som den eneste omsorgspersonen å forholde seg til i hele verden, så mener vi at dette blir veldig destruktivt for barna--- og da isolerer hun barna, i og med at Ola kan ikke være med på noen særlig aktiviteter fordi han har denne sykdommen, så han blir veldig passivisert. Om vinteren kan han ikke være med ut og ake, og ja----- (...) J: Men har det vært gjort noe fra barnevernets side på å legge til rette for noen roligere aktiviteter for han da? S: Altså vi----- denne støttekontakten da—hun brøt jo med den støttekontakten. Hun mente at han gikk for mye på senteret og det kunne hun gjøre også, vi mener at det var et par ganger de var på kjøpesenteret og hadde det hyggelig. Ja, og vi tenkte at det var mer det å ha en voksenperson, ha noen å prate med--- men han skulle jo gjøre aktiviteter også, svømme og gå tur og, men utover det så har ikke barneverntjenesten blandet seg inn i hans sykdom som sådan J: Er det noe hun etterspør selv? S: Nei, nei, hun har vel i og for seg hatt et samarbeid med legen, tidvis, det har vel vært mer sånn kontrollfunksjon, jeg tror ikke det har vært noe utbredt det heller J: Sånn at slik du oppfatter det, så oppfatter ikke hun at hun trenger noen hjelp? S: Nei!--- Det er ikke riktig, hun opplever det i perioder, og da engasjerer hun seg veldig, og så går det til neste gang og da vil hun ikke ha det likevel.

Gjennomgangstenen i fortellingen om Anna og barna er at det er Anna som med sin væremåte vil kunne hemme og begrense barnas utfoldelse fordi hun avbryter kontaktforhold og konkrete tiltak før de er kommet i gang. Det er med andre ord relasjonen mellom moren og barna og relasjonen mellom moren og hjelpeapparatet som er i fokus, og det er karaktertrekk eller egenskaper ved moren som blir fortolket som risiko for barna. Det antas at morens manglende fleksibilitet, forstått som hennes tendenser til å opptre kategorisk, også fører til at barna blir isolerte fra andre. Det gis flere eksempler på at den profesjonelle forståelsen er annerledes enn den moren har i konkrete situasjoner. I sine refleksjoner opptrer Trude i spenningsfeltet mellom en ideell forestilling om "det gode" og det å få tak i hva som er til Ola og søsterens beste. De normative fordringene kan ikke umiddelbart forankres i en kognitiv kunnskapsanvendelse, og Trude utfordres også av Annas ulike innspill og innfall. Slik tydeliggjøres

pluralismen i det profesjonelle arbeidet, men også den profesjonalismediskursen som Eriksen og Molander (2008: 162) refererer til som et forventningspress om mer presis håndtering av problemer.

I kontrast til en slik forståelse er Tove i sitt endringsarbeid med foreldrene til Anders og Michael opptatt av hvordan deres egne barndomserfaringer kan bidra positivt til ideskaping når det gjelder det daglige samspillet i familien. Tove forteller at som en del av et nærmiljøtiltak, ble det arrangert et foreldrekurs for denne og en familie til med en erfaren sosialarbeider/familieterapeut. For å gi disse familiene andre opplevelser enn det de var vant til, ble kurset lagt til et hotell med fin lunsj.

(...) det var ganske spennende. For da hadde vi det helt grunnleggende, hvorfor leker vi med barnet, hva slags utviklingsnivå er det på nå. Altså, det er grunnleggende, men ganske vanskelig da, spesielt å prate så mye om det. Som vanlige foreldre så er det vel på en måte sånn at du bare gjør det du tenker er riktig å gjøre. Du tenker jo ikke på de psykologiske grunnleggende prinsippene, men vi snakket om det på en måte, og så snakka vi om deres barndom. Hva var det de synes var gøy å gjøre da de var små. Hva var det de så tilbake på som var verdifullt. Vi hadde en del sånne tema og så snakket vi sammen i gruppe etterpå (...) Jeg opplevde det som veldig nyttig da for at det ble veldig---- altså vi fikk pratet om utrolig mange temaer uten at det ble så veldig skummelt. For at det ble veldig generelt selv om det var veldig konkret---- (...) Jeg tror det ble ganske trygt og så var det litt sånn - det var ikke sånn hva var det du får til med barnet ditt? Men det var hvordan har din barndom vært og hva tror du ville være fint for din gutt. De fikk med seg hefter hjem og ... J: Og dette kalte dere foreldrekurs? S: Ja, foreldrekurs. Og så hadde vi siste dagen hvor det kom to av de fra barnehagen som vet hvordan det går med gutten, som pratet om forskjellige måter å leke på og ulike bordaktiviteter.

I denne fortellingen er det flere eksempler på hvordan barneverntjenesten utvider rammene og tar i bruk virkemidler som gjør at de får engasjert foreldrene i et aktivt samarbeid. I stedet for å fokusere på det foreldrene har av negative erfaringer eller det de ikke mestrer, spilles det aktivt på positive opplevelser i deres egen barndom og det de gjør av positive framskritt. Tove forteller at kurset ble gjennomført med nærmiljømidler fra staten, og at de fikk det til på en litt "finurlig måte". På spørsmål fra meg om dette kunne beskrives som en form for metodeutvikling utdyper hun:

S: Ja, ikke sant! Ja, kanskje det. Men jeg synes det var det ... J: Ja, det tenker jeg. S: Men det var helt----- altså situasjonen gjorde at det ble en stemning som var på en måte ---- at man kunne prate om en del personlige ting da. Altså, vi var jo ikke så mange. Det var sånn at jeg skulle snakke om et - det som jeg skulle prate om var lek, tror jeg - altså så snakket vi om det hvorfor er det viktig helt sånn teoretisk det og det og det er viktig for barnet. Så får vi høre hvordan de gjorde da de var små, og så vurdere hvordan vi gjør det med Michael. Hva skal vi gjøre med Michael til sommeren? Hvilket nivå er han på? Burde han få prøve sykling? Burde han få prøve å

være sammen med de andre i sangkor? Altså, ja, så kunne vi på en måte prate en del om det uten at det måtte bli sånn at jeg synes at dere burde gjøre det og det og det med Michael. Og da blir det ikke så invaderende for foreldrene da.

Uten at det relasjonelle og kontaktforholdene mellom familiemedlemmene og de profesjonelle tematiseres direkte, er det dette sosialarbeideren med litt andre ord er opptatt av. Det fortelles om en utradisjonell tilnærming for å komme i posisjon og skape dialog om sentrale temaer i barneoppdragelse og barneomsorg. Kurset ble fulgt opp med en periode med videoopptak av samspillsituasjoner med den yngste gutten i hjemmet. Som regel foregikk det slik at faren filma moren og gutten. I tillegg til at foreldrene fikk konkret trening i daglige gjøremål og aktiviteter sammen med gutten fikk faren trening i å bruke videokameraet, og moren fikk positive tilbakemeldinger på det hun fikk til. Slik ble en bekymring knyttet til manglende stimulering og struktur i hverdagen, snudd til en lystbetont oppgave både for foreldrene og gutten. Tove beskriver at hun opplever en annen stemning i huset nå enn for et par år tilbake. "Det virker som de er mer to om det". Med andre ord observerer hun et tydeligere samarbeid mellom foreldrene. Samtidig er den eldste gutten godt etablert i en barnebolig med oppfølging av personale døgnet rundt. Tove peker på en slags dobbeleffekt, foreldrene er lettet over å slippe ansvaret for en svært omsorgskrevende gutt, samtidig som de får bekreftelse på at de lykkes som foreldre for den yngste gutten.

Når denne saken vurderes i relasjon til den saken Trude forteller om, aktualiseres spørsmålet om hvor grensene går for det vanlige, det akseptable og det avvikende. Hvordan defineres rommet for akseptabel barneomsorg, og hva er det som utløser eller framkaller bekymring når det gjelder barnas utvikling? Det finnes ikke klare grenser mellom det som kan korrigeres eller reguleres ved hjelpetiltak i hjemmet og det som alternative omsorgspersoner kan/bør utrette. Det er skjønnet og forståelsene til hver enkelt profesjonsutøver som fargelegger kontaktforholdet og gir retning til de oppgavene det legges opp til å samarbeide om. Empirien i denne studien viser variasjon i tilnæringsmåter og problembeskrivelser. Aktørens posisjonering i forhold til hverandre ser ut til å spille en viktig rolle for hvordan foreldrene blir vurdert som omsorgsgivere. Der sosialarbeiderne ser muligheter for utvikling, synes rommet for det akseptable å bli konstruert på en annen måte enn i de tilfellene der en mer deterministisk forståelse er framtreddende (Payne 1997). Med andre ord ser det ut til at de foreldrene som er positive til et samarbeid med barnevernet, blir gitt flere muligheter og får flere tilbud om konkrete tiltak enn de som viser motstand og aggresjon og/eller oppfattes å prøve å skjule hva som foregår. Samtidig er saken som Tove forteller om, også et illustrerende eksempel på at de profesjonelle med sine tilnærminger kan bidra til å snu et vanskelig samarbeid til et positivt utviklingsarbeid.

Omsorgsfull, men ikke god nok

I fortellingen om Karin og de seks barna (se også kapittel 4) er det til slutt mengden av hjelpetiltak som trengs for å holde hjemmet "flytende", det vil si rammer, struktur og organisering, som får pendelen til å svinge mot omsorgsovertakelse. Moren takket nei til å etablere "en institusjon i hjemmet". Det ble foretatt to evnetester av moren der hun scoret i nedre del av det som betraktes som normalområdet, men på grunn av en omfattende mediedebatt³¹ om bruk av slike evnetester en tid før saken ble fremmet for fylkesnemnda, ble dette ikke brukt som argument. Likevel gav testresultatet barneverntjenesten klarere holdepunkter for hvorfor de så liten framgang til tross for omfattende veiledning i hjemmet.

(...) vi har bygga mer på den langvarige, helhetlige jobbinga vi gjorde. Vi hadde jo hjemkonsulenten som fikk veldig god kontakt med mor, ho har veldig tillit og er fortsatt i familien, ho er tilsynsfører for de ungene som bor her i kommunen, vi har valgt å bruke henne som tilsynsfører fordi ho kjenner gutta, og har kontakten, for vi mener at skal det være tilsynsfører så må det jo være noen som kjenner ungene, hvis de skal få brukt tilsynsføreren sin (...) Ho er ei veldig romslig og raus dame, og oppnår en veldig god kontakt. Ho er en sånn person som det ho kan, det kan du ikke lære, det må du bare ha i deg (heeeee) Det finnes jo noen sånne--- (...) Nei, ho har ingen faglig utdanning i forhold til barn og unge, nei. Ho er vel egentlig handel og kontorutdanna, tror jeg. J: Akkurat--- S. Men vi har brukt henne—vi begynte vel å bruke henne som besøkshjem for ei tid tilbake, og så blei ho mer og mer dratt inn i, for ho har noen sånne supre kvaliteter i seg--- J: Klarer du å si litt om hva det går ut på? S: Ja, dette med å bygge tillit, få disse mødrene med på tankegangen på hva som er bra for unger, forklare hvorfor du gjør de tingene du gjør, hvorfor det er viktig med frokost, hvorfor det er viktig med rutiner, at ho klarer å oppnå supergod kontakt og tillit. J: Når disse mødrene da, eller denne mora spesielt ikke følger opp slik ho synes det skal være--- hvordan klarer ho å forholde seg til det? S: Nei, men ho klarer på et eller annet vis over tid å få denne mora til å—få ho med seg, være med på tankegangen, men samtidig ser vi at når ho skal gjøre ting sjøl, så klarer ho det ikke. Og da--- prater vi jo om det, ikke sant at det, hva er det som gjør det--- og i denne saken så kom vi vel fram til at ho har faktisk ikke evne til å få det til (...)

I denne saken er det ikke morens motvilje mot å ha kontakt eller la seg veilede som oppfattes som problemet, tvert i mot beskrives en langvarig oppfølging i hjemmet der moren har stilt seg positiv til de rådene som er gitt når det gjelder daglige rutiner og gjøremål. Det legges vekt på at det er hjemkonsulentens evne til å skape kontakt og tillit som har vært bærebjelken i arbeidet. Da det etter

---

³¹ Etter at barnevernet i Kvenangen kommune i 2003 besluttet å overta omsorgen av to barn, ble IQ- eller evnetester gjenstand for omfattende debatt fra ulike hold. I mediene ble det formidlet barnevernets beslutningsgrunnlag var morens manglende evnenivå, påvist ved at hun fikk en IQ-skåre på 53. Ved retesting senere fikk hun en score på 95. Spørsmål som ble reist er hvordan framgangsmåten og troverdigheten ved slike målinger er, og om intelligens har noe å si for hvordan voksne er som omsorgsgivere.

flere år gikk opp for de profesjonelle at denne moren aldri ville bli selvgående, det vil si at hun ikke ville klare å organisere dagen og skape et ordnet familieliv uten hjelp, ble det besluttet å flytte barna. I den prosessen ble også flere andre modeller vurdert. Da moren først takket nei til mer omfattende tiltak i hjemmet, var barneverntjenesten inne på tanken om å opprette en egen institusjon med døgnbemanning for barna, og at moren bodde i nærheten med mye kontakt. Utredningsprosessen endte med at barna ble plassert i fire forskjellige fosterhjem, der to av barna er plassert uten søsken og to sammen med et søsken. Saken aktualiserer hva slags kunnskap som tas i bruk og hva slags kunnskap som er tilgjengelig når målene er å reparere eller normalisere en barndom. Jeg utforsket nærmere Ingeborgs forståelse av situasjonen før barna flyttet.

J: Når jeg spurte om dette med—når du beskriver ei som kommer uten utdanning, i og med at jeg har fokus på profesjonelt arbeid, så er det jo sånn at man kan tenke seg at noe av målestokken på det å være profesjonell, er å kunne håndtere--- en ting er å hjelpe andre og være god og snill, og komme med mange gode forslag, det kan jo mange klare, men når det da ikke går sånn som man har tenkt og sagt, så hender det jo at den mindre profesjonelle på en måte begynner å ta det litt personlig eller, altså ikke klarer å holde den distansen som gjør at man--- forstår du hvor jeg vil? S: Ja, at ho tar det personlig, det er ikke profesjon--- J: Ja, at man kan begynne mer å anklage, at man ikke ser, at man ikke har det mer analytiske blikket-- Men det er ikke sånn? S: Nei J: Nei, jeg bare prøver meg--- S: Nei, det er ikke sånn. Eeeeeee----- jeg har vel egentlig aldri tenkt på hva det er som gjør det, men det er jo denne--- ho har gjort seg noen erfaringer, gjennom mange år etter hvert. Ho har --- J: Ja, det gjør jo du og for eksempel. S: Ja, jeg ----- jeg klarer ikke svare på hva det er som gjør at ho----- J: Nei da, det er noe av det aller vanskeligste, derfor synes jeg det hadde vært interessant hvis du hadde noen ideer om det. For vi snakker ofte om erfaring, erfaringsbasert kunnskap, ikke sant, og det har jo også vi som er utdanna og profesjonelle----- ikke sant--- S: Ja, men det er klart at--- ho har jo nå jobba med flere familier---- og ho har ganske jevnlig kontakt med oss her, så vi prøver på en måte å prate med henne om de tingene hun opplever og prøver og ----- ja, kall det veiledning da, ikke noe sånn strukturert veiledning, men vi prøver å følge henne opp i de sakene ho har (...) jeg vet ikke om det kan ha noe med denne kjemien mellom mennesker å gjøre, jeg tror det er en kombinasjon av mange ting, at ho--- i denne familien som vi nå prater om, har ho gjort en utrolig bra jobb, og har klart den balansegangen mellom å trenge seg på, trekke seg tilbake, for det er jo en balanse, du skal på en måte kunne dytte litt på inn i familien, samtidig så må du se når du skal trekke deg tilbake for at det ikke skal kræsje helt----- eeeeeee ho er blitt en veldig ----- litt sånn reservemor for den mora her J: For mor? S: Ja, litt sånn i gåseøyne, så det er klart at ho har vært veldig tilgjengelig for henne, det er klart at ho har nok lagt noe av sin profesjonelle rolle vekk i forhold til det å skjerme seg på fritid, ikke hatt noen sånne klare grenser for hva som er jobb og hva som er fritid, ho har nok jobba mer enn det vi har fått timeliste for, og ikke fordi at jeg nødvendigvis synes det er så bra, men jeg tror kanskje det er noe av det, ho har ofra seg mye egentlig for denne mora og det er klart at gjennom 8-10 år så får du en sånn, du bryr deg jo om folk etter så mange år--- (...) men ho (mor) er bare et sånt nydelig vesen, du blir på en måte veldig glad i henne og ho er ei så snill og god dame at du vil henne vel ---- så når du da skal, når du er mor sjøl og du vet hvor mye ungene dine betyr for deg, og de skal leve og vokse, det er utrolig vanskelig beslutning å ta, du skal liksom ta fra henne da, sjøl om du har ansvar for å gi ungene noe bedre enn det familien kan gi dem---- ja, det var en kjempevanskelig beslutning,

fordi----- men vi gjorde det for å prøve å sikre ungene en oppvekst som gjorde at de ikke skulle utvikle dårlige ting da.

Det som vektlegges i det endringsarbeidet som er forsøkt, er det medmenneskelige engasjementet, tilgjengeligheten og evnen til å oppnå tillit og trygghet. Det er moren som er i fokus og som også har vært definert som hovedpersonen for endring. Det som skiller denne fortellingen fra for eksempel Trudes fortelling, er måten moren omtales på, harmonien i samarbeidet, utfordringene med å avbryte og /eller intervensjoner i et tillitsfullt samarbeid. Ingeborg får det meste av informasjonen om hvordan familien fungerer gjennom hjemkonsulenten. Det er til slutt summen av de mange hverdagslige situasjonene som vurderes som for avvikende. Med andre ord er det risikoen for at barna skal utvikle seg i feil retning, som er begrunnelsen for omsorgsovertakelsen. I dette ligger det også en forståelse av at et mer ordnet og selvgående familieliv vil "sikre" de seks barna en bedre oppvekst.

Verken Sander som jeg intervjuet, eller noen av de fem søsknene ble vurdert å ha spesielle problemer eller symptomer på alvorlig omsorgssvikt. Det som framkom som en mulig bekymring, var at to av de eldste hadde dårlige skolerestater, og at det kunne være så som så med den personlige hygien. Det refereres til en helsesøster som i en samtale har uttalt at moren aldri kom til å bli noen husmor, men at hun gjør så godt hun kan. Videre at familien er kjent i lokalmiljøet, og selv om et par lærere uttrykte bekymring, mente andre at man ikke kan vente mer av den familien. "Far var jo sånn da han voks opp og faren hans var alkoholiker, så det var jo liksom sånn". Et familiemedlem har i ettertid uttrykt at barnevernet burde overtatt omsorgen tidligere, "hun synes det er bra, for nå får barna en ordentlig oppvekst". Disse utsagnene beveger seg alle innenfor et normativt felt, det handler om forventninger og om hva som ligger innenfor eller utenfor en akseptabel livsform. Valget som barneverntjenesten gjorde kan forstås innenfor en profesjonalismediskurs (Eriksen & Molander 2008) der omsorgsrammene ble for utydelige og friheten til det enkelte barnet for stor til å kunne forsvares.

Fosterhjems plasseringen kan også forstås som en vellykket plassering etter flere år med omfattende hjelpetiltak. Verken moren, barna eller nettverket har protestert på beslutningen. På den andre siden kommer det fram at det heller ikke var noen som uttrykte alvorlig bekymring mens barna bodde hjemme. Dette kan forstås slik at hjelpetiltakene virket i den forstand at de kompenserte for det moren ikke mestret. I så fall er det mangel på framgang, det vil si at moren ikke ble mer selvstendig og lærte å strukturere hverdagen på en bedre måte, som ledet til beslutningen om at barna ikke kunne bo hjemme. Om vi relaterer situasjonen som beskrives av sosialarbeideren til bestemmelsene i barnevernlovens § 4-

12: Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes ”dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får (...)”, men ”et slikt vedtak kan ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4.4 (...)”, er det ”tilfredsstillende forhold” som ikke er oppnådd. Sett utenfra er det gjort et omfattende arbeid gjennom mange år, og omsorgsovertakelsen er i et slikt perspektiv både forberedt og godt fundert.

Å normalisere barndommen

Når konteksten for analyse og forståelse utvides, kan flere dimensjoner løftes fram. Det er i all hovedsak normative forestillinger om hvordan livet skal leves som tematiseres i denne fortellingen.

Fosterhjemsplasingen av de seks barna kan forstås som en del av et større normaliseringsprosjekt der rommet for hva som kan aksepteres innsnevres, og der både barn og voksne måles og vurderes ut i fra om de oppfyller uutalte standarder om hva en god oppvekst i det 21. århundre er (Giddens 1996[1991]). Det Karin som mor klarte å stille opp med, ble vurdert å ligge utenfor rommet for det alminnelige, og dermed befant barna seg i en risikosone for å utvikle seg i feil retning. I sosialarbeiderens fortelling reflekteres kulturelle forståelser om hvordan barn skal ha det, og hva som kan bidra til å skape endring hos voksne omsorgspersoner. Det er omsorg, tillit, engasjement og medmenneskelighet som er framtreddende i Ingeborgs fortelling om det endringsarbeidet som er forsøkt. Som tidligere praktiker er jeg innskrevet i de samme faglige forståelsene, og under intervjuet oppfattet jeg dette som en fortelling om ”godt faglig arbeid”. Arbeidet som er gjort i familien er i første rekke rettet mot å endre Karin som mor og omsorgsperson. Gjennom den gode relasjonen er det forsøkt å få til en bedre struktur i hverdagen, men etter flere år konkluderte de profesjonelle, hovedsakelig gjennom rapporter fra en ufaglært, men kompetent hjemkonsulent, med at endringsarbeidet ikke førte fram. Det snakkes ikke i termer av ”alvorlige mangler” eller ”skade” slik den eksisterende lovgivningen gjør. Det er snarere de sosiale byrdene barna blir bærere av, som bekymrer de profesjonelle i denne saken. Et fullverdig liv for barna må rammes inn på en annen måte enn det Karin som mor kan klare. Familien passer ikke inn i ideen om en utviklingsstøttende familie. Som omsorgsperson oppfører Karin seg for forskjellige fra det som er vanlig, og det som ligger innenfor det sosialt anerkjente. En flytting av barna kan innenfor en slik forståelsesramme forstås som et tiltak for å normalisere barndommen slik at deres muligheter i livet ikke begrenses. Vurderingen av hva som er de sosiale godene og hvordan disse rangeres, er ikke tydeliggjort. I denne fortellingen utspilles det ingen åpenbare kamper eller konflikter, og det er heller ikke kontrolldimensjonen i arbeidet som framheves. Likevel kan det langvarige endringsarbeidet som er

forsøkt i denne familien og overfor denne moren også oppfattes som en form for disiplinering, der overvåkning og korreksjon er sentrale elementer. Chambon (1999) refererer til Foucault der han minner om at sosialt arbeid er innskrevet i en mer omfattende sosial bevegelse som handler om overvåkning og en form for gjenoppretting, enten gjennom straff eller pedagogiske tiltak. I sosialt barnevernsarbeid kan det oppfattes å være utydelige grenser mellom disse tiltakene på den måten at dersom det sosiale endringsarbeidet mislykkes, vil konsekvensen kunne bli at barna blir flyttet ut av hjemmet.

Karins fortelling underbygger på en måte den "vellykkede fortellingen" som framkommer i intervjuet med sosialarbeider Ingeborg. Hennes refleksjoner kan forstås som uttrykk for at hun aksepterer situasjonen og til og med kanskje kjenner en slags lettelse over å slippe ansvaret

(...) Ja da, så jeg har jo tenkt veldig mye at jeg hadde jo ikke klart å følge opp seks gutter i fra 17 til 7 år snart 8 år. Det hadde jo blitt altfor mye. Da måtte jeg ha fått inn alt mulig til hjelp og enda så tror jeg ikke det hadde gått. For å si det sånn. Så derfor så - jeg har i hvert fall avfinni meg med at dem har det veldig bra der dem er. Dem får oppfølging på skole. J: Så flott at du kan se det på den måten? M: Ja. Jeg synes dem har det veldig bra der dem er, så det----

Som intervjuer fanges jeg her inn i den samme forståelsen og berømmer moren for å forholde seg så konstruktivt til en vanskelig situasjon. Men denne sekvensen kan også tolkes ut i fra et disiplineringperspektiv. Det vellykka arbeidet ligger nettopp i at Karin selv innser at hun ikke ville klart omsorgsoppgavene. På den måten har Karin overtatt de implisitte, men rådende oppfatningene om hva en god oppvekst og hva gode nok forelderferdigheter er. Slik kan vi se både denne fortellingen om Karin og de seks barna og flere av de andre fortellingene som del av en familiediskurs som i et Foucaultperspektiv er kontrollert, utvalgt, organisert og redistribuert i tråd med spesifikke prosedyrer (Foucault 2002 [1972]).

Hva som inkluderes og hva som ekskluderes fra en fortelling handler ikke her om den enkelte sosialarbeiders bevisste utelatelse eller strategiske valg, men om rådende oppfatninger om familieliv og familieorganisering og hvordan det profesjonelle arbeidet organiseres for å imøtekomme og bøte på det som oppfattes som problemet. De velvillige klientene kan formes i det bildet som skapes av hvordan mødre og fedre og barn bør være som aktører i egne liv og overfor hverandre. Det gjør dessuten det profesjonelle hjelpearbeidet langt mer håndterlig. Jeg inngår selv i de samme diskursive forestillingene som sosialarbeiderne når jeg berømmer Karin for å se situasjonen på denne måten som hun gjør. Etter flere runddanser mellom empirien og de teoretiske perspektivene i analysen var det noen av utsagnene til Karin som satte meg på sporet av en utvidet eller alternativ fortolkning av denne historien:

J: Dette med å - du har jo blitt tilbudt og fått mye hjelp. Hvordan har det vært? M: Ja, noen ganger så var det greit - andre ganger var det ikke så greit. For å si det sånn. J: Kunne det bli for mye? M: Ja, altså jeg synes det. Noen ganger så ble det litt for mye. Fikk ikke være meg for å si det sånn. Så var det det som var litt dumt egentlig at dem sa jeg skulle få hjelp, men jeg fikk hjelp i uka og jeg fikk ikke hjelp i helga når unga var hjemme liksom. Hele helga da var det ikke noe hjelp i det hele tatt, J: Det var det du trengte mest, syntes du? M: Ja, egentlig og i stedet kutta ut den der i uka da, så heller komi i helga eller hatt en dag eller noe sånt i uka og så en dag i helga. J: Hva var det du kunne trenge hjelp til i helga da? M: Nei, det var og så hjelpe meg med å få orden på huset. J: For det var vanskelig? M: Ja. Men jeg har jo blitt flinkere der også da. Jeg har jo det. J: Du har det? Du har lært noe av det? M: Ja, jeg har lært noe av det, men altså jeg trengte--- J: Det er hun hjemmekonsulenten som har hjulpet deg med det? M: Ja, det var det at i begynnelsen så fikk jeg--- for at jeg søkte om at jeg skulle få ei til å hjelpe meg med å dra over golva. Men så kom jo hu hjemmekonsulenten og da fikk jeg beskjed om at hun kunne ikke bøy seg for at ho hadde noe galt med knærne sine. Hun kunne ikke hjelpe til med å vaske over golva og sånt noe. Men vi skulle reise ut på kafé. Og det var ikke det jeg hadde behov for. J: Du ville ha praktisk hjelp du? M: Ja. Ikke kafé. Jeg klarer å reise på kafé alene, for å si det sånn. Men det var sånn at jeg hadde trengt en som kunne ha hjulpet meg med å rydde og ordne liksom i huset da.

Karin formidler her at hun hadde andre forventinger til *hjelp* enn det hun ble tilbudt. For Karin som seksbarnsmor innebærer hjelp i denne sammenhengen praktisk hjelp i huset, mens det hun fikk tilbud om, var samtaler om hvordan livet (bør) leves og hvordan livet kan organiseres. Jeg har ikke hjemmekonsulentens versjon av hva som gjorde at hun handlet som hun gjorde. Men med kjennskap til feltets mange ulike arbeidsmåter vil jeg anta at tanken var å tilby seksbarnsmoren andre opplevelser enn det hun fikk i hjemmet. Det er kjent fra mange ulike praksissituasjoner og også fra forskningsintervjuer at det ofte er i de mer uformelle utvekslingene, kanskje særlig etter at den formelle samtalen eller intervjuet er over, at det som oppfattes som den viktigste informasjonen kommer fram. Kaféen som ramme gjør sammenhengen uformell, men Karin har neppe forstått hensikten med et slikt tilbud. Hun sier også at noen ganger kunne det bli for mye hjelp. Utsagnet "jeg fikk ikke være meg" kan oppfattes som en form for invadering, og at Karin kanskje hadde vansker med å sette grenser både overfor seg selv og andre. Hjemmekonsulenten fikk fortsatt innpass til tross for at Karin ikke opplevde at hun fikk den hjelpen hun hadde behov for. Det skjedde heller ingen endring som gjorde at barneverntjenesten kunne trappe ned hjelpetiltaket. En måte å forstå situasjonen på, er at det er Karins velvillige innstilling og hjemmekonsulentens evne til å skape kontakt og trygghet som gjør at tiltaket fortsetter. Det Ingeborg legger vekt på, er kontaktevne og omsorg, det snakkes i liten grad om systematisk og målretta arbeid i familien. Som nevnt tidligere, forstår jeg det slik at det var evnetestene av moren som til slutt overbeviste barneverntjenesten om at Karin ikke klarte å skape en mer strukturert hverdag for de seks barna. Etter hvert som barna ble større, ble en strukturert og organisert hverdag sett på som enda

viktigere enn før. Etter mange års samarbeid med hjemkonsulenten protesterte ikke Karin på forslaget om omsorgsovertakelse. Det hun protesterte på var å gjøre hjemmet om til en institusjon. Som jeg viste i kapittel 4 fikk Karin valget mellom "to onder". Ytterligere hjelptiltak i hjemmet ville fratatt henne råderetten over sitt eget liv, og der satte hun en grense for sin egen del.

Overgangen fra hjemmeomsorg til fosterhjemsomsorg oppfattes ikke som dramatisk for noen av aktørene. Selv om det tidligere også har vært dramatiske hendelser i familien, som farens plutselige død og morens tilfeller av alvorlig hjernehinnebetennelse, er det ikke dette som er i fokus når Ingeborg snakker om barneverntjenestens arbeid med familien. Det er summen av delene og tiden som er brukt til å skape endring som er skjelettet i den profesjonelle fortellingen. Det er ikke konkret fagkunnskap det trekkes veksler på når grenser for det akseptable og det avvikende skal trekkes. Om andre hjelpetiltak ville ført til andre endringsprosesser i familien, er det ikke mulig å vite. Det som kan skje i institusjonaliserte fagkulturer er at etablerte tilnærminger og tiltak glir over til å bli selvfølgeleggjorte i den forstand at det ikke stilles spørsmål ved det som tilsynelatende virker.

Når moren i denne saken i ettertid uttrykker at hun ikke fikk hjelp til det hun hadde bedt om hjelp til, kan det være en innfallsvinkel til å analysere situasjonen nærmere. La oss forestille oss at den samme hjemkonsulenten aktivt hadde gått inn og hjulpet til med golvvask og andre ting som moren definerte at hun trengte hjelp til ut i fra et modell-læringsperspektiv (Nielsen & Kvale 1999). Spørsmålet som kan stilles, er om det å holde orden i et hjem og organisere en stor barneflokk ligger nærmere en håndverkstradisjon enn en utviklingsmodell som baseres på samtaler og refleksjoner om hvordan det er hensiktsmessig å gjøre og å handle. Kunnskapsfeltet møter sammensatte utfordringer når det skal arbeides med å skape orden og endre voksne og barns hverdagsliv i en familiekontekst. Den profesjonelle trer da inn på en arena som de aller fleste av oss forutsettes å mestre fordi vi hører til og har vokst opp i en familie. Grensene mellom den profesjonelle kunnskapen og hverdagskunnskapen som vi alle er en del av, blir mindre tydelig. De profesjonelle kan ikke på samme måte som i en mer rendyrket behandlingskontekst gjøre krav på tilgangen til det "objektivt gode", og må forankre sine avgjørelser i mer allmenne interesser om barnets beste (Eriksen & Molander 2008).

Det empiriske materialet i denne studien har på ulike måter synliggjort mangfoldet i barnevernets profesjonelle praksiser. Temaer som privat og personlig, nærhet og avstand, direkte og indirekte arbeid, reparasjon versus vedlikehold tydeliggjøres når fortellingene blir konkrete og flere stemmer analyseres. Forskning er å stille spørsmål ved det selvfølgeleggjorte og utfordre skjulte og underliggende antakelser

uten å fordømme det løpende arbeidet. Å treffe med det "riktige" eller "beste" tiltaket har å gjøre med langt mer enn den enkelte profesjonsutøvers kompetanse. Når et fosterhjem må gi opp eller en hjemkonsulent ikke oppnår ønsket endring for at omsorgsbetingelsene skal bli akseptable, er det mer enn profesjonell kunnskap som utfordres. Det er snarere slik at det er de diskursive forestillingene i feltet som legger føringer for den enkelte sosialarbeiders handlingsrom (Taylor & White 2000).

Ideen om Den Funksjonelle Familien

På ulike måter snakker sosialarbeiderne i denne undersøkelsen om dysfunksjonelle familier, der foreldrene sliter med å leve opp til en akseptabel standard. Det som er utydelig er hva som inngår i definisjonen av en "god nok familie". Andenes (2000) har analysert likheter og forskjeller mellom familier som inngår i det hun kaller "normalfamilieundersøkelsen" og det hun kaller "hjelpetiltaksundersøkelsen". I den første undersøkelsen er åtte familier intervjuet om livshistorien til de voksne og barnas omsorgshistorie som grunnlag for mer detaljerte samtaler om hvordan familien konkret organiserer og ordner dagliglivet, hvem som gjør hva og hvor og hvordan familiemedlemmene er relatert til hverandre i sine gjøremål. Av interesse i denne sammenhengen er først og fremst det Andenæs trekker fram om synet på barns omsorg og utvikling. I analysene av materialet blir det poengtert at forhandlingene mellom ham og henne om arbeidsdeling kan leses som forhandlinger om hvordan barna skal ha det, men også som forhandlinger om hvem de voksne skal være for hverandre (ibid:298-299). Disse foreldrene fikk dagliglivet til å gli basert på et dagsprogram med høy grad av rutinisering og en stor innsats for å unngå konflikter. Forskeren ble særlig opptatt av mødrenes innsats med å fortolke og rette seg etter barnas ønsker og følelsesmessige tilstand. Det som var framtrædende var alt mødrene i denne undersøkelsen *gjorde med* sine betingelser. Dermed passet ikke tankemodeller og forståelsesmåter om passive mottakere som utsettes for forskjellige faktorer. Inntrykkene fra intervjuene med alenemødre i kontakt med barnvernet var annerledes. Her ble forskeren grepet av alt disse kvinnene var *utsatt for*, og overveldet over belastningene og påkjenningene, samtidig full av beundring over hva de orket og hva de holdt på med. Det framheves at saksbehandlernes forståelsesmodeller så ut til å være sentrert rundt egenskaper ved mødrene og særlig deres psykiske problemer. Ubearbeidede opplevelser fra barndommen, og dermed egenskaper ved mødrene ble innenfor en individualiserende forståelsesramme basert på psykoanalytisk tankegods, brukt til å forklare mangler ved barnas omsorgssituasjon. Det handlet om uhensiktsmessig grensesetting, manglende struktur og stimulering og mangelfull innlevelse i barnas behov og situasjon. De tiltakene som skulle bøte

på forholdene var innrettet mot å få mødrene i behandling, sørge for avlastning kombinert med at barnet(a) fikk erfaring fra en vanlig, velfungerende familie.

Resultatene fra de to undersøkelsene til Andenæs kan på en interessant måte kaste lys over analysene av materialet i min undersøkelse. I min studie er innholdet i fortellingene til sosialarbeiderne og fortellingene til mødrene og fedrene og barna ikke veldig forskjellige. Men de narrative analysene av de ulike aktørenes oppfatninger om hva som er problematisk og hva som trengs for å bøte på situasjonen gir indikasjoner på at virkelighetsforståelsene likevel er forskjellige. De kunnskapsteoretiske utfordringene ser ut til å handle om hvordan det kan arbeides profesjonelt for å skape bevegelse og sette i gang endringsprosesser i familiers dagligliv på en slik måte at det oppfattes meningsfullt og nyttig for både barn og foreldre. Kunnskapen om foreldrenes bakgrunnshistorier og barnas omsorgshistorier knyttes til konkrete hendelser som er observert eller gjenfortalt. Samtidig har jeg vist flere eksempler på at det er uttalte og underliggende forestillinger om at det er omsorgsgivernes livsform eller livsstil som oppfattes å stenge eller åpne for å gi barnet den omsorgen som trengs. Analysene har gitt innblikk i at mødre som Anna, Marit og Karin strever med å leve opp til de forventningene som barneverntjenesten stiller til dem. Disse mødrene har ulike referanserammer og andre erfaringer knyttet til hva et familieliv er og hvordan livet skal og bør leves enn de underliggende oppfatningene som sosialarbeiderne synes å legge til grunn i sine vurderinger. Botemiddelet for sosialarbeiderne later til å være at mødrenes livsform krever regulering og en form for styring. Når reguleringen eller styringen ikke lykkes og organiseringen av dagliglivet likevel ikke foregår upåvirket av alt det andre som mødrene strever med, aktualiseres ideer om at barnet trenger en annen omsorgsbasis. En slik tankemodell åpner i liten grad for å se omsorg for barn som en kompleks sosial praksis som innebærer både produksjon *av* og forhandling *om* kulturelle verdier.

Stefansen og Farstad (2008) som har studert småbarnsforeldres omsorgspraksiser i et klasseperspektiv, introduserer det som kalles "kulturelle modeller for omsorg" etter Le Vin et al 1994. Slike modeller utgjør en form for hverdagskunnskap som ofte er uartikulert og derfor vanskelig å få foreldre til å beskrive. Innenfor slike modeller har omsorgen gjerne kulturspesifikke målsettinger som gir mening for dem som er innenfor, men som kan virke fremmede for aktører som er utenfor. Perspektivet åpner for å studere meningen som foreldre knytter til sitt eget foreldreprosjekt innenfor den kulturen de befinner seg. Da vil ulike livsformer og ulike omsorgspraksiser måtte fortolkes på hver sine premisser, og ikke opp mot en uttalt normalitetsstandard. Dersom sosialarbeidere i barnevernet har verdier som de Andenæs fant i "normalfamilieundersøkelsen" som mal for sine vurderinger av omsorgspraksiser, vil mange foreldre

falle igjennom fordi det meste av det de gjør nærmest har motsatte fortegn og uttrykk. "Å ta livet som det kommer" eller det å stadig bli utsatt for uforutsette hendelser kan bli oppfattet som manglende kontroll over de livsbetingelsene som barna tilbys.

Det empiriske materialet i denne undersøkelsen viser hvordan sosialarbeidere reflekterer over barns omsorgssituasjon og hva som vektlegges når barn flyttes ut av opprinnelsesfamilien og over i fosterhjem eller institusjon. Jeg har vist tekstutdrag med fortellinger om at barn kan spille ut de samme eller flere symptomer eller sider av seg selv i en ny familie, og at det også kan være vanskelig å regulere en fosterfamilie slik at de oppfatter og fortolker barnets signaler ut fra de forutsetninger barnet har med seg. Det synes likevel å være mer forståelig for de profesjonelle at en fosterfamilie setter grenser for barnevernets reguleringsforsøk enn at en alenemor gjør det. Dette kan borge for at det trengs andre tankemodeller for hvordan barn kan ivaretas enn den standardiserte familiemodellen. Ville en for eksempel kunne oppnå mer både i opprinnelsesfamilier og i fosterfamilier om de profesjonelle på en tydeligere måte lyttet til og fulgte opp de endringsteoriene barn og foreldre selv har, slik vi så det i fortellingen til Tove? Det betyr å ta i bruk og spille på flere redskaper og virkemidler enn de som er tilgjengelig i det norske barnevernet i dag. Psykologisk utviklingsteori kan neppe alene forklare at Sander tilpasset seg greit i fosterhjemmet, mens Nora ikke gjorde det. Og er det kvaliteten på omsorgsbetingelsene til henholdsvis Ola og Michael som gjør at bekymringene er langt større for Ola enn for Michael? Slike spørsmål skal denne undersøkelsen ikke gi svar på. Men spørsmålene stilles for å kaste lys over de forståelsesmodellene som er i omløp og i bevegelse i barnevernets praksiser.

Med Dorothy Smiths (1993) analytisk kategori "The Standard North American Family" (SNAF) kan sosialarbeidernes oppfatninger av familieorganisering og familieforståelser i en norsk barnevernkontekst gis en utvidet forståelse. En ideologisk kode, i dette tilfelle SNAF, brukes som en analogi til genetisk kode, og organiserer tekst og tale på tvers av diskursive ståsteder. Således blir den forstått som et skjema som reproducerer organiseringen på mangfoldige og varierte måter. En ideologisk kode er likevel ikke et determinert begrep eller en ide, men en konstant generator for prosedyrer når det gjelder det å velge setningsoppbygning og vokabular i tekst, tale og fortolkning. Kjernefamilien er en teoretisert versjon av SNAF, som den grunnleggende enheten som alle andre familieformer relateres mot. Innefor en slik kode forstås også moderskapet med dets muligheter og begrensninger. Analyserer vi forståelser av barns utviklingsbetingelser med den norske kjernefamilien som ideologisk kode, kan vi få tak i mer av den underliggende kunnskapen i sosialarbeiderens fortellinger. Ved å utvide rommet for hva et akseptabelt familieliv i Norge i det 21. århundre kan være, ville alternative forståelser og tiltak kunne tre fram. Hvis

barneverntjenesten i arbeidet med Karin og de seks barna hadde lagt hovedvekten på å kompensere for de gjøremålene hun ikke mestret, kunne kanskje barna blitt boende hjemme. Men målt mot et ideal om en selvgående familie, lyktes ikke Karin med sitt omsorgsprosjekt. Hvis Trude og henne kollegaer i stede for å bekymre seg om Annas ubearbeidede barndomsopplevelser, hadde fokusert på Annas bestrebelser på å fylle rollen som mor for de to barna, ville de kanskje i større grad kunne fått tilgang til hva hun som mor holdt på med og hva barna ble tilbudt. Alternative tilnærminger i praksis forutsetter på sin side en erkjennelse av at profesjonelt barnevernsarbeid også handler om å styre mennesker i en bestemt retning. Det synliggjøres et motsetningsforhold mellom perspektiver som er innrettet mot å redde barna fra åpenbare eller skjulte farer og trusler, og et perspektiv som er rettet mot å optimalisere deres muligheter til å ta del i definerte fellesskap der premissene for det gode liv er styrt av den tidsånden som er rådende. I så måte kan det synes som mulighetsrommet som tilrettelegges for familier som er i kontakt med barnevernet, begrenses både av normative oppfatninger i samfunnet og av den profesjonelle kunnskapen som det trekkes veksler på (Schjelderup, Omre, Marthinsen et al. 2005). Men empirien i denne undersøkelsen viser også konkrete eksempler på at det også forhandles om løsninger og tiltak som fremmer vekst og utvikling både hos barnet og omsorgspersonene. Det er bruken av kunnskap og de diskursive forestillingene i feltet som rammer inn det profesjonelle arbeidet (Eriksen & Molander 2008; Taylor & White 2000).

Avsluttende betraktninger

I dette kapitlet har jeg vist hvordan ulike endrings- og utviklingsstrategier legger til rette for ulike former for samarbeid med særlig vekt på forholdet mellom sosialarbeiderne og mødrene. Motsatt kan det sies at ulike former for samarbeid legger til rette for ulike endrings- og utviklingsstrategier i familiene. Barna selv er mindre synlige i de tekstutdragene jeg har valgt å trekke fram i dette kapitlet, men det betyr ikke at de ikke er til stede når sosialarbeiderne forteller om sine erfaringer og begrunner sine handlinger. Uavhengig av nivåene på tiltakene og barnas vanskeligheter er det *familiesystemet* som på ulike måter utgjør rammene for de endringsstrategier som kan identifiseres. Jeg har med utgangspunkt i en standardisert tenkning om familiefungering, forstått som ideologisk kode, stilt spørsmål ved om dette bidrar til å innsnevre den faglige tenkningen og det profesjonelle handlingsrommet til den enkelte sosialarbeider. En mild form for disiplinering kan føre fram i de tilfellene der de profesjonelle lykkes med å få foreldre med på hva de ikke mestrer. Når sosialarbeiderne legger vekt på å få gjennomslag og skape gjennombrudd i samarbeidet med mødrene, kan det se ut som om dette både bringer fram mer

informasjon om barnas livshistorier og bidrar til at det å hjelpe barnet i større grad blir et felles prosjekt mellom sosialarbeiderne/ andre profesjonelle og mødrene. Det å ha fokus på å *endre* mødrenes evner og egenskaper framstår som et langt mer komplisert prosjekt, enn å *kompensere* for det de selv synes de ikke mestrer.

Å reparere brudd og forebygge nye brudd er et framtrødende trekk i flere av fortellingene, og i dette arbeidet er det framfor alt psykologisk teori som dominerer forståelsesmønstrene. Samtidig er det stabile og trygge omsorgsbetingelser som både kan reparere og forebygge nye brudd, og i slike saker synes det å være hverdagslivets ulike gjøremål og aktiviteter som er målestokken på framgang. Et ordnet familieliv kan framstå som en slags ideologisk kode også i disse sakene. Når det så viser seg at fosterfamilier på lik linje med mange andre familier både går i oppløsning og strever med å få til en tilnærmet normalisert samhandling med det barnet de har tatt imot, oppstår det også her problemer som det kan være vanskelig å løse innefor en familiekontekst. Den kunnskapen det trekkes veksler på i sosialarbeidernes fortellinger, viser seg å inngå i mer overordnede diskursive forestillinger om hva et godt liv skal og bør være. Men det er samtidig den narrative strukturen i den enkelte sosialarbeiders kunnskapsrepertoar som bidrar til å synliggjøre de diskursive føringene som er styrende i det konkrete arbeidet.

Kapittel 8

Sammenfatning og drøfting av undersøkelsens resultater

I dette kapitlet skal jeg først oppsummere de viktigste funnene i undersøkelsen. Deretter skal jeg drøfte funnene i lys av undersøkelsens problemstilling, aktuelle kunnskapspolitiske føringer og tidligere forskning og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid og barnevern. Dette skal jeg gjøre ved å trekke trådene tilbake til kapittel 1 der det blant annet ble redegjort for barnevernet som et normativt kunnskapsfelt og for satsingen på forskningsbasert kunnskap og kunnskapsbasert praksis. Tidligere forskning i sosialt arbeid viser til en heterogen eller utydelig kunnskapsbase og en vedvarende spenning mellom teori og praksis, og mellom ulike teoretiske orienteringer og innretningen på det profesjonelle hjelpearbeidet. Funnene i denne undersøkelsen bidrar til å nyansere og utvide kunnskapsposisjonene i feltet, og gir således innspill til den kunnskapspolitiske debatten som pågår.

Fortellinger som kunnskapskilde

Et hovedfunn i undersøkelsen er at den kunnskapen som er analysert fram gjennom intervjuer med sosialarbeidere i en norsk barnevernkontekst i all hovedsak har en *narrativ* struktur. Det betyr blant annet at det er kunnskap om foreldrenes bakgrunnshistorier og barnas utviklingshistorier som tematiseres og som det reflekteres over i den enkeltes beretning, og som også utgjør plottet eller det sammenbindende skjelettet i fortellingene. Plottet gir retning til forståelse, til den samhandlingen som det fortelles om og det mer langsiktige, framtidretta arbeidet. Med andre ord er det sekvenser og konsekvenser som koples sammen til meningsfulle sammenhenger i fortellingene, og det er det unike og det særpregede ved hver enkelt person og de sammenhengene de inngår i, som vektlegges. Teoretiske perspektiver gjenkjennes oftere som underliggende posisjoner enn som artikulerte kunnskapsgrunnlag. I den grad teoretiske perspektiver gjøres eksplisitte knyttes de gjerne til et fenomen eller en konkret utviklingshistorie som sosialarbeiderne strever med å forstå. Gjennom de narrative analysene og analyser av narrativene i materialet har jeg vist eksempler på at teori skaper mening og bidrar til forståelse, når den koples sammen med det enkelte barnets utvikling og/eller foreldrenes/omsorgspersonenes posisjoner og perspektiver. Med andre ord er det slik at både i arbeidet med å kartlegge/ kategorisere mødre og fedre og barn, i vurderingsarbeidet og i det konkrete sosiale

endringsarbeidet som det fortelles om, trekkes det veksler både på det som kan kalles *paradigmatisk kunnskap* og *en narrativ resonerende kunnskap* (Bruner 1986; Polkinghorne 1995: 9). Men det er den resonerende narrative kunnskapen som er innrettet mot å forstå det unike i den enkeltes handlemåte og tankearbeid, som dominerer og som gir retning til den samhandlingen som det fortelles om.

I analysen av intervjuene med foreldrene og barna som det handler om, har hovedfokuset vært rettet mot i hvilken grad og på hvilken måte deres kunnskap om egen livssituasjon innlemmes i sosialarbeidernes forståelser. Resultatene peker i retning av at når sosialarbeiderne på en genuin måte forsøker å sette seg inn i og ta utgangspunkt i foreldrenes egne erfaringer og forståelser, får de lettere tilgang til den kunnskapen de søker som grunnlag for å handle. I de tilfellene der sosialarbeiderne på ulike måter uttrykker tvil om foreldrenes versjoner og posisjoner, synes fokus i overveiende grad å bli rettet mot risikofaktorer og beskyttelse av barnet(a) framfor en mer aktiv utforskning av deres egne opplevelser og bevegelser. Dette utdypes nærmere i avsnittet om barn som informanter og medkonstruktører av egen livssituasjon nedenfor.

Versjoner og posisjoner

I kapittel 4 og også i kapittel 5 viste jeg at den konkrete sammenkoplingen av sekvenser og konsekvenser får betydning for måten mødrene og fedrene blir møtt og forstått på, nærmere bestemt for hvordan kategoriseringsprosessene av dem som omsorgspersoner foregår. De foreldreposisjonene som gjennom analysearbeidet er kategorisert under overskriften *Å skue tilbake for å finne veien videre* vurderes av sosialarbeiderne i varierende grad som upassende. Dette er kvinner som på ulike måter bryter med et moralsk akseptabelt handlingsmønster, de konstrueres som uegnede og måles opp mot en udefinert standard. Disse kvinnene har vansker med å nå fram med eller overbevise sosialarbeiderne om at de har tatt tak i sin egen livssituasjon og søkt å endre denne til beste for seg selv og barna. Når karaktertrekk ved mødrene koples sammen med informasjon om mødrenes egen oppvekst, er det klare tendenser til at fortiden blir forstått som en determinerende faktor som synes å bidra til å forsterke den egenskapsorienterte eller karakterorienterte kategoriseringen. Dette er et funn som tydeliggjør barnevernets tvetydige oppgave. I en behandlings/terapikontekst vil det å erkjenne at en vanskelig barndom har satt spor som preger og forklarer senere vansker og voksenlivet på ulike måter, kunne oppleves som et verdighetsskapende prosjekt og en anerkjennelse av den enkeltes strev med å mestre

aktuelle livsutfordringer. I en barnvernkontekst ser vi at tilsvarende fenomener kan snus til noe upassende og ses som en risikofaktor for utøvelse av foreldreomsorg.

Når de profesjonelle i sine fortellinger velger å legge hovedvekten på de sosiale og profesjonelle handlingene, det vil si når fokus flyttes fra *å være* til *å gjøre*, rettes blikket i større grad også mot det som oppfattes som akseptabelt, tilfredsstillende og positivt ved mødrenes omsorgspraksis. Med andre ord viser empirien i denne studien et når en kausalpreget tankegang erstattes av et mer utviklingsorientert fokus, utvikles alternative forståelser gjennom den samhandlingen som det fortelles om. Når selve plottet i fortellingene bindes sammen av mødrenes betydning og aktive bidrag i samarbeidet med sosialarbeiderne og barnevernet, framstår mødrene også som nøkkelpersoner til kunnskap om barna og deres utviklingsprosesser. Kunnskapens narrative struktur gjenspeiles i informantenes resonnementer når de forsøker å skape meningsfulle sammenhenger av det de har erfart og de diskursive forestillingene de er en del av. Det er med andre ord plottet i fortellingene som former det profesjonelle blikket. Dermed gir også plottet retning til hvordan det samhandles og hva det samhandles om når sosialarbeiderne forsøker å forstå og bidra til endring i foreldrenes og barnas livssituasjon. Tematisk er dette konsentrert om hvordan foreldrene i fortid, nåtid og framtid har mestret familierelasjoner og omsorgsoppgavene overfor barna.

Sett under ett er det påfallende i hvor liten grad de kvinnene som inngår i materialet, blir sett som noe mer enn at de er mødre for sine barn. Med andre ord begrenses forståelsen av omsorgsoppgavene til å handle om hvordan de lykkes med å regulere og beskytte barna. Den sosiale situasjonen vies oppmerksomhet i den grad den påvirker omsorgsoppgavene på en negativ måte, for eksempel det å ha vært avhengig av rusmidler. I flere av sakene hadde ikke sosialarbeiderne kjennskap til hvordan mødrene forsørget seg selv og barna, og de visste også lite om deres erfaringer og tilknytning til utdannings- og arbeidsliv. Ustabile boforhold og hyppige flyttinger tematiseres heller ikke som noen sentral faktor når mangler ved den daglige omsorgen beskrives. I noen av fortellingene kan en slik profesjonell posisjon forstås som en velment måte å beskytte mødrene mot andre eller flere belastninger enn de som er knyttet til barna. Når sosialarbeider Vera for eksempel forteller at Marit "ble satt på trygd" av legen som ble klar over hennes turbulente familiehistorie, og samtidig framhever at det er mestringsopplevelser som er målsettingen med de omfattende tiltakene hun mottar, er det et eksempel på at rommet for det sosiale endringsarbeidet defineres og begrenses til den relasjonelle kvaliteten hun har til sønnen.

Empirien i undersøkelsen støtter opp om funn i flere andre undersøkelser som er gjort i barnevernfeltet (se blant andre Andenæs 1997; Backe-Hansen 2001a; Swift 1995), på den måten at *fedrene* både har og

tilskrives en langt mer perifer posisjon i barnas liv enn det mødrene gjør. Men de fortellingene som er analysert, viser også at når en erkjennelse av tilkortkomning eller feilvurdering av omsorgsoppgaven koples sammen med sosiale kategorier som etnisitet eller psykisk sykdom, gis også fedrenes bakgrunn forklaringskraft i det pågående endringsarbeidet. Slik posisjoneres også noen fedre som betydningsfulle eller signifikante andre for sine barn. De fraværende fedrene, som sosialarbeiderne ikke har en samarbeidsrelasjon med, forstås i dette materialet i hovedsak som risikofaktorer for barna, enten fordi de antas å ha påført dem belastninger tidlig i livet og/eller de bryter med den moralske orden slik at de oppfattes å være en byrde eller en fare for barnas videre utvikling.

Tidsdimensjoner i kunnskapsanvendelsen

Ved å bringe inn et analytisk skille mellom en kronologisk tidsmodell og en narrativ, eksperimentell tidsmodell har jeg vist eksempler på hvordan tidsdimensjoner både kan være et betydningsfullt virkemiddel og en forklaringskraft i det profesjonelle arbeidet.

Tid inngår med andre ord implisitt som en del av målsettingen med det sosiale arbeidet og gis betydning både når det reflekteres over hvordan den enkeltes situasjon skal fortolkes eller forstås, og når det argumenteres for hva som synes mulig å oppnå. Mer konkret handler det for eksempel om å iverksette tiltak eller gi tilbud om *hyppig og omfattende* støtte i familiens daglige liv med sikte på å oppnå at foreldrefunksjonene styrkes. Slike tiltak kan strekkes ut både i omfang og varighet. Hvis sosialarbeiderne vurderer det slik at det er lite eller ingen utvikling knyttet til foreldrefunksjonene, vil tiltakene tjene som dokumentasjon eller bevis for at familien/mor ikke kan bli selvgående eller selvhjulpen. Noen av barna har fått diagnoser eller de har vært utsatt for traumer eller skader som gjør at de vil ha hjelpebehov og være avhengig av hjelpetiltak resten av livet. Det anerkjennes derimot ikke at en voksen i egenskap av å være forelder vil kunne trenge oppfølging og ulike former for bistand på permanent basis for å klare omsorgsoppgavene slik det forventes at de skal fylles. De diskursive forestillingene om hva som er et godt og tilfredsstillende liv synes å være knyttet til det som kan kalles middelklassenormer for hvordan livet bør organiseres og samhandlingen mellom barn og foreldre bør være. Her tydeliggjøres ulike tidsdimensjoner og tidsforståelser både i sosialarbeidernes beretninger og i mødrenes fortellinger om sine omsorgsoppgaver. En slik fortolkning underbygges av eksempler på at selv om den enkelte sosialarbeider mener å ha gode faglige argumenter for å videreføre samarbeidet gjennom å være

tilgjengelig for familier når de trenger det, er det sterke føringer i feltet på at den profesjonelle innsatsen bør begrenses i tid og at foreldre og barn trenger å bli selvstendige og autonome mennesker.

Det narrative perspektivet og de ulike tidsmodellene har videre tydeliggjort et skille i forståelser av *fortid* som får betydning for hvordan sosialarbeiderne arbeider og for hva de formidler om barn og foreldres endringspotensiale. Analysene viser at når fortid betraktes som en lineær serie av hendelser og handlinger, for eksempel at foreldrenes egenopplevde omsorgssvikt etterfølges av et turbulent ungdoms- og voksenliv, er det en klar tendens til at forventningene om endring i den enkeltes livssituasjon begrenses. I fortellingene om Anna og Ida, Lisa og Marit ble slike forestillinger uttrykt på litt ulike måter. Fortiden ble på den ene siden en selvforklarende faktor når det gjaldt aktuelle vansker, og på den andre siden kom det til uttrykk ideer eller usikkerhet på om mødrenes turbulente fortid ville kunne "smitte" over på barna, eller uttrykt på en annen måte - at mødrenes tidligere erfaringer ville kunne hindre dem i å "se" barna og tilfredsstille deres behov for nærhet, trygghet og stabilitet. Innenfor en lineær kausal modell eller det som Mishler (2006) har kalt en "ukritisk tidsmessig konstruksjon" forstås fortiden med andre ord slik at den predikerer både nåtid og framtid. Jeg har vist eksempler på at i profesjonelt arbeid vil en slik kronologisk tidsmodell kunne virke begrensende på de handlingsalternativene som den enkelte oppfatter å rå over.

Innenfor en alternativ tidsmodell kan individer redefinere hvem de er og bearbeide plottet i sin egen bakgrunnshistorie. På tilsvarende måte har jeg gjennom analysene av det empiriske materialet tydeliggjort at det Mishler etter Ricoeur benevner som en dobbel tidsakse, bidrar til å rette det profesjonelle blikket mot handlinger og hendelser i nåtid mot en framtid som vektlegger læring, endring og utvikling. Det er ikke ensbetydende med at fortiden blir skjøvet til side eller lagt lokk på, tvert imot har vi sett at barns og foreldres tidlige(re) historier kan refortolkes i lys av ny informasjon eller ny kunnskap slik at meningen med det som har skjedd tidligere gis en utvidet eller alternativ forståelse.

Analysene av det empiriske materialet i denne undersøkelsen har synliggjort tidsdimensjoner i det profesjonelle sosiale arbeidet som har vært underkommunisert, oversett eller tatt for gitt i tidligere forskning og kunnskapsutvikling.

Barn som informanter og medkonstruktører av egen livssituasjon

Analysene av barnas posisjoner i sosialarbeidernes fortellinger, omsorgspersonenes perspektiver på barna og barnas egne fortellinger viser at beskyttelsesfokus er framtrædende i den profesjonelle diskursen. Analysen av barnas egne fortellinger bidrar til en utvidet forståelse i det drøftingen tydeliggjør at de skaper mening og kopler sekvenser og konsekvenser på andre måter enn det de profesjonelle synes å fange opp. Skjelettet eller plottet i flere av barnas beretninger er sammenhengen mellom episoder, hendelser og handlinger, mellom det som har skjedd og den aktuelle situasjonen som de befinner seg i. Barna synes å gi mening til det som har skjedd på en annen måte enn det de profesjonelle og andre voksenaktører gjør. Det handler for eksempel om å forholde seg til det som har skjedd før og akseptere livet som det leves nå, eller å forholde seg like greit eller kanskje bedre til mamma enn til fostermor. Barn som opplever at livet deres er litt annerledes enn det som er vanlig synes også å forholde seg til dette uten store vanskeligheter, snarere understreker de at det er helt greit. Slik kan barneintervjuene bidra til å moderere noe av den profesjonelle bekymringen for hva som kan hemme eller hindre barns videre utvikling.

Det sentrale bidraget fra barneintervjuene i denne undersøkelsen er at barnas perspektiver for det første må undersøkes gjennom samtaler og eventuelt observasjon. Men for at kunnskapen skal bli nyttig og anvendelig må barnas stemmer fortolkes på lik linje med foreldres og andre voksnes fortellinger. Når barnas erfaringer organiseres i tid, kan deres personlige fortellinger også knyttes til forhandlinger om deres sosiale identitet og den meningsdannelsen de kontinuerlig tar del i. Beskyttelse av barn kan sies å inngå som en selvfølgelig del av det profesjonelle ansvaret. Den mer "aktive retten" som handler om barns deltakelse og at barn også er aktører i sine egne liv og skaper mening i den konteksten de befinner seg, synes å være mindre tilgjengelig for sosialarbeiderne som er intervjuet i dette materialet. En slik vektning kan også forstås i et tidsperspektiv. Å utforske barns egen meningskonstruksjon krever en annen oppmerksomhet og mer tid enn det å handle på grunnlag av generalisert kunnskap om barns behov. Hvis ønsket er å ta barna på alvor og gi dem en så optimal oppvekst som mulig, synes inngangen å være tilgang til den narrative meningen ved deres posisjoner og versjoner.

Et ordnet familieliv til barnets beste

Et hovedfunn når det gjelder endringsmål og endringsstrategier er at det jeg har kalt ideen om et ordnet familieliv, synes å fungere både som et mål i seg selv og som et middel til å reparere eller normalisere

foreldre og barn som lever slik at det bryter med normer for det sosialt aksepterte. Også i de tilfellene der det i hovedsak trekkes veksler på kunnskap fra tradisjonell utviklingspsykologi, synes et ordnet familieliv å være det som best treffer barnets behov. Dette er først og fremst forankret i og begrunnet med at det barna trenger, er *stabile* relasjoner til omsorgspersoner som organiserer dagen og døgnet og sørger for stabilitet, men også kontinuitet i barnas liv. På den måten blir det også tydelig at den tradisjonelle utviklingspsykologien bygger på verdier som fremmer det jeg har kalt en middelklassekultur, en kultur der rommet for det akseptable defineres med utgangspunkt i det som oppfattes som et vanlig familieliv. Det betyr mer konkret at i bestrebelsene på å reparere brudd i relasjoner mellom foreldre og barn eller mellom fosterforeldre og barn og/eller å forbygge nye brudd er det *et standardisert familieliv* som er botemiddelet. Stabile og trygge omsorgsbetingelser er og blir således knyttet til at familiesystemet fungerer og opprettholdes. Det empiriske materialet i denne undersøkelsen understreker med andre ord at mulighetsrommet som tilrettelegges for familier som er i kontakt med barnevernet rammes inn og defineres både av normative oppfatninger i samfunnet og av den profesjonelle kunnskapen som det trekkes veksler på. Den profesjonelle kunnskapen er imidlertid også en del av den aktuelle tidsånden. Moderskap og foreldreomsorg er ideologisk kodet og rommet for det akseptable defineres av den kulturelle konteksten der omsorgen utspiller seg.

Drøfting av undersøkelsens resultater

Av oppsummeringen foran framgår det at den normative kunnskapen er framtrødende i sosialarbeidernes fortellinger om samhandlingen med barn og foreldre og de målene som settes for det profesjonelle endringsarbeidet. Særlig tydelig kommer dette til uttrykk i de tilfellene der det er uenighet mellom sosialarbeideren/barneverntjenesten og foreldre om hva som er problemet og følgelig hva som ansees som nødvendige tiltak eller endringer. Men det er også varierte eksempler på at sosialarbeiderne i sine fortellinger vektlegger foreldrenes perspektiver og arbeider i allianse med dem om å bedre livssituasjonen for barnet. Dette er foreldre som etter ulike og blandede erfaringer med barneverntjenesten eller andre deler av hjelpeapparatet er kommet dit at de selv erkjenner at de trenger hjelp. På den måten kan dette også oppfattes som en tilpasning fra foreldrenes side, en tilpasning til de rådende normene og verdiene som de profesjonelle representerer og som de forvalter på vegne av samfunnet. Samtidig viser intervjuene med foreldrene selv at flere setter pris på samarbeidet, erkjenner egen tilkortkomning, og ønsker seg et mer normalisert liv enn det de har hatt tidligere. Flere av dem framhever at når et krevende barn har fått diagnose eller har fått påvist organisk skade som forklarer en

bekymringsfull og avvikende atferd, har dette representert en form for oppreisning og anerkjennelse av deres eget strev med å lykkes med omsorgsoppgaven.

Dette er funn som er i overensstemmelse med perspektiver som ble reist av Jordan (1978) og videreført av Parton (2000). Kunnskapsteoretisk argumenteres det for at sosialt arbeid ligger tett opp til en moralsk-praktisk aktivitet og i mindre grad kan sees som en teknisk- rasjonell aktivitet. Dette fordi kunnskap i praksis utvikles gjennom dialog med mennesker om konkrete situasjoner, der praktikerer kan komme til forståelse om det spesielle, det usikre og de mulige verdikonflikter som må håndteres. Men når også den teknisk-rasjonelle kunnskapen må sies å ha et visst gjennomslag i fortellinger fra praksis er det fordi også det som er kalt den bio-medisinske vitenskapsmodellen har og har hatt innflytelse både i teoriutvikling, i forskning og i praktisk yrkesutøvelse (Sheldon 1986; Sheldon & MacDonald 1999; Vindegg 2009). Spenningen er høyst levende sett fra en metateoretisk forskningsposisjon (se for eksempel Andenæs 2000; Ulvik 2009), men er mindre synlig, kanskje til dels kamuflert og i alle fall ikke artikulert blant praktikere som har vært informanter i denne undersøkelsen.

Det er det narrative perspektivet, plottet i fortellingene og tidsdimensjonene som er tydeliggjort, som har gjort det mulig å analysere fram det sterke innslaget av normativ kunnskap i det empiriske materialet. Gjennom sosialarbeidernes fortellinger om sine vurderinger, refleksjoner og handlinger og foreldre og barns beskrivelser av til dels de samme fenomenene er det konkrete hendelser og handlinger som er utforsket. Dette gir tilgang til en annen type informasjon enn om temaene var knyttet *spesifikt* til hva slags *kunnskap* de tar i bruk eller trekker veksler på. Det er grunn til å tro at intervjusamtalene raskt ville kunnet gå i stå med en slik tilnærming, i beste fall ville jeg fått generaliserte utsagn av typen "jeg tror jeg er litt eklektisk og benytter meg av den kunnskapen jeg synes passer". Standardiserte spørreskjemaundersøkelser som er utformet for å vekte ulike former for kunnskap, vil også i begrenset grad gi tilgang til den form for data som denne undersøkelsen har frambrakt. Det er med andre ord temaene og formen på det empiriske materialet som gav tilgang til den narrative strukturen som kunnskapen framtrer i.

Tidligere forskning som ble gjennomgått i kapittel 1, viser at når sosialarbeiderne spørres direkte om hva slags kunnskap og hva slags kunnskapskilder de benytter seg av, er de gjennomgående lite opptatt av teori og å sette seg inn i ny forskningsbasert kunnskap. Det som framheves er gjerne "nye" metoder som er populære i feltet og som er implementert via ulike fagutviklingsprosjekter eller som kommer som instruerende tilnærminger fra nasjonale fagpolitiske organer. Sammenholdt med denne studien kan det synes som sosialarbeidere har liten trening i å gjøre *eksplisitt* rede for sitt teoretiske ståsted og/ eller de

metateoretiske posisjonene de inntar i sitt profesjonelle arbeid. Det betyr imidlertid *ikke* at teoretiske perspektiver er fraværende i sosialarbeidernes fortellinger. *Empirien i denne studien viser at sosialarbeiderne forholder seg til teori gjennom en narrativ resonneringsform*. Teoretiske og normative perspektiver kommer indirekte til uttrykk når sekvenser og konsekvenser koples sammen til meningsfulle sammenhenger. Selv om det trekkes veksler på flere og ulike teoretiske perspektiver og teoribruken i flere sammenhenger synes å være inkonsistent, er det ikke en eklektisk eller kritisk utprøvende tilnærming som preger sosialarbeidernes kunnskapsanvendelse. Det er framfor alt underliggende normativ teori, tradisjonell utviklingspsykologi og elementer fra dynamisk psykologi som på ulike måter synes å være styrende for de praksisene som det fortelles om. Med andre ord nedfelles også allmennkulturelle forestillinger seg i de dominerende diskursene som er i omløp. Det er i tillegg varierte eksempler på at "personen i situasjonen" eller individet i en utvidet kontekst også danner rammer for å forstå både foreldre og barn i nåtid, fortid og framtid. En moralsk-praktisk aktivitet (Jordan 1978) som gjenspeiles i den narrative resonneringsformen kan også sies å integrere teorier i den praktiske kunnskapsanvendelsen på en annen måte enn det som forstås som kunnskapsbasert praksis. Hvis sosialarbeiderne gis trening i å artikulere mer av det de gjør i en resonerende form, vil de tiltakene og tilbudene som tilbys også bli mer åpne og tilgjengelige for de det gjelder. Slik vil det også kunne utvikles evalueringsformer og vurderingskriterier for tilnærminger som er mer sammensatte enn de manualbaserte/klart definerte metodene.

Normativitet og normalisering

De normative forestillingene i materialet uttrykkes for en stor del som et implisitt engasjement i ideer om det gode liv og hendelser og væremåter som barn bør beskyttes mot. Jeg har vist hvordan det bekymringsfulle konstitueres i kontrast til det vanlige og alminnelige, i særlig grad synes dette å inntre når det er barnets oppvekst- og omsorgsvilkår som vekker bekymring. Mer presist handler det da om foreldre som på ulike måter og områder avviker fra "det gode foreldreskap". I de tilfellene det i hovedsak er *barnets væremåter* som er gjenstand for oppmerksomhet og bekymring, er problemet gjerne klarere definert og tydeligere beskrevet. Implisitt er det likevel *hensynet til barnet* eller det som oppfattes som *barnets beste* som legitimerer refleksjoner, ideer og mer aktive styringstiltak inn i familiene. Innenfor en sosio-legal diskurs (Sundell et al. 2007) kan dette på en måte sies å være praksiser i tråd med intensjonene i lov om barneverntjenester, der det nettopp er prinsippet om barnets beste som regulerer inngrepskriterier og tiltak. Viljen til å gjøre det gode er likevel ingen garanti for at barn får det bedre

(ibid:25). Det gripes inn i sosiale og personlige relasjoner som berører verdier og forhold som unndrar seg klare og entydige bestemmelser (Eriksen 2001: 124).

Det er intervjuene med mødrene og til dels barna som har gjort det mulig å få tilgang til det som kan kalles et mottakerperspektiv på sosialarbeidernes inngrep og hensikter. Det er graden av involvering og direkte styring det reageres på, ikke kontakten med barneverntjenesten i seg selv (se også Christiansen 1992). Mer konkret betyr det at atferd som av sosialarbeiderne fortolkes som motstand mot endring, som manglende vilje/og eller evne til forandring eller som overinvolvering i barna, oppfattes av mødrene selv som iherdige forsøk på å skape endring og få orden på sitt eget liv og barnas omsorgssituasjon. I analysene har jeg flere steder vist at når det ikke er enighet om oppgaven og en arbeidsallianse ikke er etablert, bryter dette også med prinsippet om å "starte der klienten er". En slik fortolkning retter seg i all hovedsak inn mot den enkelte sosialarbeiders kompetanse. Det vil da også være naturlig å tenke tiltak som kan utvide og utvikle den enkelte sosialarbeider og hennes kompetanse. Vi kan tenke oss at mer kunnskap, for eksempel i form av god forståelse av psykologisk grunnlagsteori, vil gjøre sosialarbeiderne bedre i stand til å analysere den praksisbaserte kunnskapen som er i spill. Men denne empirien synliggjør også at det i mange saker for en stor del er normative spørsmål det forhandles om, i form av grensedragninger knyttet til organiseringen av hverdagen og hvordan kommunikasjon og samhandling i familien bør foregå. Når normative spørsmål kamufleres, fortolkes eller omdefineres til en form for fagkunnskap der den profesjonelle inntar en posisjon som bedreviter, er det en fare for at rommet for det akseptable innsnevres. Dermed vil også barna kunne oppleve at det som foregår i den beste faglige hensikt påfører dem utilsiktede symbolske byrder og bekymringer som de må streve med å håndtere. Som nevnt finnes det ingen direkte tilgang til barns meningskonstruksjon, men det er ved å fortolke deres perspektiver i en romlig og sosial kontekst at vi kan klare å se nyanser i "det godes hensikt". Dette aktualiserer blant annet spørsmålet om hvordan kunnskapsbasert praksis i en barnevernkontekst bør defineres og på hvilken måte så vel praktikere som forskere innlemmer den kompleksiteten som utspiller seg i det profesjonelle arbeidet.

Freud og psykodynamiske perspektivers innflytelse på praksis

Slik analysene og sammenfatningen av undersøkelsens resultater viser, preges det empiriske materialet på ulike måter av psykodynamisk tankegods. Derfor skal jeg drøfte mer inngående hva dette betyr, og hvordan vi kan forstå den sterke innflytelsen fra et perspektiv som mange ønsker å ta avstand fra.

I gjennomgangen av tidligere forskning i kapittel 1 viste jeg til teori/praksisgapet som er framhevet i flere studier, og som synes å ha fulgt sosialt arbeid gjennom ulike tidsperioder. Spenningen mellom teori/praksisdimensjonen i faget og i diskurser knyttet til den profesjonelle utøvelsen er uttrykt med forskjellig styrke og formulert ut fra den rådende tidsånden. Den unike kombinasjonen av *teori, klokskap, analogier og kunst* som Goldstein (1990: 33) framhever som kunnskapsbasen i sosialt arbeid kan sies å forene det teoretisk vitenskapelige med en form for praktisk klokskap. Men siden intuisjon og alminnelig fornuft lenge ble oppfattet som et rent personlig og spirituelt tanke-system og diskreditert til fordel for mer "objektive" tilnærminger basert på generert kunnskap, fikk teoretiske orienteringer som også vakte gjenklang i andre fag og disipliner en slags hegemonisk posisjon i store deler av faglitteraturen. Den diagnostiske skolen fikk i følge Goldstein (se også Payne 1997), klart det beste fotfeste, noe som også har gjenspeilet seg i utviklingen av norsk sosialt arbeid.

I følge Stjernø³² var kampen mot det psykodynamiske perspektivet som ble importert fra USA i etterkrigsåra³³, lenge et sentralt anliggende for deler av undervisningspersonalet/miljøet ved for eksempel den gangen Norges kommunal- og sosialskole. Slike perspektiver ble oppfattet å stå i motsetning til en mer radikal, samfunnsorientert tilnærming til sosialt arbeid. Empirien i denne studien bekrefter at teoretiske perspektiver fra psykodynamisk tankegods er høyst levende i praksisfeltet.

Hos Payne (1997: 72-79) finner jeg en utdyping og nyansering av psykodynamiske perspektivers innflytelse i sosialt arbeid, og jeg vil ta utgangspunkt i disse perspektivene i den videre drøftingen. Payne presiserer for det første at begrepet *psykodynamisk* blir brukt fordi de underliggende teoriene forutsetter at atferd kommer fra bevegelser og interaksjoner i menneskets *bevissthet* (mind). To viktige grunnleggende ideer understøtter teorien. Den ene er det som Payne kaller *psykisk determinisme*, prinsippet om at handlinger og atferd oppstår fra menneskers tankeprosesser i stedet for at det bare skjer. Den andre er det *ubeviste*, ideen om at noen tankeprosesser og noe mental aktivitet er skjult for vår egen kunnskap. Den psykoanalytiske teorien består av tre deler. Det er teorier om *menneskelig utvikling*, om *personlighet og avvikpsykologi* og om *behandling*. Når perspektivet er så grunnleggende, er det i følge Payne fordi det var det dominerende og altoverskyggende perspektivet i sosialt arbeid i USA fra 1920-åra (i Storbritannia fra sent i 1930-åra) og fram til slutten av 60-tallet. I denne perioden

---

³² Foredrag under markeringen av 60-årsjubileet for etableringen av Norges kommunal- og sosial(høg)skole 3. desember 2010

³³ Bernt H. Lund oppfattes som hovedimportøren av et psykodynamisk tankegods fra USA til sosialarbeiderutdanningen i Norge, gjennom den sterke vektlegging av social casework til fordel for mer kritisk teori og samfunnsarbeid/samfunnskritikk

hadde perspektivet en så sterk innflytelse at det skapte tilnærminger i sosialt arbeid som har holdt seg levende fram til i dag. Psykodynamiske perspektiver har vært en av flere omstridte teorier, anvendt i særlig grad av sosialarbeidere med klinisk videreutdanning. Men perspektivene har også beholdt innflytelsen på all annen grunnleggende praksis i sosialt arbeid. Dette betyr imidlertid ikke at teorier om *utvikling, personlighet og terapi* nødvendigvis er utbredt på den måten at de ligger til grunn for den praktiske og eksplisitte utøvelsen. Innflytelsen fra psykoanalytisk teori i sosialt arbeid er snarere indirekte og mer kompleks.

I denne sammenhengen er det også viktig å minne om at Freuds teorier har hatt stor innflytelse på hele den vestlige kulturen. De dukker således opp i sosialt arbeid også som en slags fellesvaluta, uten at teorien nødvendigvis blir *direkte* anvendt. Ideene har snarere hatt *innflytelse* på en rekke ulike teoretiske ideer i praksis. Den terapeutisk orienterte teorien har for eksempel hatt innflytelse i form av en sterk relasjonsorientering, eller med andre ord vektleggingen av relasjon som grunnlag for endring og utvikling framfor en dirigerende og kontrollerende stil. Den terapeutiske teorien oppmuntrer også til å søke forklaring og forståelse i personligheten framfor i konkrete handlinger. Dette har blant annet talspersoner for symbolsk interaksjonisme forsøkt å bryte ved å legge vekt på handling og interaksjon framfor ubevisste prosesser (se for eksempel Levin & Trost 2005). Payne legger på sin side vekt på et det synes å være de sofistikerte og komplekse trekkene ved psykodynamisk teori(er) som gjør den attraktiv og interessant å utforske sammenlignet med nye og mindre utviklede teorier.

Fortidens forklaringskraft i den analyserte empirien i denne undersøkelsen kan ut i fra dette forstås i lys av den sterke innflytelsen som psykodynamiske perspektiver har hatt i den vestlige kulturen generelt og i sosialt arbeid mer spesielt. Paynes analytiske tilnærming, som viser grader og former for psykodynamisk innflytelse, gjør imidlertid at det er for enkelt å erstatte psykodynamisk teori med nye metoder og tilnærminger. Det den karakterorienterte kategoriseringen av mødre for eksempel gjenspeiler, er ikke praksiser basert fullt og helt på psykodynamisk teori. Det er den *psykiske determinismen* som fungerer som underliggende premisse for de profesjonelle forståelsene som her kommer til uttrykk, og det er det narrative analytiske perspektivet som har gjort det mulig å fortolke fortellingene slik jeg har gjort. Det betyr mer konkret at når alternative teoretiske perspektiver hentes fram som underlag for kvalitative analyser, vil underliggende eller mer skjulte og tvetydige forståelser kunne synliggjøres. Det fortelles om praksiser som ikke direkte knyttes an til teoretiske perspektiver. Det er likevel ikke en avdekking av det ubevisste som foregår i denne studien, men en tydeliggjøring av hvilke ideer som synes å styre profesjonelle refleksjoner og handlinger. Denne undersøkelsen gir et grunnlag for å hevde at

praktiserende sosialarbeidere i det norske barnevernet er preget av teoretisk inkonsistens i sine faglige vurderinger. Dette er uheldig fordi sosialarbeiderne på den måten kan være med på å begrense eller sette i gang endringsprosesser som de ikke ser konsekvensene av. Gulbrandsen (2006a: 14) mener at en god forståelse av psykologiske grunnlagsteorier vil kunne bidra til mer systematiske analyser både av kunnskap som formidles i faglitteraturen og av kunnskap som dannes eller springer ut av sosialarbeidernes daglige praksis. Hvis hun med dette mener at psykologiske teorier også har begrensninger, kan dette være et viktig tiltak. Analysene av det empiriske materialet i denne studien har vist at sosialarbeiderne inkluderer mer enn psykologisk teori i sine vurderinger. Barnevern reiser en rekke normative spørsmål som verken teoretiske perspektiver eller empiriske studier alene kan svare på.

Tidsdimensjonene som er analysert fram i det empiriske materialet, viser en sterk innflytelse fra underliggende deterministiske ideer som også preger psykodynamisk teori. Men det er ikke et fokus på fortiden i seg selv som skaper problemer i relasjonen eller som begrenser den profesjonelle kreativiteten eller aktiviteten. Det er *den betydningen fortiden tillegges* som legger premisser for handlingsalternativene som er til rådighet for sosialarbeiderne. Når sosialarbeider Trude for eksempel snakker om at hun ikke har nok kunnskap om hvordan Annas tidligere liv påvirker hennes evner og muligheter som mor og omsorgsperson, er hun på jakt etter en form for kunnskap som har basis i psykoanalytisk/psykodynamisk *behandling*. Det Trude søker er et beslutningsgrunnlag for den videre omsorgen for barna. Som jeg viste i de tidligere analysene, synes den mest farbare veien for å få tak i et slikt grunnlag, å være en konkret utforskning av den enkelte aktørens handlinger og resonnementer. Tidsdimensjonene og de ulike kategoriseringene av mødrene kan tyde på at en deterministisk forståelse av fortiden har en tendens til å bli koplet sammen med en form for styring og regulering av den enkeltes atferd, framfor oppbygging av relasjoner som grunnlag for mer anerkjennende prosesser.

Også i fortellingene om forebygging og reparasjon av brudd og brutte relasjoner er det tankegods fra psykodynamisk teori som dominerer. Det som sosialarbeider Vera strever med, er i samarbeid med andre profesjonelle og lege aktører å finne *veien* videre for barna det handler om. Utviklingsteoriene som Vera forankrer sine refleksjoner i, er i all hovedsak å forstå som stadiemodeller, modeller som Mishler (2006: 37) finner uholdbare og utilstrekkelige hvis vi ønsker å forstå hvordan barn lærer, endrer seg og utvikler seg. I tråd med en alternativ tidsmodell vil de såkalte transaksjonsmodellene for utvikling åpne for å tenke større variasjon og mindre forutsigbarhet inn i menneskers utviklingsløp (Gulbrandsen 2006a: 19). Det innebærer også at det tradisjonelle skille mellom læring og utvikling overskrides. Det var studier av barn som har vokst opp under helt andre livsbetingelser enn det en vestlig

middelklasseorientert kontekst rommer, som utfordret grunnlaget for stadieorienterte tankemodeller. Det kan derfor være grunnlag for å anta at nyere teoretiske transaksjonsmodeller både vil kunne bidra med alternative og utvidede forklarings- og fortolkningssystemer og med mer konkrete handlingsteorier enn de som er innvevd i det psykodynamiske perspektivet. Det er få eksplisitte eller implisitte uttalelser i mitt empiriske materiale som peker i retning av at slike alternative tankemodeller knyttet til utvikling og utviklingsprosesser har slått rot i norske barnevernspraksiser. Dette forsterker konklusjonen jeg har trukket tidligere om at sosialarbeiderne ikke er eklektiske i sin kunnskapssøking. Siden både myndighetene og feltet har etterspurt mer og bedre kompetanse for å hjelpe flere barn på en bedre måte, er dette på en måte overraskende. Verken de kunnskapspolitiske aktørene eller de profesjonelle i praksisfeltet synes å ha tatt inn over seg de utfordringene som det sterke innslaget av normativitet og normativ kunnskap gir for hvordan det skal handles. Det svaret fagpolitiske myndigheter har gitt, er som jeg har vist, det som kalles kunnskapsbasert praksis og forskningsbasert kunnskap i tråd med både tradisjonell profesjonsteori og et kunnskapsmessig evidenshierarki. Denne studien har vist at det trengs varierte kunnskapsmodeller i undervisnings- og praksisfelt. I tillegg til å satse på en bredde i den enkelte sosialarbeiders kompetansebygging, må rådende Diskurser knyttet til forståelse og handling utfordres.

Kunnskapsbasert praksis i en barnevernfaglig kontekst

I det følgende skal jeg drøfte hovedfunnene og de ulike substansielle kunnskapsposisjonene som er analysert fram i denne undersøkelsen, i lys av de kunnskapspolitiske føringene om forskningsbasert kunnskap eller kunnskapsbasert praksis som de nasjonale barnevernmyndighetene framhever som styringsinstrument for perioden 2009-2012 (BLD & Bufdir 2009). I kapittel 1 redegjorde jeg for innretningen og innholdet i strategien. Når denne undersøkelsen vurderes opp mot de eksplisitte målene og det jeg forstår som mer tvetydige mål og perspektiver i strategidokumentet, kan mine funn danne grunnlag for å foreslå en justering av definisjonen som gis av et kunnskapsbasert barnevern.

I det omtalte strategidokumentet heter det at *barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukers preferanser og med kontekstuelle hensyn*. Dette er en kunnskapsforståelse som ligger tett opp til det som gjerne forbindes med en utvidet definisjon av evidensbasert medisin og evidensbasert psykologi (Rønnestad 2009 ;Sackett 2000;Vindegg 2009, se også kapittel 1 her). I tråd med Ekeland

(2009) har jeg i kapittel 1 vist at det kan synes uklart hvordan vektingen og fortolkningen mellom de ulike kunnskapsdimensjonene skal eller bør foregå.

I det analyserte materialet i min undersøkelse finnes det få spor av eksplisitt vitenskapelig kunnskap, forstått som en søken etter den beste intervensjonen knyttet til et klart definert og avgrenset problem. Kunnskapen ligger snarere implisitt i fortellinger fra møter og samhandlingssituasjoner med foreldre og barn, der også deres bakgrunnshistorier tillegges betydning og gjøres relevant i de løpende kategoriseringsprosessene, vurderingene og det konkrete endringsarbeidet. Når sekvenser og konsekvenser koples sammen slik jeg har vist i de foregående kapitlene, er det framfor alt den erfaringsbaserte kunnskapen som gjøres relevant. Denne kunnskapen er i all hovedsak knyttet til utførelse, men den kan ikke forstås som taus, slik denne kunnskapen omtales i det nasjonale strategidokumentet. Når utøvende sosialarbeidere blir spurt om hvordan de oppfatter personer og fenomener, reflekteres det over spesifikke hendelser og handlinger i den hensikt å forstå mer av det som er observert og fortolket tidligere. Når for eksempel sosialarbeider Ingeborg synes det er vanskelig å forklare eller ordsette det unike ved kompetansen til en ikke faglært hjemkonsulent, er det ikke fordi det som har foregått imellom hjemkonsulenten og moren ikke lar seg artikulere. Jeg oppfatter det snarere som manglende erfaring med å ordsette eller verbalisere fenomener som tas for gitt, som er blitt en del av den faglige forståelsen og som det således heller ikke stilles spørsmål ved. Polanyi (1966; se også Kalman 2006:58-59) framhever at det vi gjør, er at vi gjennom utdanning og i dagliglivet tilegner oss tankeredskaper som språk og teorier, og at disse redskapene hjelper oss til "å gjøre noe i tanken" og til å kommunisere. I intervjuet ble sosialarbeider Ingeborg utfordret til å tenke gjennom og til å formulere eksplisitt noe som tidligere synes å ha fungert som implisitt og understøttende for hennes faglige vurderinger. Om jeg hadde gjentatt intervjuet på et senere tidspunkt, ville hun muligens kunnet reflektere på en annen måte over hva slags kunnskapsdimensjoner hun implisitt benytter seg av. Samtidig illustrerer også Ingeborgs fortelling trekk som jeg finner i mange av de andre fortellingene. Det er det unike ved de aktuelle personene som danner grunnlaget for den samhandlingen som blir fortolket og forsøkt artikulert. Med andre ord er det i liten grad en form for generalisert kunnskap om de ulike tiltakene som gjøres relevant, men de subjektive forståelsene om og til barn og foreldre som skal hjelpes, eller som selv søker hjelp.

Det kan være gode grunner til å anta at en bredere teoretisk orientering ville kunne utvide språket som tankeredskap, og således også bidra til et bredere handlingsrepertoar, særlig når sosialarbeiderne stilles overfor fenomener eller problemer som de har vansker med å forstå og således også er i villrede om

hvordan de skal/bør handle. Noen vil si at det nettopp er i slike tilfeller den best tilgjengelige vitenskapelige kunnskapen skal hentes fram. Dette hviler imidlertid på den forutsetningen at problemet er klart definert eller diagnostisert, og dernest at det finnes tilgjengelig kunnskap som det er størst sannsynlighet for å lykkes med. Empirien i denne studien viser at dette i liten grad synes å være tilfelle for de problemene som er presentert og analysert. Til forskjell fra den evidensbaserte viten som eksisterer om barn med atferdsproblemer (Hagen & Ogden 2006; Ogden & Amlund-Hagen 2008), er det ikke utviklet tilsvarende metodikk når det gjelder barn som antas å trenge ekstra stimulans eller mer stabilitet og trygghet. Heller ikke overfor foreldre som strever med å leve opp til normene for et akseptabelt familieliv er det utviklet slike evidensbaserte metoder.

Det synes i første rekke å være prosedyrer for *kunnskapshåndtering* som foreskrives i den vedtatte FOU-strategien for arbeid i det norske barnevernet. Strategien tar i liten grad for seg den enkelte sosialarbeiderens kunnskapssøking. I tillegg til å definere hva som menes med et kunnskapsbasert barnevern og hvordan forskning som har relevans for barnevernfeltet skal prioriteres og videreutvikles, er det nedfelt prosedyrer for kunnskapsformidling og implementering. Implementering forstås i denne sammenhengen som "det systematiske arbeidet som må gjøres for å få virksomhetene til å ta ny kunnskap eller nye metoder i bruk" (BLD & Bufdir 2009: 15). Det er med andre ord implementering på organisasjonsnivå det er snakk om her, og ikke institusjonalisering eller implementering som et krav til den enkelte yrkesutøver. Slik debatten har gått i det norske barnevernfeltet de senere årene, er det likevel grunnlag for å mene at med "best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap" er det metodiske tilnærminger med basis i studier med RCT-design³⁴ som er anbefalt.

Et viktig anliggende i debatten om *den best mulig tilgjengelige kunnskapen* er at innenfor ulike forskningsdesign er selve kunnskapsproduksjonen forskjellig. I RCT-studier søkes det etter fellestrekk ved flere handlinger og dermed kunnskap som kan generaliseres fra et bestemt utvalg til hele populasjonen. Gitt at et problem som skal avhjelpes eller løses er tilstrekkelig avklart og definert, går en da ut i fra at kunnskap eller metodiske tilnærminger frambrakt med RCT-design vil ha best effekt. I den kunnskapsteoretiske debatten er det imidlertid en tendens til å underkommunisere at denne kunnskapen består av behandlingsmetoder eller tilnærminger som *statistisk* virker bedre enn noe annet. Det er ikke mulig å slutte direkte fra gruppenivå til ett enkelt tilfelle. Det kan være en slik erkjennelse som ligger implisitt i formuleringen *den best mulig tilgjengelige kunnskapen*, men mer trolig er

---

³⁴ Randomised Controlled Trials, på norsk gjerne kalt randomiserte kontrollerte studier.

formuleringen i tråd med det jeg i kapittel 1 omtalte som definisjonen av evidensbasert praksis innenfor flere fag og profesjoner.

Den narrative resonnerende kunnskapen har nærmest et motsatt fortegn fordi den har sitt særpreg ved at det er det unike i den enkeltes handlemåte og tankearbeid som koples til meningsfulle sammenhenger. Narrativ kunnskap er innrettet mot den tidsmessige konteksten og den komplekse samhandlingen mellom de elementene som gjør hver situasjon spesiell. Narrativ kunnskap kan derfor gi forklarende eller opplysende kunnskap om hvorfor en person handler som han/hun gjør og kan gjøre egne eller andres handlinger forståelige. Den frambringes og holdes ved like i form av fortellinger, og kan således favne mer enn det som allerede er formulert i abstrakte og avgrensede termer og begreper. Den narrative strukturen i kunnskapsgrunnlaget som gjøres relevant i denne empirien, er plassert på bunnen av et evidenshierarki som gir prioritet til studier med RCT-design. Det betyr at innenfor en slik epistemologisk forståelsesramme er dette kunnskap som det er vanskelig å måle effekten av, med andre ord om den virker slik den skal, altså om den totalt sett bidrar til en bedre omsorgssituasjon for de barna det gjelder.

I barnevernfeltet spesielt, men også mer generelt i sosialt arbeid, står utøvende sosialarbeidere overfor flere kunnskapsmessige utfordringer. For det første finnes i liten grad *den formen for kunnskap* som praktikere forventes å benytte, og i den grad slik kunnskap er tilgjengelig, er det et spørsmål om hvordan den skal koples og knyttes sammen med annen tilgjengelig kunnskap slik som utøverens erfaringer og foreldre og barns preferanser/kunnskap om egen livssituasjon. Om det ikke finnes empirisk belegg for verken positive eller negative effekter av kontakt mellom plasserte barn og deres foreldre/opprinnelsesfamilie, er ikke dette en særlig god begrunnelse for å stoppe slik kontakt eller å la være å utforske hvordan den oppleves for hvert enkelt barn som er i en slik situasjon. Ulvik (2009: 24) framhever også at hvis en i praktisk barnevernsarbeid utelukkende skulle basere seg på det som kalles evidensbasert praksis, ville resultatene ut fra det som kunnskapsoversiktene forteller oss, fort kunne bli handlingslammelse og unnfallenhet. Kunnskap fra slike oversikter kan som nevnt ikke omsettes direkte til handlingsanvisninger, og generalisert kunnskap kan aldri oppheve behovet for lokal analyse og for å forstå det unike og det særegne ved hver enkelt person og situasjon. I sosialt arbeid er det som skissert i kapittel 1 gjerne *personen i situasjonen* som er analyseenheten, med andre ord er det barnet i den komplekse konteksten det lever i, som skal utredes, forstås og hjelpes. Som Trinder (2000) påpeker kan evidenshierarkiet oppfattes spesielt problematisk i et fag som sosialt arbeid der praktikerne gjennomgående opererer i komplekse ideologiske, økonomiske og politiske kontekster. Å isolere

handlinger, hendelser og prosesser fra de sammenhengene de inngår i og de kontekstene der det foregår, kan i følge Webb (2001; se også Reynolds 1932) innebære en avpolitisering av faget. Med det menes at faget kan miste sitt særpreg som kritisk medkonstruktør av kunnskap om og holdninger til de mest utsatte i samfunnet. Hvis kunnskapsbaserte praksiser blir det samme som standardiserte framgangsmåter og metoder, risikerer vi som Ulvik (2009: 25) framhever, snarere å få *kunnskapsresistente* praksiser. Det vil si yrkesutøvelse som forsøker å se bort i fra og ikke lar seg påvirke av det særegne ved den enkelte situasjon og de menneskene det handler om.

En oppvurdering av den narrative kunnskapskonstruksjonen vil nettopp kunne bidra til å synliggjøre og tydeliggjøre nødvendigheten av å utforske det særegne og det spesifikke ved hvert enkelt barn og hver enkelt omsorgsaktør. Slik vil kunnskapsutvikling i praksis kunne løftes fram som eksempler til etterfølgelse eller som basis for videre refleksjon og læring. Når den praktiske yrkesutøvelsen utforskes i form av intervjuer med de ulike aktørene som er involvert, vil nye sider eller andre tilnæringer til forståelse kunne analyseres fram og nyansere "den best tilgjengelige kunnskapen" som allerede eksisterer som en generalisert form for viten. Slik vil også fagets kunnskapsbase kunne utvides, ikke som oppsummert faktakunnskap eller metodeanbefalinger, men som ulike innganger til utforsking av den enkeltes situasjon og meningsskaping.

Kunnskaps- og utdanningspolitiske anbefalinger

Den narrative kunnskapsstrukturen som trer fram i intervjustudier som denne, er et bidrag til å formulere den erfaringsbaserte kunnskapen som departementet og direktoratet gjerne vil gjøre mer eksplisitt og etterprøvbare. Kunnskap fra kvalitative studier er etterprøvbare i den grad forskeren lykkes med å gjøre analysene transparente og tydeliggjøre sammenhengen mellom innsamling av data, empirien og de teoretiske perspektivene som er anvendt i analysen, med andre ord de metodologiske grepene som er skapt og videreutviklet. Kunnskapen lar seg ikke generalisere på den måten at funnene lar seg overføre til alle andre situasjoner som ligner. Det er for øvrig heller ikke tilfelle med kunnskap som er analysert fram på grunnlag av randomiserte, kontrollerte studier, slik jeg gjorde rede for tidligere. Likevel er det funn i denne undersøkelsen som er overførbare til så vel praksisfeltet/profesjonsutøvelse som til utdanning, forskning og videre kunnskapsutvikling. Det handler om både fenomenkunnskapen som jeg har redegjort for i oppsummeringen tidligere i dette kapitlet og om metodologiske implikasjoner.

Når det gjelder kunnskapsbasert praksis, gir studien grunnlag for å nyansere eller moderere ideen og målsettingen om at alt praktisk barnevernsarbeid kan baseres på det som norske barnevernmyndigheter forstår som vitenskapelig kunnskap. Jeg tenker framfor alt på det sterke innslaget av normativ kunnskap som er analysert fram fra sosialarbeidernes fortellinger. Dette er i tråd med Eriksens perspektiver på det han kaller det normative kompleks i barnevernet (Eriksen 2001: 124). Det reiser blant annet spørsmål om hvor langt det offentlige ansvaret skal strekke seg. Som bærere av et moral- og samfunnssyn står praktikere i barnevernet i fare for å opptre både teknokratisk og disiplinerte om den profesjonelle kunnskapen ikke holdes opp mot andre standarder og mål. Empirien i denne studien viser at mange av de problemene som de profesjonelle i barnevernet stilles overfor, er så komplekse og mangetydige at de ikke lar seg kategorisere eller definere inn i klart avgrensede målgrupper, heller ikke i klart definerte behandlingsmetoder (se også Sheldon 1986; Ulvik 2009). Av dette følger at det ikke eksisterer og at det heller ikke vil være ettertraktelsesverdig eller oppnåelig å utvikle en strengt vitenskapelig kunnskap for alle de fenomener sosialarbeidere er stilt overfor i praksis. Det å se bort i fra eller ikke aktivt forholde seg til den kulturelle og historiske konteksten der praksisene foregår, vil også vanskeliggjøre grenseoppgangene mellom det alminnelige, det som er annerledes og det som avviker i så stor grad at profesjonelle tiltak eller inngrep er nødvendig.

I en gjennomgang av opprinnelsen, utviklingen og posisjonene knyttet til evidensbasert sosialt arbeid (Vindegg 2009) har jeg tidligere vist at for å oppnå resultater i de tidlige studiene med RCT-design, måtte både målgruppa og intervensjonene innsnevres. Som Sheldon (1986: 237) påpeker i en oversiktsartikkel i *British Journal of Social Work* står en da i fare for å få vite mer og mer om et mindre og mindre område. Med bakgrunn i de negative resultatene fra de første effektstudiene (sent på 1940-tallet til begynnelsen av 1970-tallet) og de mer lovende resultatene fra den andre "bølgen" av RCT-studier i perioden rundt 1970 til ca. 1985, advarer Sheldon mot forskningsstrategier der sosialt arbeid tar avstand fra sine egne metoder og tilnærminger. I forskning er det viktig å sørge for at jakten på gode resultater ikke går på bekostning av generell relevans for praksisfeltet og den videre fagutviklingen. Sosialt arbeid har verken en dose elektrisitet eller en kjemisk komponent som uavhengig variabel. Som også denne studien bekrefter er "den uavhengige variabelen" i sosialt arbeid i de fleste tilfeller tilnærmingen og den personlige stilen til sosialarbeideren samt den profesjonelle, administrative og omsorgs- eller endringsorienterte oppfølgingen klientene mottar. Jeg følger Sheldons resonnement når han framhever at hvis sosialarbeidere blir oppmuntret til å evaluere sitt eget arbeid, vil de også bli mer opptatt av å bruke forskningsresultater. Dette kan gjøres ved å formulere tydelige mål for arbeidet, noe faget og feltet kan kritiseres for å ha formulert for vagt og for løst. På samme tid er det viktig å huske på at

entydige resultater er vanskelig å oppnå i et felt og et fag med komplekse og sammensatte problemstillinger. Men hvis evaluering inngår som en selvfølgelig del av lokalt sosialt arbeid, vil profesjonen(e) selv i større grad få hånd om evalueringskriteriene og vil kunne unngå at politiske, ideologiske eller administrative kriterier tar over og fyller vakuemet som oppstår. Samtidig tar Sheldon i 1986-artikkelen også til orde for å bringe sammen det vi har lært fra eksperimentelle studier, med brukerstudier. Det som trengs, er et kontinuum av forskningstilnæringer som rangerer fra dybdestudier av brukeroppfatninger til strikte resultatmålinger. Dette forutsetter i følge Sheldon intervensjoner som er godt bearbejdede, i den forstand at de er teoretisk konsistente og også basert på brukertilfredshet og brukernes egne erfaringer. Sosialt arbeid må som andre fag og disipliner forholde seg aktivt til empiriske studier og framheve at slike studier også har relevans for praktikere. Dette forutsetter at profesjonen ikke lar seg binde opp i populære skoleretninger og teorier, og at profesjonelle på ulike nivåer reflekterer kritisk over eget arbeid, både når det gjelder mål og midler, og at de etterstreber å ta utgangspunkt i den enkeltes oppfatning av problemet og situasjonen. Slik vil definisjonen av kunnskapsbasert praksis kunne utvides til å gjøre flere forskningsdesign legitime og etterspurte, og til å verdsette også lokale evalueringer av profesjonelle intervensjoner. Samtidig indikerer denne studien at i profesjonelt barnevernsarbeid må det også tas høyde for den vitenskapelige eller forskningsbaserte kunnskapens begrensninger.

Denne studien har tydeliggjort at mange av målsettingene som etterstrebes for både foreldre og barn, viser seg å være av normativ karakter. Dette kan både forklare og framheve det tvetydige ved å skulle formulere klare og entydige mål for endringsarbeidet. Knyttet til slike spørsmål er det framfor alt de kritiske og etiske vurderingene som kan bidra til klarhet i hva det er som foregår og hva som bør løftes fram til mer allmenne diskusjoner om hva et godt nok liv kan være. Men også Eriksens (2001: 131) framheving av mer deliberative organer og beslutningsprosedyrer i praksisfeltet er tiltak å overveie nærmere når det handler om å utrede og håndtere problemer og problemløsning av normativ karakter. I kapittel 1 tok jeg til ordet for at en ambisjon om å utjevne makt og kompetanseulikheter mellom de profesjonelle og barn og foreldre i barnevernfeltet er et empirisk spørsmål og ikke et teoretisk prosedyrespørsmål. Når en empirisk studie som denne viser så betydelige innslag av normativ kunnskap, er det også nødvendig å tenke ut over det strengt vitenskapelige i tilnærminger og prosedyrer. Familieråd som metode³⁵ er kanskje det nærmeste en kommer en deliberativ beslutningsprosess i det

---

³⁵ Familieråd ble utviklet på New Zealand på begynnelsen av 1980-tallet som en modell for familiearbeid i barnevernssaker, der barn av maoriene var overrepresentert. Blant denne urbefolkningsgruppen var mistilliten til barnevernet stor fordi de profesjonelle så bort i fra maoriernes samfunnsstradisjoner der storfamilien, klanen og

norske barnevernet (Einarsson 2002), men det har vist seg vanskelig å få skikkelig gjennomslag for metoden i de kommunale norske barnverntjenestene. I min empiri er det ingen som snakker om familieråd som en mulig tilnærming for å hjelpe barnet ved å spille på ressursene i den utvidede familien eller slekten. Schjelderup & Omre (2005: 70) framhever de positive prosessene som igangsettes rundt et familieråd, men at det likevel er en utfordring å utvikle metoden slik at barn og familier følges opp gjennom flere oppfølgingsråd der handlingsplaner justeres eller revideres gjennom nye konsulentbeslutninger i familien.

Empirien i denne studien kan gi holdepunkter for å si at det er de tradisjonelle tilnærmingene det gripes til i praksisfeltet. Hindrene for alternative intervensjoner synes å være forankret både i de faglige kulturene og den enkelte utøvers kunnskapsrepertoar. Det er også få spor av den kunnskapsbaserte praksisen som vektlegges i det nasjonale strategidokumentet i den studien jeg har gjennomført. Det som det analyserte empiriske materialet imidlertid viser, er at kunnskap i profesjonell praksis struktureres og konstrueres narrativt, og at aktiviteten ligger nærmere opp til en moralsk-praktisk aktivitet (Jordan 1978) enn til en teknisk-rasjonell aktivitet som den nasjonale kunnskapsstrategien er fundert på. Dette bør få betydning for bruken av kunnskapsbegrepet og hvilke dimensjoner som innlemmes og utelates i den framtidige kunnskapsutviklingen.

I denne studien er det fortellinger fra profesjonell praksis som er utforsket. Sosialarbeidernes utdanning er i liten grad direkte tematisert i det empiriske materialet. Den kunnskapen som gjøres relevant knyttes til de konkrete problemstillingene som sosialarbeideren støter på i arbeidet med foreldre og barn. Å skape rom for refleksjon rundt enkeltsaker, der også påfyll av teoretiske perspektiver inngår, kan synes viktig for den videre kunnskaps- og fagutviklingen i feltet. Det er ikke sikkert at det er et lengre utdanningsløp eller omlegging av innholdet i grunnutdanningen som er den eneste måten å gi praktikerne mer varierte tilnærminger eller stimulere dem til kontinuerlig å søke ny kunnskap. Det er ingen enkel sammenheng mellom det som læres i profesjonsutdanningene og kunnskapen som anvendes i praksisfeltet (Collins 1979; Eraut 1994; Smeby 2008). Som denne studien også har vist, er det slik at kunnskap sjelden kan anvendes direkte på en instrumentell måte. Resultatene peker klart i retning av at når sosialarbeiderne på en genuin måte forsøker å sette seg inn i og ta utgangspunkt i foreldre og barns egne erfaringer, får de lettere tilgang til den kunnskapen de søker som grunnlag for å handle. Et viktig kvalifiseringstiltak synes derfor å være å legge til rette for og oppøve både studenters og praktikerens

---

stammen var grunnlaget for organiseringen av dagliglivet og ulike beslutninger. Loven ble endret, og som en sentral del av denne kom familieråd som en ny modell for beslutninger i barnevernet. Senere er familieråd som metode implementert i flere land med ulike kulturelle og velferdsmessige rammer

evne til kritisk refleksjon over profesjonell kunnskap og praksis. Samtidig må utdanningenes form og innhold være i kontinuerlig utvikling og fange opp og tematisere problemstillinger som profesjonelle sosialarbeidere møter i praksis.

Implikasjoner for videre forskning

I den offentlige debatten om barnevernets virksomhet etterlyses gjerne ”modige” sosialarbeidere som står på og opp for barn som utsettes for omsorgsvikt og mishandling. Slik preges det offentlige ordskiftet mer av moralske undertoner enn kunnskapsorienterte perspektiver. De vage bekymringene og barns diffuse vanskeligheter som preger den praktiske hverdagen for de fleste norske sosialarbeiderne i barnevernet, forsvinner dermed fort i det dramatiske og det spesielle. Hvis varierte kunnskaps- og forståelsesmodeller skal slå rot blant de profesjonelle i praksisfeltene, trengs det også mer forskning med utgangspunkt i problemstillinger som oppstår der kunnskapen anvendes. Innholdet i utdanningene og forskning med relevans for barnvernfeltet må forankres i den brede og varierte konteksten som praksisene foregår i. Utforskende og kvalitativt orienterte forskningsdesign må derfor prioriteres på linje med undersøkelser av forekomst av ulike problemer og tilstander og metodeutvikling basert på eksperimentelle studier. Teoretisk kunnskap alene er heller ikke tilstrekkelig til å begrunne de handlingsvalgene som sosialarbeideren må ta. Studier av hvordan profesjonelle sosialarbeidere kan utvikle en kombinasjon av teori, praktisk klokskap, analogier og kunst, slik Goldstein (1990) framhever, bør prioriteres. Slik vil en få bedre få tak i og videreutvikle den analytiske kompetansen som er nødvendig for å avklare kompleksiteten i de livssituasjonene de profesjonelle stilles overfor. Dette vil forutsette flere og mer varierte tilnæringsmåter til forskning enn det som brukes i dag.

Litteratur:

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. [Lund]: Studentlitteratur.
- Andenæs, A. (1991). Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 åringar. *Nordisk Psykologi*(4), 274-292.
- Andenæs, A. (1997). Fra usynlig offer til synlig aktør: å ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid. In E. Backe-Hansen & T. Havik (Eds.), *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Gyldendal ad Notam.
- Andenæs, A. (2000). Generalisering: om ringvirkninger og bruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. In H. Haavind (Ed.), *Kjønn og fortolkende metode*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Andenæs, A. (2002). Når det selvfølgelige faller bort: om besteforeldreskapet i utsatte familier. In K. Thorsen & R. Toverud (Eds.), *Kulturpsykologi: bevegelser i livsløp* (pp. 224 s.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24(1), 19-33.
- Andersson, G. (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Angel, B. Ø. (2003). Evidensbaserte programmer - kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid. *Nordisk sosialt arbeid*(2), 66-73.
- Angel, B. Ø. (2009). *Å flytte hjem igjen etter å ha bodd i fosterhjem – en analyse av barns selvoppfatninger og livshistorier* Avhandling for ph.d.-graden, NTNU, Trondheim.
- Askeland, G. A. (1994). *Studium og klientarbeid: same arbeidsprosess?* Oslo: Samlaget.
- Atkinson, P. (1995). *Medical Talk and Medical Work*. London: Sage.
- Backe-Hansen, E. (2001a). Morsbilder i barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 78(2), 3-14.
- Backe-Hansen, E. (2001b). Profesjonell kunnskap - i brukernes tjeneste? In M. Sandbæk (Ed.), *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bakers, C. (2003). Ethnomethodological Analyses of Interviews. In J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Eds.), *Inside Interviewing. New Lenses, New Concerns*. Thousands Oaks, CA: Sage.
- Bech-Jørgensen, B. (1999). *Normalitetsbilder*. Aalborg: Forlaget ALFUFF.
- Beck, D. E. (1988). *Counselor characteristics: How they effect outcomes*. Milwaukee: Family Service America.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2004 [1966]). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Bergmark, Å., & Lundström, T. (2000). *Kunskaper och kunskapssyn: om socialarbetare inom socialtjänsten*. Stockholm.
- Bilson, A. (2005). Introduction. In A. Bilson (Ed.), *Evidence-based practice in social work*. London: Whiting & Birch Ltd.
- BLD, & Bufdir(2009). *Et kunnskapsbasert barnevern. Strategi for FOU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2009 - 2012*. Retrieved from <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Forskning%20og%20utvikling/FoU-strategi%202009-2012.pdf>.
- Blom, B., Morén, S., & Nygren, L. (2006). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Blom, B., & Nygren, L. (2006). Socionomstudenters kunskapsanvändning under studiepraktiken - orsaker, strategier och effekter. In B. Blom & S. Morén (Eds.), *Kunskap i socialt arbete. Om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur & Kultur.

- Bourdieu, P. (2006 [1983]). Kapitalens former. *Agora*, 24(1-2), 5-27.
- Bratt, N. (1975). *Samtaleteknik og klientbehandling*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*(3), 77 - 101.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Towards an experimental ecology of human development. *American psychologist*, 32, 513-531.
- Bruner, J. (1991). The Narrative Construction of Reality. *Critical inquiry*, 18(1), 1-21.
- Bruner, J. (2004). Life as Narrative. [Article]. *Social Research*, 71(3), 691-710.
- Bruner, J. S. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bruner, J. S. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Brønserud, S., & Dessaus, M.-L. (2001). *Anbringelse av barn i familiepleje - at navigere i en kompleks virkelighet*. Fredrikshavn: Dafolo Forlag.
- Bunkholdt, V. (2002). Mellom relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet. Et dilemma for barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 79(2), 13-21.
- Bunkholdt, V. (2005). Barn for tiltak eller tiltak for barn. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 82(2), 29-38.
- Bunkholdt, V. (2010). Statens helsetilsyn: Et kritisk blikk til "barnets beste". *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87(2), 110-124.
- Burman, E. (1994). *Deconstructing developmental psychology*. London: Routledge.
- Butler, I., & Pugh, R. (2004). The Politics of Social Work Research. In R. Lovelock, K. H. Lyons & J. Powell (Eds.), *Reflecting on social work-discipline and profession*. Aldershot, Hants, England: Ashgate.
- Børjeson, B., & Håkansson, H. (1998). *Truede barn*. København: Social Pædagogisk Bibliotek, Munksgaard Forlag.
- Chambon, A. S. (1999). Social Work, Social Control and Normalization: Roundtable Discussion with Michel Foucault. In A. S. Chambon, Allan Irving and Laura Epstein (Ed.), *Reading Foucault for Social Work*. New York: Columbia University Press.
- Charmaz, K. (2008). Grounded theory in the 21st century. In N. K. Denzin (Ed.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. Los Angeles, London, New Dehli, Singapore: SAGE Publications.
- Christiansen, K. U. (1977). Forvaltning eller behandling. *Sosionomen*(9).
- Christiansen, K. U. (1990). Hva styrer sosialarbeidernes praksis? In K. U. Christiansen (Ed.), *Perspektiver på sosialt arbeid*. Oslo: Tano.
- Christiansen, K. U. (1992). Foreldreperspektiv på barnevernundersøkelsen. *Nordisk Sosialt Arbeid*(3), 29-42.
- Claezon, I. (1987). *Bättre beslut: en studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertaganden av barn*. Institutionen, Umeå.
- Clausen, S. E., & Kristofersen, L. B. (2008). Barnevern 1990-2011: en longitudinell studie av registerdata. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 85(3), 39-45.
- Collins, R. (1979). *The credential society: an historical sociology of education and stratification*. New York: Academic Press.
- Dagsavisen. (2010). Knallhard kritikk mot Lysebakken. *6.august*.
- Davies, B., & Harré, R. (2001[1990]). Positioning: The Discursive Production of Selves. In M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Eds.), *Discourse Theory and Practice*. London: Sage.
- DeMartini, J. R., & Whitbeck, L. B. (1987). Sources of knowledge for practice. *Journal of Applied Behavioral Science*, 23, 219-231.
- Denzin, N. K. (1999). Evaluating Qualitative Research in the Poststructural Moment: The Lessons James Joyce Teaches us. In A. Bryman & R. G. Burgess (Eds.), *Qualitative Research*. London: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). The Discipline and Practice of Qualitative Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. Los Angeles, London, New Dehli, Singapore: SAGE Publication.

- Dessaus, & Brønserud. (2002). Den komplekse anbringelse. *Nordisk Sosialt Arbeid*(1), 7-15.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse av barndommen. Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. København: Hans Reitzels forlag.
- Egelund, T. (2003). "Farlige" forældre: den institutionelle konstruktion af dem, der avviger fra os. In M. Järvinen & N. Mick-Meyer (Eds.), *At skabe en klient: institutionelle identiteter i socialt arbejde* (pp. S. 59-81). København: Hans Reitzels Forlag.
- Eide, B. S. (2003). Den offentlige tjenesteyter som portvokter i forskningsprosessen. [Kommentar]. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 6(3), 189-195.
- Einarsson, J. H. (2002). *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess* (Vol. 9/2002). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ekeland, T.-J. (2009). Hva er evidensen for evidensbasert praksis? In H. Grimen & L. I. Terum (Eds.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (pp. S. 145-168). Oslo: Abstrakt forlag.
- Eraut, M. (1994). *Developing professional knowledge and competence*. London: Falmer Press.
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo: Pax.
- Ericsson, K. (2009). *Samfunnets stebarn*. Oslo: Universitetsforl.
- Eriksen, E. O. (2001). *Demokratiets sorte hull: om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forl.
- Eriksen, E. O., & Molander, A. (2008). Profesjon, rett og politikk. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Etzioni, A. (1969). *The semi-professions and their organization: teacher, nurses, social workers*. New York: The Free Press.
- Evetts, J. (2006). Trust and professionalism: Challenges and Occupational Changes. *Current Sociology*, 54(4), 515-531.
- Fangen, K. (2004). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fanshel, D., & Shinn, E. B. (1978). *Children in foster care: a longitudinal investigation*. New York: Columbia University Press.
- Fauske, H. (2008). Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ferguson, H. (2001). Social work, individualization and life politics. *The British Journal of Social Work*, 31(1), 41-55.
- Ferrer-Wreder, L., Stattin, H., Lorente, C. C., Tubman, J. G., & Adamson, L. (2005). *Framgångsrika preventions-program för barn och unga: En forskningsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- Flexner, A. (2001[1915]). Is Social Work a Profession? *Research on Social Work Practice*, 11(2), 152-165.
- Follesø, R., Hjermand, R., Bunkholdt, V., Larsen, E., & Storø, J. (2006). *Sammen om barnevern: enestående fortellinger, felles utfordringer*. Oslo: Universitetsforl.
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2000). The Interview - From Structured Questions to Negotiated Text. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Fook, J. (2002). *Social work : critical theory and practice*. London: Sage.
- Fossestøl, K., & Enehaug, H. (2010). Konservativ praktikere eller avantgardistiske byråkrater. *Arbeidsforskningsinstituttet, AFI-notat 11/2010*
- Foucault, M. (2002 [1972]). *The Archaeology of Knowledge*. London and New York: Routledge Classics.
- Foucault, M. (2002[1966]). *The order of Things*. London & New York: Routledge Classics.
- Foucault, M. (2003[1963]). *The Birth of the Clinic*. London & New York: Routledge Classics.
- Fransson, E. (2009). *Fortidens tyngde: om selvarbeid under opphold og utflytting fra ungdomshjem*. Avhandling for ph.d.-graden, Unipub, Oslo.
- Freidson, E. (1994). *Professionalism Reborn. Theory, Prophecy and Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism : the third logic*. Cambridge: Polity Press.

- Geertz, C. (2000 [1973]). *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1996[1991]). *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gjerstad, K., Grønningsæter, A., Kvile, T., Mossige, S., & Vindegg, J. (2006). *Bare fantasien setter grenser. Kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. Oslo: Fafo-rapport.
- Goffman, E. (1971). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goffman, E. (1997). *Anstalt og menneske*. København: Jørgen Paludans Forlag.
- Goldstein, H. (1990). The Knowledge Base of Social Work Practice: Theory, Wisdom, Analogue, or Art? *Families in Society*, 71(1), 32-43.
- Goldstein, J., Freud, A., & Solnit, A. J. (1980 [1973]). *Retten til barnet - eller barnets rett?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H., & Terum, L. I. (2009). *Evidensbasert profesjonsutøvelse*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Gulbrandsen, L. M. (1998). *I barns dagligliv: en kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Gulbrandsen, L. M. (2006a). Barn, oppvekst og utvikling. In L. M. Gulbrandsen (Ed.), *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2006b). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforl.
- Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Hagen, K. A., & Ogden, T. (2006). Evaluering av multisystemisk behandling i Norge. *Tidsskriftet Norges Barnevern*(2), 3-12.
- Hall, C. (1997). *Social Work as Narrative. Storytelling and persuasion in professional texts*. Aldershot, Brookfield: Ashgate.
- Hall, C., Juhila, K., Parton, N., & Pösö, T. (2003). *Constructing clienthood in social work and human services: interaction, identities, and practices*. London: Jessica Kingsley.
- Harrison, W. D. (1987). Reflective practice in social care. *Social Service Review*, 61(393-404).
- Havik, T. (2004). Det barnefaglige kunnskapsgrunnlaget. In T. Havik, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (Ed.), *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heggen, K. (2003). Kunnskapssyn og profesjonsutdanning. *HiO-rapport*(8).
- Heggen, K. (2005). Fagkunnskapens plass i den profesjonelle identiteten. *Norsk pedagogisk tidsskrift*(6), 446 - 461.
- Hennum, N. (2002). *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder*. Dr.polit.-avhandling, NOVA, Oslo.
- Henriksen, Ø., Mevik, K., Soelberg-Fjelldal C, Follesø, R., Hanssen Krane, J., Horverak, S., et al. (2010). Ett fag, en utdanning. *Fontene forskning*, 2(1), 107-111.
- Herstein, H. (1969). The latent dimension of social work research. *Social Casework*, 50, 269-275.
- Hessle, S. (1988). *Familjer i sönderfall. En rapport från samhällsvården*. Göteborg: Norstedts Förlag.
- Hestbæk, A.-D. (1997). *Når børn og unge anbringes*: Socialforskningsinstituttet. Rapport 97:6.
- Hollway, W. (2001). The psycho-social subject in evidence-based practice. *Journal of Social Work Practice*, 15(1), 9-22.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2000). *The Self We Live By: Narrative Identity in a Postmodern Worlds*. New York: Oxford University Press.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2008). Interpretive Practice and Social Action. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. London: Sage Publication.
- Howe, D. (1992). Child abuse and the bureaucratisation of social work. *The Sociological Review*, 40(3), 491-508.

- Hunter, K. M. (1991). *Doctor's Stories. The narrative structure of medical knowledge*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Hyden, L.-C. (1989). Gunnar Inghe och fattigdomens diskurs. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 9, 69-76.
- Hydén, L. C. (1995). Det sosiala misslyckandet som berättelse. *Socialvetenskaplig tidsskrift*, 3, 194-207.
- Haavind, H. (1987). *Liten og stor. Mødres omsorg og barnas utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, H. (2000). På jakt etter kjønnede betydninger. In H. Haavind (Ed.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal.
- Ife, J. (1997). *Rethinking social work : towards critical practice*. South Melbourne: Longman.
- IFSW. (2000). Definition of Social Work. <http://www.ifsw.org/en/p38000208.html>
- IFSW. (2002). *Social Work and the Rights of the Child*. Münsingen, Switzerland: IFSW.
- Jack, G. (1997). Discourses of child protection and child welfare. *British Journal of Social Work*, 25, 659-678.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jordan, B. (1978). A comment on: Theory and practice in social work: a re-examination of tenuous relationship. *British Journal of Social Work*, 8(11), 23-25.
- Juel, R. (2004). Barnevernarbeideres barnevernsperspektiv og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige situasjoner. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 81(1).
- Juhila, K. (2003). Creating a "Bad" Client. Disalignment of Institutionell Identity in Social Work Interaction. In C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (Eds.), *Constructing clienthood in social work and human services: interaction, identities, and practices*. London: Jessica Kingsley.
- Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrepsramme. In M. Järvinen & N. Mick-Meyer (Eds.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels forlag.
- Järvinen, M., & Mick-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels forlag.
- Kalman, H. (2006). Kunnskap och kunnigt handlande. In B. Blom, S. Morén & L. Nygren (Eds.), *Kunnskap i sosialt arbete. Om villkor, prosesser och användning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Karterud, S., Monsen, J. T., Skårderud, F., & Kohut, H. (1997). *Selvpsykologi: utviklingen etter Kohut*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemuller, W., & Silver, H. K. (1962). "The Battered Child Syndrome." *Journal of the American Medical Association*, 181, 17-24.
- Khoo, E. G., Hyvönen, U., & Nygren, L. (2002). Child Welfare or Child Protection. *Qualitative Social Work*, 1(4), 451-471.
- Kierkegaard, S. (1859). *Synspunkter fra min forfattervirksomhet: En ligefrem Meddelse, Rapport til historien*. København: A.E. Reitzels Forlag.
- Killén, K. (1991). *Sveket: omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kohut, H., Goldberg, A., & Stepansky, P. (1984). *How does analysis cure?* Chicago: University of Chicago Press.
- Kokkinn, J. (1998). *Profesjonelt sosialt arbeid*. [Oslo]: Tano Aschehoug.
- Kristensen, Ø., & Vederhus, J.-K. (2005). Selvhjelpsgrupper i rusbehandling. *Tidsskrift for Den norske legeförening*(20), 2798 -2801.
- Kvale, S. (1989). To Validate Is to Question. In S. Kvale (Ed.), *Issues of Validity in Qualitative Research*. Lund: Studenlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforl.
- Labov, W., & Waletzky, J. (1997). Narrative analysis: Oral versions of personal experience (Reprinted from *Essays on the Verbal and Visual Arts*, Proceedings of the 1996 annual spring meeting of the

- American Ethnological Society, pg 12-44, 1967). [Reprint]. *Journal of Narrative and Life History*, 7(1-4), 3-38.
- Lareau, A. (2000). Social Class and the Daily Lives of Children: A study from the United States. *Childhood - A Global Journal of Child Research*, 7(2), 155-171.
- Larsen, M. Y. (2004). Barnets rettslige stilling i barnevernlovgivningen. In T. Havik, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (Ed.), *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Larson, M. S. (1977). *The rise of professionalism*. Berkley, Los Angeles, London: Universtity of California Press.
- Larsson, S., & Sjöblom, Y. (2010). Perspectives on narrativ methods in social work research. *International Journal of Social Welfare*(19), 271-280.
- Larsson, S., Sjöblom, Y., & Lilja, J. (2008). *Narrativa metoder i sosialt arbete*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I., & Trost, J. (2005). *Hverdagsliv og samhandling: med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lindsey, D., & Kirk, S. A. (1992). The continuing crisis in social work research: Conundrum or solvable problem? An essay review. [Article]. *Journal of Social Work Education*, 28(3), 370-382.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lorenz, W. (2002). *Social work in contemporary Europe - locating a core commitment between professional competition and market opportunities* Unpublished manuscript, Lillehammer: FOs fagkonferanse Formidling.
- Lovelock, R., & Powell, J. (2004). Habermas/Foucault for Social Work: Practices of Critical Reflection. In R. Lovelock, K. H. Lyons & J. Powell (Eds.), *Reflecting on Social Work - Discipline and Profession* Aldershot, Hants: Ashgate.
- Macdonald, G., Sheldon, B., & Gillespie, J. (1992). Contemporary-Studies of the Effectiveness of Social-Work. *British Journal of Social Work*, 22(6), 615-643.
- Marthinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Dr.polit.-avhandling, Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, Dragvoll.
- Marthinsen, E. (2004). "Evidensbasert" - praksis og ideologi. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24(4), 290-302.
- Mead, G. H., & Strauss, A. L. (1964). *George Herbert Mead on social psychology: selected papers*. Chicago: University of Chicago Press.
- Miller, G., & Fox, K. J. (2004). Building bridges. The possibility of Analytic Dialogue between Ethnography, Conversation analysis and Foucault. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative Research. Theory, Method and Practice* London: Sage.
- Mishler, E. G. (1986). *Research interviewing: context and narrative*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Mishler, E. G. (1999). *Storylines. Craftartists` narratives of Identity*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Mishler, E. G. (2006). Narrative and Identity, The double arrow of time. In A. d. Fina, D. Schiffrin & M. Bamberg (Eds.), *Discourse and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Molander, A., & Terum, L. I. (2008a). *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, A., & Terum, L. I. (2008b). Profesjonsstudier - en introduksjon. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mossige, S. (1998). *Har barnet mitt vært utsatt for seksuelle overgrep?: En narrativ analyse av mødres fortellinger*. Avhandling til dr.psychol.-graden, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.

- Nielsen, K., & Kvale, S. (1999). *Mesterlære : læring som sosial praksis*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Nortvedt, P., & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet. Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Nygren, L., & Soydan, H. (1997). Social work research and its dependence on practice. *International Journal of Social Welfare*, 6(3), 217-224.
- Ogden, T., & Amlund-Hagen, K. (2008). Treatment Effectiveness of Parent Management Training in Norway: A randomized controlled trial of children with conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*(4), 607-621.
- Olstedal, S. (2005). *Kritisk sosialt arbeid : å analysere i lys av teori og erfaringer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Orlinsky, D. E., & Howard, K. I. (1986). Process and outcome in psychotherapy. In G. S.L. & B. A.E. (Eds.), *Handbook of psychotherapy and behaviour change* (pp. 311-376). New York: Wiley.
- Orlinsky, D. E., & Rønnestad, H. M. (2005). *How psychotherapists develop: A study of therapeutic work and professional growth*. Washington: American Psychological Association.
- Parton, N. (1999). Reconfiguring Child Welfare practices: Risk, Advanced Liberalism, and the Government of Freedom. In A. S. Chambon, Allan Irving and Laura Epstein (Ed.), *Reading Foucault for Social Work*. New York: Columbia University Press.
- Parton, N. (2000). Some Thoughts on the Relationship between Theory and Practice in and for Social Work. *British Journal of Social Work*, 30, 449-463.
- Parton, N. R. M. (2001). New Directions in child protection and family support in Western Australia: a policy initiative to re-focus child welfare practice. *Child and Family Social Work*, 6, 97-113.
- Payne, M. (1997). *Modern social work theory* (2nd ed.). London: Macmillan Press Ltd.
- Perlman, H. H. (1957). *Social Casework. A problemsolving Process*. Chicago: University of Chicago Press.
- Perlman, H. H. (1965). Social work method: A review of the past decade. *Social Work*, 10, 166-178.
- Pettersen, K.-S. (2005). *Tatere og misjonen: mangfold, makt og motstand*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Pithouse, A. (1987). *Social Work: The Organisation of an Invisible Trend*. Aldershot: Gower.
- Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Polkinghorne, D. E. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State University of New York Press.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *Qualitative Studies in Education*, 8(1), 5-23.
- Polkinghorne, D. E. (2005). Language and Meaning: Data Collection in Qualitative Research. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 137-145.
- Rabinow, P., & Sullivan, W. M. (1987). *Interpretive social science: a second look*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Raundalen, M. (2008). Barn som lever med vold i familien. In A. Dyregrov & K. Dyregrov (Eds.), *Krisepsykologi i praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rawls, J. (1993). *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Reamer, F. G. (1990). *Ethical dilemmas in social service*. New York: Columbia University Press.
- REK(2008). *Retningslinjer for de regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk*. Retrieved from <http://www.etikkom.no/REK/OmRek/mandat>.
- Reynolds, B. (1932). The role of the psychiatric social worker in therapy. In F. E. Williams (Ed.), *Proceedings of first international congress on mental hygiene* (pp. 668-685). New York: The International Committee for Mental Hygiene, Inc.
- Richmond, M. (1917). *Social Diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation.

- Ricoeur, P. (1980). Narrative time. *Critical inquiry*, 7(1), 169-190.
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative*. Chicago: University of Chicago Press.
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative Analysis*. Newbury Park: Sage Publications.
- Riessman, C. K. (1997). A short story about long stories. *Journal of Narrative and Life History*, 7(1-4), 155-159.
- Riessman, C. K. (2001). Analysis of Personal Narratives. In J. F. Gubrium & J. A. Holstein (Eds.), *Handbook of Interview Research: Context and Method*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Riessman, C. K., & Quinney, L. (2005). Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work*, 4(4), 391-412.
- Robertson, A. (2005). Narrativanalys. In G. Bergström & K. Boréus (Eds.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- og diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Rorty, R. (1979). *Philosophy and the mirror of nature*. Princeton: Princeton University Press.
- Rosen, A., Proctor, E. E., Morrow-Howell, N., & Staudt, M. (1995). Rationals for practice decisions: Variations in knowledge use by decision task and social work service. *Research on Social Work Practice*, 5, 501-523.
- Ryle, G. (1971). The Thinking of Thoughts. What is 'penseur' doing? *Collected Papers vol 2*: Routledge & Kegan Paul.
- Rønnestad, H. M. (2008). Profesjonell utvikling. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rønnestad, H. M. (2009). Evidensbasert psykologisk praksis. In H. Grimen & L. I. Terum (Eds.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse*. Oslo: Abstract forlag.
- Rønnestad, H. M., & Skovholt, T. M. (2003a). The Journey of the counselor and therapists: Research findings and perspective on professional development. *Journal of Career Development*, 30, 5-44.
- Rønnestad, H. M., & Skovholt, T. M. (2003b). The journey of the counselor and therapist: Research findings and perspectives on professional development. *Journal of Career Development*, 30(1), 5-44.
- Sackett, D. L. (2000). *Evidence-based medicine: how to practice and teach EBM*. New York: Churchill Livingstone.
- Sagatun, S. (2005). *Vanlig og uvanlig: miljøarbeid hjemme med 14-18 åringer*. Dr.polit-avhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Saleebey, D. (1988). *Theory and the generation and subversion of knowledge*. School of Social Work: University of Kansas.
- Saleebey, D. (1992). *The Strengths perspective in social work practice*. New York: Longman.
- Sandbæk, M. (1996). Et annet barnevernsarbeid? In M. Sandbæk & G. Tveiten (Eds.), *Sammen med familien : arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (2001a). *Fra mottaker til aktør: brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandbæk, M. (2001b). Kan barneverntjenesten forholde seg til både foreldre og barn som brukere og aktører? In M. Sandbæk (Ed.), *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandbæk, M. (2002a). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. Dr.polit-avhandling, Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring, Oslo.
- Sandbæk, M. (2002b). *Barn og unges levkår og velferd: kunnskapsbilder og forskningsbehov* (Vol. 1/2002). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sandbæk, M. (2004). Barn i hjelpeapparatet - kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(2), 98-109.

- Schjelderup, L., & Omre, C. (2005). Familieråd - en ny modell for beslutninger i barnevernet. In L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Eds.), *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schjelderup, L., Omre, C., & Marthinsen, E. (2005). *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schjelderup, L., Omre, C., Marthinsen, E., Horverak, S., & Hyrve, G. (2005). Mot et nytt barnevern. In L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Eds.), *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schofield, G., & Beek, M. (2006). *Attachment handbook for foster care and adoption*. London: BAAF.
- Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner : how professionals think in action*. New York: Basic Books.
- Scott, M. B., & Lyman, S. M. (1968). "Accounts". *American Sociological Review*, 33, 46-62.
- Sheldon, B. (1978). Theory and practice in social work: a re-examination of tenuous relationship. *British Journal of Social Work*, 8(1), 1-22.
- Sheldon, B. (1986). Social-Work Effectiveness Experiments - Review and Implications. *British Journal of Social Work*, 16(2), 223-242.
- Sheldon, B., & MacDonald, G. (1999). *Research and Practice in Social care: Mind the gap*. Exeter: Exeter University, Centre for Evidence-based Social Services.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: a practical handbook*. London: Sage.
- Simms, K. (2003). *Paul Ricoeur*. London: Routledge.
- Skorpen, B. (2005). *Bare-mor i møte med aldri-mor: om kjønn og makt i barnevernet* (Vol. 2005 nr 16). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Skovholt, T. M. (2001). *The resilient practitioner: burnout prevention and self-care strategies for counselors, therapists, teachers, and health professionals*. Boston: Allyn and Bacon.
- Skytte, M. (2002). *Anbringelse av etniske minoritetsbørn - om sosialarbeideres vurderinger og handlinger*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Slagstad, R. (2006). *Kunnskapens hus*. Oslo: Pax.
- Slettebø, T., & Seim, S. (2001). Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet. In M. Sandbæk (Ed.), *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Smeby, J.-C. (2008). Profesjon og utdanning. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, D. (1993). The Standard North American Family. SNAF as an Ideological Code. *Journal of Family Issues*, 14(1), 50-65.
- Sommer, D. (2003). *Barndomspsykologi : utvikling i en forandret verden*. København: Hans Reitzel.
- Squire, C., Andrews, M., & Tamboukou, M. (2008). What is narrative research? In M. Andrews, C. Squire & M. Tamboukou (Eds.), *Doing Narrative Research*. Thousands Oaks: Sage Publications.
- St.meld.nr.40 (2001-2002) Om barne- og ungdomsvernet. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Universitetsforl., Oslo.
- Stefansen, K. (2008). Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen. In B. P. Bø & B. C. R. Olsen (Eds.), *Utfordrende foreldreskap*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stefansen, K., & Farstad, G. R. (2008). Småbarnforeldres omsorgsprosjekter. *Tidsskrift for samfunnsforskning*(3), 344-372.
- Stern, D. N. (2003). *Spedbarnets interpersonlige verden*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Stern, D. N. (2007). *Her og nå: øyeblikkets betydning i psykoterapi og hverdagsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Storø, J., Bunkholdt, V., & Larsen, E. (2010). Er institusjoner alltid et onde og familien alltid et gode? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87(3), 166-181.

- Sundell, K., Egelund, T., Löfholm, C. A., & Kaunitz, C. (2007). *Barnavårdsutredningar: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- Swift, K. J. (1995). *Manufacturing "bad mothers": a critical perspective on child neglect*. London: University of Toronto Press.
- Søndergaard, D. M. (2000). Destabiliserende diksursanalyse: veje inn i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning. In H. Haavind (Ed.), *Kjønn og fortolkende metode*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Taylor, C., & White, S. (2000). *Practising Reflexivity in Health and Welfare: Making Knowledge*. Buckingham: Open University Press.
- Taylor, C., & White, S. (2002). What works about what works? Fashion, fad and EBP. *Social Work & Social Sciences Review*, 10(2), 63-81.
- Tiller, P. O., Grue, L., & Miljeteig-Olssen, P. (1983). *Å vokse opp i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Toverud, R., Thorsen, K., Gulbrandsen, L. M., Andenæs, A., Hjort, H., Jensen, T. K., et al. (2002). Kulturpsykologi - utgangspunkt, mål og framkomstmidler. In K. Thorsen & R. Toverud (Eds.), *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Trinder, L. (2000). The context of evidence-based practice. In L. S. R. Trinder (Ed.), *Evidence-Based Practice: A critical appraisal*. Oxford: Blackwell.
- Uggerhøj, L. (1995). *Hjælp eller afhængighed: en kvalitativ undersøgelse af samarbejde og kommunikation mellom truede familier og socialforvaltningen*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Ulvik, O. S. (1997). Går det an å ha to mammaer? - fosterbarns meningskonstruksjon. In E. Backe-Hansen & T. Havik (Eds.), *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Gyldendal ad Notam.
- Ulvik, O. S. (2002). Generasjonspraksiser. Diskurser om det kulturelt adekvate barnet. In K. Thorsen & R. Toverud (Eds.), *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulvik, O. S. (2005). *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement : en kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. Avhandling til dr.psychol.-graden, Psykologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet Universitetet i Oslo : Unipub, Oslo.
- Ulvik, O. S. (2009). Kunnskap for et seinmoderne barnevern. Forholdet mellom forskning og praksis. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 86(1), 18-27.
- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors: exploring the institutional logic of child protection work*. Thesis Dr.Philos, University of Bergen, Bergen.
- van Nijnatten, C., & Hofstede, G. (2003). Parental Identity under Construction. In C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (Eds.), *Constructing clienthood in social work and human services: interaction, identities, and practices* (pp. 272 s.). London: Jessica Kingsley.
- Veland, J. (2004). Barnevernets rammebetingelser og legitimitet. In T. Havik, Mette Y.Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (Ed.), *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vincent, C., & Ball, S. J. (2007). 'Making Up' the Middle-Class Child: Families, Activities and Class Dispositions. [Article]. *Sociology*, 41(6), 1061-1077.
- Vindegg, J. (2009). Evidensbasert sosialt arbeid. In H. Grimen & L. I. Terum (Eds.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (pp. 63-85): Abstrakt forlag.
- Vindegg, J. (2010). Ressurssituasjonen i det kommunale barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87, 2 sider.
- Vinnerljung, B. (1996). *Fosterbarn som vuxna*. Arkiv, Lund.
- Vågan, A., & Grimen, H. (2008). Profesjoner i et maktteoretisk perspektiv. In A. Molander & L. I. Terum (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.

- Walker, T. (1988). Whose discourse? In S. Woolgar (Ed.), *New Frontiers in the Sociology of Knowledge*. London: Sage.
- Webb, S. A. (2001). Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work. *British Journal of Social Work*, 31(1), 57-79.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice : learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wertsch, J. V. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.
- White, S. (2002). Accomplishing "the case" in paediatrics and child health: medicine and morality in inter-professional talk. *Sociology of Health & Illness*, 24(4), 409-435.
- Williams, F., Popay, J., & Oakley, A. (1999). *Welfare research: a critical review*. London: UCL Press.
- Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Woodhead, M. (1997). Psychology and the cultural Construction of Children`s need. In A. J. A. Prout (Ed.), *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.
- Aase, T. H., & Fossåskaret, E. (2007). *Skapte virkeligheter: kvalitativt orientert metode*. Oslo: Universitetsforlaget.

Doktorgradsprosjekt i profesjonsstudier
INFORMASJONSSKRIV til sosialarbeidere

FORESPØRSEL OM Å DELTA I INTERVJU

I forbindelse med min doktorgrad gjennomfører jeg en undersøkelse om hvordan sosialarbeidere i barneverntjenesten bruker og utvikler kunnskap i sin daglige profesjonelle yrkesutøvelse. Hensikten med prosjektet er å finne mer ut av hvordan kunnskap oppfattes og forstås, og hvordan den utvikles i samarbeid med de barn og foreldre som det samhandles med. Målet er å bidra til økt forståelse og økt bevissthet om ulike kunnskapsformer, og hvilken betydning bruk av ulike kunnskapsformer kan ha for hvordan barn og foreldres livssituasjon blir forstått og analysert og for hvilken hjelp som tilbys og iverksettes. Prosjektet vil bli gjennomført av undertegnede med veiledning fra professor Harald Grimen ved Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og forsker II Nicole Hennem ved Norsk Institutt for forskning om oppvekst, aldring og velferd (NOVA).

Du er saksbehandler/har oppfølgingsansvar for en av de sakene som er trukket ut til å være med i undersøkelsen. Deltakelse i prosjektet innebærer at jeg ber deg delta i et intervju. Jeg ønsker å få kunnskap om hvordan du arbeider med saken, hva du har lagt vekt på å få informasjon om, hvordan du samarbeider med foreldrene og barnet/a og eventuelt andre samarbeidende aktører. Med andre ord ønsker jeg at du forteller så omfattende og detaljrikt som mulig om hva du har gjort og planlegger å gjøre og hvordan du forstår barnets og foreldrenes situasjon. Jeg vil følge opp din fortelling med utdypende og konkretiserende spørsmål. Det kreves ingen spesielle forberedelser fra din side. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og vil ta om lag 1½ time. Det vil være fint om vi kan snakke sammen to ganger med ca et års mellomrom. Navnet ditt erstattes med et referansenummer, som viser til en navneliste, som oppbevares atskilt fra det øvrige datamateriale.

Det er viktig for prosjektet at også foreldre og barn formidler sine erfaringer. Jeg vil derfor også be om å få snakke med foreldrene og barnet/ett av barna som saken gjelder. Innhentning av slik informasjon til bruk i forskning forutsetter at foreldrene har gitt sitt informerte samtykke. Jeg vil derfor be deg om å informere foreldrene/den av foreldrene som har daglig omsorg, om prosjektet og formidle vedlagte informasjonsskriv til dem. Foreldrene må også gi sitt samtykke til at du kan intervjues om saken. Det du forteller i intervjuet vil ikke bli formidlet videre til noen andre.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg eller kreve personopplysningene som er gitt, anonymisert, uten å måtte begrunne dette nærmere. Det er ingen andre enn doktorgradsstipendiaten og veiledere som får tilgang til de personidentifiserbare opplysningene. De er underlagt taushetsplikt og vil bli behandlet strengt konfidensielt. Innholdet i saken du forteller om, vil bli framstilt på en slik måte at verken barn og foreldre eller du vil bli gjenkjent. Når doktorgradsprosjektet er ferdig, vil navnelisten og lydbåndene bli slettet slik at det

ikke blir mulig å finne tilbake til hvem som deltok. Prosjektet er planlagt avsluttet i august 2010. Du kan stille spørsmål til undersøkelsen underveis.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Prosjektleder undertegner egen taushetserklæring.

Dersom du sier ja til å delta i undersøkelsen, er det fint om du skriver under på samtykkeerklæringen nedenfor og returnerer den til Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo så snart som mulig. Ta gjerne kontakt på tlf. eller e-post slik at vi kan gjøre nærmere avtaler. Har du spørsmål i forbindelse med undersøkelsen, kan du gjerne ta kontakt med meg på et av telefonnumrene under.

Med vennlig hilsen

Jorunn Vindegg
Senter for profesjonsstudier (SPS)
Høgskolen i Oslo
Telefon: 22 45 27 43
Mobil: 91 51 58 64
E-post: Jorunn.Vindegg@hio.no

Klipp her

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg samtykker i å delta i undersøkelsen til doktorgradstipendiat Jorunn Vindegg: "Kunnskapsdanning i sosialarbeideres profesjonelle yrkesutøvelse", og kan kontaktes for avtale om intervju.

Dato: _____

Navn: _____

Telefonnummer: _____

Doktorgradsprosjekt om kunnskap i barnevernet
INFORMASJONSSKRIV til foreldre

VIL DU VÆRE MED?

Jeg holder på med et prosjekt som skal belyse hvordan sosialarbeidere og barn og foreldre i barneverntjenesten snakker sammen og forstår hverandre. Det er viktig for prosjektet at også foreldre og barn formidler sine erfaringer om hvordan kontakten med barnevernet oppleves. Dette vil i neste omgang kunne føre til et bedre barnevern.

Deltakelse i prosjektet innebærer at jeg ber deg/dere delta i et intervju. Jeg ber også om tillatelse til å snakke med barnet ditt/eventuelt ett av barna dersom du har flere, om hvordan de har det i hverdagen, både i familien, sammen med jevnaldrende og på skolen. Likeledes ber jeg om tillatelse til å snakke med din saksbehandler/ kontaktperson i barneverntjenesten om hvordan han/hun forstår den livssituasjonen du/dere er i.

En samtale med meg som forsker vil være forskjellig fra de samtalene du/dere har med de profesjonelle i barneverntjenesten. Vår samtale vil ikke ha innvirkning på den kontakten du/dere har med barneverntjenesten eller de tiltakene som blir foreslått. Jeg vil kun være opptatt av å få innblikk i hvordan dere som foreldre oppfatter deres egen og barnas livssituasjon, herunder den kontakten dere har med barneverntjenesten. Det samme er målet med å snakke med barnet. Jeg vil følge opp din/deres fortelling med utdypende og konkretiserende spørsmål. Det kreves ingen spesielle forberedelser fra din/deres side. Hvis det er i orden for deg/dere vil samtalen vår bli tatt opp på bånd. Ellers vil jeg notere underveis. Jeg regner med at intervjuet vil vare om lag 1 time. Det vil være fint om vi kan snakke sammen to ganger med ca et års mellomrom, men det er ingen forutsetning for å delta nå. Det du/dere forteller i intervjuet vil ikke bli formidlet videre saksbehandler i barnevernet. Hvorvidt du/dere velger å delta i prosjektet eller ikke har ingen betydning for den videre kontakten med barneverntjenesten.

Sammen med 17 andre familier som har kontakt med barneverntjenesten ved tre ulike kontorer, får du/dere denne henvendelsen om å delta i forskningsprosjektet. Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg eller kreve personopplysningene som er gitt, anonymisert, uten å måtte begrunne dette nærmere. De personidentifiserbare opplysningene er underlagt taushetsplikt og vil bli behandlet strengt konfidensielt. Det du/dere forteller om, vil bli framstilt på en slik måte at verken barna eller dere som foreldre vil bli gjenkjent. Når undersøkelsen er ferdig, vil navnelisten og lydbåndene bli slettet slik at det ikke er mulig å finne tilbake til hvem som deltok. Prosjektet er planlagt avsluttet i august 2010.

Prosjektet vil bli gjennomført av undertegnede med veiledning fra professor Harald Grimen ved Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og forsker II Nicole Hennem ved Norsk Institutt for forskning om oppvekst, aldring og velferd (NOVA). Prosjektet er tilrådd av

Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Prosjektleder undertegner egen taushetserklæring.

Dersom du sier ja til å delta i undersøkelsen, ber jeg om at skriver under på samtykkeerklæringen nedenfor og returnerer den til Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo så snart som mulig. Har du spørsmål i forbindelse med undersøkelsen, kan du gjerne ta kontakt med meg på adressen eller telefonnummeret under

Med vennlig hilsen

Jorunn Vindegg
Senter for profesjonsstudier
Høgskolen i Oslo
E-post: Jorunn.Vindegg@hio.no
Telefon: 22 45 27 43, Mobil: 91 51 58 64

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg/vi samtykker i å delta i undersøkelsen til doktorgradstipendiat Jorunn Vindegg: "Kunnskapsdanning i sosialarbeideres profesjonelle yrkesutøvelse"

Jeg/vi gir også samtykke til at mitt barn _____ kan delta i intervju
(barnets navn)

Videre samtykker jeg/vi i at forskeren også kan intervjuer saksbehandler i barneverntjenesten

Dato: _____

Navn: _____

Telefonnummer: _____

Vedlegg 2

INTERVJUGUIDE

Sosialarbeidere:

Hvem er aktørene i denne saken?

Hvor lenge har familien hatt kontakt med barnevernet. Hvor lenge har du hatt kontakt med familien?

Forventninger

Hvor ofte treffes dere, på hvilken måte? Har du noen oppfatning om hvilke forventninger foreldrene har til deg/til barnevernet?

Siste gangen dere hadde noe med hverandre å gjøre, hvem var det som innkalte til møtet? Hva var dagsorden/hensikten med møtet? Kan du fortelle hva som skjedde i den siste samtalen dere hadde? Så konkret som mulig... Hadde foreldrene/ mor/far noe de ville drøfte, ha svar på, lurte på?

Hverdagen/foreldreoppgavene

Hvordan tror du at en vanlig hverdag er i familien? Hva tror du de gjør i ferier?

Hvordan oppfatter mor/far barnet? Oppfatter du at det er forskjell på måten mor/henholdsvis far forholder seg til barnet?

Bekymringer

Er det noe foreldrene er bekymret for når det gjelder barnets eller sin egen livssituasjon?

Hvordan oppfatter du at foreldrene utøver den daglige omsorgen for barna/barnet. Er det noe du som barnevernsarbeider er bekymret for?

Er det forhold du synes det er vanskelig å ta opp med foreldrene? Hva er det eventuelt som hindrer deg i å komme inn på slike spørsmål/temaer?

Å gi og motta hjelp

Hva slags hjelp/hjelpetiltak mottar foreldrene/barnet?

På hvilken måte tror du at den hjelpen de får kan bidra til å endre situasjonen for barnet, for foreldrene?

Har du tenkt at andre tiltak kunne passet bedre, i tilfelle hvilke? Hva er i så fall grunnen til at de ikke er forsøkt?

Opplever du at det ofte skjer uventede ting du må forholde deg til? Hvordan opplever du det å måtte snu seg rundt, gå inn i andre ting enn det du hadde planlagt?

Barnet

Har du kontakt med barnet? I tilfelle ja, hvordan møtes dere?

Hvis nei, kan du si noe om hvorfor du har valgt å ikke ha det

Hva slags tanker har du om hvordan barnet bør ha det?

Kan du fortelle hva som skjedde i den siste samtalen/kontakten dere hadde? Så konkret som mulig... Hvem tok initiativ? Hva var formålet med kontakten?

Hvordan hadde du planlagt samtalen/aktiviteten dere var sammen om?

Hvordan er hverdagen til barnet? Beskriv så konkret som mulig - forholdet til foreldrene, til søsken, til andre familiemedlemmer, til andre viktige personer i nærmiljøet, skole/SFO...

Hva strever barnet med/ hva er hun/han flink til?

Er det andre profesjonelle barnet har kontakt med. Hvordan er den kontakten og hvordan deler dere informasjon om barnet?

Har du noen oppfatning av hvordan barnet oppfatter seg selv, og i relasjon til andre?

Er det noe spesielt som bekymrer deg, som du ikke får tak i? (Hva opplever du som hindringer/barrierer?) Er det noe som kunne gjort det lettere å få bedre kontakt med barnet?

Hvordan oppfatter barnet det å motta hjelp fra barnevernet? Hvordan er det å gjennomføre det dere har bestemt/ som er nedfelt i tiltaksplanen?

Hva gjør du for å hjelpe barnet til rette?

Nettverk

Hvordan er nettverket til familien – foreldrene – barnet?

Slekt, venner, profesjonelle?

Kunnskap

Oppfatter du at du har tilstrekkelig kunnskap til å hjelpe barnet/foreldrene?

Hva slags kunnskap skulle du eventuelt ønske at du hadde mer av?

Hvis du tenker over hva du har erfart gjennom møter med foreldrene/barna i denne saken,, er det noe du har lært som du kan ta med deg til andre saker/ noe du har fått mer generell kunnskap om?

Er det trekk ved organiseringen av barnevernet som fremmer eventuelt hemmer deg i din profesjonelle yrkesutøvelse?

Har du noen oppfatning om hva slags kunnskap du har mest bruk for i arbeidet med denne familien, h.h v. i arbeidet med barnet/med foreldrene?

På hvilken måte henter du faglig påfyll? På hvilken måte kan du videreutvikle/vedlikeholde dine faglige kvalifikasjoner? Har du tenkt over hva du lærer mest av? Er det noe du gjerne skulle kunnet mer om? Hvordan kan du få til det.? Hva er hindringene/mulighetene?

Foreldrene

Innledende runde: Barnvernet blir ofte kritisert – enten for å gjøre for lite eller for å handle for raskt og gripe inn overfor familier uten at det er grunnlag for det. Barnevernsarbeiderne har streng taushetsplikt og det gjør at lite av det som skjer er kjent for andre enn de personene som er involvert. Vi som forsker i dette feltet, er blant annet opptatt av å få vite mer om hvordan både barnevernsarbeiderne og barn og foreldre oppfatter og opplever det som foregår

Hvor lenge har dere hatt kontakt med barneverntjenesten? Hvem er det du/dere har kontakt med?

Forventninger

Hvor ofte treffes dere, på hvilken måte? Hva slags forventninger har du til kontakten/samarbeidet?

Siste gangen dere hadde noe med hverandre å gjøre, hvem var det som innkalte til møtet? Hva var dagsorden/hensikten med møtet? Kan du/dere fortelle hva som skjedde i den siste samtalen dere hadde? Så konkret som mulig... Hadde du/dere noe dere ville drøfte/ta opp/ville ha svar på?

Er det slik det pleier å være når dere møtes, hva var annerledes?

Hverdagen/foreldreoppgavene

Hvordan er en vanlig hverdag hjemme hos dere? Fra dere står opp til dere legger dere?

Hvem har ansvar for hva? Regler/rutiner....

)Hvordan var det før barnet flyttet og hvordan er det nå?)

Hva gjør dere i ferier?

Bekymringer

Er det noe du/dere synes er spesielt utfordrende med det å være foreldre til.....?

Hva skal til for at hverdagen skal bli enklere for dere/for barnet?

Å motta hjelp

Hva slags konkrete hjelpetiltak mottar dere/barnet?

På hvilken måte tror du at den hjelpen dere får kan bidra til å endre situasjonen for barnet, for dere som foreldre?

Har du tenkt at andre tiltak kunne passet bedre, i tilfelle hvilke? Hva er i så fall grunnen til at de ikke er forsøkt?

I hvilken grad opplever du/dere at barnevernet er lydhøre for den situasjonen dere er i? Er de der når du /dere trenger dem?

Barnet

Hvis du skulle beskrive med dine egne ord hvordan barnet/barna dine har det, hva vil du si da? Har du inntrykk av at dette er forskjellig fra hvordan andre barn på samme alder har det?

Hvordan er hverdagen til barnet? Beskriv så konkret som mulig - forholdet til dere som foreldre, til søsken, til andre familiemedlemmer, til andre viktige personer i nærmiljøet, skole/SFO...

Hva liker barnet å holde på med? Interesser?

Hva er det som gjør han/henne glad/trist/sint?

Hva slags tanker har du om hvordan barnet ditt/deres *bør* ha det?

Hva er barnet flink til/ hva strever barnet med?

Er det andre profesjonelle barnet har kontakt med? Hvordan er den kontakten og hvordan får dere som foreldre informasjon om det som skjer?

Har du noen oppfatning av hvordan oppfatter barnet seg selv, og i relasjon til andre?

Er det noe spesielt som bekymrer deg/dere som foreldre? Har du tenkt at det ville være tiltak/hjelp som ville gjort det bedre for barnet/for dere som foreldre/for dere som familie?

Hvordan oppfatter barnet det å motta hjelp fra barnevernet?

Hva gjør du/dere for å hjelpe barnet til rette?

Flyttingen (der barna ikke bor hjemme)

Hvordan ble dere/barnet forberedt på flyttingen?

Hvordan skjedde selve flyttingen

Hvilken kontakt har du med barnet nå?

Hvordan samsvarer det med dine ønsker?

Hva er den største forandringen som har skjedd?

Nettverk

Er det noen i familien eller i nærmiljøet som er spesielt viktig for deg/ for barnet/barna?

Kunnskap

Opplever du/dere at barnevernet hører på det dere har å si/vektlegger deres erfaringer?

Hvordan opplever dere informasjonen dere får om hva de tenker/hva som skjer/ hva de går inn for?

Oppfatter du/dere at de har forstått hvordan du og barna dine har det? Hva er det de eventuelt ikke forstår?

Hva skulle du ønske hadde vært annerledes?

Er det andre måter dere skaffer dere informasjon/viten om det som skjer?

Barna

Først en innledende runde om hva jeg gjør (tilpasset barnets alder) og at det er viktig å få høre direkte fra barn hva de mener.

Da vil jeg ta utgangspunkt i hverdagen din

Hvordan hadde du det i går? Var det en "vanlig" dag, eller skjedde det noe spesielt?

Kan du fortelle meg hva du gjorde fra du sto opp om morgenen?

- Hva gjorde du så, hvem var du sammen med, hvem var du sammen med?
- Er det slik det pleier å være når du står opp, når du går på skolen?
- Ha skjedde på skolen? Sammen med læreren, med de andre elvene? Hvilke fag hadde du? Hva gjorde du i timene? Hva lærte du i går?
- Så gikk du hjem, og hva gjorde du da?
- Har du noen spesielle oppgaver hjemme?
- Så ble det kvelden og sengetid. Når var det?
- Hva gjorde du før du la deg?

Hva liker du best å holde på med? Er det bøker eller filmer som du har likt spesielt godt?

Hvis du fikk bestemme mer, hvordan skulle hverdagen din vært da?

Foreldrene

Hva gjør du sammen med mamma/med pappa?

Forskjeller i hva du får lov til/hva de vil du skal holde på med?

Nettverk

Hvem leker du mest med/er sammen med? Hva gjør dere sammen?

Hvilke voksne personer er du ofte sammen med? Hva gjør dere sammen?

For barn som ikke bor hjemme:

Hvordan opplevde du det å flytte fra mor og far

Kontakten med barnevernet

Hva gjør du sammen med .....?

Er det noe du setter spesielt stor pris på?

Er det noe som har forandret seg etter at barnevernet kom inn i bildet?

Å motta hjelp

Du har kontakt med mange voksne som vil hjelpe deg....

Hva tenker du om det, dette med hjelp?

Kunnskap

Hvordan vet du alt dette?

Hvem forteller deg om hva som skal skje?